

Lapszámunkat Harangozó Ilona festményeivel illusztráltuk.
A művészről bemutatása a 18. oldalon

Üstökös

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Hódara

Rendeznék, rendezném az életem.
Szétszakítlak, s újrateremtelek.
Nem a vágyból, a kilátástalanságból
Inkább. (Előlem minden vágy eliszkol.)

Bársonypillád eresze alatt a hold
Világol, belebotlik pillantásod.
S elvegyülsz, mint bíbor bor a vízzel,
El nem csókolt csókod a ma ízével.

Elvegyülsz a téli tájjal, bennem.
Megkeresni ott már nem is merlek.
Tenyered a tenyeremben. Felderegnék

Régi szorítások, új értelmek.
Rendeznék, rendezném az életem,
Szakítsz szerte, hogy újra megszülessek.

Kellemes

karácsonyi

ünnepeket!

Boldog új évet!

Részlet
Ircsik Vilmos
Kelj fel, és járj
című,
az Irodalmi Jelen
negyvenezer dolláros
pályázatának különdíjas
regényéből

Bogdán László, Jónás Tamás, G. István László versei

Kőrösi Zoltán: Délutáni alvás

Réz András: A vamp –
részlet a *Mozibubus*
című kötetből

Jánosi András: Kádár Kata

Bonczidai Éva: Janus

Nagy Koppány Zsolt úr, avagy a regénykedés

Regényt írni nem könnyű. Mondhatnánk azt is, kifejezett kinszenvedés. Arról regényt írni azonban, hogy milyen kinszenvedés regényt írni, úgy látszik – a kinszenvedésen túl –, nemcsak földöntúli boldogság, de egy nem akármilyen díjjal járó elismerés is. De talán kérdezzük meg magát a szerzőt...

– Született egy regény, amelynek több fejezete már a könyv kiadása előtt különféle rangos folyóiratokban jelent meg, és amely nem melleleg ezen lap negyvenezer dolláros regénypályázatán több mint kétszáznyolcvan versengő ádáz küzdelmében második helyezést ért el. Ezek tények. Te magad, aki valószínűleg ezzel a művel, a Jozsefát úr, avagy a regénykedéssel avanszálsz íróvá, mennyire vagy elégedett az elkészült regénnyel?

– Két éven keresztül dolgoztam rajta, jegyzetek seregét készítettem, lerajzoltam a viszonyokat, vázlatokkal hadakoztam. Írás közben és után részleteket küldtem belőle író- és költőbarátimnak, hogy mondják el a véleményüket. Hál' istennek senkitől sem kaptam negatív visszajelzést, viszont sok megszívlelendő tanács érkezett.

– De maga a szerző, mondjuk úgy, a harmadik Jozsefát úr, mennyire elégedett a művel? Íróvá lett tőle?

– Szerénytelenül hangozhat, de jónak találok a regényt, sőt, néha attól félek, hogy következő munkáimban esetleg nem tudom ugyanezt a

színvonalat hozni. Amúgy szerintem a novelláskötetemmél, az *Arról, hogy milyen nehéz* már íróvá váltam – persze ehhez definiálni kellene az író, vagyis az íróvá válás fogalmát, már amennyiben ezt folyamatnak tekintjük.

– Bizonyára annak kell tekinteniünk. Szóval akkor te most hol tartasz ebben a bizonyos folyamatban?

– Első könyvem elég nagy népszerűségnek örvendett, de provokatív borítója miatt a könyvesboltokban mindig más kötetek mögé csúszhattak be. A könyv az Erdélyi Híradó Kiadónál jelent meg 2000-ben, az *Előretolt Helyőrség* sorozatban. A kiadó Szócs Géza jóvoltából működött, a Helyőrséget pedig Orbán János Dénes és Sántha Attila alapították; tehetséges fiatalokat toboroztak maguk köré, és létrehoztak egy ma is működő irodalmi műhelyt. A könyv megjelenése után évekig közöltem irodalmi lapokban és folyóiratokban, és most megjelent a regény: itt tartok.

– Azt szokták mondani, minden szerző esetében a második kötetnél válik el, hogy író lesz-e belőle, hiszen egy könyvet még mindenki tud írni, de az

írói fejlődés, az, hogy sikerül-e továbblépni az első kötet sikerén, vagy épp kudarván, illetve, hogy továbbra is marad-e mondanivaló, csak folyamatában látható.

– Nálam is ez a regény lesz a vízvonal, és a kritikai fogadtatása határozza meg majd, hogy mit és hogyan írok a jövőben.

– Még az írósnál maradv: szerintem író az – persze nem a pályakezdekről beszélek –, akinek nincs polgári foglalkozása és semmi mással nem foglalkozik, mint az írással, illetve az írás körüli tevékenységekkel, az írás tanításával, műveinek felolvasásával, és így tovább.

– Ugy érted, író az, aki megél az írásból?

– Nem feltétlen a megélhetésre gondolok, inkább arra az imázsra, ami az íróssággal jár.

– Ez a megközelítés kicsit hasonlít ahhoz, amit szintén sokan mondanak, mégpedig hogy a költő ak kor jó, ha fiatal, prózaíró viszont negyvenéves kor alatt nem létezik. Nem tud kiforrt, nem elég tapasztalt, ilyenek. Ha jól tudom, Molnár Vilmos csíkszeredai író mondta roppant szellemesen ezzel kapcsolatban, hogy az írónak, mármint a fiatal írónak le kellene verni a veséjét, hogy megfelelő élményanyaga legyen.

Folytatása a 10. oldalon

KOZÁR ALEXANDRA

POLLÁGH PÉTER

Lektorai jelentés

(Részletek)

– Ez az esszé nem esszé. (Ha vers: hol vannak a rímek?)

– A szerző (sok-sok év verejtékes munkájával) magasra emelt, ám mélyen *összeolvadt* esztétikai horizontunkat nem képes felérni. Szemlélete a poszt-modern felől olvasva korszerűtlen, a késő modernitás felől pedig zavaros, modernkedő.

– A szövegben (hermeneutikai értelemben) sötét van: egyetlenegy *Újhold* sem világít.

– A beszélő képtelen az argumentációra, a kádári akolmelegről, a kánonképződésről, az irodalmi kultuszutatóról és Derrida korai csehszlovák recepciójáról fogalma sincs. Állításai ködös vagdal kozások, a valósággal való bármiféle egyezés csupán (paranoiás) képzeletének szüleménye!

– Bár képes a relatíve színes fogalmazásra, s kis túlzással egy-két megjegyzésén el is mosolyodtunk, ez igazából kevés. Javasoljuk: olvasson sokat! (pl. Írók Nagykönyve; Bölcsész Hahota; Fél gondolat, félszáz lábjegyzet; Sikerkalauz I–III.; Szeressük egymást gyerekek!; Ötszáz tanács elnézést kéréshez stb.)

– Ki ez?

Írópompá, 2005. Megyünk a sárban – konfekcióöltönyben, gyerekcipőben.

Kedves Kukorelly Endre, reflektálok az Irodalmi Jelen nov. havi Dreff-cikkre, a Te írásodra, mert (én is) fontosnak tartom az irodalom ügyét. [Tegezlek, előzetes jóváhagyással, ez a nexus egyszerűbb, őszintébb és mindenképpen közvetlenebb, aztán ismerlek személyesen is, máshogy is, ráadásul kipintelttem a portrédat, olvaslak, szeretem a gesztusaidat mind írásban, mind szóban, ha megnyilvánulnak, ráadásul protokoll adta előnyöm, hogy bár fiatalabb vagyok, de nő, tehát egy sor indokom van arra, hogy tegeződjünk..., de erről legyen is elég ennyi, mert még szóhedonistának vélhetsz.] Miért zavarlak? Kérlek rá, ne hallgattassátok el Dreff Jánost (és a többieket), és ezt nem csak a Lap népszerűségi indexe miatt írom, de ha kiengeded a szellemet a palackból, akkor ne gyömöszöld vissza, semmiképpen ne tudd, kérlek. Sokkal inkább kellene egy új rovatot nyitni az Irodalmi Jelen című lapban, mely lehetne: Olvasói levél vagy Nyílt levél rovat, Irodalmi diskusszió rovat stb. Ha rangos helyére tenni nem is tudjuk közös ügyünket, de írjunk, beszéljünk róla. Ne kattints a törlés gombra, még ne, olvasd el kérlek az én levelemet is, adjatok neki megjelenési lehetőséget, és induljon az eszmecsere... Kell a párbeszéd! Kérlek, mindenképpen jelezz vissza.

Üdvözléssel:

BÁTORLIGETI MÁRIA

író, középiskolai magyartanár

Kukorelly Endrének, a nagy írónak amolyan baráti gesztussal jól odadörgölt Dreff János, az olvasó, a magyar szakos középiskolai tanár. Ilyen még nem volt! Nem magán a reflexión van a hangsúly, sokkal inkább azon, amiként és amiért tette ezt. Igaz, Kukorelly a nagy és igaz embereknek kijáró ősi alapelv szerint meg sem ingott belé.

De mit tett Kukorelly, amivel bepöccentette egyik legmegbízhatóbb olvasóját olyannyira, hogy az már-már szeparábilis lépésre, vagyis kenyértörésre vitte a dolgot. Kukorelly főbúne, hogy felajánkozott olvasóinak (anélkül, hogy erre kérték volna?), ami dicséretes lenne önmagában, de mindezt félszegen, bizonytalanul, feltételes jelentésárnyalatú mellékmondatokban tette, ilyenformán: „Nyugodtan tegezhetnélek is különben, aki olvasod, talán ismersz is engem, ismerhetnél, ha találkoznánk [...], ha meghívnak, boldogan megyek akárhová, legszívesebben középiskolákba irodalomórát tartani. Az nagyon jó, majdnem a legjobb...”, de nem idézem tovább, Dreff János már ízekre szedte az ajánlat majdnem minden szegmensét, aztán visszautasította Kukorellyt. Nem tisztem eljárászi az opponens szerepét semmilyen irányban sem, ugyanis Dreff kifakadása legalább olyan mértékig szubjektív, mint amennyire társadalmi bázison nyugvó, a mindedig párbeszéd nélküli diskusszió pikantériáját mégis az adja, hogy a palackból a szellemet Kukorelly engedte ki,

25% deficit

éppen akkor, amikor a szellem jóindulatának már befellegzett, így az törvényszerűen a szabadítója ellen szegült. S akik olvassák, ha olvassák (ilyen feltevés miatt is be lehet ám pöccenni), tudják, mi lett a következménye ennek az elmozdulásnak. Ha maradt volna mindenki a helyén, akkor nincs a legcsekélyebb elvi konfliktus sem. De az éltető lényeg a mozdulatokban van. Dreff, miként tapasztaltuk, a meglepetés erejével robbant ki a palackból, s ezáltal újszerű, szokatlan, hiánypótló hang jelentkezett a magyar irodalom palettáján; felpanaszoló, invokatív, dühöt és kétségbeesést, tehetetlenséget és lemondást, hálát és renitenciát kifejező, mindenekelőtt bajt felfedő; de hagyjuk ezt, bonyolult és összetett feladat lenne Dreff lélekelemzésébe bocsátkozni.

Kukorelly Endre kvázi „az úgynevezett kultúra, az irodalom ügye miatt” (is) rendhagyó irodalmi óra megtartására ajánkozott, hogy „az irodalom ügye ne csak pár száz embert érintsen”. Most mi. Jön(ne) kiolvasztani a befagyott lelkeket, a majrézó tanárnőét is. Kielégítést végezni (lelki, szellemi, esztétikai stb. értelemben) jön(ne), mert ő tudja, hogy ez „majdnem a legjobb”, sőt, azt is tudja, hogy a katarzisos kielégülés látnis igénye alkotomos, álnok vagy csalárd módon jelentkezik

minden más igényhez viszonyítva, s döntőbb módon definiálja a személyiséget minden egyéb, magát szignifikánsnak kinyilvánító dolognál.

Jól megindokolható módon Kukorelly fővállalná (fontos a vélelem) ezt a korántsem minden ügy és baj nélkül zajló kulturális küldetést, ha úgy tetszik: irodalmi missziót. Nem a profanum vulgus várja, hanem a legkritikusabbak, legszenzibilisebbek, lelkiileg a legképlekenyebbek, leginkább befogadók, már nem gyerekek, noha még nem felnőttek, de a felnőttéget már próbálgató imitátorok, a jelenségekre rákérdező, még rácsodálkozó és a könnyededen elutasító bájt-agyú emberek kellenének a nagy magyar írónak. Az eleven költő tudja jól (nem az Olümposzról jön, akarom mondani, ő is volt diák), hogy a diáknak az aznapi magyaróra ünnepi óra lesz az ő érkezésével, felelés nélkül! Isten ments', hogy ne érkezzon meg a költő, az író. Várják, semmi sem tananyagszagú, ilyenkor minden csupa izgalom, mindennek klappolnia kell, mire megérkezik a költőnk. Felszegett fejjel jön. Jön! Irodalmi kisugárzás az egész alak. Minden hangsúlyt kap, a legkisebb mozdulat is, a bevonulás is, hiszen akkor lehet a legjobban ünnepelni őt; minden rendben, rend a lelke mindennek, tudjuk. Nem ismétlődhet meg szegény Sinkovits példája, aki anno kiszólt a szerepéből, és leszólt a nézőtérén lévő diákoknak, hogy ne zörögjenek. Minden be van kalkulálva.

Folytatása a 31. oldalon

SÁFRÁNY ATTILA

Az utópikus gondolkodás és a vallás

Az utópikus gondolkodás a vallásos világnézetből táplálkozik. Nélküle és a *homo religiosus* nélkül nem létezhetne.

A kijelentés alátámasztása végett célszerűnek tűnik, hogy az orosz utópikus gondolkodás elemzésével folytassam. Az orosz utópiáról, az orosz eszme ambivalens megítéléséről állítja M. Nagy Miklós Vlagyimir Sarov egyik műve kapcsán. „...minden utópikus eszme megvalósítása kegyetlen diktatúrához vezet...”¹ Ez a nyugati szemléletmód szinte általánosnak mondható végkövetkeztetése. Oroszország viszont, miként a híres Tyutsev-négyesoros üzeni,² nem érthető meg pusztán a nyugati racionális alapelvekből kiindulva. Ebből adódik, hogy „utópia, »orosz eszme«, az isteni igazság keresése stb. nélkül az élet semmit sem ér”³. Bagi Ibolya ezzel kapcsolatban a következőket írja:

„Az utópikus gondolat orosz változatai és az orosz utópikus irodalom azonban lényegesen különböznek a nyugat-európaiktól. Ez mindenképp a kulturális tradíciók »másságával«, Oroszország történelmi útjának »különösségével«, az orosz értelmiség messianisztikus szerepvállalásával, nemzedékről nemzedékre átörökített küldetésadatával magyarázható.

Az orosz utópia a gonoszság és bűn nélküli világ látomása, azé az összemeri boldogságé, melyben az igazságosság elve feltétlenül érvényesül.”⁴

Összegezve a két gondolatot: az orosz ember nem élhet a boldog és az igazságos világ eljövételének reménye nélkül, s ez a remény, amikor utópiaként jelentkezik, elválaszthatatlanul összefonódik a vallásos gondolkodással, a messianizmus, a bűn nélküli világ, végső igazságosság és boldogság tartalmaival. Minden világvallásban jelen vannak ezek a tartalmak. A kereszténységben különleges fontossággal bírnak, a hit centrumaként funkcionálnak: körük szerveződik az egész vallási élet.

Utópia akkor születik a vallási tartalmakból kiindulva, ha azok a szekularizálódó társadalomhoz hasonulva „fölszívódnak” a világi törekvésekben. Ezt a „fölszívódási” műveletet két alapvető ismertetőjegy kíséri. Az egyik, hogy a vallási tartalmak alakváltozáson, méghozzá mimikriszerű metamorfózison mennek át: világias arculatot öltönek. A felszínes vagy a vallási szövegek világában járatlan gondolkodás számára láthatatlanná válnak.⁵ A másik ismertetőjegy, hogy miközben ravaszul hozzáidomultak a világias nyelvezethez és gondolkodásmóddhoz, eközben továbbra is a gondolkodás és a törekvés központi szervezőelvei maradnak. Ezúton mentik át a hatalmukat: a mimikrinek köszönhetően nyelvi téren megőrzik a vallási világrendben élvezett kivételezett pozíciójukat a szekularizált világrendben is.

Az előbbieken megszemélyesítve írtam a szakrális tartalmak „fölszívódásáról”: mintha az alakváltoztatás azok célzatos döntése volna, és a saját erejük révén következne be. Az alakváltozás természetesen az egyes emberek átstrukturálódó gondolkodásán belül megy végbe: néha tudatosan, ám legtöbbször tudatlanul. Ennek oka abban kereshető, amit M. Nagy Miklós az orosz lélekkel kapcsolatban kifejtett: az ember csak nagyon nehezen képes elfogadni, hogy az élet nem a végső igazság, a büntetlen lét és a tökéletes boldogság felé tart. Mi értelme volna ezek nélkül az életnek? S mivel képtelen elfogadni a létezés értelmetlenségének, abszurditásának – a szekularizálódásból, s a vele együtt járó metafizikatagadásból szükségképpen következő – filozófiai állítását, ezért ezeket az eszményeket továbbra is meghagyja átstrukturálódó gondolkodása központi szervezőelveinek. Elvilágiasított formában természetesen.

Ne essünk abba a hibába, hogy ebben a sajátosságban az orosz (nép)lélek örökös megkülönböztető tulajdonságát lássuk, mintha az orosz az emberiség egy külön alfaja volna. Sajátos történelmi szituáció terméke az. Egy évszázaddal előtte a francia forradalom is nagyon hasonló vonásokat termelt ki. A két forradalom közti megegyezések:

(1) Az igazságos és boldog társadalom létrehozásának vágyalma. (2) Az internacionalizmus, a világegyesség ábrándja. (3) A világszabadság eszméje, amely forradalmi ideológiája elterjesztésének a szándékát takarta. Az alapelv: ha szép szóval nem megy, akkor erőszakkal. (4) A fanatikus egyház- és vallásellenesség. (5) A vallást helyettesíteni hivatott világias kultusz. Itt éskultusz, ott személyi kultusz. (6) Az uralkodó kivégzése. Az uralkodó osztály likvidálásának vagy beolvasztásának kísérlete abból a célból, hogy a társadalom a testvériség nevében egységesíthető, homogenizálható legyen. (7) A másként gondolkodók elleni terror.

Ezek a közös jegyek a vallási tartalmak elvilágiasítására vezethetők vissza. A bolsevik forradalom kapcsán még fölvehetnénk, hogy az erre való hajlam a hatalmas, kontinensnyi ország közöttes (eurázsiai) geopolitikai helyzetéből adódik, a francia forradalom esetében viszont semmiképp sem. A térség, amelyen a mai Franciaország fekszik, Európa kialakulásától fogva Nyugat mintaadó területének, annak a bölcsőjének számított. Nélküle Nyugat el sem volna gondolható. A sajátos történelmi pillanat a magyarázata az utópikus törekvéseknek, a vallási tartalmak elvilágiasításának. A történészek által jól ismert nyugati irányból keleti irányba haladó fáziskésés miatt Oroszországban több, mint száz évvel később állt elő ugyanaz a történelmi helyzet. Ennek a történelmi szituációnak a lényegi vonása, hogy a vallási világrend befolyásoló ereje még mindig nagyon jelentős, de annyira már nem, hogy ellen tudna állni a szekularizált világrend uralomra kerülésének – ami a gazdasági és az eszmei változások miatt elkerülhetetlen –, azonban ahhoz még elég ereje van, hogy „fölszívóvda” a világban átmentse az emberi törekvéseket és gondolkodást irányító hatalmát. A társadalmat nyíltan uraló egyházi-állami hatalmáról természetesen le kell mondania.

Az elvilágiasodott formában megőrződött vallási tartalmakra épül az utópikus gondolkodás. Nélküle és *ahomo religiosus* nélkül meg sem születhetett volna.

¹ M. Nagy Miklós: Egy különös filozófus különös feltámadása. In Tiszatáj, 1998. szeptember. 63.

² Oroszországot, ész nem érted;

méter, sing sose méri fel: külön úton jár ott az élet – Oroszországban hinni kell.

³ M. Nagy Miklós: i. m. 69.

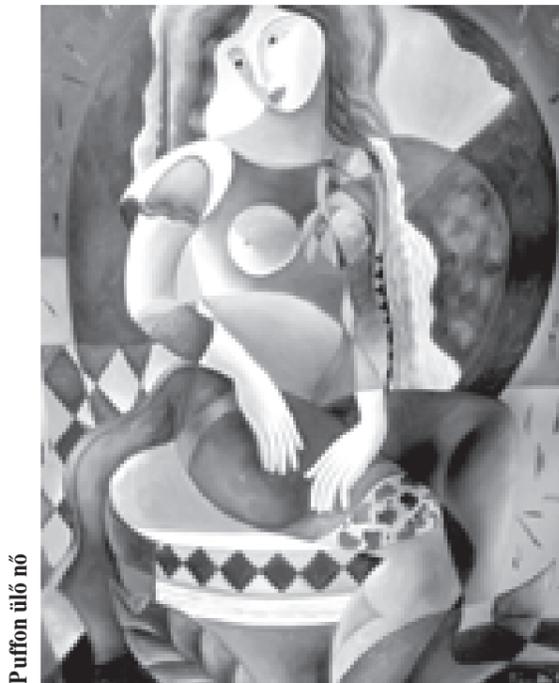
⁴ Bagi Ibolya: Búcsú Kityezstől. In Tiszatáj, 1998. szeptember. 5.

⁵ Bergyajev több művében is páratlan életszemlétséggel leplezte le a marxista gondolkodás és bolsevik törekvéssé „átalakult” vallási tartalmakat.

BOGDÁN LÁSZLÓ

66. Harmadik levél
a magányos
Vicente Guedesnek:
ne késlekedjen!

Legmagányosabb ismeretlen barátom, várlak.
Ideje, hogy megismerd a heteronimákat.
Kik közé te is tartozol, de Fernando szeszélye,
meggátolta, hogy feltörj. A létezés veszélye
neked nem adatott meg. Nem törtél ki a fényre,
reszketsz az idegenség kísértet-erdejébe.
Ideje megmutasd magad. Ne tétovázz, gyere,
meglátod felszabadít Tahiti szelleme.
Verset is írhat, többnyire mi mind költők vagyunk,
Regényt esetleg esszét, akadjon el szavunk.
Elemezheted Gauguin bűvös festményeit,
netán az őslakosok vad képzelgéseit.
Egy képre külön is felhívom a figyelmed,
Nevermore a címe, s ólálkodik a végzet
holló alakjában, a festmény hátterében,
elöl egy meztelen lány, teste akár az ében.
De fél valamitől, jól láthatóan retteg,
nem bírja jelenlétét a halott szellemeknek.
Az ablakban pedig Poe gonosz hollója károg,
romlottan is idéznek a gauguin-i látomások.
Ne tétovázz gyere, kedves Vicente. Várlak.
Az ember törékeny nádszál, gondolkodó állat.
Fernando is itt lesz, s így végre megteremthet.
S te is megélnéted a heteronima-létet!

Puffon ülő nő

67. A befalazott cella /folytatás/

Reggel, a parton ülve figyeltem,
a tengerből kiemelkedő napot,
a hajót várva, amely elhossa végre Lidiát,
amikor nesztelen lépteket hallottam hátam mögül,
de mire megfordultam volna, két kicsiny kéz
símult az arcomra s takarta el a szemem,
és a boldogságtól remegve
azonnal megismertem Noah mámorító illatát.
Sovány volt, nagy fekete szeme kerekre tágult
s azonnal ott a homokon magára húzott,
az sem érdekelte, hogy esetleg arra járhat valaki,
és tanúja lehet eszeveszett ölelkészünknek.
Nem érdekelte semmi, mohón csókolt,
odaadóbb volt, mint valaha,
ezek szerint én is hiányozhattam neki, nemcsak ő nekem.
Fölöttünk éhes sirályok vijjogtak,
miközben pulzáló ölébe veszttem, és megállott az idő.
Kérdésemre viszont, hogy hol volt, merre járt,
hova tűnt el hosszú hetekre, nem akart válaszolni,
úgy tett, mintha nem is értette volna a kérdést,
nevetett, majd sírt, s többször is,
elcsukló hangon kérdezte: „Hát ennyire hiányoztam?
Mégis szeretsz, jobban szeretsz,
mint azt a nőt, akit annyira vársz?”
Nevettem, és megcsókoltam puhán szétnyíló ajkát.

Most mellettem alszik a parton, feje az ölemben,
s én megpróbálom felidézni a rejtelmes szigetet,
a romos Dionyszosz szentélyt,
s a sziget suttogó, baljós hangjait,
és a hűséges tenger figyelmeztető mormolását,
miközben a szél ott sír az olajfák közt,
mélabús dallamokat csalva ki
a zizegő-illatozó babérlevelekből.

Lidia újra hasrafeküdt, hogy bekússzon a résen,
én viszont figyelmeztettem, nehéz lesz,
és egy farúddal megpróbáltam tágítani a rést.
Meglepően könnyen ment, s hamarosan
föltárult előttünk a befalazott cella.
Egy nagy láda volt a sarokban, felfeszítettük,
s egy könyvet találtunk benne,
számunkra ismeretlen nyelven íródott.
Az ábrák szerint valami alkímista könyv lehetett.

Kibotorkáltunk a romos szentély elé,
és lapozgatni kezdtük.
Közben lement a nap, és testet öltöttek körülöttünk
a homály lopakodó, fenyegető árnyai.
Újra úgy éreztem,
akárcsak néhány éve a tibeti barlangban,
hogy van valaki a közelünkben,
s jelenléte baljós félelemmel töltött el.
Ideje volt fölverni a sátrat is,
érezkelhetően sötétedett. Éjszaka, álmomban
újra hallottam a sziget baljós hangjait,
de ezúttal nem értettem a szavakat,
következtetni se tudtam arra, hogy mit akar,
s mint kiderült hajnalban, Lidia is ugyanígy volt,
ő se bírta fölfogni
még mit akarhat tőlünk a rejtelmes sziget?

68. Harmadik, köszönő
levél A. A. Crossnak

Zajló dzsungelen át, csak a hold, csak a hold,
úszik, kerengőzik riadtan,
kergeti árnyát, veres, kerge kobold,
ének bájolja szakadatlan.

Az a hang, az az arc, elfojtott zokogás,
felizzik az arca, sugárzik,
foszforeszkál, bűvöl, kelekótya varázs:
Hold arcával a sors kockázik.

Kedves Cross, leveled megörvendeztetett.
Lidiát végül rábeszélted.
Az első hajóval jössztek. Siessetek!
Megérintheted, el sose éred,

felhők mögé búvik, setétbe vész a hold,
elnyelik a kannibál évek.
Elhalkul az ének, csak a bagoly rikolt.
Még három hét és ideértek.

*Ricardo Reis Fernando Pessoa portugál költő egyetlen heteronimája,
aki túléli mesterét. Súlyosbodó betegsége miatt Pessoa megfélekedezik
róla s a királypárti, Braziliában élő Reis a költő halála után Tahitibe
látogat s levelezésbe kezd Pessoaival és a többi heteronimával: Alberto
Caeir oval, Alvaro de Camposszal, Bernardo Soaresszel és a többiekkel,
szeretné a rejtelmes szigetre csábítani őket, létre szeretne hozni egy költői
falanszert.*

A könyv mindenesetre ott sötétlett a homokon,
s ahogy lapozgatni kezdtük, rájöttünk, valami
megmagyarázhatatlan rejtellemmel állunk szemben,
amit értelmünk fölfogni képtelen,
a könyvnek ugyanis nem volt két egyforma oldala,
s amikor minderről egy hosszú levélben
beszámoltam Fernadónak, izgatottan kért,
küldeném el a könyvet,
valószínű a Necronomicon lehet,
a holt nyelvek könyve,
eredeti arab címén az Al Azif,
amelyet egy őrült arab, bizonyos Abdul Alhazred írt,
Krisztus előtt 738-ban, Damaszkuszban,
nem sokkal azelőtt,
hogy a sivatag rejtélyes szörnyetege,
fényes nappal támadt rá az utcán, és elevenen fölfalta őt.

A Necronomicon a vénekkal foglalkozik,
akik előttünk voltak jelen a földön – világosított fel
az izgatott Fernando. – A vének voltak, vannak és lesznek.
Nem az általunk ismert terekben várakoznak
türelmesen a sorsukra, hanem egy köztes dimenzióban,
és csak az alkalmat lesik, hogy valamiképpen
visszatérjenek és átvegyék az uralmat...
Itt tartottam körülbelül, amikor Noah felébredt
és kézenfogva húzott magával a tengerbe.

Dél volt. Az emlékezés, a rettegés,
az öröm és a szerelem dele. Nem jött a hajó,
de először, mióta itt voltam, nem is bántam,
Noah teljesen kisajátított, és a kéj eddig ismeretlen
dimenzióiba ragadott magával...
Arról, hogy hol volt, hova tűnt hetekre el
változatlanul nem volt hajlandó beszélni.

A fajtámbeliek a lehetetlent imádják. Csupa-hatatlan meg-hetetlen... Adj nekik egy megoldhatatlan problémát, elke-rülhetetlen veszélyt: nyomban elolvadnak a gyönyörűségtől! A szemük lesütik, kipirulnak, mintha épp szobára vinnéd őket. Fészkelődnek biztonságos bútoraik közt. A sunyi gecik. És még vigasztalan pofát is vágnak hozzá, hirdetik az ember melankóliáját! Nincs mit tenni: tárlják szét a kezüket, majd újra össze; imára!

És az akarat...! Az erőnek nevezett ostoba-ságnak ez a fattya, ahogy pávaként düllszkedik! A bárhol bevethető, az adu ász. Valaha így okoskodtam: Történjék veled bármi, csak akard; vágd rá, hogy: akartad – máris te vagy az úr. Léptesd nászra az emlékezéssel, tégy kéretlenül vallomást: „Engem mindig vert a bátyám, pedig szeretett. Udvaroltam neki, hogy megússzam a verést, szűkölve mimikiztem, de egy hiénát nem csaphatsz be. Most éjjel van, megyek haza. Egy részeg úti a nőjét, végigveri a Körúton... Nem teszek semmit. Vérték a gyomrom, befelé. Ahogy vérték a szívem is. A méreg! Lassan szívődik föl, sohasem.» Csak ha akarod...« – súgja a Sátán. Bebukok mellé az ágyba, és hízlek: »Igen, akarom ezt a fájdalmat. Jöjjön csak, úgyse bír el velem. Itt vagyok, szembemegyek vele, előhívom az odúból, és rajta... Gyöngyfűgöny fedt testemet, egy merő ékszer vagyok; kegyetlenség és megbánás, ti nem tudtok legyőzni!« Hopp, zombék a múltamban!... Egyszer gyenge voltam. Semmi büszkeség, se szégyen! A gulipán vízilíomokon lépdel, és nem sülyed el. Énnivel kevesebbet éltem?

Eh, ki történne velem? Életem úgysem enyém, hanem azé, aki lát... Az Ördög kancsal, mert az egyik szeme mindig a semmit nézi. Téssék: szakadék a szívben. Bele kell nézni. Szó és tett közt lebegek! Szóval: bele kell ugrani. – „Kell”? Ez is a szív utasítása? – Gyorsan! Elő az ötlettel, az én kis igazgyöngyömmel, ha már fulladozok érte! Szalmaszállal piszkálom ki magam ebből az örvényből. Figyeljete! Azt mondom: Itt az idő, és ezek a pontjai... Hajigáljuk egymás mellé őket! Minden hitványságnak és örömmel megvan a maga ideje, ami telik. Hopp, itt a pillanat: nincs teli az előzővel, és nem terhes egy későbbivel, a lehetőségével se! Pokolba azzal, hogy bármi „megtörtént” vagy „meg fog történni” – úgy, hogy „megtörténhet”...! Ez itt a múltam és jövőm. Az egyikből nem következik semmi a másikra, az Univerzum végéig sem – ez itt a véletlen. Virrasszatok velem. Összefeszekem a holtakkal. Anyám be akar jönni, kaparászik. Ahogy közelítek az ajtóhoz, egyre kevésbé hiszem, hogy nyitva van vagy zárva... Nem érek el soha a kilincsig. Ez itt az öröklét.

Nos tehát: lefekszem, lámpát oltok. Szürke de-rengés lapul a szobában. Nem veszek takarót. Oldalra fordítom a fejem, nézem a sötét függönyt, mögötte az ablakot. A csupasz falakat. Valami zavaros zenét hallok. Fölkelek, hogy kimenjek, megpróbálom fölkapcsolni a villanyt. Ijedten nyomogatom a kapcsolót, de semmi. Gyorsan kimegyek a nagyszobába, ekkor már csak a zenére tudok figyelni. Hiszen ő hív... ő keltett föl... Széteső zene, egyre hangosabban... Dehát, honnan jön ez? Ha nincs villany – honnan szól?!... Egy kijelző hisztérikusan pulzál a sötétben, a zene ordít. És minden a helyén. Kifutok az előszobába, a bejárati ajtóhoz, hogy kimeneküljek, de a kis ablakokat akarom mindenáron kinyitni: és azokon rács van. Odateszem a kezeimet a szemem elé, a rácshoz, hogy lássam, tényleg tapogatok. Látom a kis kilincseket, de nem tudom őket megfogni. Dadogok a félelemtől, a hátam mögött visít a zene, rohan a tarkóm felé... Fölbredek. Mozdulatlanul fekszem: nézem az ablakot. Ugyanaz a vetület, ugyanaz a sötétség. Újrakezdődik, örökké. Halott vagyok. Minden valóságos.

Visszamegyek a nagyszobába: a nehéz posztófüggönyök mind behúva – mintha egy még fojtóbb sötétet párolognának –, ott bent üldögél az apám, az öcsém és a bátyám. Lehajtott fejjel, egyenesen ülnek a fotelekben, a szemük csukva, mélyen, ütemesen lélegeznek. Az ajkuk sem mozog, szép tisztán azt mondják: „Nézd, itt nem történik az égvilágon semmi. Mi csak ültünk itt, és rád vártunk, és te meg is érkeztél, látod. Írj nekünk valamit, szívesen elolvassunk. De ha nincs hozzá kedved, akkor ne írd, ne írd ezt se, mert nekünk nem kell, minékünk nem, mi szeretünk enélkül is, minden nélkül is. Támogatunk, hogy visszatalálj hozzánk.”

Leülök egy üresen hagyott fotelbe. Megnyitkordul. Egy taktusnyi szünet. Valami motoz a tapéta alatt. Egyre halkabb; elcsitul. Tömött csend.

„Ti tényleg szerettek engem, és jobban, mint megérdemelném, mert sok mindentről nem

HARCOS BÁLINT

Naiv Növény

ÉLŐ PÉLDA

tuatok, hogy mit teszek veletek. Én még pénz is loptam tőletek, csak azért, hogy tétlen maradhassak, hogy ne kelljen dolgoznom, és titkon eltartsatok engem. Elhiszitek? Hogy úgy érzem, gyerek vagyok újra, és az is maradok, csak ne tudjatok róla.

Hiába mondjátok hát, hogy erős vagyok és bíztok bennem, mert én még gyenge sem tudok lenni. Biztos legyintétek erre, de én valahogy nem tudok megbocsátani magamnak. Fene tudja? Lehet, hogy nem is akarok.

Most is azon dolgozom, hogy próbára tegyem magamat, és leszámoljak mindenkivel, akit egy kicsit is szerettem – de titeket nem akarok elhagyni. Pedig én mindig azt hittem, hogy az akaratom mindenható; és az is, csak ennek így nincs semmi értelme. És ezt is csak most mondom el, mikor mind alusztok, és nincs nappal, se éjszaka, se hajnal, se alkony. Most mit csináljak? Mondjátok meg, mit tegyek, és azt fogom tenni.

Látjátok, én örökké azt hajtogattam, hogy nem tudok irigy lenni, közben úgy irigykedtem rátok, amiért segítetek nekem, hogy bosszúból lecsíptem a pénzetekből, amit néha rám bíztatok. Azt mondogattam magamban, hogy nektek ez semmibe se kerül, engem viszont úgyis megaláz. Ezért elveszem a fizetségetem érte.

De én még megvetni se tudtam a hálát, egyszerűen csak elvételtem mellette! Dühös se voltam, hogy hálát kéne éreznem, és nem érzek, és még csak nem is gyötörödtem a hitványságom miatt. Sőt, talán azért loptam tőletek, hogy így bizonyítsam be magamnak: én úgyse tudok megjavulni, mert lám, most is megteszem, aztán megint és megint! De az is lehet, hogy csak így próbáltam a közeletekben maradni. Nem tudom. Most már itt maradok veletek, végleg.”

Csöng a fülem. Egy óra egy. A holtak ki-bejárnak a házban. A kulcs lebeg a zárban. Billeg az ajtó. Kikukucsálók.

A résen át látom, hogy anyám áll a végében, és matat valamit. „Te meg mit művelsz itt?” Szétfeszegetem az ujjait: üres a marka. A vállá fölött meglátom, hogy egy fiók hever keresztben a végén, tele nyugtatóval. Váratlanul mögé ugrok: „Es ez mi? Mi?!...” Remegve sír, hogy csak egyet hadd vegyen be, csak egyet, két örületeske közt. Csak egyet. „Igen!”, fölkapom az egész marékot, belevágom a csészébe, és lehúrom. Feljajdul, mintha megütöttem volna. „Ezt most, ezt mért csináltad? Csak egyet akartam...! Nem, nem, nem, nem bírom tovább...! Gyűlölöm ezt az egészet!” Sír, és rázni kezd a vállamnál fogva, belém csimpaszkodik, de hát nagyon gyenge. Próbálom lefejtani magamról, megyek kifelé. De egyre erősebben szorít, iszonyú ereje lesz, kintáncolunk az előszobába. Ott hihetetlen erővel elkezd rázni, és mintha rájönne egy titokra, hadarva folytatja: „Nem, nem is... igazából téged...” Hirtelen eltorzul, és üvöltve felém kap az arca: „Gyűlöllek!”

Mit lehet ilyenkor tenni? Visszamegyek a nagyszobába. Apám, öcsém és a bátyám a fotelekben ülnek, alszanak; mögöttük egy ládaszerű ágyban anyám nővére és a férje fekszenek, nyakig begombolva, szorosan. Leülök a földre. Egy tévé áll mellettem ferdén, halkan sístereg, a padlót sekély víz borítja.

Egyszer csak belép anyám, kezében egy koszos likőrös üveg; az ujjai ragacsosak a vörös létől; tántorog. Riasztó lassan lépked, mereven néz, az összes inát megfeszítve mimeli, hogy jól van.

Mindenki elnémul. Megszólal a nővére: „Most megint... mért

csinálod ezt?” Anyám tagolatlanul megrázza a fejét, hogy nincs vele semmi baj, de őket speciál utálja, és a szájában tartott italmaradékot hirtelen spriccelve rájuk köpi. Lehányja a fekvőket. Aztán bizonytalanul leguggol mellém, megsimogat, hogy most csak engem szeret, és nézni kezdi a tévét. Egy félig, ablakalig ellepett vörös házat látni; mond valamit a ház „pajzreliefjéről”, melyet már nyalogat a víz, hogy az milyen szép. Végül kimegy az előszobába. Kínos csönd követi. Fölállok, hogy bízzák rám, majd én elintézem.

Kisietek a fullasztóan zsúfolt előszobába; valakik követnek, a tér egy átjáróvá szűkül, a tömeg torlódik. Durván lökdösnek, taszigálnak. Mindjárt eltaposnak. A nagy sodrásban, lent a lábak közt észreveszek egy fiatal lányt, hanyatt fekszik, a szeme fönnakadt. Kilépek a tömegeből. Nem tudom eldönteni, hogy lát-e vagy sem, rámnéz-e vagy nem. A szája elnyílván. Egy karton doboz hever előtte, benne néhány sajtátkészítésű, fekete-fehér újság és lapos tárgyak. Aprópénzek világítanak körötte: a járókelők dobták oda neki, mert ő: kéreget. Azt hiszem, igen, az anyám az.

Engem csak a doboz érdekel: mi lehet benne? Egy búvészdoboz. El akarom lopni. Elveszem – mint egy nyitott cipősdoboz. Arrébb állok az átjáró szemközti sarkába, a dobozt leteszem egy ruhahálára, és átnézem. Egyszerű búvészdoboz, szívszorítóan szegényes, a fénymáslott újság a trükkök leírását tartalmazza, rá van írva filctollal vastagon: „SEXY” és: „TRICKS”. Nézegetem, forgatom a többi kelléket: lapos kis kártyadoboz, és, mintha, egy kék fémdiaetívó is volna az újságok alatt... nem tudom. Találok egy gyűrűt. Középről nézem, bonyolult szerkezetű, az oldalán, a peremén azt olvasom: „TÖRS EGY” vagy „EGY TÖRS”, a többit nem tudom kibetűzni. Érzem, hogy egy szitokkal folytatódik a mondat. Majd: „NEE EN LIDO 177?”, „DIED IN PRAGA 187?”. Anyám egy ósés lehetett, egy Törsé.

Mindent visszarakok a dobozba. Megnézem, minden megvan-e. Nagyon vágyom ezekre a holmokra. Valahogy el kéne lopnom – erre gondolok –, de nem tudom, a lány észrevenné-e. Most rámnéz vagy nem? Félígy nyitva a szeme. Ezt most el kéne vinni... Körbenézek. Majd odalépek az eszméletlen anyámhoz, leguggolok hozzá, és azt kérdezem: „Úgye nekem adod a varázsdobozodat?”

Egy tömzsi, himlőhelyes arcú nő ugrik mögém, hogy most nincs látogatás, ne zavarjam a betegeteket, nemsokára kiürítik a termet, és csak az anyám marad itt. Mintha megfogná hátulról a tarkómat, a keze nedves. Összébhbázom

magamon az inget, de az is nyirkos. Kevés fény van, dohos félhomály. Remegés fut végig a nyakamon. A keze már az ingem alá nyúlik, a körmével kaparásza a hátamat, a derekamat, egyre lejjebb... Odanyúlok, hogy elhessentsem... hogy elkapjam... de nem... nem lehet, mert... Még egyszer odapakok... Idegesen összerázkódom és – felbredek.

Sötét van, a vízben fekszem. Megpróbálok gyorsan föllátni, de összecusoklom, a horpaszomba fájdalom hasít, mintha egy szöveget vertek volna a lágycsokba. Föltápászokodom. Remeg a lábam. Tapogatom az elázott zsebeimet. Acscorgok; topogok. A figyelmem, fegyelmem szétesik.

Kifutok anyám után az előszobába. A szűrés melegben a bejárat előtt áll, épp menni készül. Odaszólok neki. Kedves velem, de csak takarékosan, amennyi erejéből-kedvéből telik, nem igyekszik, de valamilyen okból megjártassa. Én feszült vagyok, próbálom nem mutatni. Az előtér rendetlen, lepusztult, mondom is ingerülten, hogy most nézze meg, hogy rohad a fal, mállik a vakolat, minden csupa mocsok. A dühömet egyre jobban kell leplezmem. Valójában nem is ez zavar ennyire, sőt az egész nem is zavar ennyire, de már nem tudom türtöztetni magam, hogy ne mondjam ezt. „Miért nem szeretsz engem?” – kérdezi ajkbiggyeszítve, és kabátostul az ajtónak dőlve, zsugorban lecsúszik a padlóra. Én odaugrok hozzá, átölelem guggolva, a hajához szorítom az arcomat, és sírok: „En ne szeretnélek?... Én?” –

Ekkor már hallom, hogy egyre jobban keni el a szavakat, rájövök, hogy megint beivott, felnőtt vagyok, mintha kimennék, és egy pillanatra visszapislognék ide, egy nyílásból lesnék vissza, egyik szememet dugom csak ki, de visszarántom a fejem – „Ne menj ma munkába, maradj itthon” – ezt mondom neki. Beszél, beszél, hogy mennyire kell, de fekszik tovább, elkeseredetten rázza a fejét. Nem veszem észre, hogy valami történik vele. A kövön fekszik. Egyszer csak hátraveti a fejét, homorúan kifeszül a mellkasa, és elkezd nagy erővel lehúzni a blúzát a nyakáról, le a melleire, mintha nem kapna levegőt, nem, a nyaka csupa piros folt, „Rosszul vagy?”, fogom meg a kezét. Bólint, hogy nem, de csak nyöszörög, nézem, a jobb mellbimbója már-már kibuggyan a szövet alól, – ekkor veszem észre, hogy az arcával valami nincs rendjén. Eltorzul. „Juj” – ennyit tud csak mondani, ijedten.

Hívni akarom a mentőket.

Mintha fejébe szállna a vér, de nem vér az, hanem zsír: és az arca feltöltődik, mint egy tömlő. Mintha ödémás volna egy láb, egy kézfej, bortól alaktalaná hajasodva. Az arca már alig látszik, a teste vonaglik, megfeszül, lötyögteti a fejét, ezt a vízzel teli zacskót, mintha le akarná rázni magáról a vizet. Én ekkorra már pánikba esem, „Ez ödéma” – villan belém. Már csak a szemcsírái látszanak, az ajka vonala, felpuffedve, hullarózsásan. Felültem a fehér babát, nekítámasztom gyorsan a térdemnek, és oldalt a telefonért kapok, hívom a mentőket, de nem értem, mit sutyorognak, mintha nevetgelnének, közben anyám hangosan énekelni kezd, slágereket dalol, lassan levándorol arcáról a hullám, de az arc, ami újra megjelenik, már nem az övé, valaki másé, egy tetovált szájú, barnára rúzsosított modellt dalol, óbégat, lállalá, lálá, és forgatja a szemeit.

Elég volt. Tűzre a családommal. Anyámat hozzáadták a saját apjához. Addig settenkedtek a nagyanyám, a dédanyám, ezek az SS-tiszte ojtott GPU-örngyök, hogy ráállt. Kitombolta magát benne az úri Magyarországot. Tizenkét nagyperzsa égett el az ostrom alatt, egy szénpincében. Lángra kapott a sok száz zsáknyi keresztlevél, zárójelentés, himzsminta. Ez az én porosz neveltetésem. Így hamvasztja el magát az ancien, keres egy gazdastet...

Fölbredek, ikszedzerre. Anyám ki-be lépked az ajtón ringatózva, egy lépés előre, egy hátrálva, közben engem néz. Most él, most nem él, most szeret, nem szeret. Aztán mégis belép. Pipaszár lábak, felpuffadt has, mint egy kólikásé, a mája lelóg a földig. Letenyerelem mellém. Rám helyezi finoman a kezét, épp hogy csak érint, az érintése szinte nulla, és azt dúdolja, hogy hagyjam el őt. Könyörög. Iszonyú kegyetlen leszek a rimánkodásától. – „Hagyjál már békén, pusztulj innen... Dögölj már meg, te hideg varánusz!” Megcsókolom – hirtelen eltorzul az arca, a szájához kap, mintha borotva hasított volna az ajkába.

Halott anya mellett csak az lehet a jó, amit a kislia tesz: nem? De ő nem fiúnak, hanem lánynak kezelt, aki átlát rajta: átlátott rajtam, hogy sündörgök, kihasználom, hogy gyerek vagyok, kajánul lesem, megfelel-e anyának, hogy a család kéme vagyok, alattomos, kétszínű, magamat sajnáltató, kislánysos, szopránhangú kappan, aki „lopakodik az ágyhoz”.

Folytatása a 19. oldalon

Dáma

KÖRÖSI ZOLTÁN

Délutáni alvás

Talán mert úgy sütött a nap, hogy a forróságtól összeszorultak a házfalak, remegett az egyre súlyosabbá váló levegő, felzúgott a szél, ahogyan átrélelődték a házak között, és lassan úszkáló, sárga és vörös karikák csúsztak egymásra a felgyűrődött aszfalt fölött, s olyan vakító volt a fény, hogy az árnyékok fűrészperemén túl, az egészen fekete homályban csak káprázatként lehetett sejteni az összeolvadó bokrokat és köveket, egy túlhúzott rugó pattant el, vagy egy lapát zuhant a kőre, átható pendülés hallatszott a tér fölött, éles, visszaverődő hang, nem is történt más, csak ez a pendülés, koradélután volt, ki vehette volna észre, hogy éppen akkor megállt az idő, megrekedt, s aztán már mozdulni se tudott tovább, valahol délután kettő és három között, a Tompa utca és a Viola utca sarkán, a rácsos padon egy férfi ült, az árnyék és a fény őt is és a padot is kettévágta, az árnyék kútjából valami sárga meszesvödör derengett elő, mintha a férfi abban mosná a lábát, holott nem tisztálkodott, egyszerűen csak hűsítette magát, mindkét lába a vödörben, a vízben, a cipője pedig mellette, foszladozó, szürkére kopott edzőcipő, mozdulatlanul ült ez a férfi, előredőlvé, a könyökével a térdére támaszkodott, lyukacsos atlétatrikó, a fej lehajlik, lecsüng a kéz, izzadó tarkóját verte a nap, de az arca árnyékban maradhatott, olyanok voltak az ujjkөрmei, mint a száradó fakéreg-darabok, a vödör falán hosszúság, fehér meszpettyek, apró remegések a vízben, szétfutó hullámkörök, aludt a város és elaludt a szél is, ezért volt a mozdulatlan forróság, holott éppen az előző napon avatták fel az újonnan elkészült díszterünket, kora reggel furgonok érkeztek, padokat, asztalokat és paravánokat hoztak, kerek kiskocsin tolták a zenepavilonba a tárgyalkalmakat, hangfalakat és mikrofont szereltek fel, és bekapcsolták a szökökutakat is, a mi terünk közepén ugyanis két bálnahátú szökökut díszleg, kék és fehér csíkos bálnák, nem szívják be a levegőt, de vízszlopokat fújnak fölfelé, úsznak csak egymással szemben, noha soha nem érhetnek össze, ellenben a hátukon kicsi medencében habzik a víz, s ha süt a nap, akkor a Balázs Béla utcából ide jönnek strandolni a gyerekek, ezen a reggelen azonban az ünneplőké lett a tér, vagyis idegeneké, hiszen a tér körül lakókat senki nem hívta az avatásra, fehér inges férfiak és szandálos nők ácsorogtak a díszburkolaton, az ökölnyi, fehér kockaköveken, amelyek éppen olyanok, mint a lisszaboni utcák burkolata, szólt a zene a hangfalakból, és csillogtak a felterített tárgyalkalmak, a tér lakói pedig az ablakokból nézték az ünnepet, csupán néhányan sétáltak le a paravánokig, ahol felragasztott képek mutatták, milyen a volt a terünk egy évvel ezelőtt, s miképpen történt az építkezés, innen jöttünk és ide jutottunk, rövid idő alatt ez belátható, éjszaka még semmi nem utalt itt erre a mulatságra, az új lámpák sárga fénye megfestette a kockaköveket, egy fehér inges férfi vágott át a két zenepavilon között, megállt egy pillanatra, mintha nagy szélben tartaná nehezen az egyensúlyát, az én szívem egy kis kazán, kiáltotta hátrahajtott fejjel, felfelé, a csillagos ég felé, kitárta a karjait is, mintha repülni akarna, az én szívem egy kis kazán, dohog, de szeretni tud igazán, így, kitárt karokkal vitorlázva indult tovább, ám a fejét már lehajtotta, maga elé nézett, és nem énekelt, vitte magával a fehér ingét, ezen az éjjelen történt az is, a lépcsőházunkban betörők jártak, a lakókat nem is a betörés tény lepte meg, hanem a módszer kifinomult tökéletessége és szemérmetlen bátorsága, ugyanis a hívatlan vendégek olyan lakásokba mentek be, ahol a háziak egyébként békésen aludtak, elfordították a bejárati ajtókat üveglakának kilincseit, éppen csak annyira vették ki, roncsolták szét az ablakkereteket, hogy a fogóval hozzáférjenek, kinyitották az ablakcsukákat, s így már benyúlhattak a kilincshez és kulcshoz, nálunk zárva volt az ajtó, és a kulcsot se találhatták, mondta Zsakay úr, aki a második emeleten lakik, ezért csak valami kampóval húzkodták ki az ablakon, amit elértek, kabátokat, cipőket, bármit, ami akadt, még a kis cipősszekrényt is odavonszolták, csendben, hiszen mi megmit se sejtve aludtunk odabent, majd az ablakot

is visszahajtották, amikor elmentek, csupán a rendtelenség mutatta, hogy nálunk jártak, végső soron még azt is gondolhatnám, hogy szerencsénk volt, a ruhákat megtaláltuk a kuka mellett, a kapunál, és a kisablakon a két nyersen világító seb nem hagyta elfelejteni a behatolást, ez a két sérülés azonban éppen olyan volt Zsakay úrnak, mintha a bórét roncsolták volna szálkássá, hiszen ő, amikor délutánként hazaért, alig várta, hogy az ajtón belülré kerüljön, már az előszobában lehúzta a nadrágit, pontosabban a liftben felfelé megoldotta az övét, lehúzta a sliccén a cipzárt, és a küszöbön átlépve valósággal letaposta magáról a nadrágot, lerúgta a cipőt, hogy egyiket se kelljen a kezével érintenie, alsónadrágban sietett a fürdőszobába, szappannal csutakolta a tenyerét, csak amikor már ezzel végzett, akkor nyugodott meg, hogy odakint, az ajtón kívül maradt a külvilág, s a lefolyó elnyelte mindazt, amit abból a világból kényszerűen magával hozott, a csapot is úgy zárta el, hogy a bal tenyerébe vizet gyűjtött, jobbal zárt, majd a csap érintését is leöblítette, ezek után vette le az ingét, s hátradőlt a fotelban, addigra a felesége rendszerint összehajította már az előszobában maradt nadrágot, a cipőket is eligazította, kifűzte, hogy reggel elég legyen belelépnie, Zsakay úr mindeközben a feje fölé lógó vízipálma leveleit nézegette, egészen közelről bámulta őket, hogy lássa rajtuk a saját lélegzete rezdüléseit, évek óta tanult már beszélgetni a növényeivel, nem azért, hogy a növények, a virágok értsék a szavait, hanem ő akarta meghallani a növények beszédét, mint egy indás, húsos növény, mondta még valamikor a feleségének, olyan volna a társalgásunk, például egy virág, ami belenőtt a vakolatba, a téglák közé, a falakba, semmi hang, csak ez a növekedés, igen, válaszolta a felesége, a nadrágotat beakasztom a szekrénybe, ha nem bánod, de az inget kimosom, nem lehet, sóhajtott hát ezen a reggelen Zsakay úr, bezárnánk az ajtót, hogy kint rekedjen a világ, de ez a két nyers seb mutatja, hogy mindig vannak, akik ezt a zárat feltörik, bátrak és ügyesek, ráadásul hiányzik belőlük a szemérem, közben hangolni kezdett az egyik zenepavilonban a fúvószenekar, a trombita és klarinét hangja néhány pillanatra összekeveredett a bekapcsolva maradt gépezetével, évekkel ezelőtt Zsakay úr a hazatérőket látta, hogy villog a telefon mellett az üzenetrögzítő piros jelzőgombja, egyetlen üzenetet talált, ám hiába hallgatta vissza újra és újra, egy szót sem értett belőle, holott kezdettől valamiképpen kétsége se volt, hogy egyébként az üzenet neki szól, s nagyon is fontos volna megfejtenie, fiatal férfi beszélt a szalagon, izgatottan, kapkodva, ám Zsakay számára ismeretlen nyelven, hiába próbálta azonosítani, még csak arra se jött rá, hogy milyen nyelven beszél, mintha valami újlatin nyelv lett volna, magánhangzókkal telített, lágy hangzással, ám, éppen akkor, hogy a fiatal férfi hangja is kapkodóbbá vált, pattogó és recsegő, dobütésszerű rövid szavak szaporodtak el, azt hittem te szóltál, nyitott be a felesége, amikor már ki tudja hányadszor hallgatta végig az üzenetet, igen, mintha a te hangodat hallottam volna, hetekkel később Zsakay már emlékezetből is idézni tudta a fiatal férfi szavait, pontosan utánozta a hanghordozását, ám soha nem találkozott olyan emberrel, aki értette volna az üzenetet, meglehet, az a nyelv nincs is, vagy csupán egy férfi beszél, mondta egyszer egy kollégája tréfásan, ám onnantól Zsakay nem tudta kiverni a fejéből a gondolatot, egy üzenet, ami egy nyelv utolsó szavaival szól, egy üzenet, ami neki akart mondani valamit, a vízipálmát odaállította a telefon, az üzenetrögzítő mellé, egészen közel a fotelhoz, hogy a karfáig hajolhassanak a levelei, bekapcsolta a gépet és nézte, miként rezdülnek meg a levelek, mintha apró hullámok indulnának egy vödörnyi vízben. A néhány pillanatnyi zűrzavar után azonban lekapcsolták odakint a téren a magnetofont, és játsszani kezdett a fúvószenekar, tányérsapkás férfiak fújták a Herkulesfürdői emléket, a zörgő kiskocsikkal pedig meghozták a pincérek az előre melegített ennivalókat is, a fehér inges emberek közül néhány felállt a dobogóra, a mikrofonhoz, s amikor elhallgatott a zene, beszédek kezdődtek,

majd újra fújni kezdte a zenekar, s akkor már a tárgyalkalmak és az evőeszközök is csörögtek, és Zsakay úr látta, hogy a házunk kapuján kilép és sétálni indul a pitbullos ember, az a férfi, aki az ötödik emeleti lakásában két vérebet nevelgetett, egy barna tigriscsikosot és egy fehér-barna foltosat, minden nap kétszer felváltva indult sétálni velük, buggyos, terepszínű katonai gyakorlónadrágot viselt és faközöld, vállnélküli atlétatrikót, a kutyákra viszont nem adott szájkosarat, csupán a pórázt csatolta rájuk, alacsony volt, köpcös és görbe lábú, éppolyan döcögve járt, mint ahogyan a kutyái billegettek, és a kopaszra nyírt feje is úgy csillogott, mint a kutyaszőr, s két oldalt éppen olyan pofazacsók lógtak le az álla mellett, mint a kutyáinak, amikor körbesétálták a teret, figyelmesen méregették az idegen ebeket, különösen a kisebb testű kutyákat, s a terepszín nadrágos férfi, aki egykor házimestere volt a mi házunknak, nem mulasztotta el megjegyezni, hogy adott esetben az ő pitbullja néhány másodperc alatt tépne darabokra a másik kutyát, a tigriscsikos és a foltos is, jól idomított harci állat, aki gondolkodás nélkül teljesíti a parancsot, a véreben van az ölés, most azonban ezen a reggelen nem harci kutyával indult útra az atlétatrikós, hanem egy sötétkék babakocsit tolt maga előtt, terepszín nadrágban, faközöld trikóban lépegetett, és a babakocsit éppen úgy fogta, mintha a véreb pórázat tartaná, éppen úgy indult körbe-körbe, mint ahogyan a kutyáival sétálni szokott, a pofazacsók megremegetek a lépések ütemére, és a tuskésre nyírt haja csillogott, csakhogy most abban a kék kocsiban egy aprócska csecsemő aludt, nem zavarta az sem, hogy a fúvószenekar újra rázendített, talán csak az volt az egyetlen különbség, hogy ennél a sétánál az egykori házimester nem állt szóba senkivel. És amikor véget ért az ünnepség, előbb a fehér inges vendégek mentek el, majd megérkeztek újra a furgonok, és fordított sorrendben, mint ahogyan reggel kikapoltak, most szépen visszarakták sorban a tárgyalkalmakat, paravánokat és asztalokat, mire elvont a zenekar, addigra hazatért a pitbullos ember is, délutánra már csak a két csíkos hátú bálna fújta a vizet, és a Balázs Béla utcai gyerekek kiabálása összevegyült a csobogással, aztán az este beálltával lekapcsolták a szökökutakat is, s a téren csupán a két sárga mellényes biztonsági őr maradt, igaz, ők pedig behúzódtak a házunk előtti nyilvános véce előterébe, mert a magukkal hozott kistéven ott nézték a futball-világbajnokság Brazília–Horvátország mérkőzését, nem maradt tehát már a téren csak a vízszag, az új lámpák sok-sok sárga fényköre, és a fehér macskakövekről visszaverődő csillogás, éjszaka rövid időre feltámadt a szél, felzúgott, ahogyan átrélelődték a házak között, nahát, ez a hang egy réges-régi barátomra emlékeztet, mondta a fehér inges ember, akármint evett, folyton szellentenie kellett, másnapra azonban a szél is megállt, úgy sütött a nap, hogy a forróságtól összeszorultak a házfalak, remegett az egyre súlyosabbá váló levegő, és lassan úszkáló, sárga és vörös karikák csúsztak egymásra a felgyűrődött aszfalt fölött, s olyan vakító volt a fény, hogy az árnyékok fűrészperemén túl, az egészen fekete homályban csak káprázatként lehetett sejteni az összeolvadó bokrokat és köveket, a férfi, aki a Tompa utca és a Viola utca sarkán üldögélt, kiemelte az egyik lábát a meszesvödörből, hagyta, hogy a kőre csöpögjön a víz, aztán felhúzózkodott, és a jobb bokáját a bal térdére fektette, előbb csak nagy gonddal, elmélyülten nézegette a talpát, majd a lábujjai közé túrva kisdorgatta onnan a felgyülemlött koszt, a leszáradó bőrdarabokat, amikor végzett, akkor a bal bokáját fektette a jobb térdére, s megismételte a műveletet, a kipszkált göböcskéket visszapotyogtatta a vízbe, s le a kőre, a díszburkolatra, a cipői mellé, sokáig dolgozott, majd visszazökkent a meszesvödörbe a megisztozott lábait, mozdulatlanul ült, izzadó tarkóját rendületlenül verte a nap, de az arca árnyékban maradhatott, a könyökével a térdére támaszkodott, a fej lehajlik, lecsüng a kéz, olyanok voltak az ujjkөрmei, mint a száradó fakéreg-darabok.

LÁSZLÓ NOÉMI Üveggömb

Zenét sem hallok, kép sem jön elém.
Úgy sem teszek, mintha megérteném:
mi ez a légüres tér körülöttem.
Akkorát eszem, és mégsem ütöttem
meg magam. Nincs föld. Szilárd alap.
Cikázik az idő, mint ézengés előtt
a madarak.

Csendes vagyok, nyugodt, semmim se fáj.
Forró és fényes higanycsepp a táj.
Lefele gördül Isten tenyerén.
Távoli a teremtés, hogy volna enyém?
Ehhez kellene hozzászokni lassan.
Mint üveggömböt hervadó lugasban

ver az eső, rángat a szél, éget a nap,
így lesz hozzájuk hasonlatosabb
fakó, fonák, bizonytalan színem,
míg leereszkedik, rámolvad szelíden
az ég, és úgy teszek majd, mintha érteném –
de megérteni nem fogom sosem.

TÁBOR ÁDÁM

magasan

magasan fölöttem magasan
hatalmas szél rohan
itt lenn alig fúj
ülök mozdulatlanul –
magasan magasan fölül
hatalmas égbolt terül
én csak bámulom alul –
körben sok hatalmas faúr
fölem magasul
összehajolnak
köszönnek az égboltnak –
magasan magasan madarak
repülnek csivognak bukdosnak
én maradok hallgatok alul
mozdulatlanul –

rács aladár

rács aladár
szabad cigány
bachot billent
cimbalmóján

scarlatti szól
keze nyomán
couperin ahogy
soha talán

japángyerekek
magyar cigány
felesége
francia lány

genfben igor
és aladár
hangszert csinál
kottát talál

a torbágyi
mestercigány
láttán halltán
sír a milán

s ha a sírás
se marad már
szól cimbalmán
rács aladár

SOLYMOSI BÁLINT

Életjáradék (prózatételek)

II/3/a „Egy éjszaka veszélyei és iszonyatai...” Kezdtél volna nagyapám a saját történetébe, de még azért elmeséltem neki, csodálatos mód éppenséggel a Tatának, hogy néhány napja milyen lidérces álmaim vannak, és hogy ezek (szinte biztosra vehető) az új falvédő miatt lehetnek, amelyet anyám vásárolt a cigányoktól. Ezen a falvédőn az éjjeli enciánkéék égből előtt egy elhagyott kastély áll a telehold vöröses fényében; a toronyból denevérek csapnak ki, valamivel arrébb sólyom vadászik, odalent a kertben farkasok járnak; talán azért választotta anyám ezt, mert már nincs sem ereje, sem tehetősége mesélni nekem, folytattam, és ezzel, vélte, egy csapásra elintézheti fantáziámat és a világgyetem iránti irracionális kíváncsiságomat. „Egy éjszaka veszélyei és iszonyatai...” Indult volna nagyapám tehát az emlékei irányába, ám ezúttal is közbevágtam; hogy ő még ezt nem is látta. Ezt az elborzasztó, sötét erőket felvonultató szöveget, és nagy valószínűséggel nem is fogja, mert általában nem jön bennébe a verandánál, illetve az előtte lévő sámlinál, eső esetén a nagyanyám szobájából a verandára nyíló kemenceajtó melletti széknel; azonnal leül valamelyikre, térdére helyezi tenyerét, és teljes nyugalommal és ugyanily bizalmatlansággal néz körül. Aztán felnevet. Erre most is felnevetett. És, mondtam, majd' elfelejtem, ennek a romos fekete kastélynak az ablakain pókhálók vannak, az egyik közepén pedig egy hatalmas pók; egészen félelmetes. Nagyapám vigyorian nézett rám, tekintete tiszta volt és határozott – egyelőre csak hümmögött. A szőlő felé tartottunk, biciklijenket magunk mellett tolv. Nem azért, mert enyhe emelkedő következett, fel a „Demeterre”, hanem mert annyira mély volt a homok. Még kora reggel nekiindultunk, de a nap már egy dohánypapír vékonyságú réteget átmelegített, és a talpamat (merthogy mezítél voltam) nem égette ugyan, de azért igencsak jóleső, izgalmas járást biztosított a homok hőmérséklete, a szinte forrótól a hűvös érzetig, ahogy elsüppedtem benne bokáig. Jóleső megnyugvás töltött el minden egyes esetben, mikor a házat elhagytam, és a kiserdőbe, a „Bivalyosba”, a „Rétre” vagy az ártérre mentem, annak ellenére, hogy ez gyakran azt jelentette, munkára fogtak. Ahogy valamelyik területre eljutottam, amely az arra tévedőket vagy az arra dolgozókat az elhagyatottságra és az otthonosságra egyaránt emlékezteti, de valójában (én ezt világosan láttam) önmagukban már túl vannak a jártasságnak efféle körein – magam is egy felismerések és kényszerű tettek nélküli világba jutottam... Végzetlenül csöndes lettem, holott a feladatra való felszólítás pillanatában, bármifajta dologról lett legyen is szó, elszörnyedtem. Most is munkába mentünk Tatával, szólót karaszolni. Nagyapám, ahogy mindig, bakancsot viselt, felhajtott szárú szövetnadrágot és világos kockás flanelinget, sötét mellénnyel. A gyűrött, kakaóbarna kalap tarkójára hátracsúsztatva. Vékony, szikár férfi volt, minden dolgában akkurátus és megbízható, mégis inkább úgy látszott, szinte felelőtlen könnyedséggel viseli az életet, talán azért, mert független ember tudott maradni a szűkebb közösségi és az úgynevezett történelmi kötelezettségei ellenére. Ez a sajátossága látszott ősz, mindig csapzott, kócos haján, mely előhuncutkodott kalapja alól, és több napos borostáján is. Az út baloldalán szikes pusztaság volt, amit időről időre megpróbáltak betörni, akkortájt éppen dinnyét termesztettek; a jobb oldalán iszapos agyag volt, arrébb löszhát, napraforgóval és kukoricával, megannyi sikertelen próbálkozás ezeknek a földeknek a megművelésére. Amerre a szem ellátott, szikes gypet vagy pusztai mocsarat látott, de leginkább csak száraz legelőt, száraz réteket és kisebb nádasokat, az elszórt tanyáknál néhány fát, szürke nyár vagy mezei szil, akác, és a szántóföldeken valami silány növényfélék vagy a maradványát, a talaj a felszínen ugyanis többnyire iszapos agyag és szikes agyagos iszap, valamint kisebb foltokban infúziós lösz vagy homokos iszap. Egy középkori határleírásból már egy jellegzetes, fátlan, rétekekkel, cserjékkel és szántóföldekkel váltakozó me-

zőségi tájék tárul elénk. Eszerint a táj kettős tagozódása (rétség és mezőség) már a kora középkorra kialakult. A rétséget a Körös folyót övező üde rétek és mocsarak alkották, míg a mezőséget a magasabb térszintek szárazabb pusztája és annak már szántóföldi művelés alá került területei. Magasabb homokhát volt a Demeter, és mögötte löszből az „Óthalom”, de képtelenség lett volna földművelést folytatni akár Óthalomnál, akár Demeternél, utóbbinál a mély homok miatt... Mégis mindegyre megpróbálkoztak vele, hol a helyi lakosok ötletétől, hol felsőbb hatalmaktól vezéreltetve. Mindenesetre tehát ezek voltak a környék messze legmagasabb helyei; ezért is ámultam el, hogy ahol Tatával megállunk, egyrészt mert megérkeztünk a szőlőbe, másrészt mert a távolba mutatva valamit újfent mondani szándékozott, hogy tehát a szőlőtőkék szomszéd-ságában, mélyen a talajba süllyedve egy csónak körvonalai rajzolódnak ki. A csónak lepusztult, de jól láthatóak a gerendák, a szögek, a deszkák, melyek illesztései közül a gyerekek kiszedhették a szurkot, hogy pókokra vadászzanak vele. Alunk, én is arra nézek, amerre nagyapám karja mutat, még tovább, északnak, a „Balogh tanya” felé. Az abszolút értelmetlenül és céltalanul, a felhők módjára elúszó percek, órák irányába, amelyektől, anélkül hogy várnám (mint később kiderül), végül is a legtöbbet kapom. „Az egyik legrégebbi földbirtokos család volt itt a környékünkön a Balogh.” Szólt meg nagyapám. „Na és képzeld el, fiam...” (Ha jó kedve volt, mindenkit fiamozott.) „Volt a kegyelmes úrnak egy gyönyörűsége, kifürkészhetetlen természetű lánya; szép barna bőre volt és nagy kék szeme. Egyszer – még legény voltam – az uraságot kísértem el vadászatra, mert azt szerette, ha én vagyok mellette. Akkoriban még sok vad járt errefelé; őzek, nyulak, vaddisznók, mindenféle madarak. Ahogy kell, éppen csak világo-sodott, már kinn voltunk leshelyeinken a kutyá-inkkal. Több remek állást, honnan nem egy szép

őzbakot hoztunk már terítékre, kipróbáltunk, de hiába leskelődtünk, a vad csak nem jött; pedig még a vályogvető cigányokkal is találkoztunk induláskor, és azt énekelték nekünk, hogy *Tekintetes disznóláb, toljad erre a pofád!* De még véletlenül sem akadt utunkba semmiféle vad, amire érdemes lett volna löni. Így múlt el a nap, vannak ilyenek. Már ránk esteledett, amikor hazafelé szedtük lábunkat; de éreztem a Baloghon, hogy igyekezete nem a hazajutásért van, hanem valami más hajtja, ösztönzi. Az egyik vadváltónál meg is állt; teljesen negligált hely volt az... (Nagyapa átvett idegen szavakat a földbirtokos úrtól, és azokat néha, meglepetés-szerűen, élvezettel használta.) Szóval, ha valahonnan, onnét ki nem jön semmi. Gondoltam. Amott tarló volt, felőlem bozotos. Itt megállunk, húzta grimaszra száját az uraság, ide kell, hogy jöjjenek. Azzal odébb is sétált úgy százhusz lépésre. Mindjárt, ahogy fejcsóválva elfoglalom helyemet, hátamat egy fa törzsének vetve, már hallani is lehet a zörgést, aztán a csörtetést, aztán semmi. A fa mögé húzódtam, előkészítettem az acélcsovű Piepert, és aztán megint hallani lehetett, a következő pillanatban meg már látni is, a vaddisznók észveszejtő gyorsasággal futnak ki a nyiladékon. De mivel olyan volt a pozícióm, meg a sötét miatt is, én nem tudtam löni, s a disznók nyomában a Balogh nagyságos úr felé iramodtak, izgatott várakozással ki is figyelek a fa mögül. Abban a pillanatban dörent a fegyver, és repült le a fejemről azonnal a kalap. Valami égette a halántékomat. Egyszerre csak mögöttem is zörejt hallok, és sóhajszerűen valamit, hogy *Istenem...!* Odafordulok, így térdelve, és megint érzem az égető fájdalmat, de most már a mellkasomban. A golyó a mellcsontomat végigléni-ázta. Azért még, ez alatt a kifejezhetetlenül rövid idő alatt, arra is futotta, hogy felderítsem, ki volt a hátam mögött, illetve mellettem. Na, és képzeld csak, a földesúr lánya volt az. Soha nem derült

rá fény, mit kerest ott, hogy került oda. „Veszélyekkel és iszonyatokkal néztem farkaszemet egész életemben...” Mondta a nagyapám, megnyalva kiszáradt szájszéjét. „Nagy szerencsém volt, különben hideg embert csinál belőlem az a bolond ólomdarab. Vagy ugye, a kisasszonyból. Mindenki úgy is vette, ő nekem köszönheti az életét; leginkább a Balogh. Nem is volt különösebb gondom a hatalmasságokkal, akár az első világháború, akár a második után voltunk, nekünk mindig volt, főleg ha olyan *sárrites* lett a környék; akkor aztán volt gácsér, vadtojás, hal meg mindenféle. Azért, mert vadászni mind vadászott, az anyja hétszentség, az úr is és az elvtárs is, az én hírem meg maradt, és lehet, hogy emiatt a régi történet miatt...” (De attól még nagyapám mind a két világháborút megjárta, és a felesége sem a Balogh kisasszony lett.) Hogy lett vége ennek?, kérdeztem Tatát. „Ennek úgy lett vége, fiam, hogy eszméletem vesztve elterültem az avarban; de még annak előtte, hogy a fegyver kihullott volna a kezemből, sikerült egy remek disznót eltrafálni.” Ez igen, ez igen! Ájúltoztam, némi visszafogottságot erőltetve magamra, mert nagyapa az ilyen történetek után is inkább kedvelte a – ha nem is hűvös, de – értőn tartózkodó reakciót. Továbbindultunk a szőlő másik vége felé, ahol a földbe ásva, nádtetővel, egy kis kunyhó állt, hogy a falának támasztva árnyékba helyezzük a bicikliket. Egy nagyobb dió- és egy cseresznyefa is volt a közelében; a diófa alá ültünk, hogy harapjunk valamit (kenyér, szalonna, zöldpaprika). Aztán nagyapám lement a veremszerű lyukba, és egy kisebb pohár borral a kezében mászott föl; szertartásosan emelte szájához, de rögtön utána nyugtalan mosoly jelent meg az arcán. „Mindjárt elfogy.” Mondta. Tatát az első világháborúban a nyugati frontra, a másodikban az északi frontra vitték, de ahogy a vadászbalcsétét, mind a kettőt megszuza kisebb sérülésekkel, és még mielőtt az is, meg emez is véget ért volna, ahogy ő állította, gondolt egyet, és elindult hazafelé. A háborúról szóló elbeszélései nem hasonlítottak senkiéhez az akkoriban általam hallottak közül, és leginkább a *pro domo* felfogása végett, ugyanis egyetlen pillanatra sem tévesztette szem elől, hogy ezek a háborúk nem a hazáért, a szabadságért vagy az Istenért folytatott küzdelmek, hanem a hűskimérésre adott alkalmak. Ezért aztán a kedély védelmébe helyezte magát, nyíltan hülyézett orosz és németet, román és magyart; vagy véresszájú baromnak nevezte a bakát, a hadnagyot, a tábornokot, mindenkit, akit magával ragadott az öldöklés, az iszonyat, tehát a háború. Viszont ez a fajta magatartás kötelező nagyvonalúsággal járt – megmenteni a helyzetet, kihúzni a csávából a többieket is. Így azután ezek a történetek nem a hősiességről szóltak, hanem némi áldozathozatalról – hogyha ő valakivel rendes (Tata ezt a szót használta), akkor az is rendes lesz vele. Én is rendes voltam vele, mert ő is rendes volt velem, annak ellenére, hogy általában vagy „nagyfejűnek” vagy „tökkelütöttnek” szólított; nem esett jól, de hát tudtam, igaza van. És már csak azért sem volt szabad megsértődnie a lelke miatt, mert ő, a nagyapám volt az egyetlen, kiről úgy véltem, hogy megismerhetetlen, és az ismeretlenben csak egy ilyen ember tud eligazodni. Vagyis segít egy halott világban tájékozódni, fényt deríthet faliszőnyeget sötét történetére. Kiráncgált a homokból, nem kézzel vagy hangos szóval, hanem szemöldöke felhúzásával, hogy menjünk akkor, karaszoljuk meg a szőlőt. Menjünk.

Művész

Mikuláskor klakkba-frakkba vágjuk magunkat kedves feleségemmel, nem a csokoládét (vagy virgácsot) hozó Miklós püspök tiszteletére, hanem azért, mert nagyszabású ünnepi vacsorára vagyunk hivatalosak, ugyanis több – 1956 óta Angliában élő – magyarral együtt ünnepeljük meg szigetlakó mivoltunk fél évszázados fordulóját egy londoni klubban. Lesz a társaságban befutott építész és jeles könyvtáros, az utóbbi már Magyarországról látogat ki, mert tavalyelőtt, hirtelen elhatározással, visszaköltözött zalai szülőfalujába.

Ötven évvel ezelőtt, tizenkilenc éves nagyreményű ifjúként, a linzi menekülttáborban aszalódva vártam, hogy bejuthassak Franciaországba, vágyaim városába: Párizsba, hogy ott festőnek állva, új Picassóként kápráztassam el magammal a világot. De a franciák akadémikus bürokratáknak bizonyultak, és egyheti táborélet után még mindig Linzben voltam. December hatodikán vöröskeresztes nénik narancsot osztogattak, és két bús cigány, sokakat megríkatva, a mikrofonba húzták a Himnuszt. Másnap jelentkezni lehetett angliai bevándorlásra, és este már landolt velem a repülőgép Londonban. Egye fene Párizs!

Mivel a sztálini időkben teljesen el voltunk szigetelve a Nyugattól, Londont úgy képzeltem el, hogy ott mindig kód van, esőtől csillog a macskakő, és az utcákon Twist Olivérek osonnak, készen a zsebtolvajlásra. Ehhez képest szabályosan elszédültem a Piccadilly autóforgatagában, a masztodonokként robogó, emeletes piros autóbuszok között, a hatalmas neonhirdetések villogása közepette. Hamarosan eljött a karácsony, az utcasarkokon az Űdvhadsereg rézfúvósai umpappázták a zsoldárokat, jótékony célra

SÁRKÖZI MÁTYÁS Fél évszázad...

gyűjtöttek. Egy régen Angliában élő távoli rokon ünnepi vacsorára invitált: sült pulyka domborodott a tálon áfonya szósszal, és a lakomát focilabda alakú puding zárta, tetején kékes szesz-lángocskával.

A köznapie ételek elég rettenetesek voltak: fagyús birkaocbák és angol kolbász (amelyről még ma is úgy vélem, hogy bizonyára darált zoknival töltik hús helyett). Az eső vízszintesen esett, és gyakran lepte köd Londont. Az ide menekült magyarok közül számosan (azok, akik megtehették) visszamentek (visszidáltak), mások igyekeztek továbbállni Amerikába, Ausztráliába. Pedig az Unió tagjaként közben európai módra főzni is megtanultak a britek...

Pilinszky János mondta egyszer, hosszabb látogatása alkalmával, hogy Anglia elég különös és idegen, de ha felfedezték a meghitt sarkait, akkor élhető itt az élet. Így is van. A pubban, a kandalló előtt iddógálva, megbékélhetünk a kinti zegernyével, nyáron pedig nagyon kék tud lenni itt az ég, és nagyon zöld a fű, amelyen hófehérbe öltözve krikettet játszanak az angolok. (Ötven év nem volt elegendő, hogy a sportjáték szabályait megismerjem. De milyen sport az, amelynek a mérkőzésein teaszünetet iktatnak be?)

Életem nagy része elszaladt. Negyven éven át magyarok között dolgoztam, olyan kollegákkal, mint Cs. Szabó László vagy Határ

Győző, az angol rádió magyar adásánál. Ott találtam magyar feleséget.

Kolozsvári születésű főnökünk, Rentoul (azelőtt Galló) Ferenc igazi brit úriemberré változott az évtizedek során, társalgási angolságát Shakespeare-idézetekkel és yorkshire-i népi kizsólásokkal tarkította, mindig sötét öltönyt viselt, és szorosra sodort esernyővel járt. A BBC igazi angoljai nem méltányolták buzgó igyekezetét. Csak legyintettek: „Mi a fenének akarugabb lenni minálunk?” ...

Határ Győző írt egy – saját megítélése szerint – igazi, vérbeli angol regényt, *Archie Dumbarton* címmel. Nem valami jó. Nem látunk mi be az angolok magánéletébe. Külföldiek vagyunk ötven évvel az ideérkezésünk után is. Ez távolról sem kellemetlen állapot. Az angolok a külföldit nem kirekesztendőnek, hanem inkább érdekesnek találják, s ha brit állampolgár, akkor minden tekintetben egyenlő.

Meg se próbáltam elangolosodni, bár néhány helyi szokás ráragadt. Ha véletlenül belebotol az asztal lábába, akkor is automatikusan kiszalad a számon a *sorry!* Talán magyaros hevességem is csillapodott egy kicsit. De angolul írni? Arra születni kell. Ezer próbálkozó közül csak néhány külföldinek sikerült: Koestlernek, Conradnak, Nabokovnak...

Sorsom a magyar irodalom. Inkább áldás, mint átok. A londoni művésznegyed, ahol lakom, angol karácsonyra készülődik. A hentesnél sorban lógnak a kirakatban a strucc nagyságú pulykák, az Űdvhadsereg fúvósai a *Good King Venceslas* dallamait zengetik. Én meg idebent, régi budai emlékekből szövegetek valamiféle veretes prózát.

Harminc év. Milyen hosszú idő. És milyen rövidnek fog tűnni a kétszer ennyi, ha az ember megéri. Sok mindent láttam ezalatt a harminc év alatt. Mégis, gyakran abba a hibába esem, hogy földrajzi elhelyezkedéstől teszem függővé az emberek viselkedését: azt gondolom, hogy valahol máshol, távol, ezt vagy azt biztosan jobban csinálnak. Aztán, amikor elérkezik az idő, hogy megtapasztaljam, látom, hogy nem teszük másként...

Harmincéves kor az az idő – legalábbis számomra – amikor már gyermekkorom barátságos nénijei és bácsiái, családi barátok szörnyű betegségekben szenvednek, vagy csendben meghalnak. Ez jelzi az idő múlását, még ha én a tükörbe nézve ezt magamon nem is veszem észre. Azon kedves ismerősökről, akik valamikor mosolygós, aktív emberként szórakoztattak, mint kisgyereket, egyre gyakrabban érkeznek hosszantartó kórházi kezelések és halálhírek.

Amikor harmincéves vagyok, ezekre az emberekre is gondolok. És arra, hogy alig több, mint még egyszer ennyi idő múlva én jelenthetek majd kórházi vagy halálhírt olyanoknak, akik szememben én leszek lassan bácsi.

Egy kis közép-európai országban, szeretetteljes környezetben felnőve az ember érzi magát valakinek, hajlamos azt hinni, hogy körülötte forog a világ, hogy ha nem is érte történik minden, akkor is fontos része a történelemnek. Azt hiszem, a világlátás ebből a szempontból is személységformáló. Ahogy kinyílnak a határok, és kinyílik a látó, kereső és tapasztaló ember szeme, rájön, hogy jelentősége nemhogy kevesebb az elképzeltnél, hanem már-már jelentéktelen. Semmi nem történik érte, mi több, bármi, ami történik, nélküle is megtörténik. Kiszakadva környezetünkől szembesülünk saját jelentéktelenségünkkel, a ténnyel, hogy milyen könnyen arrébb tehető, bántalmazható, sebezhető és lesöpörhető porszemek vagyunk a világmindenségben. Az emberek millióit látva, meghallgatva a problémáikat, megfigyelve az életüket tapasztalhatjuk csak igazán, mennyire elveszünk ebben az emberekkel helyenként mesterségesen túldúsított embertelenségben... És milyen könnyen átsiklunk súlyos betegségek, terrortámadások, halálesetek felett. Az élet megy tovább, mondjuk magunknak. Ez nem több, mint olcsó, bár alkalmazható túlélési taktika, ami talán mindaddig működik, amíg állítólagos barátaink és szeretteink át nem siklanak a mi gyászhrünk felett. Hiszen az élet számukra folytatódik. És ez a tény legitimizálja és megengedhetővé teszi – sajnálatos módon –, hogy úgy kezeljük az ilyen híreket, ahogyan kezeljük. Ha elképzeljük egy pillanatra, hogy milyen a lehet a földi, számunkra itthagított élet, miután eltávoztunk, hogy belegendolunk abba, hogyan szól majd egyik volt munkatársunk a másikhoz, miután mi már nem vagyunk közöttük, vagy hogy hol áll meg a vilamos, nem packáznak-e az ügyfelekkel továbbra is a hivatalnokok, és még folytathatnám!, akkor láthatjuk tulajdonképpen igazi jelentőségünket: mert semmi sem változik. Valakivel kevesebb lesz, néhány közeli barát és a család számára remélhetőleg többek leszünk, mint egy rossz hír, de alapjában véve minden folytatódik. Hát ekkora a mi jelentőségünk, így az enyém is.

RÁCZ GERGELY Torontói levél

És minden folytatódik...

– gondolatok harmincadik születésnapomon –

Már teljesen úgy hangzik, mintha nyolcvanadik születésnapomra írnám ezt a memoárt, ami lassan nekrológgá alakul...

Több mint öt éve nem követem az eseményeket: nem nézek televíziót, és nem olvasok újságot. Nem egyáltalán nem, de nagyon ritkán, és lehetőleg vigyázok is rá, hogy ne tegyem. A mai világban ez nagy luxus, sokan vélik. Számomra nem az. Kicsit sikk is, hogy én ezt is megengedhetem magamnak. Ahogy én látom – és nem állítom, hogy igazam van –, a világ borzalmairól szóló közléseknek (ezek a hírek, mert ami szép, jó és rendben van, az nem hír) első sorban szórakoztató célja van, másodsorban informatív. Én másfajta szórakoztatásra vágyom. Az elmúlt öt év alatt minden olyan hírről tudtam, amely ha csekély mértékben is, de befolyásolhatta megszokott életritmusomat (alig emlékszem olyasmire, aminek közvetlen hatása lett volna).

Annyi más, sokkal érdekesebb, vidámabb és fontosabb dolgot lehet csinálni, mint televíziót nézni, híreket követni, és azokon bosszankodni. Nem érzem, hogy bármennyivel kevesebbet érnek vagy valamit is veszítenek az élet teljességéből, hogy sok mindenről nincs tudomásom. Társasági témákhoz esetleg nem tudok hozzászólni, mert nemhogy azt nem tudom, melyik színész miért vált el, vagy melyik politikus mit mondott, hiszen nevük hallatán azt sem tudom, kik azok. Sokakkal ellentétben elmondhatom, hogy az én életemben nem hatolnak be közszereplők, a divatos művészek, politikusok és egyéb neves személyiségek. Az ő életük nem válik az én életem részévé, ezáltal van időm a saját életemre, a szüleimre, a barátaimra.

Egy cseppet sem bánom, hogy így alakult, és nem esik nehezemre. Látom azt továbbá, hogy az embernek alapjában véve nagyon kevés dolgra van igazán szüksége. Élelem és ruha. Ezek talán a minimális szükségletek. A többi mind luxus. Akkor is, ha hozzászoktunk, és nekünk már nem az. Azt is látom, hogy a sok csillogás, a szép dolgok, szép ruhák, autók, bútorok, ház stb., vagyis, mind pénzből lesz. Az ezek előteremtéséhez szükséges pénz pedig túlyomóeszt véres verejtékből, megaláztatások sorának elvieseléséből, illetve csalásból és lopásból, de még inkább ezek együtteséből származik (kevesek örökölnék). Úgyan továbbra is tetszik egy izléseesen bebútorozott lakás, egy szépen megépített márvány fürdőszoba – de már tudom, hogyan teremtették elő. És így már nem tetszik annyira, mint azelőtt. Már felteszem a kérdést magamban, hogy megéri-e? Hogy megéri-e a

megaláztatások elviselése, a lopás vagy annak a kísértése, hogy nekem is legyen olyan szép. Nos, nem feltétlenül, miután mindez ugyan szép és esztétikus, de nem szükséglet. Az emberek egy pénz-orientált társadalomban hajlamosak elfogadni és követni a trendet, ami a felhalmozást, a legyen nekem is jobb, cseréljük ki nagyobbra, legyen nekem is olyan modern, mint az ismerősömnek vagy a szomszédomnak stb. jelenti. És ennek se vége, se hossza. Tulajdonképpen ez a kapitalista társadalom motorja és egyben koros pszichológiai koncepciója. És nagyon nehéz ellene védekezni. De nem lehetetlen, maximum értetlenségre lel az ember a környezetében. Talán nem baj.

Érdeklődésem kimondottan a szegény vagy szegényebb országok felé fordult. Megfigyeléseim szerint az embereket elrontotta a pénz és a gazdasági jólét vagy az, amit ők annak gondolnak. A pénz hamis magabiztosságot, önteltséget, „én ezt is megengedhetem magamnak” stílust és tolerálhatatlan viselkedést eredményez. Emberek a gazdasági jólétben, csak mert pénzük van, magasabbrendűnek képzelik magukat a náluk szegényebbeknél, hajlamosak lesznek arra, hogy a pénz és a bankszámla legyen az egyetlen mérce, amellyel összegegyeztetetlen módon emberi értékeket kezdenek mérni. A kényelem és a jólét drasztikusan csökkentette a kedvességet, a figyelmességet, az odafigyelést és a szeretet iránti képességet. A jellemző és uralkodó magatartás: ha pénzem van, és ki tudom fizetni, akkor azon mindent és mindenkit megvásárolhatok.

Korábban zavart a szegénység. Nem igazán mélyen, csak a felszínen. Meri nem volt szép a fürdőszoba, nem volt elég dízajnos a szék stb. Ezek egyre jelentéktelenebbé válnak számomra. A szeretet, az odafigyelés és az emberi gesztusok nem a márványcsempékben és a szecessziós székben vannak elrejtve. Ma egyre kevésbé zavar a szegénység és az egyszerűség látványa. Különösen azért, mert a szegénységgel a legtöbb helyen több emberséget és több szeretetet vélek felfedezni.

A tisztaság és a higiénia továbbra is fontos tényezők számomra. Ennek ellenére kész vagyok ezeknek a nagyarányú korlátozottságát elfogadni, ha cserébe valami olyat kapok (nevezük emberségnek), amit a valamikor áhított nyugati társadalmak (demokrácia, így Nyugat-Európa, Észak-Amerika) egyre kevésbé vagy alig képesek nyújtani. Ma már jobban értem azokat a mondatokat, amelyeket apámtól kiskoromtól fogva hallok: az ember ott érzi jól magát, ahol szeretet veszi körül (ez persze az előfordulhat higiénikus

és kapitalista nyugati környezetben is, csak kisebb az előfordulási lehetősége és más formában jelentkezik); illetve hogyha választani kell egy szeretetlenséggel párosuló rendezett környezet (lakás), és egy rendezetlen, de szeretetteljes légkör között, akkor ma már gondolkodás nélkül az utóbbit választanám, akármennyire is rendszertető vagyok.

Eszembe jut, amikor Párizsban az apámmal barangoltunk, és éhes voltam, Párizs árai Amsterdam után bosszantóan drágának tűntek. Ennek ellenére igényt tartottam arra, hogy kellően előkelő étteremben együnk valamit, ahogy az nem elsősorban hozzám, de az apám státuszához méltó (ezt a marhaságot én találtam ki, később rájöttem, hogy ilyen nincs. Mindenképp az „méltó”, amit ő elképzel magának). Rosszalltam, hogy miért kell nekem egy önkiszolgáló bárban ételme vásárolni, és azt műanyag asztalon vagy útközben elfogyasztani. Utólag fájjalom, de így történt. Talán még húszéves sem voltam. Ma szégyellem magam, de azt hiszem, ez is hozzájárított a fejlődésemmhez. Apám gondoskodása, szeretete és társasága vett körül, és teljesen mindegy, hogy mihez lettünk volna méltók. Ma már én is ezt teszem, és tudom, hogy szerény, egyszerű és tiszta helyen is lehet jó ételme kapni, ha arról van szó. A szép éttermek csillogásának vonzalma továbbra is megvan bennem, de ahhoz valamilyen alkalomra van szükség (és nem azért, mert spórolok, vagy ne tudnám magamnak megengedni, hanem egyszerűen azért, mert szükségtelen).

Öt évvel ezelőtti születésnapomon, de még inkább azt megelőzően, úgy képzeltem, hogy itt a földön az a feladatunk, hogy eredményeket érjünk el, hogy bizonyítsunk: másoknak, a környezetünknek, és nem utolsósorban saját magunknak. Úgy véltem, hogy valakivé, esetleg híressé, köztiszteltetben állóvá válni, az igazi érteleme a létünknek. Lehet, hogy kissé korai, de 30 évesen nem szeretnék híres lenni, és lemondanék bármilyen köztiszteltetről is. Bizonyítani sem kívánok (már megtettem, ha ez nem volt elég, nagyon sajnálom), nincs mit és nincs is nagyon ki előtt, vissza szeretnék vonulni, és nyugalmat szeretnék. És nem utolsósorban olyan dolgokat csinálni és örömetet lelni bennük, amelyekre az emberek túlyomó többségének se ideje, se energiája a pénzkeresés miatt.

Hálával tartozom az Örökkévalónak, hogy a fent leírtak lehetnek a problémáim. Köszönöm ezeket is, és egy pillanatra nem cserélnék olyanokkal, akik gyakran fiatal koruk ellenére életüket fenyegető betegségekkel küszködnek. Köszönöm, hogy 30. életévemet egészségben betölthettem. Azt hiszem, ez a legfontosabb. Köszönöm a világlátást, és azt, hogy lehetőségem nyílt és nyílik a fent leírt megfigyeléseket egyáltalán megtenni. Köszönöm a szüleimet, akiknél jobbat nem kaphattam volna. Bármiért, amiért igazán köszönnivaló lehet, azt mind az Örökkévalónak és szüleimnek köszönöm. Másoknak talán azért jár köszönet, hogy végighallgattak.

„És Jabez, az Izrael Istenét híva segítségül, mondván: Ha engem megáldanál és az én határomat megszelésítenéd, és a te kezéd én velem lenne, és engem minden veszedelemtől megoltalmaznál, hogy bűt ne lássak! És megadá Isten neki, amit kért vala.” (1 Krónika 4. 10.)

Negyvenezer dolláros regénypályázat

Különdíj

IRCSIK VILMOS

1944-ben született Városlődön, középiskolai tanár, író.

Megjelent kötetek: *Jaj, akinek nincs otthona* (1999), *Akit elvitt a kék expresszvonat* (1997), *A lélek határai* (műfordításkötet a mai orosz, német, osztrák és svájci költészetből, 2000), *Téltető* (2003), *Negyven év némaság* (2005).

Irodalmi díjak: Magyar Napló-nagydíj 1999-ben, a HM és a Magyar Írószövetség pályázatának nívódíja 2003-ban és 2004-ben, a HM és a Magyar Írószövetség pályázatának különdíja 2005-ben, Szabó Zoltán-díj 2005-ben.

Kelj fel, és járj

(részlet)

...Így történt meg aztán, hogy Lázár röviden elmesélte Svejk, a derék katona bevonulásának történetét, és csodák csodájára Nyugi, aki saját bevallása szerint élete eddigi ötven évében (itt van róla az írás, hogy ennyi) a számlakönyvön és a panaszkönyvön kívül eddig semmi egyéb olvasnivalót nem vett még a kezébe, egyszer csak abbahagyta az egyre inkább elázó vendégek mélyreható megfigyelését, teljes terjedelmében a sarokban ülő Lázár felé fordult, rengő arccal nagyokat hahotázott. Különösen Palivec kocsmáros tetszett neki, na az aztán jól megmondta a rendőrfelügyelőnek, ijedten fel is pillantott a falra, de a kocsmát, melyet Nyugi gebinben vezetett, tényleg nem számíthatott nyilvános helynek, mert itt, szemben az iskolákkal, hivatalokkal meg más efféle kincstári intézményekkel, nem kellett kiaggatni a mostani hatalmaságok felismerhetetlenségig jószágosra és bölcsre retusált fizimiskáját, a pult fölött, az ajtóval szemközt csak egy fenyveserdő-részletet ábrázoló fakeretes tájkép függött, melynek előterében, a tisztáson bocsok hancúroztak, a háttérben pedig három hatalmas medve tövestül tépdeste, tördelte ki a fákat, körülöttük – tudatos művészi kompozícióra valló elrendezésben – néhány hatalmas, félbe törten meredező vagy gyökerestül kiszakított törzs tanúsította tevékenységük eredményét. – Na, erre is ráférne már egy kis pucolás – bökött Nyugi simléderével a kép felé. Azért az nem is lehet egy olyan utolsó nép, ahol így megbecsülik a kocsmáros, hogy még regényt is írnak róla. De hát honnan tudja Lázár mindezt, mert bizony olyan élethűen írta le azt a kocsmát meg azt a kocsmáros, hogy is hívják csak, ja igen, Palivec, hogy ő szinte a szeme előtt látja az egészet, olyan elevenen, mint itt ni, ezt a Bömböldét, meg saját magát, meg a Brassai szabót, aki kissé félrehúzódva, magányos asztalánál már a harmadik kevertjét döntötte magába, és most szokásához híven éppen belekezd létfilozófiai monológjába, melyben az első, hetykén felfelé ívelő rész dacos, dekadens közönyét: VAGYOK, AKI VAGYOK – az öngazolás méltósága és az evilági bolyongás értelmének magabiztossága követi: ÉN A BRASSAI SZABÓ VAGYOK – amiért aztán az ő valódi nevét sem használta senki, egyszerűen csak Vagyok szabónak szólították, emlegették szélteben-hosszában.

A szabó kedélyállapota a konfekcióipar és termékeinek fokozatos és feltartóztatlan térhódításával borult el egyre inkább. Ha szétnézett a világban, még nem is olyan régen egy teremtő

büszkeségével állapíthatta meg, hogy az bizony az ő keze nyomát is magán viseli, abban a sok kabátban, felöltőben, lemeberdzsekben, nadrágban, öltönyben vagy utánigazításban, javításban, amelyeket mind ő csinált, és amelyektől minden egyes ember egy külön személyiség lett a számára, méghozzá tartós, folytonos személyiség, hiszen a legjobb szövetek jóformán egy életen át kitarítottak. Akkoriban a hetedik napon megpihenve boldog meglepéssel nézhetett szét teremtményei között, és nyugtázhatta, hogy jól van ez így. De manapság oda jutottunk, hogy boldog-boldogtalan a Vörös Október Férfiruhagyár címkejével ellátott holmikát hordja, ezek persze szakadnak, feslenek, repednek, állandóan cserélik, változtatják őket, mint az alsóneműt, mert egy-két évnél alig bírják tovább, és a nagy flanc mögött igazából kontárság rejlik. Neki pedig marad a foltozás, a javítás, meg a rengeteg szabadidő, most már akár naponta is megpihenhet, végignézhet a teremtményein és megállapíthatja, hogy nem jól van ez így. A teremtményeit pedig többé már végképp nem tudja megkülönböztetni, még szemüveggel sem, hiába, egy teremtőnek nem szabad megöregednie, se szemüvegre kényszerülnie, és legrosszabb, legnyomasztóbb pillanataiban mindenkit, férfit, nőt egyaránt Vörös Október Férfiruhagyár címkére, kifordított zakóban, kabátban, blúzban, lógó fenekű, bokán felülül érő nadrágban lát, mintha viselőik vízben álltak volna, mikor rájuk szabták a szarát. A múltkor, pünkösöd vasárnapján, gyönyörű, verőfényes időben rá is szólt az utcán egy fruskára, hogy igazítsa már meg a gallérját, mert úgy áll rajta, mintha vasvillával hányták volna rá, az meg csak vihogott, hogy ezt így kell hordani, mert állógallér, és ezt neki mondja, egy Brassai szabónak, mikor minden közönséges földi halandó is tudja, hogy a gallért lehajtva hordja az ember, legfeljebb viharban, fürgetegben szokták felhajtani.

Lázár a sors fintora folytán pont azon a napon látta meg a napvilágot a Felvidék legkeletibb csücskében, a kis Füge faluban, amikor valahonnan a nagyvilágból, egy Párizs melletti kastélyból fűgét mutattak érrefelé, és ő már csehszlovák állampolgárként került bele az anyakönyvbe. Tizennyolc éven át, az igazat megvallva nem sok hátrányát érezte ennek a változásnak, ami ugye az ő szempontjából még csak változás sem volt, hiszen beleszületett, és így inkább állandóságnak tekintette. Legfeljebb tízéves korától kezdett neki feltűnni, amikor jó időben gyalog vagy kerék-

páron, néha lovas kocsin, télvíz idején pedig vonattal nap mint nap róttá útját az alig tíz kilométerre lévő kisváros gimnáziumába, hogy a helységnevtáblán, amely mellett minden áldott nap, még a falun kívül fekvő állomásra igyekezők is, kétszer elhaladt, nem Füge áll, ahogy azt ő odahaza mondták, hanem Fige. Az új állapotokra panaszkodó öregekkel, idősebbekkel szemben ebben is, akárcsak egy új nyelv megismerésében, a különben is meglehetősen szűk, fojtogató világának kitérülését látta, és amikor tizennyolc esztendőskorában, az érettségi után, erre lehetősége kínálkozott, a prágai műszaki egyetemre ment.

Az arany Prága! A Hradcsin, és Lúdia, akivel az Arany utcácska apró, fecskéfészék-házai között andalogtak az eltűnt idők nyomában, a Károly híd, ahol az eltökélten hallgató Nepomuki Szent János színe előtt gyóntak egymásnak az édesen susogó, csobogó Moldva felett, na meg az U Fleku (hát azt írta le ő olyan szemléletesen Nyuginak, hogy az mindent megelevenedni látott), és a Sárkányölő Szent György szobra, amint kényesen táncoló lován, délceg tartással döfi le az egéig lendülő dárdájával a leányfaló bástiát. Érezheti-e rosszul magát az ember egy olyan országban, amelynek ilyen fővárosa van, és érezheti-e itt rosszul magát egy olyan ember, aki soha nem szerette az ismerőséget, és akinek ez a környezet most igazán kapóra jött lelki inkognitójának tökéletes kidolgozására. Ez a lelki inkognitó vezérelte Lázárt azóta is az emberekkel való látszólagos kimérett, távolságtartó, mégis mindig udvarias kapcsolataiban.

Amikor azon a késő őszi faluja helységnevtábláját Figéről ismét Füge cserélték, akkor ő habozás nélkül hazatért az ismerőségsbe. Persze Prágában is más szelek kezdtek fújdogni, Nepomuki Szent János megkövült némasággal hallgatott a zavarosn háborgó Moldva felett, Lázárnak pedig immár magányosan és egyedül kellett rónia a bánatkövel kirakott Arany utcácskát, és immár az örökre eltűnt Lúdia nyomában, aki szüleivel együtt elmenekült, mert a sárkányfajzat tüzes torka ismét az ország szüzeit kívánta áldozatul. A következő esztendő már a magyar hadseregben taláta, ahonnan megjárta a háborút, fogságba került, és mire minden elmúlt, ő pedig toprongyosan, tetvesen, csonttá aszalódva visszajött, a helységnevtáblán már ismét Fige állt, anyja meghalt, apját őt faluval arrébb, egy rokon családhoz telepítették, a házukba magyarországi szlovákokat költöztettek, így Lázár tovább tapasztalhatta az időközben már túl tágassá, sőt szellőssé is lett világának kitérülését, mert őt magát viszont Magyarországra toloncolták, az ismeretlen ismerőségsbe, Magyarországra, amelyet ugye kezdetben valaha a tatár gyerek, aztán meg a török gyerek, aztán meg a labanc gyerek, aztán pedig az osztrák és az orosz gyerek együtt, aztán meg a német

gyerek, aztán szovjet név alatt újfent az orosz gyerek megvágott, úgy, hogy egész véres lett a lába, a magyar gyerek meg gyógyíttatta, hol síppal, hol dobbal, hol meg nádi hegedűvel, ahogy Lázár elüzetésének tavaszán a határ magyar és már-megint-nem-magyar oldalán még énekelték is a fiúk meg a lányok, mikor megenyhült a lég és virult a határ, és megjelent az első gilice meg gólya, és ez utóbbi próbált valamit kezdeni a képményen az ócska fészkekkel, amelyet bizony cudarul megtépzott az a sok vihar, ezért aztán néha nemhogy a fészket, de még magát a kéményt se találta, se a füstöt, se a tetőt, se a házat, se a lakóit...

És ekkor valami egész váratlan dolog történt, amire még Brassai szabó is álmélkodva megállt különben hosszúnak egyáltalán nem nevezhető monológja közben, ami pedig, mióta folyton ezt a néhány szót hajtogatja, még soha nem fordult elő, mert amikor pont a felénél tartott, vagyis felfelé ívelő hetykeséggel elhangzott a VAGYOK, AKI VAGYOK, és büszkén, önérettel rá kellett volna vágnia: ÉN A BRASSAI SZABÓ VAGYOK – Nyugi egy pillantást vetve a még előtte, a pulton heverő obsjtjára, kissé elgondolkodott, majd, ha szemmel láthatóan nehezebbre esett, így szólt: – Na, egy körre mindenki a vendégem. Utóvégre csak egyszer ötvenéves az ember! Az obsjtjuk, az nem nagyon érdekel. Még hogy mentesítenek a fegyveres szolgálat alól! Hiszen egy percig sem voltam katona, fegyvernek pedig még a színét se láttam. Valahogy mindig sikerült kibújnom a markukból.

Lázár, különösen mióta tér és idő bizalmasa lett, kerülte a nagy nyilvánosságot, a Bömböldében viszont időnként megfordult, leginkább hétvégén és hét elején, mert itt adódott a legkedvezőbb lehetőség a lejátszandó és lejátszott futballmérkőzések esélyeinek latolgatására, eredményeinek értékelésére. Általában csak egy üveg, erdei ízeket ígérő, de valójában kátrány aromájú Bambit rendelt, amiért Nyugi többször a szemére is hánytá, hogy múzeumnak meg klubnak nézi a kocsmát, mert bámészakodni meg beszélgetni jön ide, de a szemrehányások ellenére is szívesen látta, és nemcsak a Lázár elmélkedéseiből fakadó nagyobb manőverezési lehetőségek, hanem a sok érdekesség miatt is, amit az hellyel-közzel elcsöppentett, magával ragadva Nyugit meg vendégeit a Bömbölde áporodott világából oda, ahova őknak önmaguktól se gondolnival, se szóban, se cselekedetben soha nem jutottak volna el. Furcsa, álmagt, néha bogaras okoskodásba átmenő kalandozásaiiban nem a Bömbölde vagy vendégeinek lenézése lappangott, hanem sokkal inkább az önmagával szembeni, hol csillapulól, hol még mindig fel-felsajog elégedetlenség, amiért a sors kénye-keve szerint hanyódot-vetődött ide-oda, és kötött ki ott, ahol nem is akart.

Így hozta többek között Lázár a többiek tudomására az Angliában dívó bal oldali közlekedést is, és az azzal kapcsolatban fenntartásait. – Ez aztán mindent jobban tud nálunk, de azon kívül semmit! – szokott elhangzani a nyilvános elismerés egy-egy ilyen eszmefuttatás után, most pedig, hálából Palivec kocsmáros történetéért, Nyugi nagyvonalúan egy újabb Bambit ajánlott fel az alkoholtól iszonyodó Lázárnak, ezen felbuzdulva valaki suttymban még arra is rávette, hogy egy fél rumot is csempésszen az üvegbe, amit Nyugi szíves örömet meg is tett, hiszen a rumot a csíny kedvéért külön fizették, és egy ilyen rendkívüli helyzetben a szokásos méricskélési procedúra is jóval egyszerűbbé vált, nem is beszélve az elsínköfálható mennyiségről, amivel máris pótolhatja a váratlan adakozási kedvéből támadt veszteség egy részét. Lázár gyanútlanul szopogatni kezdte az üveget, Nyugi meglepő bőkezűsége és az ugratás közös titkának következtében a hangulat egyre emelkedett, Brassai szabó kétségbeesetten próbálkozott nagymonológja második részével, de újra és újra csak odáig jutott, hogy VAGYOK, AKI VAGYOK – ami így csonkán, a levegőben lebegő ritmusával, a létezés jogosultságát és értelmét igazoló második rész nélkül, most már véglegesen az életüket komolytalanul bevők sorsukkal szembeni hetyke kihívásává, flegma közönyévé finomodott.

Odakint sziszegő, sivitó, visító légfűekkel, sima aszfalt és könnyedén gördülő gumi külső behatásra kikényesírtett, váratlan surlódásának csatazajával valami súlyos állt meg, ez csak Ergó lehet, a ZIL-jével, amit ő Szergejnek szokott be-

cézni, a következő pillanatban be is toppant Ergó, megállt az ajtóban, szétnézett, majd elindult, negyvenötös bakancsba bújtatott, hatalmasan szétálló két lábfeje minden lépésnél mintha hol jobbra, hol balra akarná elvinni, és hogy felülkerekedjék velük szemben, legyőzze, kordában tartsa ellenállásukat, súlyos döngéssel vágta oda őket a kocsa széttaposott cigarettacsutkáktól éktelenkedő, szürkésfekete, csorba, töredezett, piszkos cementpadlójára, így gázolva nehézkes járásával mindenkor célja, jelen esetben a sön téspult felé, miközben könyökben behajlított kézzel kétlépésenként hatalmasat húzintott nadrágján, mert az meg, a lábaival ellentétben, állandóan lecsúszóban volt, és a föld felé húzta, amit még az akármilyen szorosra fűzött szíj sem tudott megakadályozni. A járását jellemző sajátos zavaró körülmények miatt Ergó az átlagosnál jóval lassabban tette meg az ajtó és a pult közötti távolságot, majd a potyapalinka benyakalása után egy szék után nézett, és képességeinek teljes latba vetésével próbált Lázárra figyelni, sőt néha még az ajkait is mozgatta, mintha magában ismételné a hallottakat. Összpontosításában nagy néha csak az a fránya nadrágja zavarta, melynek megvolt az a csodálatos képessége, hogy nem csak a nadrágszíj ellenére tudott szinte folyamatosan lefelé csúszni, hanem viselőjének ültő helyében is, amit Ergó ugyanazokkal a karmozdulatokkal igyekezett megakadályozni, de így ülve, mozdulatlan testhelyzetben sokkal kétségbeesettebbnek és reménytelenebbnek tűnt ez a szemálmoharc, mint menés közben.

Akkor aztán egyenesen a tetőfokára hágott a jókedv, mikor Lázár, kóválygást érezvén a fejében, egyszer csak minden előzmény nélkül, kissé összefüggéstelenül arról kezdett beszélni, hogy ma ugye június tizenhatodika van (hát aztán?), Nyugi születésnapja, és ő bizony az állomáson egy ideje nem vörös, hanem egész halványpiros, mondhatni rózsaszín zászlóval lenget a vonatoknak, na persze, ez szabálytalan, mert az élénk-vörös jobban látszik, meg ingerlőbb is, hiszen a bikákat is ilyen vadítják az arénában – hogy az mi, hát Spanyolországban olyan stadionféle – fordult Lázár a kérdést feltevő Ergó felé –, ráadásul az új zászlót maga szabta valami női alsoneműből. De hát mit tegyen, ha a vöröset csak nőben, a csillagot csak az égen, a bal oldalt meg csak a szívben szereti. Az újabb kétértelmű kijelentés hitelességét persze erősen rongtotta lát-szólagos teljes közönye a nők iránt, amiért ug-ratták is eleget a Bömböldében: – Nem nőzik, nem iszik, nem cigarettázik, minek él egyáltalán az ilyen. – Így aztán mondanak veszélyes jel-képességét a kézzelfogható, megtapasztalt va-lóság mintegy semlegesítette, sőt cáfolta. Azért ezekkel a kétértelmű megjegyzésekkel vigyázni kell, olyanok ezek, mint a jó bor: kis mennyiségben gyógyyszer, nagy mennyiségben méreg. És ugye, van, akinek a kevés is megárt.

Szavait, beszédének ritmusát, dallamát, a hangok formálását rég felcserélte az itteniekére, annak a kényszerűségével, ahogy az ember a régi pénzt akarva-akaratlanul újra cseréli, mert már nem tud mit kezdeni vele, sőt még fölösleges feltűnést is kelt, vagy gyanúba keveredik miatta, ha néha fizetkór a boltban, a kasszánál a zsebe mélyéből kezébe akad akár egy véletlenül megmaradt bevont bankó, akár egy fémérme, és összerendezve ijedten ismer a másféle, immár hasznavehetetlen régi zizigésre, az elfelejtett csempére, mintha csaláson kapták volna. A glicét rég gerlicének, sőt gerlicének nevezte, mert a glicie errefelé tuskét, tövist, iglicét jelentett, és ha hazaindult, már rég nem így szólt: – Elmegyek minálunk – hanem egyszerűen csak így: – Elmegyek haza – mivel a minálunk az errefelé már otthon van, mikor pedig azt mondta: VASÁRNAP, a fül számára ugyanúgy ejtette a szót, amint az errefelé hangzik, csak a szájmoz-gásáról lehetett volna leolvasni, hogy ajkait még mindig abban az ütemben, abban a sorrendben húzza szét, csücsöríti, majd ismét széthúzza, melyet anyja szájáról lesett el, mikor azt mondta VASÁRNAP.

Vasárnap, 1968. június tizenhatodikán a Kisvendéglőben kétértelmű kijelentések. Szigorúan bizalmas. Zászló, csillag. És bal oldali közlekedés. Ez utóbbi már másodszer. Informátor: Angóra.

Ez már olyan súlyú dolog, hogy jobb, ha nem tudja, hogy tudok róla, vagy jobb, ha úgy tudja, hogy nem tudok róla. Tëssék, itt van minden pontosan a szolgálati naplómban, mert én minden eseményt pontosan elkönyvelek, akkor is, ha nem történik semmi, még hozzá napra és sze-mélyre lebontva. Igen, június tizenhat, vasárnap.

Nehéz volt beszervezhető embert találni, ezek mind bizalmatlanok egy körzeti megbízottal szemben, nem látják, hogy a javukat akarom.

Két segédrendőrt még csak-csak sikerült felhaj-tanom, a két Róth gyereket, Marcit meg az öcsését, annak még az utónevét sem tudom. Ön-kéntes tűzoltóként tünnek fel nekem, az is csak egyenruhás testület, el-elnézgettem őket néha, ahogy izzadva lóttak-futottak, gyakoroltak, hajtották a fecskendőt, terítették ki a tömlőt, teljesen önzetlenül, látszott rajtuk, hogy ezek tényleg a tűzbe mennek akárkiért, akármért, amit csak mondanak nekik. Nem kellett sokat győzködni őket, az uniformis megvolt, megkap-ták hozzá a kék karszalagot, tartottam egy kis oktatást meg eligazítást, utána pedig már minden ment, mint a karikacsapás. Ha hármásban vé-gigsétálunk az utcákon, közepén persze én, van már egy kis tekintély. Igaz, a fiatalabbik túl ala-csony növésű, a bátyja viszont langaléta, és ha együtt jelennek meg valahol hivatalos minőség-ben, rögtön kiröhögik őket, hogy itt jön az Uru meg a Huru. Ennek ellenére néha egyedül is en-gedem őket járőrözni, persze még a menésük sem az igazi, csak olyan lődörgés forma, de azért a kék karszalag mégis csak tiszteletet parancsol. Informátort szerezni már sokkal nehezebb volt. Először sikerült rábeszélnem egy nyikhaj sihedert, itt lakott a szomszédban, még csodál-koztam is, hogy milyen könnyen kötélnek áll, és én marha még igazolást is adtam a megbízha-tóságáról, mikor behívták katonának és az oszt-rák határra helyezték. Hát ez egy szép napon, járőrözés közben fogta magát és átsétált Ausztriába, még írt is a szemtelenje, köszönetet mondott, meg hogy szellőztessem csak a celláját, nehogy bedohosodjon, mire hazajön. Én pedig húzhattam a nyakamat, tarthattam a hátamat, az előléptetésemnek persze löttek. Ettől kezdve óvatosabb lettem. Aztán eszembe jutott, hogy zsványból lesz a legjobb pandúr, és ezen a nyom-on elindulva sikerült is egy madarat fognom. Éppen aratási időben jártunk. Ez a Lámton Ferkó hol traktoros, hol teherautósófor az állami gaz-daságban, nyáron pedig kombájnos. Egyszer, az évszázaknak megfelelő munkatervem szerint, úgy gondoltam, hogy a körmére nézek, mert egyébként mindenben megfelelt az elvárások-nak: agglégény, nincs akinek fecsegnie, aztán párttag, ezért is kerülhetett autóra. Amint késő este hazafelé tartott, megállítottam, közvetlenül a háza előtt, nehogy esélye legyen a félrebeszé-lésre. Az oldalán táská, degeszre tömve szép, tiszta szovjet bezosztája búzával. A nyulainak viszi, csak egy kis ocsú, amit úgy kapart össze a tartály aljában, állította szemrebbé és nélkül, mert nyulakat tartott, mint amolyan agglégény, akinek nincs más elfoglaltsága szabad idejében, vasárnapra pedig így mindig van pecsenye, ki-nézi magának a legkövérebbet, fülön fogja, és pengére formált tenyérrel nyakszirtet vágja, kés-sel nem szeret nyiszálni. Szóval nincs elfoglalt-sága? Hát majd lesz! Szépen bekísértem, minden feltűnés nélkül, mintha csak egy kis beszélge-tésre szegődtem volna mellé, hát a fészterben zsákszámba állt a lopott bezosztája, de nem az ocsúja ám, hanem a szintizta szovjet búza. Így került horogra, a nyulászokadás mellett úgyis állan-dóan a kocsmában, az utcán, emberek között leb-zsel, ahol mindig elszólhatja magát valaki, leg-inkább persze ez a vasutas, erre állítottam rá el-sősorban, aki egyébként mindig október huszadika körül lett egy fokkal gyanúsabb, szóval évenként egyszer kajult meg igazán, mint a bagzó kutya.

Na igen, az a kárászéletű ellenforradalom... A személyi anyagában le van írva az akkori tény-ke-dése. Kiállt szónokolni a nép elé, hogy jóem-berek, eddig kushadtunk, meg kenyérért, zsírért, margarínért, cukorért kellett sorba állnunk, ha egyáltalán volt, meg békekölcsönt és tervköl-csönt jegyeztettek velünk, önként és dalolva: a tervkölcsön-sorsolásban sokan nyertek a faluban, jó is az, szent igaz, egy nyérő se tett panaszt, hát a nyérők, azok nem panaszkodtak, annál inkább mi, azaz ők, miközben a kommunisták vajjal, narancssal, hússal tömték a bendőjüket, a mi gyerekeink pedig azt se tudják, mi fán terem az ilyesmi. Meg vezényelte az alkalmi kórust: mars ki, ruszki, üresek a vagonok, mehetnek az oro-szok. Ezért egy fél évre elvitték, jól elintézték, az-tán mehetett, amerre látott. Az állásából is kitették, valami műszaki góré volt a bányánál, utána került a vasúthoz. Persze se az elődöm, se én, nem árultunk zsákbamacskát, közöltük vele, hogy mindent tudunk, hosszú ideig rendszeres elbeszélgetésre is be kellett járnia, de ennek már vége, és azóta mintha egyre jobban virgonckodna.

Mert ugye teszem azt, a házszámát nem maga válogatja meg az ember, bár ennél soha nem lehet tudni, ez még arra is képes, de az mégiscsak inkább véletlen, mint szándékoság, hogy a fő utca ötvenhat alatt lakik. Az viszont már gyanús, hogy gyönyörű, fehérre zománcozott házszám-táblája van, egy nagy fekete ötössel meg hatossal, a hatos kerek, fekete hasa pedig pont úgy tátog

a fehér alapon, mint a búzakalással szegett, sarlós, kalapácsos címer helye azokon a meg-nyalozott zászlókon, amiket a csöcselék kivag-dosott. Aztán az egészet táblástul, számostul, ha-sastul minden évben, október közepe táján új-ra-festi. Merthogy mindenki akkor fest, amikor akar, vagy ráér. Az pedig már több mint gyanús, amit tavalyelőtt csinált, amikor az ötös meg a hatos elé egy kisebb fekete egyest meg kilencet festett, így az egészből, egybeolvasva 1956 lett. A postás fedezte fel, azt hitte, megint átszámoz-ták a házakat. Ezt már nem tűrhettem, és a je-lenlétemben lefestettem vele fehérre a tizenki-lencset. De még közben is mondta a magáét, hogy ennyi joga talán még van az emlékezésre, mert a tizenkilences a régi házszámok volt a Felvidéken, ahonnan őt elűldözték, a házukat meg elvették. Az emlékezések világa lejárt, mondtam neki, az emlékeket éppúgy felszámol-tuk és fel fogjuk számolni, mint a luxusvillákat, a nadrágszíjparcellákat meg a gazdaságatlan kis-ipart, pékségeket, szabóságokat, és aki a múlton, ráadásul az átkos, ellenforradalmi múlton, meg holmi nacionalista rögeszmén rágódik, az nem a mi emberünk, az nem közöttünk jár, és aki nem közöttünk jár, az az ellenségnek használ, és ha teheti, bizonyára le is paktál vele.

Szóval október huszonharmadika körül kajdul mindig meg, ilyenkor még gyászszalagot is tűz a vasutaszubbonya hajtókéjára, pont a szárnyas kerék fölé, arra hivatkozva, hogy valami távoli ismerőse halt meg. Sok idős ismerőse van, és ugye ősszel meg kora tavasszal könnyebben mennek el az ilyenek. Mivel nem idevalósi, ezek persze mind távoli, mármint távol lakó ismerő-sök, rokonok, ellenőrizze őket valaki, ha tudja. Volt olyan is, hogy külföldit nevezett meg, pon-tos névvel meg címmel. A legutóbbit fel is írtam: Alekszandr Blok, Szentpétervár, Nyevszkij Prospekt 12. Mert ugye ő Csehszlovákia jött – így nevezi Csehszlovákiát –, ott vannak ilyen nevek meg utcanevék. Tényleg ám, ezt a Dubcseket is, aki fenekesült felforgatott arrafelé mindent, ezt is így hívják, Alekszander, hogy az isten rakja a többi közé! De hogyhogy a falunak viszont ma-gyar neve van? Erre azt válaszolta, arrafelé min-den falunak meg városnak két neve van. Nemi-gen akartam neki hinni, az ilyen poszton, mint az enyém, mindig résen kell lenni, ezért a községi könyvtárból kivettem a Csehszlovák Szocialista Köztársaság térképét (ez a tisztességes neve), és tényleg! Az egyik helyen az állt nagy, vastag betűkkel: Nové Zámky, alatta meg kis betűkkel, alig láthatóan, Érsekújvár, a másikon: Hronsky Benadik, alatta meg ugyanúgy kis betűkkel: Ga-ramszentbenedek, a harmadikon pedig a Lip-tovsky Mikulás alatt Liptószentmiklós. Ezt a Szentpétervárt ugyan nem találtam, a végén már bele is untam a sok apró betű böngészésébe, zúgni kezdett a fejem, de gondolom, ott már bi-zatosan észhez tértek, elhagyták a szentet is meg a Pétert is, és találtak helyette valami mást. Van éppen elég nagy emberünk, akik megérdemlik, hogy elnevezzenek rólu-k valamit, de van ám! Minek csúfoskodni még mindig ország-világ előtt holmi várakkal, érsekekkel, szentpéterek-ke-l, szentbenedekkel, szentmiklósokkal, vagy teszem azt nálunk olyan értelmetlen zagyasá-gokkal, mint Pentele meg Palkonya? Kész vicc! Hát nem jobb a Leninváros, de a Sztálinvárossal sem tudom, mi bajuk volt egyese-knek. Ez a Nové Zámky, meg a Hornsky Benadik nagyon ismerősen hangzik, a Liptovsky Mikulás meg pláne, biztos jó elvtársak lehettek. Bár mintha éppen a Nové Zámkyt váltották volna ezzel a Dubcsek-ke-l, akkor viszont alighanem ezt is hamarosan átkeresztelik. Hát néha bizony igyekeznie kell az embernek, ha nem akar lemaradni egy brosú-rával. Majd legközelebb megkérdezem valamelyik szemináriumon, továbbképzésen vagy összetartáson. Nem hiába verik ott a fejünkbe, hogy a tudás hatalom az imperialisták elleni harcban. Lám, még egy ilyen térképlapozgatás-ból is mi mindent meg nem tanulhat az ember.

Angórával nagyon egyszerűen tartom a kap-csolatot, sofőrként egész álló nap ott furikázik az állomás körül, ez volna a feltűnő, ha nem állít-tanám meg néha. Mi tagadás, mikor a látszat ked-veért meglehettem, néha csak úgy dől belőle a cefreszag, és közben elmondhatja, ha van mit.

Eleinte nem értette a feladatát, persze, ez is olyan munka, amibe bele kell jönni, mint kisku-tyának az utagásba. Mindig azt hajtogatta, hogy semmi különös nem hallott, meg amúgy is ne-héz feje van, már az iskolában is az volt, nem tud semmit megjegyezni. Az utóbbi időben, tekintettel az egyre élesedő nemzetközi helyzetre a csehszlovák elvtársak viszonylatában, utasí-tásba adtam neki, ha valami gyanús, figyelemre méltót hall, próbálja azonnal leírni, persze nem a jónép előtt, hanem menjen ki a mosdóba, tünjön el valamelyik sarkon, mikor hol van. Erre a célra

kisméretű jegyzetömböt és ceruzát bocsátottam a rendelkezésére, aminek a hegyezése az állandó feladatai közé tartozik. Ismerem az írását, olyan, mint a macskakaparas, tompa ceruzával meg végképp olvashatatlan. A következő alkalommal jön is ám nagy fityekkel hozzám (a buzgalom az megvan benne), hogy hallani ugyan nem hallott semmi felírni valót, de azért kiment a mosdóba, ahol persze máskor is járt, csak most a megbí-zatás végett jobban körülnézett, és ezeket találta a falra firkálva, talán érdekes lehet. Azzal mutatja a jegyzetömb első oldalát: *Tied a klotyó, ma-gadnak szarsz, ezt tanította Lenin és Marks. Ha nyakig vagy a szarba, kapaszkodj az életszínvo-nalba.* Megdicsértem a buzgalmaért, de elma-gyaráztam neki, hogy az egyrészt Marx, iksszel. Mire azt mondta, az ikszet eddig csak a totóban ismerte, és azt hitte, hogy egy szám, mert ugye, ott egy, iksz meg kettő van. Ezt nekünk kötelességünk tudni, magyaráztam neki tovább türelmesen, másrészt pedig az ilyen trágárságo-kat nem tudom továbbítani, már csak azért sem, mert a tettes személye ismeretlen, biztos nem írta alá a nevét, ugye. Hát nem. Azért elmentem a kérdéses helyre, persze szörnyű bűz meg kosz, és a foltos, málló falon tényleg ott éktelenkedtek a jelzett trágárságok. A Marx persze ott is rosszul volt írva. Felszólítottam a vendéglőst, ezt a Nyugit, hogy azonnal távolítsa el őket, méghozzá a jelenlétemben. Fogott egy vödört meg egy sű-rolókefét, kimentünk a mosdóba, ahol nagy li-hegve levakart, ledörzsölt mindent, amire rámu-tattam. Állt ott még egyéb disznóság is, de az nem érdekelt. Közben kifaggattam, a vasutas ál-lítólag ritkán jár ide, a mellékhelyiségbe, sőt, csak most tűnik fel neki, hogy kérdezem, úgy-szólván soha nem használja. Finnyásabb az an-nál. Visszamentem vele a söntésbe, éppen dél körül járt, hát rendeltem egy szendvicset. Soha nem étkezek rendszeresen, ott kapok be valamit, ahol alkalmam van, ahol épp utolér az éhség. Nagy hunyorogva szelte a szalámit, egyszer rám meredt, aztán pislogott egy párat, kettévágta a zsemlyét, belerakta az öt-hat hártavékony sze-letet, egy tányérra papírszalvétát tett, és úgy nyúj-totta át. – Csak a cselédnek szokás a kezébe nyomni, érti, ugye. Ha a szocializmus nem líkváldta volna az ilyen vesztőket, neked biztos cselédeid lennének – gondoltam magam-ban, de szólni nem szóltam semmit. A körmére kellene nézni, mitől ilyen zsíros a képe, mert a tisztességes dolgozó ember nem így néz ki, anny-i biztos. A vasutasra vonatkozó gondolataimtól szimatot kapva ellenőriztem a pályaudvari illem-helyet is, ugyanaz a bűz, de itt egy kicsit tovább tartott a dolog, mert négy fülke van, már azt hittem, nem találok semmit, amikor a biztonság kedvéért még megnéztem a negyedik ajtó belső felét is, hát azon ez állt: *Rendőrállam, gyengébb nálam.* Hát ezért utálok én minden rohadt rím-faragót, hogy az isten rakja őket a többi közé, ezek folyton lázítanak, akár véccéjótára, akár pa-pírra firkálnak, akár a szobájukban kushadnak, akár a tömeg elé állnak, még a tisztességebbje is holmi istenről papol, miközben a felszabadító szovjet katonákról ír, ha rímet meg milyen jó, hogy szóltam, legalább csinált egy kis rendet, mert már valóságos disznóól volt abban a mos-dóban. Meg izlett-e a szendvics, és nem kérek-e még egyet? Csak egyszer szoktam ebédelni, vá-laszoltam neki kurtán, és jó lesz vigyázni, mert néha a túlbuzgóság is megárt. Erre is csak hu-nyorgott, rám nézett, de mélyen bele ám a sze-membe, és elkezdett megint pislogni, mint a mis-kolci kocsonyában a béka. Ott egyen meg a fene! Kimentem azért még a mosdóba, átható hipószag csapta meg az orromat, minden tiszta, friss, üde. Gyanús ez nekem.

Az a Marx meg Lenin nem hagyott nyugodni. Nekem mindkettőnek a képe ott van az irodám-ban, sőt Leninnek a mellszobra is, a kiváló rendőr címhez kaptam. Nesze neked, kiváló rendőr, mi-csoda förtelmes helyeken kell szimatolnod, mint valami kopónak. De hát ki mivel bánik, azzal kenődik.

Szóval évente egyszer, mint a bagzó kutya, és úgy október huszonharmadika táján. Azt a zagyaságot, hogy soha nem fog a bal oldalon közlekedni, azt is októberben mondta, itt van, ni, 1966. október huszonhárom. Éppen ezért nem fér a fejembe, most miért kergült már meg júni-usban, semmi gyanús, utánanéztam az esemény-naptárban, ilyenkor van a traktorosnap.

Nagy Koppány Zsolt úr, avagy a regénykedés

Folytatás az 1. oldalról

– Egyetértek azzal, hogy adott esetben egy huszonéves írónak nincs elegendő tapasztalata, viszont a megírás milyensége is számít, s ez talán nem függ a szerző korától. Téma akad, noha már mindent megírtak: ezért érdemes arra törekedni, hogy lehetőleg másképp írjuk meg a történeteket.

– Az íróvá válás a regényedben is, különösen annak második részében önálló témává válik, sőt, erről szól a regény maga. Szerinted önmagában ez a rész az első, az „igazi” történet nélkül is megállná a helyét?

– Jogos a kérdés. Akárcsak az összes téma, ez is foglalt már, rengetegen próbálkoztak vele, talán nálam is több sikerrel. Őket – már akiket én ismerek –, a tisztelet jeleként név szerint is megemlítem a regényben. Mivel az életnek nem létezik olyan szegmense, amelynek ne lenne már irodalmi lenyomata, a ma alkotó szerzők számára csak az marad, hogy a meglévő témákat – szóljanak azok a férfi-nő kapcsolatok sokszínűségéről vagy éppen a regényírás nehézségeiről – valahogy újszerűen ragadják meg. Ezt próbáltam megtenni a regényben.

– Szerintem neked sikerült mind a stílusoddal, mely folyamatosan és kíméletlenül reflektál, kiszól a műből, párbeszédet folytat az olvasóval, mind az egész mű szerkezetével újat teremtened. Hiszen egyfelől van két regény, ezek külön-külön is önállóak, ugyanakkor egységbe kovácsolódnak, nemcsak a két főhős miatt, de a könyv legnagyobb invenciója miatt is, melyre ugyan csak az utolsó fejezetben kerül sor, de így egy egészen új összefüggésbe helyezi a két egységet.

– Magam is gyakorló olvasó lévén tudom, milyen finnyások és válogatósak vagyunk. Az olvasót elveszteni könnyű, megtartani viszont ropant nehéz: ezért alkotótársra kell őt tenni. Az olvasó kedvéért mindent el kell követni: meg kell nevetetni, meg kell ríkatni, hozzá kell szólni, bátorítani kell, el kell csábítani, be kell csapni, hagyni kell, hogy töprengjen, felfedezzen, majd meglepődjön, ha másként zárul a történet, mint ahogy ő gondolta. Az olvasó okos, félnék, ritka, egyre ritkábban felbukkanó madár, aki könnyen elroppen és olvasatlanul hagyja a könyvet, ha unalmas mondatokkal rémisztgetjük, vagy hangosan frázisokat puffogatunk. Erről szól a posztmodern irodalomfelfogás: a premodern kor szerzőközpontúságával és a modern kor műközpontúságával szemben az olvasóra, a befogadás folyamatára és élményére koncentrálnak.

– Nyilván most a recepcióesztétikára akarsz utalni, amellyel szemben azonban a regényedben nem egyszer kritika fogalmazódik meg.

– Ezek a kiszólások elsősorban játékosak, nem feltétlenül kritikusak. A kritikát is helyzetbe akarják hozni. Irodalmi szöveget és kritikát írni két külön dolog, külön törvényekkel, külön módszerekkel; a kritikus más megfontolások mentén dolgozik, mint az író. Én például soha nem tudtam kritikát írni: egyetemista koromban, és utána is sokat foglalkoztam Karácsony Benővel, ezzel a páratlan tehetséggel erdélyi írónal. Valahányszor tanulmányt próbáltam írni róla, azzal szembesültem, hogy bármennyire kitérek regényei sokszínűségére, a nyelvhasználat csak nála fellelhető sajátosságaira, bármennyire is próbálok ezekről valami újat, a primér szöveghez méltóan írni, csak mankón bicegő mondatok sikerülnek. Eppen ezért igen tisztellem a kritikásokat. Még a rosszkedvűeket is. A regényben ezért beszélek hozzájuk, ezért kacintok össze velük. És hát végső soron ők is olvasók.

– A regényben rengeteg író stílusával játszol, bújsz beléjük, formálsz a saját hangodra. Hrabal, Llosa, Saramago, Krúdy, Móricz, vagy itt van például Márai regénye, A gyertyák csonkig égnek, mely egy kifejezetten rossz irományban csapódik le, „A vizek partig érnek” címmel. Szükség van erre, mármint, hogy a szerző folyton utalgasson a nagy klasszikusokra, esetleg az éppen divatos szerzőkre, vagy ez inkább csak afféle játék számodra?

– Erre is azt tudnám mondani, hogy az olvasót újra és újra, fejezetről fejezetre meg kell hódítani, meg kell hökkenteni, ezért jó az, ha az ember

különbőféle szerzőket hoz be. Így a könyv stílusa akár oldalanként változik, s ha ez jól sikerül, mert nem mindig sikerül jól, a szöveg olvastatja magát. Játék ez a formával, a formákkal, meg persze egyfajta önelégült magamutogatás is, hogy lám, tudok írni ennek meg annak az írónak a stílusában. Igaz, ez a külföldi szerzők esetében elég fonák dolog, hiszen ilyenkor az ember elsősorban a fordító stílusát parafrazálja.

– Na és mi a helyzet Jozefát úr saját korábbi műveivel, A vizek partig érnek-ke?

– Az valójában az én korábbi művem, és azért került a regénybe, mert a vonatkozó helyre egy bírálható, kielemezhető írás kellett. Beemeltem, Jozefát úrra kentem az egészet, és jól megszidtam érte – egyúttal magamat is, persze.

– Nemcsak ez a rossz írás van a regényben, amely után egyébként hosszas műelemzés következik, de rossz versek is, melyek a regény szerint Jozefát úr korábbi költeményei. Ezek is sajátok?

– Igen, kifejezetten ehhez a regényhez készültek, nem közöltem őket korábban, és meglehetősen sokat kínlódtam a megírásukkal.

– Nem lehetett könnyű. Mármint, hogy rosszul írni, méghozzá ennyire jól. Ellenben a gyakori allegorizálás, az Ötlet, Ihlet és Hang urak, és Gondolat kisasszony számomra meglehetősen erőltetettnek és elkoztatottak tűnnek.

– Ez szándékosan van így – igaz, ezt a legkönnyebb válaszolni a kritikára –, hiszen a főszereplő, Jozefát úr egy igazi gentleman, és ehhez hozzátartozik az is, hogy mindenkit úrnak szólít. Ezenkívül szerettem volna, ha az olvasó is látja, mennyi mindenkivel kell bajlódni, amíg elkészül a mű. És meg kell adni a tiszteletet nekik, udvariasan kell szólni róluk: nélkülük ülnének a fehér papír előtt naphosszat.

– Jozefát úr mindent megpróbál, hogy regényt írjon, a kínok-kínját éli át, és sehogyan se jut előre, mert vagy ott van ugye a belső hang, amely Ihlet és Ötlet urak munkáit dönti romba, vagy polgári életet kell élnie, pénzt keresni, ami ezt nem teszi lehetővé. Vagy pedig egész egyszerűen felesége, Emma asszony figyelmetlenségében fogja és összetépi a kéziratokat. Egyszóval nem sikerül. Aztán végül, miután már minden túl vagyunk, a toll fogja magát, és írni kezd. Ez azt jelenti, hogy az irodalom, bármit is tesz az író, egy idő után már önmagát írja?

– Igen. Ez is játék, hiszen, mint tudjuk, a szerző halott, az olvasó pedig társ. A toll mégis elkezdi írni a könyv végén, méghozzá magától, és ha a triumvirátusból, mármint a Szerző, Mű, Olvasó triumvirátusából a szerző és az olvasó kie-

sik, kénytelen a mű megírni önmagát. Ezen végül mind Jozefát úr – tehát a mű, mind a szerző – tehát én, mind pedig az olvasók meglepődnek. A kígyó a saját farkába harap, a regény elől kezdődik, igazából véget sem ér. Érdemes néha eljátszani ilyen gondolatokkal, egészen beleszédül az ember.

– Na jó, akkor most beszéljünk rólad egy kicsit. Akárcsak Jozefát úr az első regényben, te is angoltanár vagy. Jozefát úr gyűlöli ezt a szakmát, csak a megélhetésért csinálja. Felteszem, te is így vagy ezzel.

– Mi tagadás, nem szeretem túlságosan. A tanítás még elmegy, viszont a rengeteg utazás, amivel a tanítás jár (cégeknél oktatók, gyakran sokat kell utaznom), sokkal értelmesebb dolgoktól, például az olvasástól veszi el az időt. Mielőtt Budapestre költöztem, szerkesztő voltam az Előretolt Helyőrségnél. Azt nagyon szerettem, közelebb állt hozzám, jó dolog hónapokig matatni egy kéziratot, amelyből aztán egyszer könyv lesz. Mit mondhatnék még? A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen magyar–angol szakos bölcsészdiplomát szereztem, aztán 2002-ben átjöttem Magyarországra. Itt ismertem meg a feleségemet, és úgy döntöttem, hogy itt maradok vele. Mindketten angoltanárként keressük a kenyeret.

– Ha ennyire nem szereted az angoltanítást, miért nem hagyod abba?

– Azért, mert eddig még nem sikerült kiadói szerkesztői állást kapnom.

– Az első Jozefát úr filozófiája, hogy „Az a lényeg, hogy férfiak legyünk és egy nőt szeressünk, még ha nem is kaphatjuk meg, s közben az összes többi megkapjuk, még ha nem is szeretjük őket!” Ez a saját filozófiád is?

– Egyáltalán nem. Decens, polgári életmódot folytató házasember vagyok, inkább a második Jozefát úrra hasonlítok, erre a csendes, gyakran rosszkedvű, otthonülő, kínlódozó, írogató emberre, aki sokat zsörtölődik a feleségével, de nagyon szereti őt.

– Neved mellett legtöbbször ott szerepel, hogy erdélyi író. Te mennyire találsz fontosnak ezt?

– Nem szoktam hivatkozni az erdélyiségemmel. Itt, Magyarországon eddig még csak pofonokat kaptam érte. Kellemetlen, amikor a hivatalokban lerománozzák az embert, midőn megtudják róla, hogy erdélyi. Az pedig kifejezetten bántó, hogy bizonyos nyelvviskoláknál azt kérdezték: jó-jó, angolul tudogatok, de vajon ki tudom-e fejezni magam ékes magyar nyelven? Mégiscsak író volnék, vagy mi, mondom ilyenkor.

– Jó, ezt értem, erről minden áttelepülő, foglalkozástól függetlenül panaszkodik. De milyen erdélyi magyar írónak lenni?

– Jó dolog. Íróként mindig is erdélyinek fogom magam tartani. Tagadhatatlanul van ennek egy kellemesen pikáns, olvasócsalogató zöngéje. A szellemem, a humorom erdélyi, és remélem, az is marad.

– Ami az élményanyagodat, sőt, a stílusodat illeti, legalábbis a Jozefát úrban, úgy tűnik, inkább a pesti flaszterről veszed. Azt nem mondhatjuk, hogy ez egy erdélyi könyv lett.

– Ebben a könyvben azért nem került semmi speciálisan erdélyi, mert a teljes magyar nyelvterületen érvényesnek szántam. Egyik másik erdélyi, vagy éppenséggel székelly fordulatot lábjegyzetben kellett volna magyarázni, de a könyvben van lábjegyzet elég: pontosan ötven.

– Mennyire szakítja szét az erdélyi irodalmat, az erdélyi írókat az, hogy vannak, akik ott maradnak, ott alkotnak, és vannak, akik áttelepültek?

– A ki hol él kérdésén kívül, otthoni író társaimmal egy sokkal fontosabb dolog köt össze: a barátság – bármilyen fellengzősen hangzik is ez. A barátság magaslatáról nézve pedig nem sokat számít, ki hol él és ír. És ebből a szempontból az én ittlétem legfeljebb poén szinten merül fel. Igaz, a poérok egy része rajtam csattan. De ez belefér, sőt, segíti a vérkeringést. A honfivérkeringést.

– Te egy erdélyi íróval vállalnál könnyebben közösséget, vagy egy ittenivel, akinek esetleg hasonlók a törekvései, a kifejezőmódja a tiéd?

– Milyen jellegű közösségre gondolsz? Aláírni egy petíciót?

– Nem. Irodalmi szekértáborokra gondolkodok.

– Nem szeretnék semmilyen szekértáborhoz tartozni.

– Gondolod, hogy ez hosszú távon lehetséges?

– Az ember, abban a pillanatban, amint elkötelezte magát, olvasókat veszthet. Nem tudom megérteni, hogy attól, mert valaki X lapban publikál, miért ne publikálhatna Y-ban is. Az Irodalmi Jelen üdítő kivétel ebből a szempontból, mert nem csatlakozik egyetlen szekértáborhoz sem, itt az egyetlen kritérium a szöveg minősége. Ez jó, írásra ösztönöz, szorongások nélküli hangulatot kölcsönöz a lapnak, a lapban közlő szerzőknek.

– Igen, de az hosszú távon nem megy, hogy az ember nem tartozik valahová. Ilyen nincsen.

– Egyelőre úgy tűnik, hogy a legtöbb szerkesztőséggel meg tudom örizni a jó viszonyt. Bár ennek lehet az is az oka, hogy – noha folyamatosan közlök – még nem tettem le azt a könyvet vagy írást az asztalra, amely miatt fontos lesz, hogy hová tartozom, hová tartozzam.

– Igen, de hát te a könyvet már megírtad.

– Örülnék, ha a könyv visszhangja nyomán olyan helyzet alakulna ki, amelyben felkérést kapnék elköteleződésre, mert ez azt jelentené, hogy valakiknek tetszett a könyv, valakiknek fontos, amit írok. Ennek ellenére igyekeznék megőrizni és megvédeni a függetlenségemet.

– Abban nincsen semmi furcsaság, hogy a regény pályázatot egy erdélyi lap írja ki, és az első két helyezett éppen erdélyi?

– Szerintem nincs. A pályázat jellegű volt, a szerzők személyazonossága mindvégig titok maradt. Amúgy, ha jól tudom, a legtöbb pályamű Magyarországról érkezett. Böszörményi Zoltán, a regény pályázat kitalálója és mecénása a díjátadás estéjén hozta nyilvánosságra a helyezéseket, addig legközelebbi munkatársai sem tudtak róla.

– Nem bántad, hogy nem első lettél? Elvégre, ha több mint kétszáznyolcvan pályázó közül a második helyen futottál be, akkor akár frusztrálható is, hogy már csak az az egy lépcsőfok hiányzik.

– Egyáltalán nem. Sigmund Istvánt végtelenül nagyra becsülöm és tisztellem. Örülök, hogy nyert, megérdemelte az első díjat.

BENE ZOLTÁN

Áldozat

Kelneki mindig csak mértékkel itta a bort. És nem is szeretett másfajta, csak amit maga készített. Azon a sovány homokon termőt. Olykor ugyan megkóstolta a testes hegyi borokat: Eger, Tokaj, Badacsony, Szekszárd, Sopron terméseit, megízlelte a nevezetes rajnai fajtákat is... – aztán lebiggyesztette az ajkát, és maradt a jól bevált homoki karcosnál. A ház körüli párszáz tőke szőlőt (szlankát, rizlinget, rizlingszilvánt, ottonelt, Irsai Olivért, a Mathiász Jánosról elnevezett, kékfrankost, zweigeltet, karkát – s a csuda tudja, még miféléket) maga ültette, maga kapálta, maga metszette, maga permetezte, maga szüretelte, maga sutulta; majd a két keze munkájával ásott, betonozott, kicsiny dombhoz hasonló pincéjében érlelte fahordókban. Az érett nedűnek aztán jobb esztendőben szép, fénylőn sárga színe lett, akár egy tokaji szamorodninak, rosszabb években azonban fénytelen, tompa, sőt, a leggyatrább időkben egyenesen zavaros maradt. Sajnos, többször volt kevésbé jó esztendő, de ez soha nem szegte kedvét, s aki belekóstolt a borába, az egyszer sem bánta meg.

Sosem volt nagy a bortermés – pár hektónál többre a családnak amúgy sem lett volna szüksége, kereskedni pedig Kelneki nem akart sem borral, sem egyébvel. Eleinte egy-két közeli ismerőse, idősebb korában a fiai, a vejei, a sógorai, kevés számú barátai hordták tőle csinos, fonott demizonokban, amit pedig nem hordtak el, elfogyott a családi ünnepeken vagy megitták a ritka vendégek, s azt a keveset, ami ezen felül megmaradt, hát azt elszopogatta ő maga. Többnyire egyedül, nagy ritkán társaságban.

Nem sokan borászokdtak efféleképpen az egykori kunszállás helyére épült faluban. Aki borral foglalatzkodott, az leginkább „ültetvényeken” termelte a silány szőlőt, és tonnaszám adta le a tévesnek, hogy csináljon belőle az holmi hitvány lórét, aminek oroszlánrészét aztán keletre vitték (exportálták), a mindenféle szeszt elnyelő szovjet „piacra”. A háztáji kertben legfeljebb csemegezőlőt termeltek a falubéliek, a gyerekek öröme. Kelneki a Duna mellől hozta magával a borászat szeretetét. Onnan vetődött a kunszállás helyére épült faluba a világháború elején. A falu egyik leggazdagabb családjánál lakott albérlésben, bele-szeretett az idősebb lányba, s mivel a szülők nem nézték jó szemmel a viszonyt, megszöktette szerelmét, Szentgotthárdon elvette feleségül, aztán bevonult katonának. Az oroszok el is fogták csakhamar, a visszavonulás közben, Ausztriában. S ha már elfogták, hajtották is Szibéria felé a többivel együtt, ő azonban a Balaton nádasaihoz érve, egy odavalósi katonatársával együtt megszökött. Utánuk lóttek néhányat, keresni azonban nem keresték őket. Hadifogolytábor helyett hát visszakutyagolt Kelneki a kunszállás helyére épült faluba, ahová a felesége már korábban visszatért. Mire a háború véget ért, meg is érkezett. Addigra egykori főbérlői megbékéltek, kiegyeztek vele, nem kárhóztatták már, legalábbis nyíltan nem. Akkoriban fogott neki a borászkodásnak is. Az ötvenes évek elejére megerősödött a háztáji szőlő, a közepére pedig Kelneki elégedett lehetett apró ültetvényével s annak gyümölcsével.

Élt a faluban egy öreg orosz ember, Nyikita bácsi, a kezdeti esztendőben ő volt talán az egyetlen, aki literszámmal hordta Kelnekitől a bort. Az öreg még az első világháborúban esett fogságba, s került ki cselédnek egy tanyára, öszszegabalyodott a gazda lányával, és ott ragadt. A harmincas években költözött be a faluba, a háború alatt elvesztette mindkét fiát és a feleségét is. Látszólag derűs egykedvűséggel viselte a csapásokat. Kelnekivel egy csillagos éjjelen ismerkedett meg, mikor nemes egyszerűséggel bezörgetett az ablakán, s megkérdezte, megkapálhatja-e olykor a cseperedő szőlőt? Kelneki beleegyezett, s attól fogva Nyikita bácsi néha megjelent a kapájával, tett-vett a szőlőben, aztán megivott néhány pohár bort. Gyakorta meg is részegedett kissé, s olyankor mindig elérzékenyült, beszédébe orosz szavakat vegyített, bár már maga sem emlékezett a jelentésükre. Kelneki csöndesen hallgatta az öreget, hasonlított magában azokhoz az oroszokhoz, akiktől megszökött. Nyikita bácsi nem hasonlított hozzájuk. Ezt Kelneki meg is mondta a szemébe. Az öreg nem csodálkozott, csak a vállát vonogatta, s megjegyezte, hogy igazán már nem is vágyik Oroszra. Tizenhét évesen vitték el a cár katonájának, nem volt tizennyolc, mikor megsebesült és fogságba esett, azóta Magyarországon él, inkább magyar már ő, mint orosz, még ha mind a mai napig akcentussal beszél is a nyelvet. Más nyelvet azonban nem beszél, mert az anyanyelvét elfeledte csúful. Kelneki közben kiszámolta magában, hogy eszerint Nyikita bácsi még hatvanesztendő sincs, holott legalább hetvennek látszik csuparác arcával, hófehér hajával-szakállával. Nem is titkolta el megfigyelését az öregember elől, aki beismerte, hogy tévedhet ugyan egy-két évet a korát illetően, de hatvannál valóban nem lehet több, csak nyilván elnyitotta az élet. Például a két fia halála. Meg a feleségéé. Rádásul mind a két fiú a Don mellett maradt. Ott nyugszanak, ahol neki kellene. No, meg az is megviselte, hogy csak azért, mert orosz, olyan tisztiségekbe akarták rakni, ahol nem tudta megállni a helyét. S mikor kiderült, hogy alkalmatlan, csaknem börtönbe került. De ezt mindig sutogva, ijedt ábrázattal mesélte.

Valamelyik évben Nyikita bácsi újra megdőszült: elvette a volt felesége húgát, akinek az urát mint illegális kommunistát eltüntették a háború végén, a német megszállás idején, a kisebbik fiát pedig orosz katonák lőtték agyon egy tanyán, s ugyanazok nyomorították meg a nagyobbikat. Az esküvőre Kelnekitől akarták vásárolni a bort, aki akkor először és utoljára adott el belőle. Mikor – a bort fejtve hatalmas üvegekbe – azt kérdezte az orosztól, miért házasodik újra, az csak annyit felelt, nem ő házasodik az asszonnyal, hanem az asszony övele.

A lakodalom szerény volt, tízezer-néhány család vett részt rajta. Kelneki ott volt a feleségével, nagybácska és apróbb gyermekeivel. Nyikita bácsi hamar megrészegedett azon az estén is, és sírva mesélte, hogy szégyelli magát, amiért orosz. A fiait is orosz testvérei ölték meg, az első feleségét meg az efeletti bánat. De a második felesége gyermekeit is orosz katonák bántották. Mint elmondta, a két gyerek (az egyik

Ölelés

tíz-, a másik nyolcesztendő) egy elhagyatott tanyán közelében csatangolt, s egy akasztott embert találtak az istállóban. Megijedtek, futni kezdtek, mikor három orosz katonával vagy százszor. Úgy érezte, vigasztalnia kell az öreget, hát azt mondta, a fiait senki nem hívta Oroszországba, s azért ölték meg őket, mert rossz dologban sántikáltak, a „gyilkosaik” csak a hazájukat védték; a gyerekeket meg az alkohol gyilkolta meg, hiszen, ahogyan ő hallotta, s amint Nyikita bácsi is tudja, részegek voltak nagyon azok az oroszok. Már ha egyáltalán oroszok voltak. Elvégre meglehetősen sok náció alkotta a Vörös hadsereget. Nyikita bácsi készséggel beismerte, hogy ez mind igaz, de hozzátette: mégis szégyelli magát. Egyedül a Kelneki bora nyújt vigaszt számára. Mert a kocsmába nem szívesen megy, ott mindenki azt hiszi róla, besúgó. Azért, mert orosz. Ő maga nem ért a borkészítéshez, a pálinkát meg (orosz léte) nem bírja a gyomra, marad hát a Kelneki bora. Kelneki erre nem tudott mit mondani.

A lakodalom után még gyakrabban járt át Nyikita bácsi Kelnekihez. Fél órát, egy órát kapálgatott, s ugyanannyit beszélgetett. Valamiféle járadékot húzott az államtól; egyéb dolga nem akadt, mint Kelneki nyakára járni, aki délután négy-öt órára már mindig hazaért a

térszírdából. S nem is bánta, hogy az öreg elkapálgat a szőlőben, issza a borát (nem kellett neki sok) és mesél. Egyszer a bakancsát is lehúzta, amiben télen-nyáron járt, és megmutatta a bal lábát: a lábujjai között úszóhártya feszült. Ez is mély lelki traumát okozott Nyikita bácsinak. Elárulta Kelnekinek, hogy ezt egyik felesége sem láthatta, az asszonyok előtt ugyanis csak zoknijában mutatkozott világlátásban. Vagy kapcában. Annak sem tudta okát adni, hogy Kelnekinek végül miért mutatta meg, talán azért, mert érezte, hogy közeleg a halál.

S valóban, Nyikita bácsihoz közelgett a halál. Ezerkilencszázötvenhat novemberében egy átvonuló szovjet páncélos képében el is érkezett.

Azon a délelőttön, mikor a folyton az utcákon kódorgó gyerekcsapat meghozta a hírt, hogy jönnek, Nyikita bácsi nyakkendőjét kötött, és kiment a tank elé. Mindenki más elbűjt a házában, egyedül ő merészkedett az utcára. Mikor meglátta a tankot, integetni kezdett. A jármű megállt, de senki nem szállt ki belőle. Nyikita bácsi orosz szavakat kiáltozott, és az öklét rázta. A tank erre újra elindult és halálra gázolta.

Úgy kaparták el a temető hátsó fertályában. Kelneki néha virágot vitt a sírjára, s meglocsolta egy pohár borral. Azzal a jó karcossal, a homokon termővel, amit annyira szeretett az öreg, s amelyet abban a faluban csak ő termelt nagyobb, ám ő sem komoly mennyiségben. Nyikita bácsi sírja mindig gyorsan elnyelte a nedűt. Kelneki ilyenkor mosolygott. Nem is kellett több.

JÓNÁS TAMÁS

Éjszaka a tengerparton

I.
A víz fejeseket ugrik a partra.

Halálba menetelnek a hullámok,
szenvedélyük – éjszaka kiderül – nincs.
A tengerben nincsen semmi rossz.
A mélyében hajlongó hínár a szerelem.
Egy-egy kikötött hajóval érthetetlenül óvatos.

Főlöleges itt a lelki térerő.

Innen látszik a holnap:
jellegtelenül alkalmas,
mint a tűzijáték vagy a tenger.
Méltósága csupán megkövetelt.

A víz nem is fejeseket ugrál a partra:
újra és újra kilöki magából a tenger.
Mégis: képes igazzá hazudni...
muszáj-hogy-jöjjenek-szerelmeim.

II.
Rég tudjuk, hogy a dolgok lényege kisebb lenne a cseresznye magjánál
akkor is, ha maga a gyümölcs Föld méretű lenne;
a lényeg a létező dolgok legkisebbike.
Nem érdemes azon gondolkodni, vajon képes lenne-e magában is lényeg maradni a lényeg,
vagy csupán a rendelkezésre álló hely határozza meg a méreteket,
de a viszony állandó és – hadd bosszankodjunk – még csak nem is örök.
De vajon mit jelent, hogy ez a kicsi lényeg minden esetben, de nem folytonosan irracionális?

III.
Készülődik a tenger.
Talán elvonul. Talán itt marad.
Készülődnek a tengerben a vízhadak
csendben.
Csak a szelídségben rejtheti el magát ilyen hatalmas beteg.
Búzló szörnyetegek a tengerek.

IV.
Most jó lenne bevallani valamit...
De drága szenvedély a folytonos őszinteség:
se ünnepek, se könnyes vallomások.
A kíváncsiság megköveteli a rögzített távolságot,
a munkarend kikészíti a szenvedélyt, feloldja a titkokat...
A biztos szeretet biztos pusztulás.
A falánkság, a szerelem életképesebb:
önvédelemre kényszerít.
Zajongóknak, kóstolgotóknak áll a világ:
a táblák, a szenzorok, az utak, a színek, az ízek,
a kényelem, a receptek és a bűnök:
műsorok.
És jönnek is meghirdetett, de mindenképp kiszámítható...
műsorrend szerint.
Most az lenne a boldogság, ha bevallanék valamit,
és egész életemben vissza tudnék és mernék emlékezni rá.
De csak rend van bennem és
eladhatatlan szenvedés.

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

Főnök

Ha hátrasimítja haját,
tenyere kiszáradt radír.
Hazudni rögtön megtanult,
arcokra nézni se bír.

Kifoltozták a lelkét
ügymenetek és ügyletek,
fáradtsága, mint egy párna zsír,
tokája sincs, mégis remeg.

Mit szólnak, ha elmegy innen?
Elkárhozni nem ér rá soha.
Ha lelövöd, se érsz vele semmit,
ottmarad az illata.

Fáradt gólyabeszéd

Ajkad két csíkja
elolvadt, mint az ostya,
helyén előre csőr nőtt.
Két szemed két összelöttyenő
tükrötjás.

Az arcodat ezer éve
nézem,
le se írhatja
senki más.

Amit látsz belőlem,
mintha zsírfehér szállna,
megüli leked a köd.

Amit hallasz,
soha vissza nem várna.
Szavam fészekbe tömődöd.

Flóra

Egy „emblemikus” sor kálváriájának ...a folytatása

Balla Zsófia válasza Szócs Géza írására

Bár én Szócs Gézáat nem támadtam meg – és nem én tulajdonítottam el az ő sorát, hanem ő az enyémet –, ő egy feljelentéssel felérő pamfletben kel ki ellenem. Írását néhány megjegyzéssel kívánom kiegészíteni:

1. Valóban a Román Kommunista Párt tagja voltam. Ezt a tényt soha senki elől nem hallgattam el. A hetvenes évek közepétől másképp nem dolgozhattam volna sem a Rádióánál, sem lapoknál. Ez volt életem egyetlen vállalt kompromisszuma.

Szócs Géza édesapja ugyanannál a lapnál dolgozott, amelyiknél én; ugyanúgy – kényszerből – belépett az RKPba; és tőle sem várta el Szócs Géza, hogy a belépés helyett vágja le az ujjait. Sütő András (akit Szócs Géza nemrég kenetes cikkben búcsúztatott) az RKP Központi Bizottságának póttagja volt. Mint azt Szócs Géza jól tudja, a párttagság Romániában önmagában véve nem jelentett a fennálló rendszerrel való azonosulást. Ugyanis tény az is, hogy – párttagság ide vagy oda – ellenzéki magatartásom miatt a lakásomat tíz évig lehallgatták, nem kaptam útlevelet, és 1983 után önálló verseskötetemet nem jelenhettem meg. Ez talán többet nyom a latban, mint Szócs vádaskodásai. Volt olyan pártönkívüli, nem egy, aki besúgónak szegődött. (Mint arról nemrég értesültünk, a pártönkívüli Szilágyi Domokos éveken át besúgó volt.)

2. Ami Szócs Géza *Amikor Bartók belépett a nyilaspártba* versét illeti, ahhoz a következőket mondanám el.

Sz. G. annak idején – még közlése előtt – megmutatta a verset Egyed Péternek és nekem. Mi elrohantunk hozzá, és megpróbáltuk lebeszélni a vers publikálásáról. Én ma is úgy gondolom, hogy Bartók és egy nyilas együtt-emlegetése a műalkotás természetéből következően a nyilasság szalonképessé tételét, bújtatott rehabilitációját jelenti. Bartókot szinte blaszfémia egy napon emlegetni Sertő Kálmánnal. A tények utólagos elferdítése és indulatossá hazugság az, hogy én magamra vettem volna Szócs versét. Miért vettem volna? Az RKP – bármilyen rettenetes ezt belátni – nem nyilas párt volt. Barátságunk tíz éve alatt Szócs sosem nehezményezte párttagságomat. Amint azt sem, hogy általa nagyra becsült más írók párttagok, sőt egyesek párttitkárok voltak.

Én sem a diktátort magasztaló verseket nem írtam, sem párttitkárnak nem álltam. Ahogyan téves Sz. G. azon feltételezése is, hogy én őt gyűlölöm. Az is téves, hogy én Ekler Andrea recenziója ürügyén Sz. G. iránti ellenszenvemnek adnék hangot. Én csak a versoromat óhajtottam visszazármatatni, és örömmel nyugtázom, hogy Sz. G. verséből törölte azt.

3. Szócs Gézával 1980 után valóban kerültem az érintkezést. (Ennek bármikor okát tudom adni – amennyiben ez őt érdekli.) Ennek ellenére közös barátaink révén segélyt juttattam neki, és 1982 őszén a hosszas szekus üldözés után meglátogattam a kórházban. Sokat segítene, ha Szócs Géza kapcsolatunk történetét nem rágalomok és koholt idézetek segítségével szerkesztené meg. Én évek óta tapintatosan hallgatok a cikkirő rejtélyes életpályájának egyes elemeiről. Minden okom megvan rá, hogy

erős fenntartásokkal szemléljem Szócs Géza egész tevékenységét.

4. A vitatott verssort 1971-ben megjelent *Apokrif ének* című kötetem záróversében publikáltam. Ennek semmi köze András Sándor emlegetett művéhez, és semmi sem indokolja bekebelezését.

5. Szócs Gézáat 1970 óta ismerem. Valaha jó barátok voltunk. Pályáját az elején szívvel-lélekkel segítettem, első könyvéről kritikát írtam. Annak, hogy jó ideje nem érintkezünk egymással, számtalan oka van. A legfontosabb: az a személy, akivé Szócs Géza az utóbbi két és fél évtizedben dalmahodott, nem emlékezett az egykori remek költőre és barátára. Ezt az *Irodalmi Jelen* 2006 novemberében közölte – sértett és leleplezésnek szánt, valós elemeket és hazugságokat körmönfontan elegyítő – írásműve is igazolja.

Végszó egy zárszóhoz

Tünődve olvasom Balla Zsófia sorait, melyet az Irodalmi Jelen azzal juttatott el hozzám: ha akarok, írjak rá választ.

Akarok-e? nem akarok? magam sem vagyok ebben biztos. Elvégre a költő sorai önmagukért beszélnek, a legfontosabb ismeretek és konklúziók az értő olvasó számára maguktól is megfogalmazódnak.

1. Ilyen például a párttagság kérdése. Azok, akik még emlékeznek múlt havi írásomra – pamfletnek aligha nevezném, inkább naplójegyzetnek (mindenképp személyes műfajú, továbbá keserűen írott, egyáltalán nem jókedvemben vagy támadó kedvben fogalmazott szöveg volt ez), azok arra is emlékeznek, hogy leszögeztem: nem tehető egyenlőségjel aközé, hogy valaki néhány évtizeddel korábban vagy későbbben vált az RKP tagjává. Hogy Sütő András tévedett-e vagy sem, amikor a negyvenes években belépett a pártba (s ezzel kényszerpályára is lépett), ez olyan kérdés, amelyet a nyolcvanas években így válaszoltam meg, ha szóba került: „Én és ma ebbe nem lépek be. Hogy akkor és abba, negyvenhétben? Nem tudom, mit tettem volna 1947-ben. Remélem, nem léptem volna be. De múlt időben érvényes remények nem léteznek. Ami viszont biztos: mindazok közül, akik Sütővel egyidőben vállalták ezt a döntést, senki olyan egyértelműen, meggyőzően és felemelően el nem számolt a múltjával és múltja rossz döntéseivel, mint Sütő András.” – Csak megismételni tudom, amit arról írtam: a párttagságtól való irtózás nemzedéki kérdés volt ott és akkor: az akkor huszonevesek értendők e generáción, kb. a Tamás Gáspár Miklósktól a Zudor Jánosokig bezárólag. Sütő András (vagy akár Szilágyi Domokos) háta mögé bújni, saját huszoneves áruházaikat ravaszul elrejtteni mások vétkei, más korok és más korosztályok viszonyai közé: azt jelenti, hogy az illető még igencsak távol áll a morális és intellektuális érettségnek attól a fokától, amelyen sütői remekműveket várhatnánk tőle. (És bár egyáltalán nem tartozik ide, mert hiszen írásom témája nem az a kérdés volt, hogy édesapám egy bizonyos versorát hitelesíti-e vagy sem az, „ahogyan él”: ha már szóba került a dolog, hát megválaszolom: az életben sok mindenben egyetértettem apámmal, sok mindenben azonban nem. Ez utóbbira példa az a vehemencia, amellyel apám recenzióiban Balla Zsófia költészetét menthetlenül zavarosnak, utánérzésesnek és di-

lettánsnak minősítette. Ha nyíltan és polemikusan nem szálltam is vitába vele, az az elismerés, amellyel a költő verseiről írtam, nyilvánvalóvá tette, hogy apák és fiúk nem mindenben értenek egyet feltétlenül.

2. Az a gondolat, hogy Bartókot együtt emlegetni a nyilasokkal egyenértékű a nyilasok szalonképessé tételével (még akkor is, ha a példázat konkrét üzenete egyértelműen az, hogy Bartók nem vállalt közösséget velük) – nos, ez az érvelés annyira újszerű, mintha valaki azt fejtegetné, hogy Haynau együtt emlegetése az aradi tizenhármakkal valójában Haynau szalonképésítésével ér fel. Nem tudom elfojtani azt az érzésemet, hogy Balla nagyon is érti, s már akkor is értette a vers üzenetét (mely akkor is világos, ha a nemzetiszocialista RKP és a nyilaspárt közé természetesen nem tehető egyenlőségjel), de ha ő nem kívánja érteni a fabulát, a metaforát, az allegóriát, szóval, ha blaszfémia éri a szimbolikus beszédet (és általában a példabeszédet), hadd szögezzem le olvasóim és az utókor számára: az a versem mindeneke-lőt és valójában nem Bartókról, nem Sertő Kálmánról, nem a nyilasokról és nem Magyarországról szól, hanem Romániáról, a román kommunista pártról és azokról a fiatal (magyar) értelmiségiekről, akik beléptek ebbe a pártba. Egyébként meg azt gondolom: ha valakit együtt emlegetünk egy párttal, az lehet, hogy szalonképesíti azt a pártot – de ami még ennél jobban is szalonképesíti, hitelesíti és legitimál egy pártot, az nem más, mint ha ifjú tollforgatók, a Holnap hősei, karrierizmusból („Nem dolgozhattam volna a rádióánál stb.”) vagy bármely megfontolá-sból nevüket és arcukat adják hozzá.

3. Töprengok, töprengok azon is, vajon mi történhetett 1980-ban, ami megrontotta addig zavartalan kapcsolatunkat. Csak annyi jut eszembe: azon év első óráiban – így éltem meg – lovgagias szolgálatot tettem Balla Zsófiának (és egy akkori barátomnak). De hát ez már igazán olyan dolog, ami csak néhányunkra tartozik. Maradjunk abban: beszéljük meg ott, úgy és akkor, ahol és amikor ezt Balla Zsófia megfelelőnek gondolja. Arra mindenesetre emlékszem, hogy 1982-ben még bizalmi viszonyban voltunk: az év tavaszán kerestük föl őt Marius Tabacuval, kérve őt, hogy csatlakozzon a Ion Lăncrănujan író magyar-

gyűlölő könyve elleni tiltakozáshoz. A költő ezt nem vállalta, s ezzel meg is szakadt a kapcsolat közöttünk, egészen az év teléig, amikor valóban meglátogattam – ma is méltányolom ezt – a kórházban. De vajon mi történt ezután?

4. A dalmahodás kifejezést, jelzői formájában (dalmahodó homály) legújabbkori értekező prózánkban Radnóti Sándor támasztotta fel. Helyesnek gondoltam volna, ha a szellemi tulajdonjogokra annyira kényes költő jelölne, hogy egy ennyire markáns stílusfigurát használva milyen előzményekre támaszkodik.

5. Hogy András Sándor antológia-értékű versét Balla Zsófia ismerte-e vagy sem, ismeri-e vagy sem, és meg akarja-e ismerni, vagy sem, ez olyan kérdés, amely nem tartozik rám. Ami rám tartozik – vagy, ha úgy tetszik: amivel tartozom azok fele, akiket ez érdekel: a Születésnapomra című, József Attila „Az ám, Hazám!” életérzését egyéb költői előzményekkel ötvöző, ezeket folytató, továbbgondoló versem forrásvidékének feltérképezése. (Ahogyan e poétikai geográfiát *Beszéd a palackból* c. rovatomban szoktam gyakorolni, mások verseit elemezve.) Sajnálom, ha ez bárkit idegesít, annyira, hogy „belekeverést” emleget. Belekeverem, a saját versembe, azt, amire írása közben gondoltam? Hogyhogy? Mi lehet Balla Zsófia fejében? Vagy csak megjártsa magát? Mint amikor odavágja a mondatot, hogy soha nem titkolta kommunista párttagságát. De mondtam-e olyasmit, hogy ő ezt titkolta? Sőt, ha azt állítja, hogy minden önéletrajzát ezzel kezdi, ezt is elhiszem.

6. Végül Ballának sikerült nagy sokára kimondania azt, amit mostanig palástolt, és aminek terhen olyan nehezen, olyan sok célozgatással, oly sok sanda oldalvágással tudott csak könnyíteni. Most végre megtudhattuk, tőle magától, mi fáj neki: az, hogy úgymond, el tulajdonítottam egy versorát. Egyszerűbb lett volna ezzel kezdenie – és kár volt vele mostanig várnia. Elmondhatta volna 1985-ben és 1995-ben is: akkor talán nem mérgezte volna ilyen hosszú ideig a lelkét az a feltevés, hogy meglopták. (S ha a névvel történő idézés eltulajdonítás, akkor Esterházy Péter mi? Ali Baba és a negyven rabló együtt? És amikor

Balla Zsófia idézett bárkitől egy verssort, pl. tőlem, akkor ő is eltulajdonított? Ha ezt a nála olvasható verssoromat egy kritikás félreérthetően idézi, egy lap pedig megjelenteti a bírálatot, letolvajozhatom-e a költőnőt? Avagy innen már működésbe lép a kettős mérce?)

Úgy gondolom, a legfontosabbakat múlt alkalommal már elmondtam erről a verséről, amely 21 éven keresztül becsületes idézet formájában egy Balla Zsófia citátumot is tartalmazott – s amely versem mostantól végre megszabadulhatott ettől a szerencsétlen balasztól. Ha ezután is kibírja még valameddig, mondjuk még további 21 éven át, vélelmezhető, hogy a Balla-idézet nélkül is megáll a lábán.

Remélem, megérjük, s remélem, addig sem kell több szónak esnie minderről, amit méltatlan gyanúsítgatásokkal provokált ki belőlem, legnagyobb sajnálatomra, a költőnő. Akinek, hisz emlékszünk, nem azt hánytam szemére, hogy belépett egy szegénytelen politikai alakulatba – már akkoriban is mentséget kerestem (és találtam) számára, és igyekeztem szolidárisnak mutatkozni vele –, hanem azon sajnálkoztam, hogy láthatóan magáévá tette ennek a pártnak az erkölceit, és ezzel tönkretette egy szép verssor szavahi-tetését, komolyanvehetőségét s így esztétikumát is. Analógia: ha egy költő pl. leír egy olyan verssort, hogy dolgozni csak pontosan, szépen stb. Ezt igencsak problematikus lenne idézgetni, ha arról a költőről mindenki tudja, hogy dolgozni csak pontatlanul és csúnyán szokott. Petőfi látomását saját harctéri haláláról jóval kevesebbet idéznék, ha nyugdíjasként hal meg háza kertjében egy nyugágyon. Lírai én és valóság én persze nem azonosak – de hitelesíthetik (és főleg: hitelteleníthetik) egymást.

Az elképesztő az, hogy Balla Zsófia – bármennyire sejtettük is ezt előre – megtámadottnak érzi magát, ő aki tolvajt kiáltott oly elhamarkodottan. Sőt, úgy éli meg, hogy először eltulajdonították egy sorát, majd ráadásul, derült égből, váratlanul még meg is támadták.

Nos, még egyszer: Balla Zsófia egy általam őtől idézett versora kapcsán az insznuációktól a fenyegetésig terjedő széles horizonton bevetette teljes arzenálját, hogy az a látszat keletkezzék, mintha valaki megrövidítette, megbántotta vagy megsértette volna. Nem tehettem mást: szóbanforgó verssem keletkezéséről elmondtam a legfontosabb tudnivalókat, majd átírtam a vers egy részét úgy, hogy a Balla-citátum ne szerepeljen benne. Mindezt pedig meg is indokoltam.

Ez történt és ennyi történt.

SZÓCS GÉZA

JÁNOSI ANDRÁS

Kádár Kata*

„Anyám, anyám, édös anyám!
Gyulainé édös anyám!
En evösöm Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.”

Elsejére várták haza. Amikor karácsony szent szombatján megállt egy autó a ház előtt, Kata kétszer is megdörzsölte a szemét. Felismerni vélt egy Trabsit, nem is azzal volt a baj, de aki kiszállt belőle, az nem lehetett Márton. Nagyot nyelt. Az ablakhoz nyomta az orrát. Nem akart Márton elé állni így. Gondolta, ha igazán ő, akkor neki uzsgyi az ablakon keresztül. Kiderült, hogy csak a legény öccse hajtotta meg vadonatúj hajtási engedélyét, s egy cédulát hozott Mártontól. Őt sem engedte be Kata, csak úgy az ajtó résén keresztül vette el tőle a papírt. A kérdésre, hogy lesz-e válasz, csak intett a fiúnak, hogy várjon, s egy pillanat alatt átprésztázta a sebtében lerótt sorokat.

– Nincsen válasz, köszönöm – s rámosolyodott Kálmánra.

A mosolytól szinte elolvadt Gyulai Kálmán. A világmindenség legszebb, de Udvarhelyen biztos, hogy a leggyönyörűbb leány rásütötte mosolyának a sugarát. Olyan melege lett, hogy majdnem beleizzadt. Pedig csikorgó fagyban didergett a völgyberekedi kisváros, olyanban, amilyenre még a szűkszavú Vajda Pali is azt mondta, hogy „Szbériában ez biztos szénaszárító hőség”. Ami igaz, igaz. Évek óta először nem volt fekete karácsony, s hogy az embereknek mégis legyen amiről beszélniük, az időjárás olyan hideget vágott hozzájuk, hogy attól koldultak. Farkasordító idő volt, s bizonyításképp azok a dögök a Szent Imre tetejéig lopakodtak. Amikor egy-egy elüvöltötte magát a Kádárék kicsi háza mögött, a közelségtől a házbéliek összerendeztek. Néha, amikor a városból nem hozott zajt a szél, mintha a lihegésüket is hallani lehetett volna. De a Kádár család nem ijedt meg holmi tekergő vadtól. Történt már, hogy a merészebbje a szemeteskukáig ólálkodott, s igencsak egy jó hazai biztatástól, a faragott nyelű furkósbottól ment el a bátorsága. Kata vette a vesszőkosarat, s lesietet a pincébe aprófát hasogatni a csempékályhába. Izgatottan vette elő a papírt, hogy újraolvassa. Tizenkilenc évesen Márton már másfél éve udvarolt neki titokban. Titokban, mert az apja megrakta volna atyamáriásan, ha megtudta volna, hogy neki egy párttitkár fia a szeretője. Lehet meg is ölte volna. Még a legjobb esetben is nekime volt volna Mártonnak a fokossal. Lesújtott vele, s a jó száraz bükkfa, amitől a csempékályha dorombol, készségesen pattant ketté. „Még hogy szök-jek ki vele, ha?! Karácsonykor!” Gyönyörű fején csóvált egyet, s szívével a torkában máris azon törte az esztét, hogy milyen ürüggyel menjen el otthonról. Pont szenteste. „Ennek a Mártonnak is vannak néha ötletei!” De amire felért a kosár fával, már ki is volt a terv gondolva. Az apja a boldogfalvi malomban volt oda töröküzát örletni. Sokan lehettek, mert tegnap reggel óta odavolt. Jó is így, mert legalább biztos, hogy nem megy utána. Inkább elhiszi, hol jár a lánya, mintsem utánajárjon.

– Anya, megyek éjféli misére – kiáltotta be a szobába.

– Hova írom fel, leányom – lelkenedett az anyja –, mégis mi történt? Vagy megjött az eszed, vagy az enyém ment el – s mókásan úgy tett, mintha ceruza után kutatott volna a kicsi fiókban.

– Tavalý is voltam – mondta Kata védekezõn – s tavalyelõtt is...

– Igeeeen, s ha félrecsúszott volna a blúzod, a kötél is kilátszott volna alóla, amivel meg kellett gyõzzünk – bólogatott Kati néni, de nem akarta megigézni a pillanatot. – Mit fogsz felvenni? Ván-e tiszta blúzod? – kérdezte békítõleg.

– Ott van a lila blúzom a szekrényben felakasztva, szép tiszta – mondta a leány, s úgy tett, mintha még mindig duzzogna egy kicsit.

Közben átrakta a fát a kosárból a ládába, s visszament a pincébe, hogy hozzon a konyhába is. Az ajtónál Kádár Józsefhe ütközött, amint épp a bakancsát pucolta. Csak rá kellett hagyni, hogy találjon sarat ilyen hidegben. A kicsi szekeret már betette a kamrába, s a zsák liszttel a hátán kinyitotta a makrancos bakancsát. Amikor meg-

látta a leányát, elvigyorodott, s közben csak úgy fújta a pálinkaszagot. Aztán megunt a cipőpucolást, s ahogy belépett az ajtón a stelázi elé, le is huppantotta a zsák puliszkasztet. Hogy ne lódörögjön, gyorsan le is ült a székre, a konyhasztal mellé.

– Kellemes karácsonyi ünnepeket – szólt be a szobába a feleségének –, látom, itt már járt az angyal.

– Mirõl beszélsz, vén bolond? – zsörtölõdött az asszony – meginn’ hol ittál?

– Hát a számon.

– S milyen pénzbõl, ha szabad érdeklõdnöm?

– Román pénzbõl – szavalt. Már kívülrõl tudta ezt a nótát.

– S az honnan került? – kíváncsiskodott az asszony.

– Ádám az Isten – csillogott a szeme.

– S há’ még adott-é?

– Az igen, eleget, csak nem nekem.

A leányuk lépett a szobába. Egy pillanatig mindketten elgyönyörködtek a karcsú, sudár szépségében. Valahonnét Géza, a legényke is elékerült, cipõje, ruhája csuromvíz, s az arca kitüzesedve a játéktól.

Karácsony szenteste volt.

A város túlsó felében, Szombatfalán, a szentimrei Kádárékéhoz képest hatalmas Gyulai portán sem volt semmivel sem melegebb. Ott is ugyanabba a télbe ütköztek az ajtón kifordulók. Gyulai Elemér, az udvarhelyi párttitkár, akinek a néptanács épületében volt az irodája, elrendezte, hogy a fia, Márton, otthon végezze a katonaságot a tüzoltóknál, mint futár. Így minden ünnepet civil ruhában tölthetett, s ha nem volt ott az ezredes Csikból, akkor hetekig otthon is aludt.

– Úgyis Katát veszem el, akárhogy is köti itt maga az ebet a karóhoz – mérgeledött az anyjának.

– Ahelyett, hogy házasságon járna az eszed, inkább egyetemre gondoldnál – vágott vissza az anyja.

– Ha hiszi, ha nem, oda is járnak házások – s csak úgy süttõ szavaiból a szarkazmus.

– Hadd el, mert megmondlak apádnak – feyegette meg a fiát.

– S azt gondolja, hogy apám ilyesmikkel foglalkozik?

– Nem fizetem ki az esküvõt – állt a sarkára Gyulainé.

– Jó’vanna, nyugodjék! Nem látja, hogy csak cukkolom? – csinált Márton egy teljes hátraarcot a stratégiájában, nem akart túl nagy cécot csinálni szenteste. Így is mindenki úgy tudta, hogy elsejéig a kaszárnyában alszik, s nem akart gyanút kelteni.

„Nem öngedõm édõs fíjam
Gyulai Márton!

Hanem vödõ el nagy uraknak
Szép leányát.”

– Azt ígértem Bartha Ildikónak, hogy karácsonykor felhívod telefonon, s újjévkor beköszönsz – használta ki az anyja a pillanatnyi békét.

– Pedig maga is tudhatná, hogy a kaszárnyából nem tudok mindig telefonálni – pukkadozott Márton.

– Ha nem tudod, akkor ne hívd! – vonta meg a vállát –, akkor majd beszólok, hogy bepótold majd újjévkor.

– Maga csak ne ossza az én idõmet! – vágta ki a fiú, s máris kilépett a szobából, hogy ne kelljen folytatnia ezt a perpatvart.

Bartha Ildikó a Matricagyár párttitkárjának volt a leánya. Nem volt csúf sem, de szemvakító szépségnek sem lehetett nevezni. Szõke, törékeny, szinte átlátszó bõrû teremtés volt, csicsergõ magas hanggal, s a hozzá illõ üres fejjel. Az üres fej nem butaságot jelentett, hanem azt a puhaságot, amivel ennek a társadalomnak az uralkodó rétege – az úgy-mond vezetõk – lettek ellátva, hogy valamivel elnémítsák a lelkiismeretüket, ami ebben az egyenlõség világában mindegyre azt hozta elõ, hogy mekkora különbség van vezetõk és vezetettek között.

Márton átment a kicsi tornácra a szobájába, s bezárta maga mögött az ajtót. Levette az egyenruháját, s egy szál házikabátban hátrasétált a für-

dõszobába a nagy tornácra. Mehetett volna a szobákon keresztül is, de nem akart az anyjába ütközni megint, inkább megfagy, gondolta. Komótosan sétált, mert nem szaladt volna akkor sem, ha hajtották volna. Szerette a fensõbbségét fitogtatni. Kikacagta Kálmánt, mert az öccse nem bírta a hideget úgy, mint õ, nem volt olyan erõs, s olyan kitartó sem. Kálmán nyugodt teremtés volt. Ha úgy esett Mártonnak jól, hogy mindig õ gyõzzön, akkor hadd teljen örõme benne. Legyen az õvé a nagyobbik rakás, legyintett gondolatban. Ezek a tulajdonságok gyermekkoruk óta kísérték kettejük kapcsolatát, s mégis, ha a bajnak csak az árnyékát is látták közeledni, nem volt összetartóbb testvérpár a Gyulai fiúknál. Annyi azonban biztos, hogy Kálmánon sokkal több ruha lett volna hátramenni a fürdõszobába, ilyen hidegben.

A Bartha család épp vacsorázni készült, s a vacsora elõkészületei voltak talán az egyedüliek, amiket Bartha Mátyás legszívesebben elkerült volna, s pont amiatt nem tudott. A városka legnagyobb gyárának, a Matricagyárnak párttitkára lévén, a marxista ideológia szerint kellett volna élnie s nevelnie a családját. Felesége azonban a remetei református papnak volt a leánya, s ezért, ha nem épp hitbuzgó, de istentiszteletõ családót várt el tõle mindenki. Így történt, hogy Bartha Mátyással nem lehetett ellenkezni. Megtanult úgy beszélni az emberekkel, hogy ne adjon okot ellenkezésre, s ha – mert volt olyan is – valaki eleve azzal a szándékkal kereste meg, hogy veszekedésbe vonja, mint egy kitûnõ diplomata, úgy fegyverezte le, hogy azt a másik észre sem vette. Az is igaz, hogy illetén adottsága nélkül meg sem tudott volna élni, nemhogy ilyen úrimõdi családot nevelni. Soha egy csipet sem kért az apósától. Mégis volt elég só is, és étel is az asztalon, amiért az esti ima szerves része lehetett ama nevezetes elõkészületeknek. A hálaadás kellõs közepén csörgött a telefon.

– Mondd meg neki, hogy máskor lehetõleg kerülje vacsoraidõben hívni – szólt a válaszolni ugró Ildikó után az apja. Az magától értetõdõ volt, hogy csak Gyulai Márton lehetett ennyire neveletlen, hogy mások idejét ilyen tiszteletlenül megszakítsa. De Márton rossz hírt közölhetett vele, mert szinte sírva ült vissza az asztalhoz néhány perccel késõbb. A vonal másik felén Márton megkönnyebbülve fellelegzett, ahogy letette a kagylót. Pedig még nem volt túl rajta. Sejtette is, mert egy ideig vörös szemmel bámult maga elé a sötétségbe, mielõtt furcsán megrázódott, mint aki akkor ébredt, s tovapattant.

„Nem kell nekõm nagy uraknak
Szép leánya,
Csak kell nekõm Kádár Kata,
Jobbágyunknak szép leánya.

Émehetsz hát édõs fíjam
Gyulai Márton!
Kütagadlak, nem vagy fíjam,
Sem ecczõr sem mácczor.”

A lépcsõ alján ott állt. Sápadt arcából szigorú szeme, mint éhes felkiáltójel, viharos szándékának hírnõkeit lövellte. Csak ránézett nagyobbik fiára s már tudta, hogy az ellene határozott. Azt is tudta, hogy frissen borotválkozva nem a kaszárnyába igyekszik vissza. Azt is tudták mindketten, hogy ezúttal jószerivel egyikük sem fog meghátrálni.

– Ugyan biza, csaknem meggondoltad, s elmesz Bartha Ildikéni? – kérdezte reményének utolsó szilánkjával.

– Nem! – mordult rá a fia komoran, s ebben az egy kicsi szobán akkora makacs elhatározás villant, amekkorát nem láttak még benne.

– Akkor ott is maradj! Ha karácsonykor a Kádárék fajtájának a kalácsát töröd, ide többet bé nem teszed a lábadd! – cövekelte meg magát. Józan ésszel sokszor elképzelte már, hogy nem fogja a fiát választás elé állítani, s most amikor igazán számított, a vérség úrrá lett rajta. – A te bajod, menj ha akarsz, de ennek kettõnk között mával békéltetted.

– Miért – ágaskodott a fiúban is a dac –, talán azt állítja, hogy apámat is magához kényszerítették?

– Azt nem kellett, mert annak megvolt a jóesze. Azért van ott ma, ahol van, mert engem vett el, s nem a szegényléányt...

– Hanem boldog lenne?

A gúny csak úgy vicsgorgott a hangjából. Hanem vékony zománc a gúny. Alatta féltéssel keveredett esdeklés ébredezett. De süket fülekre talált. Süket volt a hely.

„Inasom, inasom, kedvõsebb inasom
Húzd elé hintómat, fogd bé lovaimot!

Lovakot befogták, útnak indítanak,
Egy keszkenyõt adott neki Kádár Kata:
Mikor e szénibe vörõsre vátozik,
Akkor életõm is, tudd meg, megvátozik.”

Kádárék boldogan adták fel hálószobájuk oltalmát. Arról is tudtak, hogy Katának Márton udvarol, s tudtak róla már egy éve. Kata nem hitt a fülének, amikor az anyja, csak úgy vacsora közben elkezdte:

– Szerintem jobb, ha ide jösztek mise után, a jóisten tudja, sokkal biztonságosabb, mint bárhol máshol.

Kata körülnézett. Beletelt néhány örökkévalóságna tûnõ pillanatba, amíg rájött, hogy a szavak hozzá voltak intézve. Kérdõn nézett az anyjára, de döbbenetében csak értelmetlen hang hagyta el az ajkát:

– Haaaaa? – ocsúdott fel –, mit beszélsz, anya?

– Ne tettesd magad többet, az igazság az, hogy sokkal rosszabbul is járhattál volna, mint Gyulai Márton – mondta halkan az anyja –, s ha így is, úgy is csak bujkáltok, akkor inkább rátok bízom.

– Mondd meg neki, hogy a pertut meg akarom vele inni – szólalt meg végre Kádár is, aki eddig csak bólogatott felesége minden szavára, s huncut fény csillant a szemében.

– Eridj, menj el, vén számar – dobta meg az õlében fekvõ szalvétával a felesége –, neked sem jár máson az agyad, mint az iváson. Inkább azon gondolkodnál te is, hogy honnan vegyünk disznóhúst a töltelék káposztához.

– Ó, anyu, azon ne izgulj! Márton foglalt helyet a Fényesben, s biztos vagyok, hogy miután megtudja, hogy mi a véleményetek, szívesen tetet két széket az asztalhoz.

– Nem akarunk zavarni, lányom, most sem mondtam volna semmit, de nem akarjuk apáddal, hogy valami érjen, amíg elõlünk bujkáltok.

– Biztos, hogy Márton külön is megköszöni, de én annyira meg vagyok hatódva, hogy azt sem tudom, mit mondjak.

– Csak ne áradozz, Kata. Az, hogy itt alusztok, nem jelenti, hogy áldásunkat adjuk mindehhez.

Kata látszólag megfontolta a hallottakat, s annak nyugtájaképp, hogy érti, csak halkan, alig hallhatóan azt mondta:

– Köszönöm –, s a hangjából kicsengõ õszinteség szíven fogta az anyját.

Ünnepkor jött tehát Kádárékhoz a nagylányos háztáj egyik legfontosabb napja, a nõi érettség elismerése. Minden lányos felõbb-utóbb keresztülmegye ezen, s minél döccenõmentesebb, annál több az esély arra, hogy az ezt követõ kapcsolat a családon belül nem szenved kényszerû változásokat.

Éjjel, jóval a mise után, közelebb a hajnalhoz, mint az estéhez, Gyulai Márton – miután megpiszkálta a paraszt a csempékályhában – két hasáb fát s egy lapátka kőszentet tett a tüzre. Az alsó ajtót megpattintotta, s mosolyogva vette tudomásul, hogy a huzattól a lángok dorombolva kaptak a friss tüzelõanyagba. Felállt, megfordult, s olyan otthonosan, mint aki világeletemben csempékályhával melegített, nekidõlt háttal a forró csempéknek. A hátát nekidörzsölte, s mosolyogva nézte, hogy a lány befejezte az átöltözést, s beugrott a paplan alá. Leoltotta a nagylámpát, s õ is a lány mellé bújt. Szép lassan, szinte megérintve minden másodpercet, s csókjaikba foglalva õket, mintha apró csendes imákba, egymáséi lettek. Másnap, karácsony napján, mielõtt elindultak volna Mártonékhoz, Kata félrehúzta Mártont, s adott neki egy kulcsot. Mondta, hogy õ is megtart egy másolatot, s kibérelt egy postafiókot, mindkettõjük nevére. Ha valami miatt nem érnék el egymást, úgy hírt tudnak majd adni magukról. Márton igazán jónak találta az ötletet. Ilyen gyönyörû karácsonya még nem volt. Madarat lehetett volna fogatni vele. Otthon azonban nem lett ilyen szép vége a dolgoknak. Gyulainé azt üzenté ki a fiának, hogy nem ismerik ebben a házban, s nem tudják, mirõl beszél. S ha el nem hordja magát, rendõrt hívnak rá.

„Mõnyõn Gyulai Márton högyekõn võgyekõn
Ecczõr vátozást lát a czifra keszkenyõn.

Inasom inasom, kedvõsebb inasom!
A föld az istené, a ló az eböké.

Fordújunk, mett vörõs szén már a keszkenyõ,
Kádár Katának is immár vége lött.”

Folytatása a 15. oldalon

Folytatása a 14. oldalról

Márton bérelt egy szobát a Tábor negyedben, s hamarosan Kálmánnal oda hordatta a cuccait. Az apjával beszélt telefonon, s azt mondta neki az öreg, hogy őt ne húzzák a középebe. Pénzt is ő adott Mártonnak. De jól is jött a kiesés, mert az ezredes újév éjszakájától húsvét utánig nem mozdult a kaszárnyából. Márton – a többi bakához képest – így is sok időt töltött távol a kaszárnyától, csak nem tudott kint aludni, mint azelőtt. Húsvétra kapta az első egyhetes szabadságát, amit Katával töltött. Egyikük sem emlékezett, hol jártak, de bármelyiküket kérdezte valaki, a válasz az volt, hogy a mennyországban. Legtöbbit a Tábor negyedi szobában voltak, s csak ritkán mentek valahova. Húsvét nagyhétfőjén Kálmánnal s Elemérrrel a szálloda vendéglőjében vacsoráztak, s Elemér gavallérosan állta a vacsorát. Amikor Kata kiment a mosdóba, gratulált Mártonnak, s még azt is elejtette, hogy kissé irigykedik is rá. A tűzoltókaszárnya az Orbán Balázs utcai Küküllő híd mellett volt, s Kata a Tő utcai hídig kísérte Mártont. Mielőtt elbúcsúztak volna, azt suttogta a fülébe, hogy apa lesz szeptemberben. A katona a boldogságtól félőrülten ment a hálóterembe, s nem emlékezett, hogy telt le a következő két hónap. Csak a nyári hétvégék teltek úgy, mintha a nyár drágakövekkel pettyezte volna tele az életüket. Az ezredes egyre többit járt Csíkba, s nekik jólesett, hogy boldog tervezgetéssel tölthették az idejüket együtt. Kiszámították, hogy Márton körülbelül négy héttel a baba születése után szerelik le, s karácsonykor törvényessé akarták a gyermeket tenni. Még Kálmánnak sem mondták el tervüket, pedig Kálmán volt a legodaadóbb jötevéjük. Ezért volt nagyon furcsa, amikor Gyulainé megjelent a Kata utolsó harmados orvosi rendelésén, s mézesmázos szavakkal a lányt kávéra hívta. Ő csak a hasára mutatott, s azt mondta, hogy most nem kávézhat, de a pohár tejet nem tudta mivel visszautasítani. Még csodálkozott, amikor a nőgyógyászt keresztnevével szólította, Weiss doktor úr helyett csak lezsoltikázta, de amikor soron kívül beengedték, annak ellenére, hogy kilencen vártak már, amikor ő odaért, már csak azon tudott gondolkodni, hogy mivel fogja tudni lerázni a nőt később. Egy szó mint száz, erősen tartózkodott tőle. Félelme nem volt teljesen alaptalan, Gyulainé híre messze megelőzte jelenlétét, s főleg azok, akik társadalmilag nem voltak vele egy szinten – s úgy-e mindenki nem lehet párttitkár –, félelemmel vegyes gyűlölettel fogadták. Amikor arra kérte Katát, hogy ez a látogatása maradjon kettőjük között, legalábbis ami a fiát illeti, akkor egyenesen megijesztette a leányt. Meglepetésében nyelt egyet bölintés közben. Nem gondolt arra, hogy Gyulainéről van szó, amikor elfogadta a tábla csokoládét. Szórakozottan csak beleejtette a kézitáskájába, s teljesen meg is feledkezett róla, amint a távolodó, leendő anyósa után nézett. Amikor az eltűnt a kanyarban, féltőn megfogta a hasát, s az járt az eszébe, hogy ha eddig résen volt, akkor ezentúl még jobban kell majd vigyáznia. Amikor egy hét múlva, pontosan héthónapos terhesen a reggeli sétáján megtalálta a csokoládét s megette, egy picit furcsállta az ízt. Iszonyú fájdalmakkal vitte be a mentő a szülészetre. Az járt Weiss doktor eszébe, hogy milyen ritka a koraszülés, és bármennyire próbált nem gondolni arra, hogy mennyire úgy nézett ez ki, mint a mesterségesen, gyógyszerrel előidézett szülési fájdalmak, annál több bizonyítékba ütközött, hogy valóban azzal az esettel áll szemben. Annak a gyógyszernek a hatását vélte felfedezni, amivel azoknál a nőknél szokták beindítani a szülést, akik már annyira túlhoradták terhüket, hogy mindkettőjük élete veszélyben volt. S tényleg, amióta a császármetszés biztonságos módszere nem fenyegetett senkit semmiféle veszéllyel, azóta a gyógyszeres szülésbeindítás egyre ritkább lett. Weiss doktor szerint pedig, a koraszülés soha nem történik megmagyarázható ok nélkül. Ennek viszont nem volt látható oka, s ez a tény, ha nem is magyarázatot, legalább gyanút keltett. Végül pedig, amikor a tünetek minden kétséget eloszlatóan a gyógyszer ritka, de katasztrofális mellékhatására mutattak, már késő volt. Amikor Kata vérnyomása rögtön szülés után kezdett csökkenni, s egyre alacsonyabb lett, amíg végül megállt a vért pumpálni, a szülészeten választaniuk kellett, hogy kinek az életét mentse: az anyáét vagy a gyermekét. A végső döntésben nem kis szerepe volt Kata esdeklő, könyörgéssel teli, haldokló érvelésének.

– Doktor úr, a gyermeket mentse, az istenre kérem!

Gyulainé egy félóra múlva a Szentimrébe volt Kádáréknál, s arról próbálta meggyőzni a leány szüleit, hogy ne bántásák Mártont, inkább ő kifizet minden költséget. Ekkora szomorúságtól ítélőképességük megbénulva, hamar elképzelték, hogy jó dolgot cselekszenek, ha „megkímélik” a legényt a hírtől...

„A falu végénél vót a disznyópásztor:
Hallod-é jó pástor! Mi újság nálatok?”

Szerenád

*Nállunk jó ujság van, de neköd rossz vagyon,
Mett Kádár Katának immár vége vagyon,*

*A te édös anyád ötöt nelvitte,
Feneketlen tóba belé is vetette. –
Jó pástor, mútasd meg, hol vagyon az a tó,
Aranyim mind tized, a lovam s a hintó.”*

Márton, mint az örült, a lépcsőket hármassával véve rohant a plébánia felé. Érezte, tudta, hogy nagy baj lehet. Másképp nem hívta volna Kálmán a kaszárnyában. Érdekes módon az emberi lélek még a legrosszabb sejtelméit sem tudja igazi ruhájába bújtatni. Minden bajra gondolt, csak arra nem, amit egyébként sejtett. Érezte minden sejtjével. Kálmán a csütörtök esti bibliaóráin volt a Patkó és környéki vénasszonyoknak felolvasni. Ignác tisztelendő úr kérte meg, ez már a harmadik éve egymás után. Az esperes minden évben aláírt neki hetven lej egy hétre, s abból Kálmánnak adott húszat. Mindenkinek jó üzlet volt. Kálmán már végzett, s a plébánia csikorgó, nehéz, tölgyfa ajtajánál szinte fájva ütköztek egymásba.

– Kivel történt baj, Kálmán? – követelt választ Márton – anyjával?, apjával? –, s beleféheredett az öccse tekintetének látványától. Fájdalmas nyögéssel vegyült, artikulálatlan hanggal szinte kirobbant belőle: – Nem lehet Kata!
Kálmán csak megszorította a bányáját, s hosszan a szemébe nézett. Jobb szemében felgyűlt egy könnycsepp, s kibuggyanva fényes csíkot húzott az arcára. Amire a földre cseppent, Márton térde megbicsaklott, s egy gyors öleléssel kellett fenntartania. Öt perc múlva a templom háta mögött a temetőben ültek, az iker gesztenyeknél, ott ahol oly sokszor gyermekkorukban sírkövedit játszottak. Egyszerre jutott eszükbe a játék. Egyikük mondott egy nevet, s a másiknak meg kellett találnia, melyik sírkövön volt a név. Márton úgy rázta meg a fejét, mintha álmodt volna ki belőle. Mintha a sors hátán futott volna végig a hideg. Az öccse felé fordult, amíg szinte teljesen szembekerültek egymással. Két kezét a vállaira tette, megszorította, hogy ha nem lett volna a helyzet ilyen mélységesen komoly, Kálmán bele is szisszent volna, és megint szembenézve vele, kérdőn, tagoltan kérdezte:

– Kádár Kata?

Nem lehetett félreérteni. Kálmán megfordult, s lassan, ünnepélyesen a Kádár Kata friss sírjára

hoz vezette Mártont. Ott adott neki egy borítékot tele fényképpel. S magára hagyta.

*„El is mőnének ők a tónak széjre:
Kádár Kata lelköm, szój egyet, itt vagy-e?”*

*A tóba megszólalt Kádár Kata neki,
Hézzája béugrék hamar Gyulai Márton.”*

Mártonnak fájt a gondolkodás. Minden gondolata fizikai fájdalmat okozott: éles kis balták, egyenként egy közös céllal. A sírhant mellé térdelt, s úgy kezdett keresgélni a sárban, mintha ott akarta volna megtalálni újra az életének értelmét. De nem találhatott semmit, mert olykor megállva s maga elé bámulva el-gondolkozott, s ezek a szünetek egyre hosszabbak lettek, míg végül leült a sír szélére, és a semmibe bámult, mint egy halom sáros, gyűrött rongy. Úgy is érezte magát.

– Kincsem! – szólt meg. A szavak mélyről jöttek, s állapotából ítélve, lehet nem is mondta ki őket. De az ő gondolatai voltak. – Gondolhattam volna, hogy ennek nem lesz jó vége. Amikor valakinek akkora boldogság adatik, mint te nekem, akkor előbb-utóbb drágán fizet érte. S minél nagyobb az öröm, annál drágább az ára. Vihart fizet, aki szelet szít. – Itt egy pillanatra megtorpant, s amikor folytatta, a hangja egész más volt. – Nem igaz, hogy te vagy itt. Nem lehetsz te. Te vagy, aki nem ijedsz meg egy falka farkastól sem. Láttalak a sarkadon pördülni. Annyira tele vagy étellel, hogy töled koldul a gazdagság is. – Megint váltott a hangja: – Gyere haza velem! Miért kínozol? Látod? Azt hittem, te is akartál annyira, mint én téged! – a kezében lévő borítékra bámult. Lassan, szinte mintha lassított filmen mozdulna, kivette belőle a képeket. Egyenként nézte meg s engedte ki a kezéből őket. Mintha mesterségesen időzítette volna, minden egyes képpel, ami a sárba hullott, egy könnycsepp gördült végig az arcán. A temetési képek voltak. Amikor az utolsó képet borítékostul elengedte, gondolkodás nélkül belenyúlt az oldalán levő kistáskába, kivette a szolgálati fegyverét, s föbe lötte magát.

*„Édös anyja vízi bűvárokat küdött,
Mégkapták mághalva, ésszeölelközve;*

*Egyiköt temették ótár eleibe,
Másikot temették ótár mögi.”*

Gyulainé eszéből kikelve, össze-összerokadva ment a gyászhuszárok után. Mégsem kapaszkodott a férje karjába. Nem mert. Néha egy-egy pillantást vetett oldalra, s szinte megijedt attól, amit látott. Az ura gépiesen rakosgatta a lábait, s vörös, száraz szeméi telet lyukasztottak a kék-sőnyári, felhős Udvarhelyre. A serpentin fel-felé, a gimnázium mellett egy pillanatra megállt a sor: Kálmán elájult. Egyedül neki tűnt igazának a bátyja halála. Senki más nem tudta igazán hiányolni még: a másfél év katonaság arra szoktatott mindenkit, hogy ne érezzék hiányát. Majd mindenki megsiratja. A maga idejében...

A fehérmárvány Kádár-kripta éhesen bámult a temetőbe. Hajnalban vacsoráidó.

*„A kettőből kinőtt két kápóna-virág,
Az ótár tetején ésszekapcsolóttak,
Az annyok oda mönt, le is szakasztotta”*

Weiss doktor sokáig tartotta a kagylót, mielőtt letette volna. Nem hitt a fülének. Hogy milyen emberek vannak! Kádárék, akikről nehéz volt elképzelni, hogy még jobban szétesnének, szinte behaltak a leányuk elvesztésébe. S most még az unokát is az apai család akarja nevelni.

Nekik lett igazuk. Abban a házban lakott a párttitkár.

Kicsi Kádár Ignác, mert még az anyja nevet adott neki, mielőtt meghalt volna, nagy barna szemű, kerekfejű, kicsi székely csoró volt. Rövid kefefrizurára nyírt fején oly szépen el volt rendezve a csópp, vérvörös száj, pisze orrocsonka, apró fülek s hatalmas szemek, hogy aki csak ránézett, mind felfalta volna.

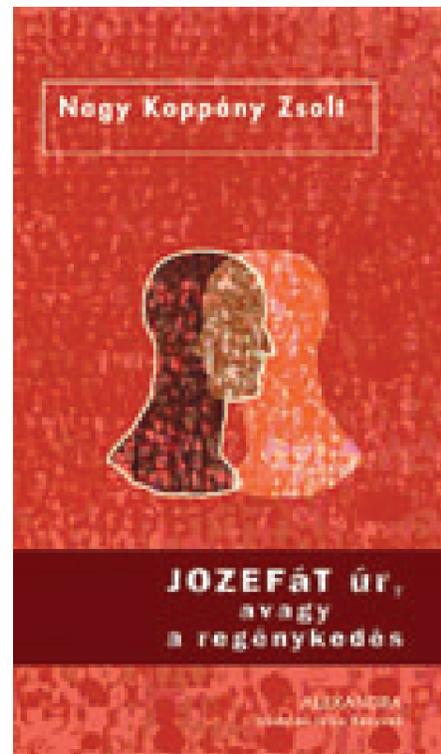
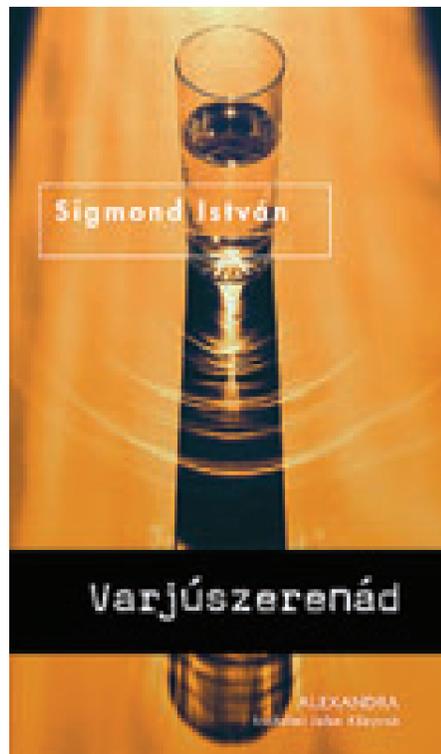
– Kádár Nácika – mondta, amikor kérdezték, hogy hívják, s amikor azt kérdezték, hogy van-e még neve, akkor büszkén vágta ki, hogy: – Igen. Kicsi.

„A kápóna-virág hézza így szólala:

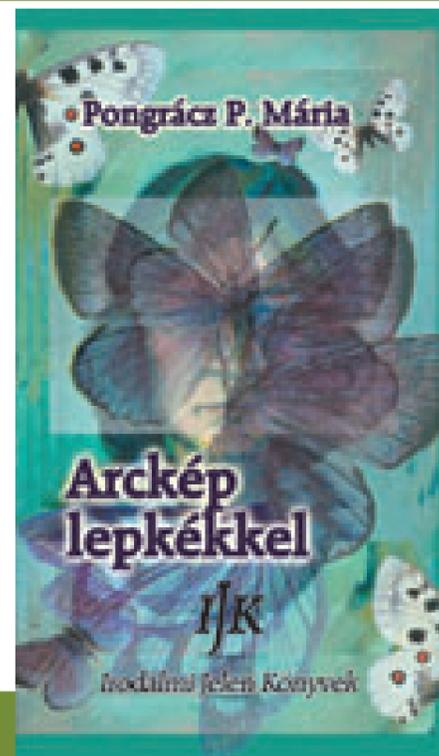
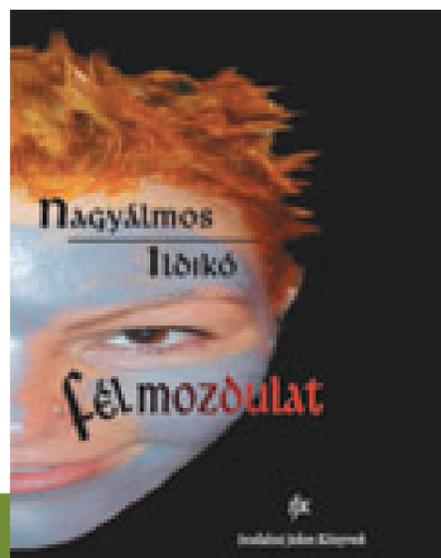
*Átkozott légy, átkozott légy
Édös anyám Gyulainé!
Életömbé rossz vótál,
Most is méggyilkolád.”*

A népballada Kriza János Vadrózsák gyűjteményéből az udvarhelyszéki változat.

ALEXANDRA
Irodalmi Jelen
Könyvek

IJK Irodalmi Jelen Könyvek

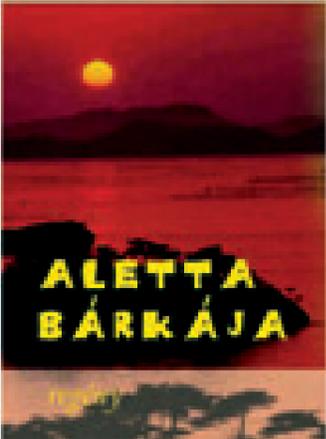

Könyveinket megrendelheti a
www.ijk.nyugatijelen.com honlapon

PONT Kiadó „A titkolt féltelmek kegyetlen világa...”

Szával Géza

ALETTA BARKÁJA

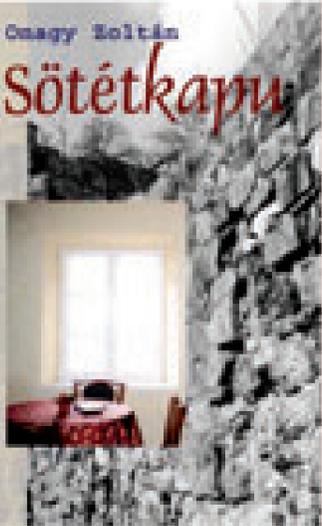
Szával Géza regénye az egymás mellé, közös térbe, szerelmbe, apaságba, anyaságba, eltérő bűntudatba-ösztönökbe zárt emberek egymásra társulkozásának leteleléséről rajzátal a létet és a szer különös téglát felt sodor. Az olvasó pedig döbbenet tapasztalja: milyen ismerős a titkolt féltelmek, titkos reményekhez ez a kegyetlen, kegyetlenül világ.

www.pontkiado.hu

OLVASTA MÁR?

Csagy Zoltán

Sötétkapu

pontkiado@pontkiado.hu
tel./fax: 368-8058
www.pontkiado.hu

A filmtörténetnek is vannak legendái, megválaszolatlan kérdései. A vamp kérdése nem tartozik ezek közé. Pontosan tudjuk, honnan származik a szó, hogy a film világában ki volt az első vamp, s még azt is, kik voltak a közvetlen utódok.

A szó Kipling egyik verséből, *A vámpírból* való. A vers alapján készült 1914-ben a *Veszedelemes asszony* (*A Fool There He Was*) című film, amelyben Theda Bara jelenítette meg az első vampot. Vannak azért filmtörténészek, akik vitatják Theda Bara elsőségét, és az érmet inkább a skandinávoknak adnak (például Maurice Stiller 1912-es *Vámpír* című filmjének). Ha pedig a vampot afféle végzet asszonyának tekintjük, akkor Asta Nielsené a megtisztelő cím, hiszen az 1911-es *Fekete álmom* című filmben már mindent megtesz, amit egy femme fatale-tól el lehet várni.

Ha egy mód van rá, mégis ragaszkodnánk Theda Barához, ugyanis az ő életrajza – még ha később egy kicsit kozmetikáztak is rajta – föltöbb illik egy vampphoz.

Theda Bara Theodosia Goodmanként született 1885-ben, valahol Cincinnati környékén. (Bár a művésznő később születési dátumként az 1892-es évet jelölte meg különös előszeretettel.) Apja szabó volt. Nem lehetett egyszerű gyerek. Amikor vendégség volt náluk, szülei olykor bezárták a kevéssé szelídíthető kislányt. A középiskolában sem volt igazán beilleszkedő jelenség. Fekete haját hosszú fonatban viselte, mindig fekete ruhát hordott, és mosolyogni senki nem látta. Amikor az iránt érdeklődtek, mi lesz belőle, ha nagy lesz, egyszerűen azt felelte: boszorkány. Bár annyira talán nem volt tragikus a helyzet, hiszen a kis Theodosia szerkesztette az iskolai lapot, tagja volt a színjátszó körnek is, ahol már 1903-ban volt egy kisebb, de minden bizonnyal emlékezetes alakítása.

Érettségi után két évig járt a helyi egyetemre. A család 1905-ben Greenwich Village-be költözött, és három harcos, sötét esztendő után Theda úgy döntött, megpróbálkozik a filmszakmával. Betörnie azonban csak 1914-ben sikerült – a már említett filmmel. Theda Bara ebben elcsábít egy családapát, aki a vele való kapcsolatban egyre jobban menekül a fénytől, s csak várja a démoni nőt, aki megfosztja erejétől. Ami akkor rendkívül meglepőnek számított, a történet a gonosz asszony diadalával zárul. Ez tényleg döbbenetes lehetett, hiszen az idő tájt olykor még Shakespeare tragédiáihoz is happy endet írtak az előrelátó forgatókönyvírók. (Ez ma is így lenne.) A film mégis elképesztő siker lett.

Csillaggyár

Vitathatatlan, hogy a Fox stúdió mindent megtett a film sikere érdekében. Szemérmetlenül összemosták Theodosia Goodman életrajzi elemeit a vamp figurájával. (Ezért elképzelhető, hogy a sötét gyermekkorról szóló feljegyzések sem egészen hitelesek...)

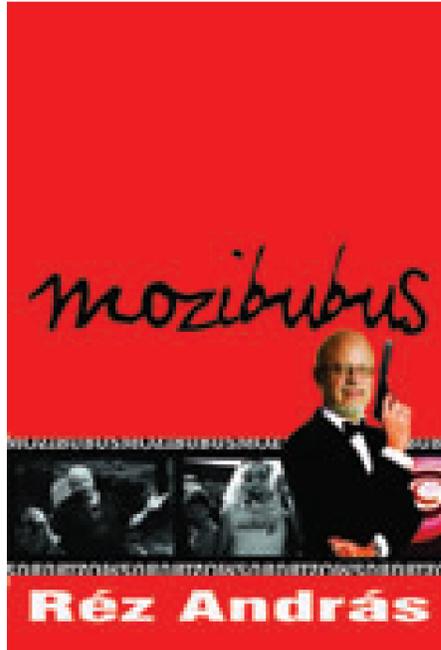
A star system logikája szerint úgyis más életet kellett kitalálni neki. Ennek megfelelően az életrajz így festett: Theda Bara egy sátorban született, a Szaharában egy francia festő és egyiptomi szeretője szerelemgyerekeként. Logikusan következett ebből, hogy Theda szüleitől misztikus erőt örökölt. Sztárfotóin gyakran látható koponyák, hollók és egyéb halálszimbólumok társaságában. Állítólag Theda és a testvére minden nap hülyére röhögtek magukat a reggeli mellett, amikor elolvasták az újságírók által naponta kreált újabb és újabb, ostobábbnál ostobább biográfiákat.

Már a művésznévvel is elég rendszeresen felturbózták a délies karakterű zsidó lányt. A Theda Bara név ugyanis anagramma. Ha eleget taszigáljuk a név betűit, egyszerre csak megkapjuk a megfejtést: DEATH ARAB. Szóval belepalkoltak mindent, ami egzotikus és morbid volt. És a nézők imádták. Többször is megnézték a filmet. Az újságírók is imádták, mint valamiféle sötét istennőt. Ladászámra kapta a hódolói leveleket, sőt dalokat is írtak róla. Imádták, és imádták gyűlölni. Különböző politikusok, közszereplők azzal vádolták, hogy alássa a

RÉZ ANDRÁS

A VAMP

(részlet a *Mozibubus* című kötetből)

MOZIBUBUS

Útikalauz komoly és komolytalan filmekhez

Előfordul, hogy az emberrel szembejön egy film, és nem tudja hova tenni. Ilyenkor jó lenne egy hozzáértőtől megbeszélni az élményt. Teszem azt, Réz Andrással. Véleményére nemcsak az egyetemi előadótermekben kíváncsiak, az utcán is lépten-nyomon leszólítják. És ő mindenkinek elmondja, szerinte mitől zseniális Tarantino, miért ostobák a tinifilmek, hogy milyen a jó filmzene, és miért lógunk a tévésorozatokon. Ha azonban nincs a közelben Réz András, be kell érni *Mozibubus* című kötetével, amely pontosan olyan, mint ő maga. Furcsa, szokatlan látásmódjával azt is észreveszi a filmekben, amire mások nem figyeltek fel. A *Mozibubus* mégsem osztja az ésszt, nemcsak a megkérdőjelezhetetlen filmalkotásokkal foglalkozik, ír a televízióról is, azokról a műsorokról, amelyek tömegeket képesek a képernyő elé ültetni. És bár ott munkál benne a filmesztéta, aki szakszerű magyarázatokat ad a filmvilág legfrissebb folyamataira, a kötet sokszor éppoly szórakoztató, mint egy jó film. Néhány írása meg annyira személyes, hogy olvasás közben szinte látjuk a jellegzetes agyart a szerző nyakában himbálózni. A kötet nyelvezete, hangulata Réz korábbi, nagyon sikeres kötetét, a *Válogatott szorongásaimat* idézi. Szóval nem lehet unatkozni rajta.

Megjelent a Réz és Társa Kiadó gondozásában. Megrendelhető a www.rezandras.hu honlapon, keressék a könyvesboltokban

nemzet morálját. Mások a bűn és a gonoszság tobzódó orgiájaként emlegették. Végül már ott tartott, hogy egy nyilatkozatban kellett emlékeztetnie a nézőket arra, hogy ő csupán szerepeket játszik. Cincinnati polgármesteréhez írott nyílt levelében már egyenesen arra hivatkozott, hogy küldetést teljesít, ugyanis filmjei morális példázatok, amelyek lányok ezreit menthetik meg az elzülléstől.

Azt sem bocsátották meg neki, hogy a *Kleopátrában* fölöttébb nagy pucér bőrfelületét mutogatta a közönségnek.

És mindenki minden lehetséges bőrt le akart húzni róla. Az amerikai zsidóság lelkesen ünnepelte, az amerikai antiszemita pedig a zsidó dekadencia megtestesítőjét látták benne. A szüfraszettek benne látták meglevenedni a női egyenjóság eszméit – miközben Theda igye-

kezett magát távol tartani mindennemű politikai aktivitástól.

Az általa, a szerepei által kiváltott hatás azonban nem maradt következmények nélkül. Mozgása, sminkje divatba jött, a nők ezek után több festéket engedtek meg maguknak.

Akárhogy is van, Theda Bara megjelenése a feje tetejére állította a populáris kultúrát. Alapvetően ugyanis a populáris kultúra apologetikus, tehát azokat az értékeket kultiválja, amelyek a lehető leg szélesebb közönség körében elfogadottak, beágyazottak. A korszak értékmintái pedig nem viselték el a gonosz győzelmét, a normák büntetlen megsértését. Theda Bara volt a kivétel, és bizonyos fokig erősítette a szabályt, ugyanis a szabad, független, aktív nő alakja csak jóval később vált a filmek világában akceptálható normává.

Története azért is roppant izgalmas, mert ő volt a hollywoodi csillaggyár egyik első sikeres terméke. És az akkor alkalmazott sztárcsináló technológia mind a mai napig működik.

Végjáték

A siker örögi sebességgel sodorta Theda Barát. 1914 és 1919 között kb. negyven filmet forgattak vele. Heti gázsija közben 75 dollárról 4000 dollárra emelkedett. Menthetlenül intézménnyé – és klisévé – vált. Valamennyi filmjében ugyanazt a végzetes nőt kellett alakítania, akit az 1914-es *Veszedelemes asszonyban*. Aztán őt is elérte a végzet. Az egyik forgatáson beleszeretett egy angol rendezőbe, bizonyos Charles Brabinbe, aki az esküvő után nem engedte többet filmezni. Bár 1926-ban még visszatért a film világába a *Madam Mystery*-ben (partnere Oliver Hardy volt, a kövér pasas a Stan és Pan párosból, a film tárrendezője pedig Stan Laurel, a sovány figura), ez már más korszak volt, senki nem lelkesedett különösebben a filmért – és benne Theda Baráért. Érthető is: Theda valójában egy szerep volt, s a világháború után ez a szerep már érvényét veszítette.

Hollywood pedig már akkor is hálátlan volt. A Fox nem hosszabbította meg a szerződését, noha neki köszönhetette, hogy éves bevétele az 1914-es 272 ezer dollárról 1919-re 9,4 millió dollárra emelkedett.

A vamp élete hátralevő részében Hollywoodban éldegélt igen polgári módon számos kutyája társaságában. 1955-ben halt meg. 1994-ben azért még egyszer felcsillant az emléke. A *Veszedelemes asszony* nyolcvanadik évfordulójára az amerikai posta Theda Bara bélyeget hozott ki.

A vamp mulandósága

A vamp egyenes ágon nem vezethető le a vámpírból. Kétségtelen, hogy az erő elszívásának motívuma, a halállal való parolázás rokonságot mutat, valószínűbbnek látszik ugyanakkor, hogy a vamp mögött a Lilith-mítosz munkálkodik. Amikor a huszadik század első felében egy nőt vampnak tituláltak, egy olyan asszony képe jelent meg a beszélgetők előtt, aki dohányzik, iszik, nem szégyelli a szexust, kezdeményező, határozott. Magyarán nem a mágikus elemet, a halhatatlanság motívumát érezték benne meghatározónak, hanem a hagyományos női szerep tagadását. Igaz, a rabbinikus legendákban szereplő Lilith – démon. Succubus, a férfiak csábítója. De ott van mellette a másik értelmezés is, amely például Goethe *Fausztjában* is felbukkan (Wälpurgisnacht). E szerint Lilith Ádám első felesége, akit az Úr – Ádámhoz hasonlóan – agyagból gyúrt. Ezzel az egyenlően teremtett lényel azonban Ádám állandóan viszálykodott. Lilith ekkor kimondott egy mágikus szót – bizonyos értelmezések szerint éppen a Kimondhatatlannak a nevét –, és elhagyta férjét, majd démon lett belőle.

A huszadik század második felében viszont új megvilágításban jelenik meg az egyenlőnek, illetve alárendeltnek teremtett nő képe. A moziban Glenn Close-t vagy Sharon Stone-t ma már senki nem tekinti vampnak. Mint ahogy a Lilith-weboldalak sem démonológiával foglalkoznak, hanem azoknak a nézeteknek adnak helyet, amelyek a nők új szerepvállalásának kérdéseit feszegetik. Mindaz, ami annak idején felháborító, botrányos volt a vampban, ma állandó rovat a női magazinokban. Szóval könnyen meglehet, hogy a vamp szó lassan kitörlődik a szótárunkból, majd lassan elenyészik. A többi – filmtörténet...

Felizzik a cigarettavég. A férfi belevigyorog a félhomályba, majd lassan kiengedi tüdejéből a lilás füstöt.

Néha órákon át ül, bámulván a fehérre meszelt falat. Csak ő és a gondolatai. Másfél doboz cigi, szilvapálinka, időnként néhány korty önsajnálát. A múlt heti program is ez volt.

Néhány hete hozott faluról több liter pálinkát, hogy reggelente igyon egy-egy kupicával, ahogy gyerekkorában a nagyapjától látta. Mostanában nosztalgikus érzések rohamozták meg.

A sarokból halk szöszmötölést hall. Utálja magát, amiért még mindig összeressen, ha meghallja ezt a papírzörgést.

– Már megint itt vagy? – kérdi félig unott, félig dühös hangon.

Senki nem felel, csak a zizegés folytatódik.

– Most mi van? Tudod, hogy utálok, ha hallgatsz – mondja ingerülten.

– En meg unlak – válaszolja egy gyerekhang. – Mindig így kezdod: „Már megint itt vagy?” – utánozza a férfi hanglejtését. – Mintha nem tudnád, hogy mindig jövök.

– Mit akarsz? – türelmetlenkedik a férfi. – Egyedül akarok lenni.

– Aha – mondja kissé unottan a gyerek. – Sajnálni, vagy gyözködni magad, hogy tudsz élni?

– Te ezt nem értheted, kölyök!

– Tudod, hogy értem. Különben szájalmas vagy a hülye nosztalgiáddal együtt.

A férfi felvesz az asztalról egy vaskos könyvet, és dühösen a sarokba dobja. Az ártó szándék hangos puffanással landol, csak a falat találta.

– Pszi-cho-ló-gi-a-i ké-zi-könyv – olvassa vontatottan a gyerek. – Még mindjárt kiderül, hogy szerinted is baj van veled – mondja gúnyosan. – Már látom is, ahogy lapozgatod, egy-egy címszónál megállsz, elolvasod a tüneményeket, okokat és a többi marhaságot, amit ezek az agyurkászok összehordanak, aztán kétségbeesetten megállapítod, hogy hipochonder vagy, mert ha a depresszióról olvasol, depressziósnak hiszed magad, ha az alkoholizmusról, alkoholizáló, és így tovább.

Rövid csend után újra a gyerek szólal meg:

– Legalább néha vitatkozhatnál velem, unom, hogy mindig igazam van. És az ilyen könyvdobálás megnyilvánulásaidat is mérsékelhetnéd. Irnak itt egy jó műtétről: eltávolítják az agyad egy kis lebenyét. Egyetlen nyisszantással kiirtják belőled az agressziót – gyötri tovább az ablaknál ülőt.

– Dugulj már el, kölyök!

A férfi tenyerével önkéntelenül végigsimítja szabályos koponyáját. Arra az időre gondol, ami-

BONCZIDAI ÉVA

Janus

kor kopasz volt. Egy nő leborotválta a haját. Ha sor kerülne arra a műtetre, melyről a kölyök beszélt, egy ideig újra kopasz lenne. Mielőtt ez bekövetkezne, megkeresné a nőt, azt akarná, hogy újra ő borotválja meg.

– Kapcsold fel a lámpát! Olvasni akarok – szóval meg sértődött a fiú.

– Idegesít a fény. És te is – gorombáskodik tovább a férfi, míg reszkető kézzel újra rágyújt.

– És remegsz is, máskor meg színeket látsz, telefoncsörgést hallasz, és látványos kedélyingadozásaid vannak: delírium.

– Te aztán fene okos vagy – jegyzi meg ironikusan a férfi.

– Tudom, hogy mennek az ilyen dolgok. Ötéves vagyok. Mindent értek.

A férfi lassan kifújja a füstöt, közben újra bevallja magának, hogy igen, szereti ezt a kölyköt. Valahol olvasta, hogy hétéves koráig minden gyerek zseni. Emlékszik, hogy a kölyök is olvasta, és pátoszménes nyugalommal vette tudomásul, hogy ennél okosabb már nem lesz, és ez is már csak két évig tart. Újabb szippantás a cigiből, aztán elmosolyodik, mert eszébe jut, hogy valóban a kisserác a legokosabb és legjózanabb ember, akit ismer.

– A lány megint írt rólad az újságban – mondja közömbös hangon, mintegy tájékoztatólag a gyerek, majd tovább zörget.

A füst lassan betölti a szobát, a férfi közben a lányra gondol. A lány. Csak így hívják egymás között, mintha nem is lenne neve. A lány a legfurcsább teremtsé, akit valaha ismert. Volt idő, amikor együtt töltötték az éjszakai és a napjaikat. A férfi úgy függött tőle, mint a különböző anyagoktól, melyekkel Ede időnként meglepte. A lány egyszerre volt nyugtató- és ajzószert, s további összeegyeztethetetlen tulajdonságok birtokosa. A férfi úgy érezte, minden rossztól meg kell védenie ezt az újabb boszorkát, akivel összehozta a véletlen.

De ahogy jobban megismerte, félni kezdett tőle. A lány nem illett be a nőkről alkotott képbe. Túl sokat hallgatott. Néha órákon át ült, és bámult maga elé.

– Mi az utolsó bekezdés? – érdeklődik békítőleg a férfi. Tudja, hogy igazából mindennek csak a vége számít, hogy végül mit mond, hogy végül mit érez az ember.

Nem a lány volt az első, aki irkálni kezdett róla. Egy nő is közölt neki szentelt verseket egy újságban. Régebben elővette a folyóiratot, amely lehetőséget biztosított a kezdő irkafirkálók irkafirkáinak megjelenésére, és újraolvasta a nő verseit, közben engedte, hogy a szavak legyezzessék a hiúságát. Különben csöppet sem hatódott meg. Ő, a múzsa, egyszerűen tudomásul vette a szavak jelentését, mintha a tavalyi időjárás-jelentést olvasná.

A lány irományait mindig megmutatja a kölyöknek is.

– „Fa lettem. És Ő enged-te.” – olvassa a gyerek. – Ennyi.

A férfi felsóhajt. A szebbik nem folyton észérvekkel, vagy ami még elviselhetőbb: az érzelmeivel gyötri. Ez alól a lány sem kivétel. A felolvasott befejezés is kettejükéről szól. A lány egyszer azt álmodta, hogy az erdőben fává változik, remegett, és nyöszörgött, erre ő felébresztette, majd megnyugtatta a még mindig remegő hálótársat, hogy nem engedné, hogy bármi rossz történjen.

Akkor jutott először eszébe, hogy a lány kék ruhában végzi. Néha már azt is maga előtt látja, ahogy a lány fekszik, két ápoló pedig felkészíti a sokterápiára. Ott cirkálnak a kék ruhás remegő

szerepét. Azt sem tartotta elképzelhetőnek, hogy a lány a sokadik átvirrasztott éjszaka után elvágja a mellette alvó férfi torkát. De ez túl gyors és fájdalommentes halál, a lány ennél sokkal kreatívabb és kegyetlenebb. A férfi egyre inkább érezte, hogy nem ő akar az lenni, aki a bizonyos hajnalon a sosemalvó lány mellett fekszik.

– Félteled tőle, igaz? – zavarja fel töprengéséből a gyerek.

A férfi nem felel. Idegesíti, hogy a fiú is ugyanúgy hallja a gondolatait, mint annak idején a lány.

– És az nem igaz, hogy sosem aludt – folytatja a gyerek. – Emlékszel? Folyton rémálmai voltak. Mintha utolérte volna egy furcsa átok, mindig emlékezett az álmaira.

A férfi hallgatásával újra elismerte a gyerek igazát, és hogy most is – mint mindig – eltúloz mindent, aminek köze van a lányhoz.

– Mit tudsz róla? Tulajdonképpen ki ez a lány, akit sosem sorolsz be a többi nő közé?

– Nem tudok semmit. És különben sincs hozzá semmi közöd! – feleli ingerülten a férfi, mert hirtelen rádöbben, hogy igazat mond, tényleg nem tud semmit a lányról. Az is igaz, hogy sosem tudta teljes mértékben nőként kezelni. A lány nem is volt nő, már-már férfierényei voltak.

Kihasználva a pár perc csöndet, a férfi előhívja emlékeiből azokat a nőket, akiknek egykor szerepük volt az életében. Maga előtt látja a régen jól ismert testeket, s már-már a hangokat is hallja, melyek különbözővé tették e nőket. Sikoly, halk, bűgő hang, suttogás és hangos kiabálás egyaránt sorakozik a palettán.

A férfi mindig elnézően mosolygott, ha szembeült a nők és a szavak feloldhatatlan szimbiózisával. Lassan hozzászólt, hogy mindig mindent meg kell beszélni. Alaposan és többször. Főleg a maguktól értetődő dolgokat. Megtanulta, hogy vannak szavak, melyeket sosem szabad mondani, és vannak, melyeket nem árt, ha naponta többször a nő fülebe süg.

Az asszony minden nap el szokott jönni. Ő gondoskodik a férfiről. Ebédet hoz, és kikészíti a gyógyszereket. Saját felelősségére hozta ki a férfit a kórházból.

Az asszony egyike azoknak a nőknek, akiknek szerep is jutott a férfi életében. Régen gyakran szerették egymás testét, és olykor a lelküknek is jutott néhány simogatás.

A férfi feltápaszkodik, és kimegy a konyhába a gyógyszerekért. Rövid üzenet is várja. Visszamegy a szobába, egyik kezében a tablettát, a másikban a papírt. Felkapcsolja a lámpát, felsziszszon a fénytől. A gyerek már elment.

„Kérlek, vedd be a gyógyszereid. Holnap jövök. Anna.”

A név alá a régi idők emlékére egy szívet rajzolt az asszony. A férfi elmosolyodik, ezek az ártatlan érzelmegnyilvánulások mindig meghatják.

Egy cipődobozt hoz be az erkélyről, leteszi az ágyra, és felemeli a tetejét. Kinyitja a bal tenyerét, felsóhajt, nézi a maréknyi színes tablettát, majd beteszi őket a dobozba a többi közé. Beletúr a féldoboznyi színekavalkádba, kivesz egy maréknyi gyógyszert, és ujjai között visszacsorgatja ugyanazzal a mozdulattal, mellyel egykor nagyapja a búzaszemekben gyönyörködött. Ő kislíuként állt az öreg mellett, és utánozta a komoly felnőttet. Akkor tanulta ezt a mozdulatot.

Egy ideig még játszik a gyógyszerekkel, közben a gyerekre gondol. Szeret vele beszélgetni, ezért nem szedi a tablettákat. Ha beveszi őket, a fiú nem jön.

test mellett, barna kenőcsöt kennek a halántékára, leszíjjazzák, közben állítólag megnyugtató szavakat duruzsolnak, a lány meg némán, semmibe bámulva tudomásul veszi ezt is, mint mindent. Összpontosít, hogy mindvégig uralni tudja a gondolatait, melyek néha kegyetlen játékokat űznek vele. Aztán a fehér ruhások bekapcsolják a gépet, a lány összehúzza a szemöldökét, de hamar elernyed. Olyasmint érez, mintha kisimulna az agya, s már kész is, biztosítva van hét álommentes éjszaka, és a két ápoló elvezeti a kék ruhát egy szűk folyosón.

– Kölyök, te sosem félsz? – kérdezi váratlanul, hogy témát váltson.

– Dehogynem – feleli tárgyilagosan a gyerek. – Már csak két évig leszek zseni, aztán iskolába fogok járni. Ez igazságtalanság – folytatja elkeseredetten.

– Ugyan, ne szomorkodj! Nem olyan rossz az – vigasztalja a férfi. – Néha igazán izgalmas dolgok is történnek.

– Aha, képzelem – válaszolja egy iróniával dúsított sóhaj.

– Én például ott vesztettem el a szüzességem az egyik nagyszünetben – mondja minden lelkesedés nélkül a férfi –, nyolcadikos koromban, a biológia szertárban a hetedikes Pirikével.

– Elképzelem – kuncog a gyerek –, ahogy csókolózás közben összeér a pattanásos homlokotok, vetkőzni kezdtek, ez a Prike, vagy hogy is hívják pipákolni kezd, hogy takard le Pityut, az üvegszemű, kitömött baglyot, mert nem szereti, ha nézik, így csak a tökéletes fogorú Samuka, a gipszcsontváz asszisztál a férfvá válásodnál. Aztán megtörtént, és olyan semmilyen – folytatja a fiú. – Nem érted, a felnőttek mit vannak úgy oda ettől, de azért büszkeségtől dagadó kebellet lépsz ki a szertárból. Átveszed Bőbétől a csomag cigit és a „Gratulálók, férfi lettél!” oklevelet. Megnyerted a fogadást. Beavattott vagy. Vigyorogva megveregeted a saját vállad.

– Gúnyolódj csak! Majd te is felnősz – jegyzi meg keserűen a férfi. – Amúgy minden barátomnak Prike volt az első nő az életében. Csak Latyaknak nem. Latyak szerelmes volt Pirikébe. Egy ujjal sem ért hozzá, egyszerűen csak szerette. Amikor Prike valakitől teherbe esett, és meggázmérgezte magát, Latyak fájdalmas szonetteket írt az emlékére. Még tizedikben is.

– Aludnod kellene – szólal meg rövid csend után a gyerek. – Az asszony ma nem jön?

– Elutazott. A férjével.

Az asszony minden nap el szokott jönni. Ő gondoskodik a férfiről. Ebédet hoz, és kikészíti a gyógyszereket. Saját felelősségére hozta ki a férfit a kórházból.

Az asszony egyike azoknak a nőknek, akiknek szerep is jutott a férfi életében. Régen gyakran szerették egymás testét, és olykor a lelküknek is jutott néhány simogatás.

A férfi feltápaszkodik, és kimegy a konyhába a gyógyszerekért. Rövid üzenet is várja. Visszamegy a szobába, egyik kezében a tablettát, a másikban a papírt. Felkapcsolja a lámpát, felsziszszon a fénytől. A gyerek már elment.

„Kérlek, vedd be a gyógyszereid. Holnap jövök. Anna.”

A név alá a régi idők emlékére egy szívet rajzolt az asszony. A férfi elmosolyodik, ezek az ártatlan érzelmegnyilvánulások mindig meghatják.

Egy cipődobozt hoz be az erkélyről, leteszi az ágyra, és felemeli a tetejét. Kinyitja a bal tenyerét, felsóhajt, nézi a maréknyi színes tablettát, majd beteszi őket a dobozba a többi közé. Beletúr a féldoboznyi színekavalkádba, kivesz egy maréknyi gyógyszert, és ujjai között visszacsorgatja ugyanazzal a mozdulattal, mellyel egykor nagyapja a búzaszemekben gyönyörködött. Ő kislíuként állt az öreg mellett, és utánozta a komoly felnőttet. Akkor tanulta ezt a mozdulatot.

Egy ideig még játszik a gyógyszerekkel, közben a gyerekre gondol. Szeret vele beszélgetni, ezért nem szedi a tablettákat. Ha beveszi őket, a fiú nem jön.

Harangozó Ilona

már gyermekéveiben kezdett rajzolni, festeni, ruhákat tervezni.

A '90-es évek elején Kanadában festette meg első táblaképeit. A pályakezdésben segítette, bátorította férje, a Kanada-szerte ismert galéria-tulajdonos, képerkerkedő, Hal-mágyi Szabolcs is.

Bimbi képeit áttekinthető vonalvezetés, elegáns formakezelés, élénk színvilág és részletgazdag kidolgozottság jellemzi. Festményeire egyrészt az egyszerű vonalak, elegáns formák, élénk színek jellemzőek, másfelől pedig a részletgazdag díszítések és a maximális funkcionális. Tudjuk, ez a különös kettősség tette és teszi ma is világszerte kedvelt stílussá az art decót. Ezt a már nevében is a dekorativitásra törekvő irányzatot, melyet a XX. század elejének gyorsan változó stílusirányzatai – kubizmus, futurizmus, expresszionizmus stb. – után az 1925-ös párizsi világkiállításon ismerhette meg a világ.

BALÁZS ATTILA

Hogyan tud egy csatár két gólt rúgni úgy, hogy az ellenfél nem ér a labdához?

(egyik ritka, nőnemű focirajongónk óriási dicséretére)

Kedves közönség, tisztelt egybegyűlteket, hallgatókat és olvasókat, hölgyeim és uraim, focirajongók és -utálók, utóbbiak iszonyt félre, a kérdés duplán fogas! Mindenképp ígérem, fokozatosan kiderül, hogyan is került: a csuka az asztalra. Na már most: így.

Voltak időszakok, írja L. I. – e csavarintos kérdés titokzatosan lágy, azzal együtt csillogó tekintetű feltevője –, amikor hosszabban tűnődtem ezen a kitaláláson. Valamelyik újságban olvastam, tán a *Vreme* címűben. (*VREME* – vezető szerb ellenzéki „kitalálós” lap; legkiemelkedőbb figurája sajnos elhunyt a minap, egyik legjobb barátom a maradékból, de ezt nem részletezném, maradunk a futballnál, tehát:) Az iménti fogas kérdést feltevő, kíváncsi fehérszemű Vremében olvasta, amit. Gondolom, Szabadkán. A kérdést. De az ott csak a bevezető volt, mondja, az írás egészen másról szól, noha ugyanarról. Mondja. Mert ahogyan kell is, fűzi tovább kétértelműen, minden nemzet imádjá a focit, azon át vezet a szívéhez az út. A nőknek tehát nincs is szívük, vagy nagyon kicsi.

Mindegy, az írás arról szól – meséli hát ez a víg-keserű nő, aki szerint a nők szíve netán ilyen parányi –, hogy miként képes egy (nagy férfi) elnök úgy győzni folyamatosan, hogy az egyik öngólt rúgja a másik után, miközben a kapust is főbe lövi. Az ellenfél meg – az írásban ellenzékként szerepel – nem is ér a labdához. És ugyanazon a pályán játszanak. Na, tényleg, mit szólnak mindehhez? *Hogyan lehetséges ez?*

Item: az ő dolga – a kérdéssel nőies bekkelésben foglalkozó – mindig csak annyi volt, gyermekkorától kezdve, hogy amennyiben a fiúk lábai között átevickélt a labda, belerúgjon, gondolkodás nélkül, megrúgja rendesen. Bármerre, csak el attól a két féltéglától! És a lány – ez a mai több kötetes édesanya, aki aztán meztelenül áll: köldökig a saját történetében, vagy éppen Triesztben korzózik holmi esernyő reményében, de abban meg utána benne lesz nyakig is, *ragazzi!* – bele is bikázott rendesen. Vélhetően többször is. És lehet, már akkor megfogant benne a későbbi kérdés. – Mert mint mondja, a kérdés v. kérdések akkor se (mégse) megkerülhetők, ha a kispálya széléről figyeljük a nagybajnokokat. Akkor sem.

Es írja még ez a félnék-csípős-brillians nő ugyanitt, aki tökélyre vitte a Szabadkán maradás konok művészetét, írja még ebből az érzésből, hogy a kispálya csak kisebb pálya, ahol kisebb méretű labdával fociznak, de a szabályok egyez-

nek. Nagyjából egyeznek az „igaziéval”. – Meg az is lehet, mondja még, hogy egészen másként áll a dolog, viszont olyan jól *passzol* oda, ahol ő van... ez a terminus, hogy kispálya (meg tán a kisebb laszti is). *Passzentos* neki, hát hagyja. Így mondja, mert fontos neki a *kórisme* felállításában. Kispályás kórisméről van szó. Ő mondja, mert ilyen *hecces*. Kórisméről beszél, de nem érdemes idegeskedni miatta, hiszen szöke... Aztán így nem is csoda, hogy nem tudja a választ a saját kérdésére se, pedig azt általában tudni szoktuk (mi, nagyszívűek, báris). A kérdés pedig változatlan.

Emlékszünk még rá? Büszke *bakfark*... rosszemlékű világunkban. Így szól:

Hogyan tud egy csatár két gólt rúgni úgy, hogy az ellenfél nem ér a labdához?

Jó, Lovas Ildikónak köszönhetően én már tudom a feleletet. Ő viszont – ne feledje, kényszerpassz! – férfitól tudta meg. És Sziveri János is férfi volt (de még milyen! Mit tudott meg tőle Ildikó a fociról?). Mindegy. A helyes válasz bizonyos Vörös Ferikétől jön egyébként, mintha régi időkből. Frányókától, a szabadkai Sever nevű klub ösztöndíjasától, aki tutira tudja, ha már

Élet és remény

egyszer a Sever ösztöndíjasa, szóval: csak úgy vágja Ferikénk. Hogy hát...

Hát mellesleg, *nota bene*, ha már itt tartunk, mielőtt Ferikénk vágna, megemlíthetjük picit azt is: hogy tág értelemben kicsit Vörös Eszti is ez a Ferike. Mert mint mások mondják – és miért ne mondanának itt mások is valamit? –, említett Ildikónak, aki „tökélyre vitte a Szabadkánmaradás művészetét”, novella-, esszé- és regénytárgya egyaránt: Szubotica (a már nem is vörös). És róla, Lovasról, még azt is mondja a kritika, hogy (viszonylag mégiscsak kisszámú, foci-tárgyú dolgozatain kívül is) általában nem csak a porlepte tárgyi, történeti rekvizitumok idéződnék meg, hanem egy egész irodalmi panoptikum.

Az írásokat számtalan szövegközi utalás vagy közvetlen idézet hálózta be – mint szegletes kapukeretet. A *genius loci* kínálta Csáth, Kosztolányi és Tolnai jelenlétén kívül, Adytól kezdve, Esterházyn, Flaubert-en, Krúdyn, García Márquezen át Ottlikig sorolhatók a férficsapat illusztris tagjai. És Lovas Ildikó kitartóan ott rúgja velük a bőrt Szabadkán. Azon a helyen, ahonnan még egészen régezt máshová költöztek a (kerek) történesek, aztán mégsem. Mert például: amott jön velünk szembe – egy remélt válasszal – az ösztöndíjas Ferike. És vörös a füle vége. *Merre jártál, Ferikém*

– Hát a Severben – mondja Ferike.

Ja persze. Mit tudsz pl. Csáth Gézáról?

Bocs, nem ez a kérdés, hanem ez és ez. És akkor Ferike összevonja szemöldökét, csücsörít, majd vágja:

– Egy csatár úgy tud két gólt rúgni, ha Lovas Ildikó.

De hogy pontosan mire gondol, mégse mondja Ferike, csak eliszkol. *Elnézést, ez már pusztai fikció!* Mielőtt elhúzna az illatos francba, Ferike azt mondja, hogy szépen: az I. féldő végén, és a II. féldő legelején. *Hát nem egyszerű?*

Nem annyira egyszerű. Még itt, a végén sem. Szerintem Ildikó, aki – miután csatárrá kvalifikálta magát, meghozza ott valahol, a Sever környékén – egyszerre ki tudja már lőni helyből mind a két féltéglát, Ildikó tovább ragozza majd ezt a kérdést. Csavartan, akár Dávid, a Bek(k)em. Hisz valójában ez maga a *Kérdések kérdésének, de egyike! CSUHAI! (SZAMÓCA! – Sziveri János egyik kedvenc, mulatós, paradox kifejezése... tők mindegy, mivel kapcsolatban; szerbül csúsztatottan krasztavac tudott lenni nála a szamóc, tehát ugorka... Az elme és a szív útjai kifürkészhetetlenek..., szóval...)* Biztos megteszi majd, Lovas Ildikó, ha arra eljő ismét nekije az ő *vreméje*.

És mit csinál közben Ildikó? Közben is ugyanazt: ül a labdán, és pumpálja. Kifut a pályára, rohan, lő. S ha neki lőnek, keble elé tartja a kezét. Sípözög. És aztán még, és aztán most? Most aztán meg nem is rég: átvett egy szerény, ám annál kedvesebb serleget... a Millió dolláros Bébi... (a déli északról). Sziveri János nevében is (még 1-szer, itt is): *gratulálok!!!* (És mindannyiunk nevében: tovább szurkolok! Csók: az egyik néző. Sziveri barátja.)

Folytatás a 4. oldalról

Ezért szót fogadok, és távolodom: ő közelít a természetes elhalálási indexhez, közelít, majd ellépked az atrófiás lábaival, akár egy tápészes, a buggyos tréningnadrágja csüng az alaktalanná apadt fenekén, és elbilleg a szememből.

Aztán eltelik tíz év.

Ahol kiment, egyszerűen csak belép egy nő, nem vesz észre, nem is lát; mohón kutatni kezd, belenyúl egy szekrénybe, egy ládába, fölnyit egy bőröndöt. Befog valami iszonyatosba. Beleturkál abba, ami megelőzött engem – és ha elárulom vagy egyáltalán észreveszem, mit művel, akkor *úgy hagy*, torzan; sakkban tart, alkat kell vele kötönm, hogy hallgatni fogok erről, nem is tudok róla, elfelejtem – mert ha nem, ha észreveszem, elárulom, hogy észrevettem: akkor észrevesz, és nem szül meg. Nem földeli el a borzalmast, és az – tátonagani fog.

Az idő csapdája. Az első kakasszó.

Visszamegyek a nagyszobába. Eltelt tíz év. A bátyám nőül vette az öcsémet, míg én távol voltam! Egyikük sem engem választott. Pedig – ha jól emlékszem – nem szenvedhették egymást; a kedvencük én voltam, maguk közé fektettek, és cirógattak. Volt egy gúnynevem is: Deszka – amiért születésem óta egyetlen porcikámat se tudtam megmozdítani vagy behajlítani. Ha fölemeltek és arrébb tettek, megpróbáltam rájuk nézni, de csak a szememet forgattam. Úgy vittek a kádhoz fürdeni, mint egy szál falapot, keresztben.

Papricseken feküdtünk, én fölül, az apám alattam. A fiatal, széparcú kápó akkor nyitott be éjjel a barakkba, amikor apám épp vizet kért tőlem. A kápó erre fölfülett, megtalálta őt, és egy rövid nyelvű korbáccsal verni kezdte. Az apám vinnyogott, hogy segítek, de én lélegzetviasszafojtva, mozdulatlanul feküdtem. Rápréstem arcomat a deszkára. Belesimultam. Miután a verés abbamaradt és a fickó elment, apám alig hallhatóan újra vizet kért. „Vizet, adj vizet!”, könyörögte. Reggelre meghalt, és elvitték.

Naiv Növény

Megbénulok. A fél testem már kihűlt, a másik feletem anyám öleli. Az ágyba vizelek, nem tudok kimenni. Nem ver a szívem, elégtelen. Nincs súrlódás a tüdőmben. Nem tudok nyelni. Gégefőbénulásom van.

Osszerezzenek. Fekszem, akár egy csecsemő, széttájják a lábaimat, kitorlik a seggem. Én már tehetnék bármit... Képen is szarhatnám az anyámat, ha élne. Fúj. Nem tehetek róla – ezt gögicsélném. – Lássuk csak. *Nekem* kellett volna előbb szeretnem az anyámat, mint neki – engem. De én kapzsi voltam, és fordítva akartam. De mit tudom én, hogy tudtam-e akarni!

Rohamentővel visznek el. Lélegeztetőre raknak. Dátum, a pucér tények leírása. Koszféher otthonkába bujtatnak, félhalott vagyok, levágják a körmeimet és a hajamat, habár az: hullhat. Évszázados ágyműt kapok, szennyesen. Ide-oda ugrálok félálom és pánik közt, a nyakamat karmolom, meglátogat mindenki, akit ismerek, és jajgatok, ha az amputált lábam helyére ülnek.

„Ne affektálj!” – nyomja össze csuklomat egy satu-kéz.

Éz az én döglétes neveltetésem, csordultig tele a kismenesek minden dühével: vasabroncsot szorít a mellem köré, és rugdal, hogy lélegezzek... Hertelendyek, Prilisauerek, Fleischhackerek, mit tudom én!, htb. úrinők, Horthy-parlamentalelnökök, róm. kath. ógőrogtanárok... Nem is tudok magyarul... Egy pingálmány a falamon. Huszárszázados! Tű kitüntettet magad az ulmi ütközetben, melleddre tűzték a Márja Terézja kiskeresztjét, lovasságot és dalt neveztek el rólad – mit nézel?!

Úgy veted belém a szemeidet, mint a horgokat; bajszod a népi hősöké. Tékinteted fegyelmzett, de megtört, jobboldal csakódra támaszkodsz, baloldal a markolatot szorítod... Mélybördő sújtásos mente, magas gallér, pirospozsgás, Habsburg-hú arc: így nézel.

Tartani a látszatot, a kis színezett metszetet, hogy „nálam minden rendben”...! Gyűlölet erre a gögre, amit összeszorított fogú őseim vertek belém; – farkaséhesen is hagyni egy falat sajtot a tányéromon, ahogy illik.

Hordani az önfegyelmet, ezt a fojtóra gombolt zakót! – Úgy szórtam el rá az időt, mint egy dzsentri. Hiszen az is vagyok, dzsentri. Tizenkilencre lapot húzok. Engem így okítottak, és én hú vagyok, eltapsolom a nagyezüstöt, a perzsáimat, a rózsaszínt és a kéket, zaciba csapom szépasszony szépanyám gránát-karkötőjét („Somogy dombja, Somogy bora, Somogy menyecskéje”) vagy ükanyám gyűrűjét („kézimunka: platina, körben briliánsok, közepén igazgyöngy + tok”).

Könyvet szorítok a hónom alatt étkezés közben; a kanalat emelem a számhoz, és nem fordítva; hegyes ceruza szúrja meg a gerincemet – „Grenzen setzen!” –, ha görbén ülök; halszájka akad a torkom, de lenyelem, mert nem köhöghetek, és nem nyúlállok a számba.

Mindegy, mit teszek, csak maradjak ébren. Nem pisloghatok, mert meghalok, ezt mondják az ösök. Ez hát az élet követelése, a kímért idő, hülye tervé, melyből már a csőd enyhületét is kicsenték! – Még néhány oldalam van itt, aztán a dolgom túl bonyolult lesz.

Hisztérikusan akarok üdvözülni. Most...! Miért ne most, mikor készen állok rá, mint egy felcíomázott menyasszony? Rajta! Most hiszek a pillanatban, az idő múlásában, az efféle praktikákban! – Toporgok a tükör előtt. Megcsalom rimaként az elveimet, és hiszek a hitben, amit sikerrel kipróbáltak már előttem.

Sokan irigykedve gondolnak azokra az időkre, amikor Ady, Kosztolányi vagy József Attila kötetei jelentették egy-egy év irodalmi termésének legjavát, és ugyancsak sokan gondolkodnak el azon, vajon kik lehetnek napjaink Adyjai vagy Babitsai, vajon kik azok, akiknek a verseit az unokáink is olvasni fogják, és akik az irodalomtörténetekben is reprezentálják majd az ezredforduló magyar költészetét. És bár a játszma természetesen sokesélyes és soktényezős, egyre inkább úgy látszik, hogy az 1991-es első óta a tizenegyedik kötetét most megjelentető Térey János ebbe a szűk alkotói körbe tartozik.

A 2002 és 2006 között írt verseit összegyűjtő új kötete ugyanis egy minden tekintetben érett, a verset részleteiben és mélységében is kontrolláló költő munkáit mutatja be. Egy olyan költőt, aki messzemenően átgondolt, igényes és újszerű szerkezetekben, összetéveszthetetlenül egyedi hangon szólal meg, egy afféle erős költőt, aki a hatásokat ötletesen beolvastva és átformálva tud immár másokra is jelentős hatást gyakorolni.

Az új kötet azt is megmutatja, hogy Téreynek sikerült egyensúlyt találnia a kilencvenes évek közepétől jelentkező könnyedebb, az iróniát a parodikus átírásokon keresztül a humorba futtató és a hagyományos lírai tartalmakhoz ragaszkodó költészetek között. Magyarán: Térey úgy tudott a leginkább a felolvasóesteken érzékelhető olvasói elvárásoknak, a brillírozó, minden elemében játékos költészet igényének megfelelni, hogy közben megőrizte a klasszikus irodalom kérdésfelvetéseit, a „nagy”, érintőlegesen filozófia problémákban is érdekelt költészet illúzióját. Térey a kor költészetét éró minden kihívással szembenéz, minden megoldási lehetőséget saját szövegeibe olvaszt, és így azok, úgy érzem, győzelmi esélyekkel kerülnek ki a költői nyelvek versengéséből.

Térey legfontosabb eszköze – a műveltségi elemek és a pesti flaszter zsargonjának keverése – az új kötetben is meghatározó szerepet kap. Ez az érzelmekkel telt, sok, bár kötetről kötetre

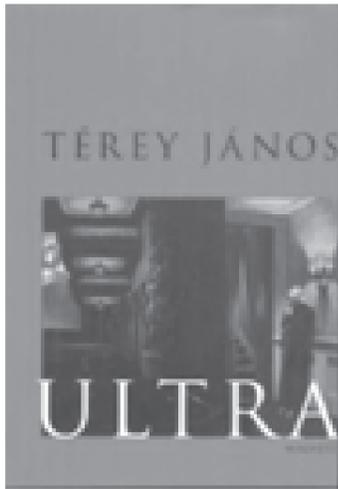
Két lépés távolság

kevesebb kellemetlenkedő, arrogáns elemet felhasználó költészet elsősorban épp e kettős játéknak, és az így létrejövő – komoly olvasói energiákat követelő – utalásháló megbízhatóságának köszönheti erejét. A játékoság és a megértési problémák együttes hatásának.

A műveltségi elemek megjelenése ugyanis folyamatosan azt sejteti, hogy az olvasónak többlet kellene tudnia az irodalom- és mítosztörténetből, hogy legalább megközelítően pontosan érthesse az egymást éró, és talán egymást is magyarázó utalásokat. A kötet középpontjába helyezett, közzel húszoldalas *Hadrianus Redivivus* című, érdekes módon Jékely Zoltánnak ajánlott versben például másoké mellett Augiász, Antonius, Apollodoros és Traianus alakja és története idéződik fel, mégpedig a mai Budapest egy-egy szórakozóhelyének hangulatába, illetve a pesti éjszaka nyelvének egy-egy jellemző fordulatába keverve. Ez persze távolságot is teremt a költő és

tárgya között: két lépés távolságot. Ez segíti aztán abban, hogy mindig el tudjon táncolni a modorosság határától, hogy mindig sikerrel egyensúlyozzon az érzélgősség és az ironikusság között, hogy működjének az agyonhasznált, de itt új kontextust és ezzel új jelentéseket kapó metaforák és rögzült szókapcsolatok. És ez, valamint a játék arányainak szerencsés megválasztása segíti Téreyt abban is, hogy ne adja oda magát teljesen egyetlen szerepnek vagy nyelvnek sem.

De hadd hívjam fel a figyelmet néhány újdonságra is. Térey verseire első kötetei óta jellemző a városok mint költői terek kitüntetettsége. Eleinte szülővárosának, Debrecennek a helyszínei jelentek meg a szövegekben, majd Varsó, Drežda és New York apokaliptikus víziókba illő képei idéződtek fel, hogy az új könyvben Budapest legyen a voltaképp csak a versekben felépülő, a valóságosnál mégis valóságosabb, azaz átláthatóbb és élhetőbb város. Buda és Pest elmenté, az Újlipótváros és Zugló hangulatai, illetve néhány kultikus bár, kávézó és kocsmá jelenti a tájékozódási pontokat ahhoz az utazáshoz, mely nemcsak a hidakon és a város utcái és terei között zajlik, hanem a város történetében is. Ez önmagában is új és érdekes fejlemény, az azonban még érdekesebb, hogy egyre erőteljesebben jelennek meg a versekben a magyar vidék részben fiktív helyszínei, nagyrészt a Magyar Ugar régről ismerős képleteibe rendezve. Azt olvassuk például a kötetzáró versben: „Olyan az ország, mint a gyönyörű gyár / A Révész utca végén, kulcsra zárva. / Emlékszik, mint a játszótéri pázsit, / A felnőtt század kisgyerekkorára.”, illetve valamivel előbb: „Járva e lompos és lassú vidéket”, ahol „a mokka-cukrázsdák szomorúbarna / lambériái” mellett „még vénlánynak mondják a szinglit”, az ember leginkább azt kérdezi: mit keres itt?

Térey János: *Ultra*, Magvető, Budapest, 2006

Hartay Csaba ötödik kötete nem egyenletes színvonalú verseskötet, de a néhány nem túl ötletes vagy épp kidolgozatlan, elcsúszott vers szerencsére nem válik az egészskárára. Hogy a kritikus állítás ne maradjon példa nélkül: a *Kétfentek* szentenciózus „rövidjei” („Tedd magad Istenné / Majd légy kiábrándult” – Tizenegyedik parancsolat) vagány filozofálgatásokkal kissé funkciótlanul mozognak a versek terében; a *Belenyugvás* Adyt idéző arroganciája a „Hisztis kis taknyosok”-ról, a „köpni rátkok” indulatos retorikája szintén idegen a kötet csöndesen nyugodt világától; a másnaposság-ellenes ironikus propagandavers (*Nodisco*) jól felépített szerkezetét a sietős zárás gyöngíti; a *Program*, illetve az *Alkohol legyen utolsó két strófája* akár afféle diákos ujjgyakorlatoknak is tekinthető. Hartay Csaba könyve ugyanis ennél/ezeknél – dacára, hogy a kötet a végére érve kissé leül – jóval több. S minthogy jóval több, talán Balázs Géza *bevezető* sorai sem nélkülözhetetlenek a befogadáshoz, különösen, hogy a szerző sokadik könyvéről van szó, neve, ha valaki kicsit is figyel a kortárs lírára, ismerősen cseng, a versek hangja pedig régtől fogva kiforrott, egyéni.

Az *Éji magtár* egymásba ömlesztett versek sorozata – versfolyam. Negyvenhét versszöveg, seholy ciklus, seholy semmi jel, instrukció arra vonatkozóan, *hogyan* olvassuk ezeket az alkotásokat. Ha nagyon erőszakoskodnánk a struktúrával, témáit, motívumrendszerét tekintve legalább öt részre oszthatnánk a könyvet: a hal vagy a folyó motívummal jelentkező első szakasz után az iskolás éveket, ezek kapcsán a múltat tematizáló versek következnek, melyek után a művészetrel, az alkotással foglalkozó darabok jönnek a sorban, hogy végül a halottakról, az idegenségről, az Istenről szóló önértelmező szövegek zárják a sort. Mindezt, jóllehet Hartay Csaba kötetének leginkább a képalkotás, a trópusok alkalmazása az erőssége, és enigmatikus *Hang* című kezdővers fogja egybe, kinyilatkoztatásszerű dikciójával: „Sötétségből fénybe igen / Fényből sötétségbe / Nem lehet látni // A hang pedig / Mindezek felett”. Csakhogy mesterkeltlén váz a fenti, az *Éji magtár* leglátványosabb jele ugyanis az említett *nincs*: a ciklu-

sok, a megkomponáltság *tüntető* hiánya. A verseken belül nincs központozás, egyetlen vessző vagy pont sem akadályozza a szavak áradását, ahogy erre nem egy vers (például az alább elsőként idézendő) reflektál is, azonkívül minden sor nagybetűvel kezdődik – ennek nyomán (tördelésében is) szellős kötet keletkezik, a versek közötti átjárás a lehető legszélesebb perspektívákat tárja fel: „Húrok vezetékek / Kötetek madzagok feszülnek / Lazulnak görcsölődnek / Mindennek zsinórája van” (*Zsinórája van*). Az *Ugyanebben az ámban* című vers első szakasza is ennek a mindenre kiterjedő jelentésségnek az allegóriája, benne az időképzet elmosódása, a téli ünnepek és a „nyári éjjel” egymásba csúszása a könyvben sokszor deklaráltnál maradt, mégis társas versbeszélő szubjektum önmeghatározási kétségeivel alkot korántsem szerves, mert ugyanúgy szétesésre ítélt, továbbfűzhető egységet: „Szilveszterkor / Körbemotoroztam a várost / Langy nyári éjjel volt / Sehová sem tartoztam / Csak néhány helyi kocsmá / Pulttámasztói közé”, de a megrázó *Harmadik alak* első strófája is az említett laza kapcsolatrendszer példája a sorok közti grammatikai és szemantikai nyitottsággal: „Arcom hol jégvirágos / Hol tűző naptól forró / Ablakban tükröződik”.

Ami Hartay Csaba verseinek (nyelvi) világát egyedivé teszi, az leginkább újraértett vagy inkább új kontextusba vetett tájírása, melynek darabjai az *Éji magtár* közel egyharmadát adják. Nem *pustán* a versekből ki- vagy inkább bennük megrajzolódó, felismerhetően alföldi tájról van szó, nem csupán a plasztikusan ábrázolt, természetüket hullató nyárfákról, a szimbolikusan gazdag tartalmakat hordozó vízre nyíló stégekéről („móló”) s magáról a Körösről, annak holtágairól vagy a magukba roskadt tanyákról, és nem is kizárólag a megjelenítés kiemelkedő esztétikumá az, ami miatt mindez fontos. Sokkal izgalmasabb, hogy ez a költészet az egykor volt népies(nek mondott/olvasott) tájírásra jellemző rekvizitumaival, sőt ezek körének kiszélesítésé-

Etetőanyag

vel, új elemek bevonásával (melyek többsége a horgászathoz kapcsolódik) írja tovább a jelzett hagyományt. Mindez nem csak a tárgyi világ elemeinek újrahasonosítását jelenti, de azt is, hogy a romantika kelléktárába utalt eszközöket Hartay Csaba leporolja, és a kései modern líra nyelvét a huszadik század második felének nyelvi tapasztalataival kiegészítve mutatja fel őket – miként lehetnek működőképese, milyen kontrasztba kerülhet erőteljes, de csendes, visszafogott stíluszaltságuk a versben ábrázolt tájba-zárt szubjektum magányával és elhagyatottságával, mint például a haikuk világát idéző *Eső után* címűben: „Elállt / Cipőáztató léptek a mólóig / A csende-

sedő szél / Gőzt borotvál a víztükörről // A mozdatlan kapásjelzőn / Vízsepp-halszem”. A vízi világ leképezése, a folyók és tavak élővilágának metaforikus megjelenítése kedvelt eljárása a szerzőnek; a jelzett poétika általában hitelesen működik: míg az *Akár egy tőfenéken* akváriumvilága a lehetséges (vers)világok többszörözésével játszik el („Saját iszapjukban / Fekvő tehének / Tépkedik unottan / A széna-hinárok”), a téli Köröst leíró *A folyópart anatómiája* az emberi lét determináltságának megfogalmazását vállalja magára: „Megkocsonyosodott / Iszap a szív / Korallá fagyott / Hínár a tüdő // ... // S a túlpart derengő fűzfái / Időtlen ködben ázó / Csupasz csontok”.

A kötet nyelvi-poétikai sokszínűségének szép példája az allegorikus *Felhőszakadás*, melyben hat négyoros, zárójellel címmel ellátott, úgyszintén haiku-szerű versszakból rajzolódik ki a nyári vihar, miközben a háttérben egy teljes élet sejlik fel: a születéstől kezdve („Kitárta ajtaját a nyár / Búzamező szőnyegére”) az ifjúság jellemző motívumát („...rajong / Tombol a gaz”) a megöregedésen keresztül („Béna felhőstetek kapaszkodnak / A szél kerekesszéke”) az ambivalens érzéseket keltő elmúlásig („A fájdalom múlik szűnik / Miként a nyugaton parázsló heg”). A *Halaim erőssége* pedig az *Akár egy tőfenéken* eljárását viszi tovább, s miközben a bevett táj-ábrázolás hagyományát (a táj, a természet a lélekállapot, az én kivetülése) visszajára fordítja (a táj, a természet talál magának otthonát az érnben: „Beleimben / Törpeharcsák / Túrják az iszapot”), utolsó strófája a kötet versbeszélőjének lemondó önértését, önértelmezését sem hallgatja el: „Halak élnek bennem / Mégis elidegenít a folyó / Olvadás utáni / Opálos-zavaros vize”.

Az *Éji magtár* a *Túl* című verssel zárul – nem biztos, hogy a legszerencsésebb választás, de ennek ellenére biztos megállapítható, Hartay Csaba olyan könyvet adott ki a kezéből, amelyből jó lesz még szemezgetni hosszúra nyúló estéken.

KISS LÁSZLÓ

Hartay Csaba: *Éji magtár*, Pauz-Westermann, Celldömölk, 2006

Novellisztikus-regényes történetek, emlékező élet- és életmű-kommentárok, költői vagy filozofikus mikrovalomások füzere a memoársorozat harmadik, posztumusz kötete. A *Pokolbeli víg napjaim* (angolul 1962, magyarul 1987) rendezett, zárt, bátran regénynek nevezhető mű, elsősorban a recski fogóságok tanúságát. A *Pokolbeli napjaim után* (2000) lazább szerkezettel és kisebb intenzitással bír, de hálójába befogja 1956-ot és az újabb emigráció korai esztendeit. A *Pokol tornácán* címmel is tudatja a kapcsolódás igényét, indokoltan állítja egymás mellé a három önéletrajzi könyvet.

E harmadik emlékezés vonzereje nem kompozíciójában rejlik. Három-négy különféle múltközéltetés szövege csapongva epikai színességét. A vége felé felgyorsítja az időt, az író illanó élmények, villanó impressziók forgószélével röpteti magát a jelenig – mely után már csupán a végzetes betegség néhány hónapja a jövő Faludy György számára. Élt benne a szándék a folytatásra: „Ha a sors engedi, írok még egy negyedik Pokolbeli-kötetet, az 1989-es évtől...”

A legkésőbbi dátum, amely a könyv lapjain megjelenik, 2006 májusa. A IX. fejezettől végig, a XIII-ig a *caputok* mindig egy évszám iniciáléjával indulnak: „Kétezer-három december 18-ai műtétem után sokkot kaptam” stb. A jellegzetesen naplózó kezdés még öt részben variálódik. E fogódzók a mű áttekinthetőségéről, a formai egységesítésre legalább a felületesen tett kísérletekről árulkodnak. Persze – mint szinte minden emlékezés – ez is időutazás. A „ha már itt tartunk” és a „valahogy, valamiért” racionálisan hívásai kiszólítanak az épen belakott évből. Egy-két évtized előre, öt-hat vissza három-négyszáz karakterbe is befér: „Ha már a születésnapoknál tartunk: kilencvenötödik születésnapom tiszteletére Torontóban, a St. Mary Streeten parkot neveztek el rólam. Annak idején gyakran sétáltam benne, mit sem sejtve, hogy egykoron a nevemet viseli. Valahogy olyankor mindig eszembe jutott költő barátom, Plinszky János. Plinszky volt az, akit utoljára láttam lefogásom előtt, 1950-ben. A korszón találkoztunk, elbeszélgettünk egymással egy eszpresszóban...”

A kardinális fejezetkezdő dátum könyvkezdő is. Visszacsatolás az előzményhez, megnyitása az új kartotéknak: „Második önéletrajzi könyvemet, a

Behunytt szem

Pokolbeli napjaim után feleségem, Szegő Zsuzsa halálával fejeztem be. Előzőleg hosszan foglalkoztam minden dolgunkkal, azaz vele. Mikor 1963. szeptember 22-én elhunyt, már több mint egy éve tudtam, hogy rákbetegsége ellen nincs segítség. Ez a nap egyben Faludy ötvenharmadik születésnapja. A drámai életpillanat lezár, ám törvényszerűen tovább is parancsol. Zsuzsa szerelmének élő melege átfűti a könyvet. Ennek nem mond ellen, hogy a feleségnek a nemi érintkezéstől való idegensége sem marad titok, s nem mond ellent, hogy az özvegy férfinak állítólag a feleség „végreleletét” beteljesítve kellene ismét megházasodnia. (A *Pokol tornácán* felséges, bár nem egy tömbbe fogott elbeszélése azt regéli el kesernyés humorral, kaján öniróniával, miként old kerekelt Faludy egy újabb feleségjelölt elől, hogy egy még újabbat esetleg elvehessen, noha fél is a frigyól. Végül, máskor az elvenni nem óhajtott lesz a költő harmadik felesége – hogy, megbeszélésüköz igazodva, hetek múlva már el is válnak.)

Inkább ösztönös indíttatásnak, mintsem tudatos építkezésnek engedve olyan szépséges rövidtörténetek ízesülnek a műbe, mint például a „delfindicsérő”. A gyászoló önéletrajzi alakmása angliai otthona ebédlőjéből kilép az üvegházba. Lelkét a tépelődés, a visszatekintés, az útkeresés hatja át. Az üvegfalon túl egy hűséges sündisznócskára lát, amely ázva-fázva is áhítatosan, órákig ücsörög centiméterekre tőle. Odakint. Élelmet boldogan elfogad, buzgón ropogtat – ám amíg az enniváló az őrhelyére kerül, sietve eloldalog, s csak a biztos, bepislogós, társuló magányba tér vissza. A sorstól sújtott Faludy is felvehetné ezt a vegetatív érzelmi tobzódást, egyben sündisznóállást az étellel szemben. Helyette *kiül képzelődni* az üvegházba: „...hátrahajtom a fejemet a székemben, és átadom magamat újra és újra a múltnak”.

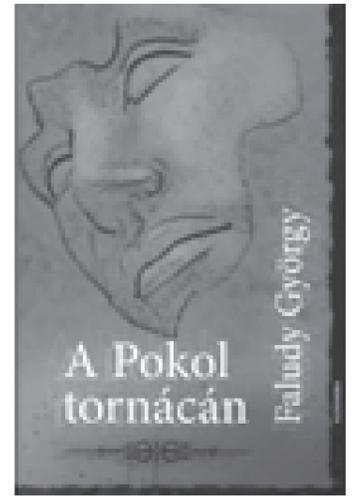
Kitűnő a rajzolat Károlyi Mihályról, Arthur Koestlerről. Jön vörös hajával Havas Endre; kitudódik, miért ő lett a *Karoton* címszereplőjének modellje. Az esztétizáló kommunista költő bemutatása után is akadnak találó pillanatfelvételek, ezek azonban nem egyenrangúak a korábbiakkal. A legkevésbé sem Francesca da Rimini-

niről szóló *Francesca da Rimini*, a sablonanekdotákból összehozott Karinthy Frigyes-idézés, az újdonságértéket is hordozó Lorys Ernő-„perújrafelvétel” mintha azt jelezné: a kerti sündisznócska olykor elkódorgott, nem vigyázta „gazdája” múlt-látomásait.

Behunyttam a szememet: a végtelenül egyszerű és gyakori emberi rezdület emlékezés- és írástechnikai információ is. „Behunyttam a szememet, és rögtön elmém tárult a kép”: az impulzív megmerülés sokkal fontosabb, mint az emlékek kontrollja. „Behunyttam a szemem, oly gyorsan, hogy éreztem a szemhéjam nyomását, mégis egyre tisztábban láttam Zsuzsát”: a benső tér, reanimált szereplőivel néha elfüggönyözve, represszen mutatkozik, az alapkarakterében nem vizionárius és nem lírai textus néha szemhunyasnyit poetizálódik.

Faludy nem engedékeny ítélkező – önmagával szemben sem –, de képes sajnálattal, megértően beszélni a gyengékről, bukottakról. A barátság ajánlódékát, a szerelem szenvedélyét lelkesülten fogadja. Fialokkal, új hívekkel szívesen, olykor gyermekien testvériesül. A megpróbáltatásokban is örömtelnek látatja életét. Az életet.

Az életmű mostani kiadóját, a könyvben is bizalommal említett Alexandrát ismételtelen arra kell buzdítanunk: sokkal figyelmesebben gereblyezze a szöveget! Rengeteg sajtóhiba szúrja a szemet. S javítatlanul, jegyzeteletlenül hagyott elírások. A 71. és 73. oldalon bántó ismétlés fordul elő („Csé Szabó számos évvel igyekszik bebizonyítani, hogy Szent István volt az első magyar király”: kétszer éri a fullánk a pályatársat, aki pedig a kedvező – és vitatható – verdikt szerint „Szerb Antalton kívül az egyetlen esztéta, akit komolyan lehetett venni a nagyszájúak mellett”). *Csé, azaz Cs. Szabó* második feleségét nem Dücsónének, hanem Gecsónének hívták korábban. Kevésbé képzelhető, hogy Kosztolányinak halála esztendejében, 1936-ban még kedve és módja nyílt „kiröhögni a telefonból”, Karinthy Frigyes egy gonosz beugratása nyomán. A kavicsal a szájában beszélő, „nőimitátor” Karinthy valószínűleg egy-két évvel korábban követhette el a stíklit. A sokszoros árulása ellenére következe-

Faludy György: *A Pokol tornácán*, Alexandra Kiadó, Pécs, 2006

tesen Havas Bandinak nevezett Havas Endre nem 1951-ben – 1953-ban halt meg.

Szerkesztőként a tanítvány, a Faludy-oeuvre-ért és -nimbuszért sokat fáradozó Orbán János Dénes neve szerepel a könyvön. Könnyen elképzelhető, hogy a jövőben neki kell a legtöbbet tennie a kéziratok közzétételéért, az opuszok újrakiadásáért. Nála jó kezekben lehet a sorozat. Talán most, *A Pokol tornácán* sajtó alá rendezve is csak szorongató versenyt futott az idővel, hogy Faludy még forgathassa a harmadik autobiográfiát.

De Faludy György, aki megélt és megírt annyit poklot, ezt már nem várta meg.

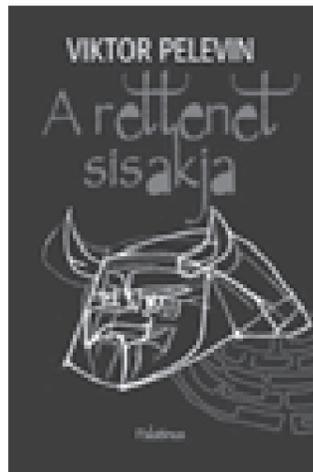
TARJÁN TAMÁS

1987-ben egy ifjú orosz villamosmérnök diplomájának megszerzése után gondolt egyet, és beiratkozott a moszkvai Irodalmi Intézet író-semináriumára. A pályamódosítás helyes döntésnek bizonyult, hisz Viktor Pelevin napjainkban már a kortárs orosz irodalom egyik legkiemelkedőbb szerzőjének számít – háta mögött olyan világszerte ismert kötetekkel, mint *Az agyag géppuska*, a *Generation 'P'* vagy a *Számok*. Történetei álomszerű köztérben játszódnak, ahol a csoda is természetes – mintha egy lakótelepi szent apró trükkjeit figyelnék: kiströccsért a levegőbe emelkedik, nagyért feltámasztja a szomszéd macskáját. Pelevin auto(w)riter művész, nem igazán bibelődik mesterségbeli fogásokkal, szövegeinek szépítésével; műveinek ezért kevés köze van a klasszikus értelemben vett irodalomhoz. Verbó kimit ír, pszeudo-buddhista dialógusokat és állatos fabulát, vagy mindezt egy regénybe gyúrva – mesélni akar, nem tetszeni, és valószínűleg az sem érdekli, ha stílusát a kritikusok pongyolának találják. Számára a mítosz ihlet és életforma; nem véletlen, hogy személye körül annyi legenda kering. Mondják, hogy javítás, változtatás nélkül ír; hogy folyamatos révületben dolgozik, légyölő galócát és más tudatmódosító szereket használ, közönsége előtt pedig csak sötét napszemüvegben jelenik meg, akár egy alvilági guru, fekete bölcse. Legyen bárhogya is, neve – mint parfümök kristályüvegén a kalligrafikus aláírás – lassan már védjegyként funkcionál, esszenciálisan foglalva magába mindazt, ami egy külföldi olvasó számára a rendszerváltás utáni orosz kultúráról és társadalmi helyzetről egyáltalán megtudható. Pelevin összes története árnyjáték, allegória, ahol egy öntudatra ébredő fészter vagy a rovar-hivatalnokok éppannyira hitelesek, mint a '90-es évek suhogós gatyában feszítő moszkvai vállalkozói. Céges buli után az elhárító-tisztek falkája közös vadászatra indul, egy reklámgrafikai stúdióban pedig virtuális politikusokat állítanak elő – az orosz groteszk újjászületik, sőt, aranykorát éli. Az ezoterikus keleti popkultúra, a vér és fantasztikum komponenseinek sajátos szintézisével Viktor Pelevin olyan újorosz mitológiát teremtett, ami – korántsem véletlenül – leginkább Jorge Louis Borges misztikus regényvilágát idézi, persze hazai, rusztikus kivitelben.

Új orosz útvesztő

A rettenet sisakja, a Palatinus Könyvesház gondozásában megjelenő Pelevin-kötet azonban nagyrészt szakít az eddig kialakult szerzői hagyománnyal – dialógusokból építkező, narratívánélküli internetes regényről van szó ugyanis, ami ráadásul többszörös parafrázis: a Minotaurusz-mítosz, s az ezen alapuló Borges-novellakör dramatizált újraértelmezése. A könyv újszerűségét meglehetősen szerencsétlenül ellensúlyozza a csatolt szerzői kommentár. Ahhoz képest, hogy saját művéhez írt előszót, Viktor Pelevin eléggé összefüggéstelenül és közhelyesen fogalmaz – körülbelül úgy, mintha egy távoli ismerős sebtében elolvasott könyvről kéne recenziót írnia, mégpedig villámgyorsan. „A haladás mára eljuttatott bennünket egy sor különböző alakú és méretű helyiségbe, melyekben mind képernyő ragyog. Ám ha ezt a tetszetős ragyogást tartalom és struktúra szempontjából kezdjük elemezni, előbb vagy utóbb ráébredünk, mi is az út kiindulópontja – vagyis hogy mi az eredeti mítosz. Meglehet, új formát öltött, lényegét tekintve

Viktor Pelevin: *A rettenet sisakja*, Palatinus Könyvesház, Budapest, 2006

azonban nem változott. Vitakozhatunk azon, vajon a végén mindig a múltba érkezünk-e, vagy irtalom nélkül a jövő felé sodródunk, de valójában mindvégig egy helyben állunk.” – olvasható a bevezetőben. Hát, igen. Szerencse, hogy ilyen banalitások magában a regényben nem fordulnak elő. Hogy a szürrealista orosz valóságból a kibertér labirintusáig milyen út vezet, nem tudni – biztos azonban, hogy Viktor Pelevin ebben a közegben is otthonosan mozog, olvasóinak pedig gyors pergésű, könnyedén követhető eseményszálat nyújt. A szereplők párbeszédei természetesen, a háttérben feszülő intertextuális rendszer ellenére sem tűnnek mesterkéltnek, erőltetettnek – és élethűen jelenítik meg egy chat-szoba virtuális légkörét. Az hogy Pelevin sorozatos, beszélgetésekbe és nevekbe rejtett irodalmi utalásai, szójátékai magyarul is érvényesek, a nemrég elhunyt műfordító, Bratka László briliáns munkájának eredménye. Bratka magyarította majd a teljes pelevini szűzét – neki köszönhető, hogy az „orosz irodalom fenegyereke” nyelvünkön is saját, karcos hangján szólalt meg.

A rettenet sisakjának kiindulási szituációja viszonylag egyszerű, a modern sci-fin és thrillereken edződött olvasó számára nem okoz különösebb meglepetést. Adott az *in medias res* kezdés, a furcsa, előzmények nélküli pillanat, mikor a regény szereplői minden átmenet nélkül egy-egy aprócska fülkében találják magukat – a fülkék bronzajtaja pedig valamiféle útvesztőre nyílik. A foglyul ejtő és a fogság oka ismeretlen, a külvilággal való kapcsolatteremtés nem lehetséges – a túsok csak egymással tudnak kommunikálni egy, az internethez hasonló, fonálnak nevezett rendszer segítségével, amely minden személyazonosságra vonatkozó adatot cenzúráz. A feladat adott – megtalálni az okokat és a szabadulás útját –, az elszigeteltségben élő raboknak azonban a megoldás érdekében össze kell fogniuk, ha másként nem, legalább virtuálisan. Közös felfedezéseik, beszélgetéseik nyomán lassan feltáru a Rettenet Sisakjának

világméretű labirintusa, miben a beszédes nevű hősök – Ariadné, Nuts-cracker, Monstradamus és a többiek –, mint megannyi Tézusz járják saját ösvényeiket. Hogy ebben a képletes bűjőcskában ki is lesz a hunyó, az talán kiszámítható, a szarvas sisakot viselő félisten terveit azonban már egyáltalán nem könnyű átlátni. Ki Aszteriosz, az álmokban, látomásokban feltűnő nagyúr, és mit akar tudatni az útkeresőkkel? Létezik egyáltalán labirintus – és egyáltalán, elválasztható-e a benne járótól? A válasz ezerszer születik újjá és huny ki minden pillanatban; ott van a könyv eleji Borges-idézetben és egy virág egyetlen szirmára írva, ott a rettenet sisakjának kozmikus méretű szarvaiban. „...legfőbb titka az, hogy egyáltalán nincs rá szükség. Ó az ő, aki megvesztegethetetlenül őzi azt, amit ő maga teremtett, attól, amit ő maga teremtett. Zord külseje és őrszolgálat magasztossága ellenére, minden, amit alkotott, még ő maga is – tiszta fölőleg, az értelem játéka, hamis aranycirkonya az üresség szélén. Ezért amikor ennek a gazdagon megmunkált keretbe foglalt szeminek a belsejében hirtelen parancsolóan kinyilvánítja magát a rettenetes szükségesség, vagy kéréllhetetlen harc kezdődik az igazi értékek diadaláért, olyan látványosság támad, amelyről könnyesre nevet-hetjük magunkat, mivel az az igazság, hogy mindez az elejétől a végéig abszolút nem való semmire.”

Ez is egy válasz, egy a sok közül. Viktor Pelevin útvesztője talán az első lépéssel születik – vagy éppen Viktor Pelevinnel magával, ahogy az akarat hozza létre önnön tárgyát. Hogy *A rettenet sisakja* ennek a buddhista bölcsességnek kötetnyi terjedelmű példázata lenne, vagy valami egészen más – net-irodalom, New Age-ponyva vagy a narkózis álombuborékjainak regényre rendeződő mintázata – nehéz lenne megmondani. Döntson erről majd maga a pelevini könyvlabirintusba belépő olvasó.

KONCZ TAMÁS

Az idei Bródy-díjat, a legjobb első próza kötetnek járó elismerést Szakács István *Törtétek dolgok* című regénye érdemelte ki. Az a regény, melynek szerzőjéről a kötetet szerkesztő Závada Pál a következőket írja: „Egy elsőkönyves szerző regényének gondozása végeztével hadd jegyezzem ide: folyóiratszerkesztőként alig volt hasonló szerencsében részem (kezdő írótlól fölfedezésszámba vehető, igazi reményekre följogosító írásokat kapni), mint amikor Szakács István jelentkezett.” A magyar irodalmi életben korábban teljesen ismeretlen szerző néhány éve a Holmit kereste meg írásaival, ahol szövegének több részletét közölték. Ezek az önállóan is kerek, teljes történetek később regénnyé álltak össze, majd 2005-ben az Alexandra kiadó jóvoltából könyv alakban is megjelenhettek.

A *Törtétek dolgok* nagyon érdekes szerkezetben fogja össze ezeket az önálló novellákként is olvasható történeteket. A mindvégig én-elbeszélőt alkalmazó szövegdarabok egy rendkívül szimmetrikus struktúrában állnak össze, hogy a befejezéskor meglepő csavarral döbbsentsék meg az olvasót. A regény cselekménye nagyjából harminc évet ölel fel, és két házaspár és gyermekeik sorsa köré szerveződik. A hatvanas évek közepéig visszanyúló események között a barátság, a házasságtörés, a más apától származó gyermek élethosszig hurcolt titka, a szerelem különböző módzatai mind helyet kapnak. A történeteket a cselekmény szempontjából kulcsfontosságú figurák mesélik, összesen hatan, mindannyian a saját szemszögükből. A különböző perspektívák mozaikdarabokként egészítik ki egymást, az olvasás előrehaladtával egyre több üres helyet kitöltve, az olvasóra egyfajta „nyomozó”, rekonstruáló szerepet kényszerítve.

A regény történetének nagy része egy nem nevesített alföldi faluban játszódik, s bár ennek a sajátos miliónek, hangulatnak a leírása láthatóan nem a szöveg legdominánsabb célkitűzése, a hazai szociográfia-irodalom hagyományaihoz való kötődés mégis jól érzékelhető. Veres Péter neve például szövegszerűen is előkerül már az első néhány oldal egyikén (nem mellékes, hogy a magyar irodalmi szociográfia e jelentős alakja és Szakács István egyaránt Balmazújváros szülöttei, így az irodalmi megfontolások mellett valószínűleg némi személyes indíttatás is áll a „megidőzés” mögött). De talán a magyar irodalmi szociográfia klasszikus tradíciójánál feltűnőbb és a kortársi helyzet miatt jelentősebb kapcsolatok fűzik a regényt Tár Sándor szövegeihez. A perifériára szorult, kilátástalan helyzetben vegetáló figurák Szakács szövegében is meghatározóak, nem véletlen, hogy a regény egyik központi helyszíne éppen egy kocsmá, a furcsa nevű Olivér sűti. Az egyik elbeszélő, az alkoholista Messzinger, aki meglehetősen primitív körülmények között tengeti egyre inkább beszűkülő és céltalanná váló életét, éppen olyan, mintha *A mi utcánk* egyik alakja volna. A sivar és perspektíva nélküli élet ebben a regényben is fokozatosan megnyomorítja az összes szereplőt, az iskolázatlan, igénytelen embereket éppúgy, mint az egykor szépművészi értelmiségi hősöket. A kötet nyomozó létkörét is ez a reménytelenség határozza meg. Mintha a regény minden szava azt sugallná, hogy ebből a közegből nincs kiút, származástól, társadalmi hovatartozástól, szemé-

lyiségjegyeiktől függetlenül mindenki bukásra ítélt, kitörni semmiféle módon nem lehetséges. A szociografikus elemek, a sajátos falusi társadalmi környezet bemutatásával sajátos módon ötvöződik egybe a szöveg feltűnő nyelvfiziológiai irányultsága. Már a cím is értelmezhető Wittgenstein *Tractatus*-ra való utalásként, mely így a tények és a dolgok közötti fontos különbségtételre hívhatja fel az olvasó figyelmét. Ez a különbségtétel bizonyos szempontból felfogható a dolgokban rejlő potencialitás és a tények megvalósultságának kettősségéért is. „Nem az érdekel, hogy hogyan van, hanem hogy egyáltalán miként lehetséges” – ahogyan az egyik elbeszélő, Olivér fogalmaz. A mi lehetett volna és a mi történt valójában, illetve a kettő kapcsolata meghatározó kérdése a regénynek, még a struktúrában is kiemelt szerephez jut. A könyv első négyötödében kétszer hat fejezetben, fejezetenként más-más elbeszélő szemszögéből ismerkedhetünk a történettel. A könyv utolsó lapjain derül csak ki az – és ez a már említett csavar – hogy itt voltaképpen egy elbeszélővel van dolgunk, hiszen az összes történetet az időközben elmeotthonba került szereplő, Hantos Magda meséli, s a többi öt nézőpont is csak az ő fantáziájának szüleménye: „Gyorsan megreggeliztem, visszasettem a szobámba, és írni kezdtem ezt a többszereplős, mégis vázlatos önéletrajzot.” Az olvasó tehát – korábbi meggyőződésével ellentétben – mégiscsak egy nézőponttal találkozik, még akkor is, ha ez az egy több másik perspektívát fikcionál. A regény nagy részét gyanútlanul olvassuk, hiszen Magda jó stílusban, a másik személynél érzékenyen és hihetetlen empátiával imitálja a beszédmódokat. A bárdolatlan és műveletlen Messzinger szövege teljesen más nyelvet használ, mint az építészmérnök Eszter hangján megszólaló két fejezet. Hantos Magda pozíciója nyilvánvalóan nem lehet mindentudó, így a regény végéhez érkező tudomásul kell vennünk, hogy mindaz, amit addig olvashattunk, az a regény aktuális világán belül is csak fikció, a Magda által ismert események mögött húzódó okok és motivációk bizonytalan (re)konstrukciója. Így tehát az egész történet csak a nyelv által

Szakács István: *Törtétek dolgok*, Alexandra Kiadó, Pécs, 2005

Aki Tandori Dezső költészetéről, akár a pályáiv megrajzolásával, akár a pályáiv korszakolásával összefoglaló módon kíván szólni, több nehézségbe ütközik. Legelőször a még lezáratlan életmű bőségével: Bedecs László például „beláthatatlan szövegtenger”-t, „vers- és prózaóceán”-t lát Tandori költészetében; megszámolta a közel ezerötös könyvoldalmi verset, s azt is belátja, hogy „a századik önálló kötet – ezen belül a huszonötödik verseskötet felé” közeledő Tandori-életmű „továbbra is hatalmas energiával” terjeszkedik. Nem könnyű a tenger, még nehezebb az óceán vizein tájékozódni. Főként ha nincs afelől bizonyosság, hogy kifogástalanul működik a tájékozódás irányítójú. Bedecs László tájékozódásához az egyre gyarapodó Tandori-recepció nyújthatna valamennyire is megbízható nézőpontot. Bedecs el is olvasott mindent, amit ezeitől a Tandori-recepció létrehozott, és figyelembe is vett mindent, szempontjait azonban maga választotta, különös mód, leginkább a Tandori-jelenségtől való viszonylagos távolságtartással. E távolságtartó nézőpont az interpretatív mellett az életműre való kritikai rálátás egyik, de nélkülözhetetlen feltétele, mert a szövegtenger szinte ellenállhatatlan vonzását tartja vissza.

A Tandori-életmű megértésének másik nehézségét maga az opusz jellege teremtette: Tandori Dezsőnek, bár elsősorban költőként tartja számon az irodalmi köztudat, nincs uralkodónak kitüntetett, nincs kimondottan preferált „egyetlen” irodalmi műfaja. Verset és regényt, elbeszélést és esszét, drámát és vitacikket ír, mégpedig a műfaji határok sorozatos áthágásával. Életművében a vers és a regény, az esszé és az elbeszélés, a vers, a regény és a dráma „összeér”, ami a megértés művelőit arra kötelezi, hogy az egyes művek értelmezésekor a többi is tartsa szem előtt. Paradox mód, a műfaji változatosság Tandorinál az „egyetlenben” torkollik. Az „egyetlen” lett volna első kötetének, a *Töredék Hamletnek* eredeti címe. Bedecs tanulmányaiban az egymásba ékelődő és egymást feltételező Tandori-műfajok „összeolvasásának” szép példáját mutatta meg. Például *A madár-toposz újratrédása* a *Tandori-dramákban* című írásában. Hogy Tandorinak voltak madarai, hogy a madarak élete

mélyen befolyásolta, fogságban tartotta az író életét, nem kétséges, ám maga ez a tény is problematizálódik a versek, főként a drámák szintjén. Irodalmivá rendeződik át, és így az irodalmiság nyomására az ambivalencia, sőt az ironikus elhomályosodás poétikai hatását hozza működésbe.

És ez már a harmadik nehézség, amivel a Tandori-értelmezésnek szembesülnie kell. Az önéletrajziság problémájával. Itt szólt bele Bedecs a magyar irodalomtudományban már jó ideje zajló, a „szövegirodalom” és az élményszerűség fenntartó, „filológizáló” értelmezési gyakorlatok között feszülő vitatéma. Nem azért, mintha ezt a vitát dűlőre lehetne vinni. Nem lehet lezárni, és talán nem is kell lezárni, de valamit hozzá lehet tenni. A Tandori-féle „önéletrajziság” értelmezésével Bedecs valami egészen fontosat tesz hozzá a vitához, amikor azt állítja, hogy a hetvenes évek végétől és a nyolcvanas években Tandori munkásságában „élet és írás szinte elválaszthatatlan” egymástól. De nem úgy, hogy előbb volt az „élet” és ebből következett az „írás”, hanem annak a meggyőződésnek adva hangot, hogy az „írás” alakítja az „életet”, annak mintájára, hogy „a szöveg strukturálja az emlékezés helyzetét magát is”. Ez annyiban igaz, hogy a tények, az önéletrajziság reálisnak vélhető adatai a megírás műveletében, W. Isert idézi Bedecs, „egy sor, önnön fiktív voltokra rámutató jelzést tartalmaznak”. Ezek a „jelzések”, a fikcionális alakzatai, Tandori életművében „az írói figura szövegesülése”-hez vezetnek. Általuk létesül a „Tandori-mítosz”, a madarak, a lovak, a lóversenyek legendája. Amiből ismét a megértés nehézsége következik. Mert a mítosz és a legenda – Bedecs szerint – „esetenként meg is előzi a tényleges Tandori-szövegekkel való találkozást”.

Tandori semmit sem bír a véletlenre, nagy tudatossággal alakítja az irodalmi hagyományhoz való kötődését is. Tandori költészetében annyi az „újdonosság”, képfomáltságban, az öröklött formák „átírásában”, a lírai „témák” felszámol-

lásában, az életrajziság fikcionálásában, hogy életműve joggal tekinthető a magyar irodalmi beszédmódok megújítójának, többek mellett a hagyománytól való elszakadás alakzataiban, holott alig van az újabb magyar líra történetében olyan mélyen és erősen a hagyományba ágyazott életmű, amilyen a Tandorié. A maga választotta hagyományba, természetesen. Tandori hagyomány-választásának azonban kevés köze lehet a posztmodern idézet- és palimpszeszt-gyakorlatokhoz, hiszen nem írja át az elődöket a maga képére, hanem belép az elődök világába, mégpedig úgy, hogy jelen idejűvé tesz minden tőlük örököltet. Nem csak az esszékből, hanem „szépirói” munkáiban is. Mégpedig oly módon, hogy jelentést kölcsönöz nekik és nem líra- vagy verstörténeti referenciát. Tandori lírai életművének ezt a vonatkozását Bedecs László szem előtt tartja, de elmélyültebben nem tárja fel. Nyilván azért nem, mert Tandori-interpretációi a „tisztá” elméletet, amennyire csak lehet, mellőzni látsszanak. Tanulmányainak egyik érdeme az is, hogy nem áll elő örökösön új meg új elmélettel.

Bedecs László: *Beszélni nehéz*. Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről. Kijarat Kiadó, Budapest, 2006

létezik, ahogyan az egyik fejezet megfogalmazza, csak „...a szavak tettékl!” Mindez természetesen az irodalmi szöveg működés módját képezi le, azt, hogy minden írott szöveg voltaképpen nem más, mint fikció vagy legfeljebb a valóság egy lehetséges modellje. Több olyan bekezdés lenne még idézhető, mely a nyelv működés módjára történő utalást tartalmaz, s melyek nagy száma egyértelművé teszi, hogy a nyelv problematikus volta nincs megkerülve még akkor sem, ha ez a nyelvvel kapcsolatos székszis korántsem akkora, hogy akadályt gördíthetne a hagyományos elbeszélő módszer, a könnyen és élvezettel olvasható szöveg létrehozása elé.

Szakács István regénye az eddig tárgyaltakon túl még sok érdekes problémát tartogat, mint amilyenek például a talált tárgyakként, más-más nyelvi regiszterekből beidézett szövegrészek, vagy a több oldalnyi terjedelemben, ráadásul igen hangsúlyos helyen idézett Camus-kisregény, a *Közöny* szerepe, a regény értelmezését tágitó, árnyaló, esetleg átrendező lehetősége. Az azonban e kérdések mindegyikének számbavétele nélkül is kijelenthető, hogy elméleti kérdésekben is igen gazdag, ugyanakkor olvasmányos és szórakoztató könyvet vesz a kezébe, aki időt szentel az olvasásra. A szöveg ugyanis sokféle irodalmi hagyományt mozgat meg, többféle értelmezési lehetőséget kínál, egzisztenciális vagy akár irodalmi jellegű kérdései (és lehetséges válaszai) számosak, mégsem válik kísérleti regénnyé, megőrzi azt az erényét, hogy örömmel és emberpróbáló erőfeszítések nélkül olvasható. Így aztán bizhatunk abban, hogy a közeljövőben is *törtétek dolgok*, melyeket az elsőkötetes szerző megörökítésre érdemesnek talál.

KOLOZSI ORSOLYA

Tandoriról nehéz

Csak annyiban hivatkozik a teóriára, amennyiben aspektusaival az a Tandori-versek világának megértéséhez közvetlenül hozzájárulhat.

De ennek, nagyjából pedig távolságtartásának köszönheti, hogy nem esett bele a „Tandori-csapdába”. Tandori Dezső költészetének megközelítésének és megértésének mindkét, a költő által felállított csapdáját Bedecs László sikeresen kerülte el. Elkerülte a „tandoris” beszéd szóhasználatát és elkerülte az „önértelmezések”/„önkommentárok” irányítását. Pedig mindkét felkínált olvasási stratégia sok lehetőséget rejt magában. Tandori esszéjével, a korábbi tanulmányokban, de újabban *A költészetregény* és az „Igy élsz te?” lapjain is színesen vonzó, a szokványostól eltérő, néhol kihívó megformáltsága a költészetéről való beszéd nem mindennapi lehetőségeit kínálja fel. Nem lenne nehéz Tandori verselemző gyakorlatát az ő verseire is alkalmazni. Ugyanakkor nagyon nehéz lenne, mert Tandori versolvasata úgy „értelmezés”, hogy lebontja az értelmezést – „az értelmezés ellen” –, helyére vagy helyette esztétikai tárgyat alakít, amely nem független az értelmezett verstől, nem szakad el tőle, de műként önálló életet él. Ily módon teszi a hagyományt „jelenidejűvé”. Bedecs számításba veszi, hogy „Tandori írásművészete kétségkívül szuggesztív, nagyhatású”, meg hogy „erős presszió alatt tartja olvasóját, és így kritikusat is.” Ám érdemes azt is meggondolni, hogy Tandori mégsem teremtett „iskolát”. Nyilván vannak követői, vannak, akik a nyelvvel bánás egy-egy mozzanatát Tandoritól lesték el, mégsem mondható, hogy nagy számban volnának követői.

Bedecs László távol tudta tartani magát mind a túlzó teoretizálástól, mind a „tandoriul” beszéd és az önkomentárok csapdájától, de a Tandori-recepció tekintélyének hatásától is. Eppen ezért és ennek köszönhetően tehetett le az asztalra egy meggyőző, alapos, Tandori Dezső lírai életművét megbízhatóan értékelő és értelmező tanulmánykötetet.

BÁNYAI JÁNOS

„A kritikus író /.../ olyan, mint a fanyar, igazságszerető apa: ismeri a szépségnek kikiáltott lány rejtett görbéségeit. Azt persze már a legigazságszeretőbb apák is ritkán teszik meg, hogy gyermeküket kiszolgáltassák; ez bölcs sem lenne a részükről. Én azonban mindig keveset törődtem az írói bölcsességgel, s mint kísérletező embert, csábít a vállalkozás, hogy amit korrektúra javítás közben érzek, rögzíteni próbáljam. Az önkritikák korában lássunk egy igazi önkritikát, s hasonlítsuk azt össze a kívülről jövő kritikákkal: ki érzékeli a hibákat pontosabban és élesebben.” (Németh László: *Műfaji kérdések. Korrektúra után. I. „Önkritika”*) Az önkritika fogalmát alaposan kiterjesztve (szűkebb és tágabb emberi közösségekre, kultúrára, különféle létmódokra – így például hangsúlyosan az értelmiségi létmódra, alkotásra és befogadásra) Németh László találó gondolatmenete idéződt fel bennem Ács Margit a Felsőmagyarország Kiadó sorozatában megjelent, összegyűjtött írásokat tartalmazó kötete, a *Jeleneink és múltjaink* olvasásakor. A műfaji szempontból igen eltérő írások (esszék, kritikák, beszélgetések, méltatások, subjektív jegyzetek) több szálon kötődnek az előző kötetben (*A hely hívása*) szereplő írásokhoz. A visszatérő témák, konkrét utalások mellett elsősorban a feltehetően sokakat zavarba ejtő vállalt személyességre gondolok. Mely a nagy mellébeszélések időszakában valóban garantálja az olvasó számára: „a szerző ilyenek ismeri a világot” – miként ez a kötet borítóján olvasható. S miért fontos ez a garancia, a számvetés gyakran vallomások jellege? A betagozódás, elszigetelődés, ordibálás helyett Ács Margit megszólítja olvasóját, párbeszédre, vitára készíti. Nemcsak hangoztatja a párbeszéd fontosságát, de gyakorolja is azt. *A Társas Én utazása az Individuumok Földjén* című írásában konkrétan is reflektál néhány, az előző kötetével kapcsolatos kritikai észrevételre, nem az irodalmi diskurzusban gyakran észlelhető sértettséggel, inkább színvonalas vitát folytatva kritikával, s kritikus önmagával. Tovább- és újragondolva néhány pályáján végigvonuló (nyilván azt alapvetően meg is határozó) problémát, fogalmat. Így például az értelmiség, nemzet, irodalom, népies, népi, urbánus, kultúra, morál, ízlés, siker, forradalom vagy személye-

sebb síkon az emberség, barátság kimeríthetetlen kérdéseit (*Kölcsönös garancia; Az üdvös, a szükséges utópia; Szellemi génbank vagy múzeumi tárló; A Társas Én utazása az Individuumok Földjén; Láttelel irodalmunk vesztéseiről és esélyeiről; Jeleneink és múltjaink*). Sosem elégszik meg egy-egy nézőponttal, a prognózis, a megoldási javaslatok, a definíciók, értelmezések terén egyaránt alaposság, sokrétűség jellemzi, dinamizmus és nyitottság, a kíméletlen és egyértelmű szókimondás mellett a jó a jobb vágya, a befogadás és alkotás, cselekvés igénye. Írásai így nem lezáróak, a lehetséges utak gazdagsága azonban nem alapvető irányváltásokat jelent, hanem folyamatos mélyítést, finomítást, módosítást, a mindenkor jelenben történő változás és állandóság belátását, a mindenkor múlt állandóságának és értelmezésbeli változásainak, változhatóságainak figyelembevételével, mely az értelmiségi lét cselekvő gyakorlatához elengedhetetlen.

Talán éppen az írások személyessége fedi fel a sokat vitatott témák taglalásakor azt a „beépített, ütésbiztos szarjelző” készüléket, melyről mint az író feltétlen szükséges radarkészülékéről Rákossy Gergely ír, Hemingwayt idézve. Mert nem szólomokat, hanem megélt gondolatokat olvashatunk égető kérdésekben: az elmezt és irodalom, az értelmiség hivatása, önbecsülésének, megbecsülésének helyreállítása, az irodalmi és politikai szekértáborok, a történeti, kulturális hagyomány, a változás és változatlanság, a jogok és kötelezettségek, az identitásvesztés, elembertelenedés kapcsán vagy éppen arról, „szükség van-e forradalmakra” (*Jeleneink és múltjaink*), hogyan vélekedik a szerző december ötödikéről (*December 5.*), az igazságtétel, az elszámolás, elszámoltatás szükségességéről (*Szabadon választott kényszerpálya; Sebek az igazságon*). Személyes láttelelet kapunk, Ács Margit nem hangoskodik, hanem megszólít, s

Párbeszédre hívó személyesség

Ács Margit: *Jeleneink és múltjaink*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2006

ha elengedhetetlen, kiált a Sütő András-i értelemben. A nem éppen divatos közösségi sorsvállalás, felelősségérzet mellett különös ízt ad írásainak a privát szféra megidézésével, a nő, az anya, a lázongó és megértő ember hangján, mely a súlyos és nyomasztó tematika mellett is emberközeli, valóban elgondolkodtató olvasmányt nyújt.

Ács Margit kritikusként is merész és személyes. Természetesen a felkészültség, problémaérzékenység és a tekintélyt parancsoló szerkesztői, kritikusai, s nem utolsósorban írói gyakorlat profizmusa mellett. Szilágyi István, Tözsér Árpád, Jókai Anna, Sigmond István, Mohás Livia, Albert Gábor, Cs. Nagy Ibolya vagy Görömbei András írásai kapcsán eltűnődik a tudomány és kritika által taglalt kérdéseken, s rendre előhozakodik vállaltan személyes olvasataival, melyek rendkívül érdekes megvilágításba helyezik értelmezéseit. Ezáltal tárul fel az olvasó előtt egyebek mellett, miben is rejlik a *Hollóid* dacossága, mitől „női” vagy „férfi” egy regény (*Az örökkévaló holló*), hogyan valósul meg

Albert Gábor írásában a „gondolkodás gyönyöre” mint az értelmiség hivatása (*Egy író utazása a politikusok országában*), hogyan viszonyul egymáshoz vers és esszé az idő vonatkozásában – *Panta rhei* (*I. Elgyötörtén 2. Szoikusan*) –, vagy miként viszonyulunk a szégyellt titkok feltárásához és az ítékezéshez (*Hulla a gardróbban – Munkás, paraszt, értelmiség / munkaverseny lázában ég!*).

A kötetben közölt beszélgetések (*A sorssá lett Sorstalanság; Iskolám*), s a pályatársak előtti főhajtás még „lakhatóbbá” teszik az esszék, kritikák által megidézett belső teret, talán ellentmondásosnak tűnik a megállapítás, de tágtáva ezzel az értelmezés horizontját.

Minden korhelyzet és kór-hangulat mellett/ellenére voltak olyan emberek, akik személyes és alkotói létükkel morális, szellemi, esztétikai értelemben túlélték privát szférájuk érdekeltségi körén, nem agresszívan, nem kötelezőn, inkább alázattal, felelősséggel, ajánlatként. Legyen ez az ajánlat, párbeszédre, vitára vagy együtt gondolkodásra hívó szó bármily személyes, ebben nemhogy kivételnek nem látok, de elengedhetetlen szükségét érzem. Ők ugyanis azok a bizonyos „örzök”, akik azért strázsálnak, hogy az ember ember maradjon mindig, minden körülmények között. A személyességhez persze felelősségnek is társulnia kell, megvalósítva és megkövetelve a szabadság kölcsönös tiszteleten alapuló gyakorlását. Így, ezzel a napjainkban szükséges megkövetelés, s nem a keret kedvéért (az Ács Margit által is gyakran hivatkozott) Németh László sorait idézném ismét, a reménybeli olvasóknak ajánlva Ács Margit új kötetét: „A tisztá vélemény szellemi előkelőségre nevel.”

EKLER ANDREA

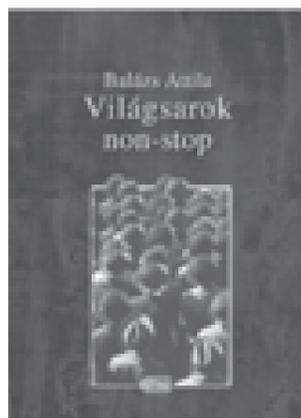
Nyúlfogú, kacarászó mondatok

Az egykori újvidéki folyóiratban, az *Új Szimposion*-ban indult Balázs Attila legújabb könyve a vajdasági zEtna Kiadónál jelent meg. Hosszú évek után a szerző újra ex-otthoni kiadót választott. Csak most nem az újvidéki Forum, hanem egy zentai kiadó adta ki a könyvét *Világsarok non-stop* címmel. A zEtna-ról még azt is tudni kell, hogy nem pusztán könyvkiadással, hanem internetes folyóirat-szerkesztéssel (www.zetna.org.yu), párhuzamos nyelvű irodalmi tevékenységgel is foglalkozik. A mostani vajdasági irodalmi folyóirat-kínálat egyik reprezentáns fórumává nőtte ki magát. A „digitális vulkán” 1999-től létezik, Beszédes István főszerkeszti, többek között a már nem is annyira fiatal, de azért továbbra sem öreg, ám annál inkább tehetséges Danyi Zoltán költő és prózaíró segédletével. Legutóbbi nagy dobásuk közé tartozik a Toldi Éva szerkesztésében megjelent, Kocz István összegyűjtött költeményeit tartalmazó kötet, illetve Tólnai Ottó legújabb versáramlata, *Omama egy rotterdami gengszterfilmben* címmel. És nem utolsósorban: Balázs Attila új könyve.

Balázs az 1983-ban szétvert Sziveri-féle symposion-nemzedék prózistája, a kilencvenes években Újvidékről áttelepült Magyarországra, a saját szavaival: „Emigráltam az anyaországba, vagy hogyan. (?)” (5.) Első könyve, az 1979-es *Cuniculus* kapcsán a korabeli kritika a vajdasági Esterházy-t vélte felfedezni benne. Ugyanakkor a félreértések elkerülése végett máris idebiggyeszteném, hogy a két szerző között óriási a különbség. Hogy mik ezek? A legjobb, ha az olvasó maga győződik meg erről, ha ideje, kedve engedi, utána néz egy-két Balázs Attila-műnek, s a maga manipulálhatatlan ítéletében bízza le szűri a szűrni valót. Mert most itt nem az egész életműnél, hanem pusztán annak mikrokozmosz részénél, a *Világsarok non-stop*-nál fogunk röviden elidőzni.

Már a könyv címe kapcsolatot teremt az eddigi Balázs-művekkel, a lezárhatatlan regényfolyam

gondolatával, a non-finito poétikával. Pontosabban a cím a mesélés végtelen mivoltára hívja fel a figyelmet, s a könyvben olvasható írásokat is ebből a szempontból kell megközelíteni. Függetlenül attól, hogy kritikát, könyvismertetőt, esszét, interjút, publicisztikai írást, kiállítás-megnyitót, laudációt olvasunk, mindet áthatja a *beszélyeket* ezáltal egységes hangon megszólaltató, kifogyhatatlannak tűnő mesélőkedv. Innen nézve a könyv legtöbb írása tartalmaz egy-egy történetfoszlányt, egy-egy töredéket az elrejtőzött (és nem megszűnt) Nagy Elbeszélésből. Emellett az írásokat összeköti néhány ismétlődő motívum is. Ilyen pl. az egykori Jugoszlávia szétesése, az *Új Szimposion* világa, a nosztalgikusan melankolikus hang, másfelől a rendkívül finom humorérzék, az ironia. Egyszóval mindaz, ami kell ahhoz, hogy egy könyv ne csak cupogjon a múltban, és nevetése mégse váljon a semmitmondást ktiprózó, felszínes hahotává. Legtöbbször nagyszerű stílusparódiákat olvashatunk az írásokban. Ezzel összefüggésben egy helyütt azt találjuk, hogy: „Egyébként is

Balázs Attila: *Világsarok non-stop*, zEtna, Zenta, 2006

óvakodjunk a »szögletes«, tudós mondatoktól!” (135.) Ezzel szembeállíthatjuk Balázs nyúlfogú, kacarászó mondatait. Miután mondatai éles nyúlfogakkal beleharaptak a témába, a jóllakás után nagy kacagást hallani. Mert *fűtyszt* mutatnak a tudományos apparátussal közeledő vadász-olvasónak. A *Világsarok...* írásai többnyire alkalmi jellegűek, nem kell elvárni tőlük, hogy tudományos igényű meglátásokkal, elméletgyártással szolgáljanak. Ugyanakkor ez mégsem teszi őket komolytalaná. Mert nem a boncolgató, vizsgáló beszédmódhoz, hanem a játékos, mesélőkedvű írásokhoz kell őket viszonyítani. S mint ilyenek, megállják a helyüket. Ám nemcsak *mókamiki* hangvételű szövegeket találunk itt, pl. a Burroughs regényeiről szóló hosszabb esszé a tudományosság problémaérzékenységével íródott. És emellett sokszor olvasni találó, továbbgondolásra érdemes meglátásokat. Főleg Borgesről, Danilo Kišről, Ivo Andrićról, a regényírásról vagy a multikulterális tapasztalatról találhatunk érzékeny észrevételeket (kiemelném a török–szerb–magyar irodalmi és kulturális kapcsolatokról írott szöveget). S mindezt könnyedén, görcsös fontoskodás nélkül.

Tematikailag nagyon színes a *Világsarok...* Az irodalomtól kezdve a képzőművészet, film, színház, Aleš Debeljakkal, Slavomir Mrožekkel, Eörsi Istvánnal, Gion Nándorral készült interjúk át egészen Ugrin Benedekig és a jazzig sok minden megtalálható a világnak ebben a nem is oly kicsi sarkában. Az írások öt fejezetre oszlanak, s az imént említett tematikai egységek szerint sorakoznak. A széleskörű érdeklődést mutatja az is, hogy nem pusztán magyar irodalmi könyvek rövid recenzióit olvashatjuk itt, hanem világirodalmi jelenségekről is tudósítást kapunk. Ami az elsősorban kortárs magyar irodalmi munkákra figyelő magyar folyóirat-kultúrában ritka jelenség. Ezért mielőtt még egy szaftos pornóra vagy vérzamatos horrorra utaló könyvborító láttán azonnal a könyvesboltba törnénk, lapozzuk fel Balázs Attila könyvét, mert ha

szándéka szerint nem is oly aprólékosan, de élvezetesen mutatja be és véleményezi az évente megjelenő irodalmi termést. Gyakran önironikus fűszerezi a bemutatandót, mint pl. amikor Sudhir Kakar, a kortárs indiai író regényéről szól: „Nincs különösebb jelentősége e mellékágnak, bár nagyon szép leírásokat tartalmaz a régi karavánok útjairól, és ha másért nem, hát ezért érdemes elolvasni ezt az egyébként sokkal szövevényesebb könyvet, amelyet a maga jőszerkeszéje megmenteni látszik attól, hogy elmeséljem.” (251.) Azoknak pedig, akik már ismerik valamennyire Balázs Attila írásait és ellenállhatatlan vágyat éreznek egy vele kapcsolatos disszertáció megírására, a *Világsarok...* többek között azért is lehet izgalmas, mert megvizsgálhatják, kikkel foglalkozott a vajdasági szerző, milyen szempontokra figyelt föl, ezek miként függnek össze a saját prózaírói világával stb. A filológusok azonban joggal moroghatnak, mert a szerkesztők nem tartották annyira fontosnak az írások eredeti megjelenési helyének pontos feltüntetését. Egy ilyen gyűjteményes kiadvány kapcsán ez kívánatos apróság.

Összegezve: ezt a könyvet ugyanolyan lazán olvassuk, amilyen könnyedén írta némely írását a szerző. Balázs-rajongóknak jó szórakozást fog jelenteni. Az újoncoknak az ízelgetést ajánlanám, esetleg kezdjék a *My country and the kalapács* című nyitó-írással vagy a *Tsudabogár and tsudabogárral*. És ne hagyják ki a kötet végén olvasható interjút, amely felfogható az egész kötetre adott reflexióként is. A szerző válasza itt a legspórtosabb formájukban mutatkoznak. Azt hiszem e könyvet Paul de Man „...ha nem távozott volna el az örök vadászmezőkre vitatkozni a Manituval” büszkén idézgetné, végre talán egy olyan „szöveget”, amely kiválóan példázza az „olvasás allegóriáját”. Merthogy a *Világsarok...* az olvasás és mindennemű más befogadás módozatairól is szól. Vagyis arról, ami minden kíváncsi és lelkes olvasójára vár.

ORCSIK ROLAND

Hogy tizenöt év sok idő vagy kevés, azt ki-ki döntse el maga. Egy kulturális rendezvény esetében mindenképpen örömteli pillanat egy kerek évforduló, hiszen a képzeletbeli születésnap történet gyarapodó gertyaszám visszajelzés és megerősítés. Többek között arról, hogy a nézőknek szükségük van az újabb élményekre. A Budapesti Őszi Fesztivál immár tizenöt éve fontos, mára pedig talán a legfontosabb tényező a magyarországi kortárs előadóművészet palettáján. A Tavasi Fesztivállal kialakult munkamegosztás beválni látszik. Míg minden évben március–április táján a színpadi és más művészetek klasszikusabb, bevett formái iránt érdeklődők találhatják meg inkább számításukat a programkínálatban, a koraszázad kísérletezők terepe. A kísérlet lényegéhez tartozik, hogy az nem mindig és nem feltétlenül sikerül. Vagy ha mégis sikerül, azt valamilyen okból mégsem vesszük észre, esetleg csak később, újabb élmény hatására értékeljük át a látottakat, s tekintjük merészen haladónak azt, amit addig értetlenül szemlélünk. Szerencsére a Kovalik Balázs operarendező művészeti vezetésével működő fesztivál az esetek többségében nem szorul hasonló, utólagos magyarázkodásra. Az újat szerető és kereső közönség ha egyik-másik programban csalódik is, biztosan talál kedvére valót egy másik helyszínen. Az idei kínálat jó előre beharangozott különlegességei közé tartozott például a pesti körúton zajló kirakatszínház, egy nyolcórás, a jelenlévők beszámolója szerint felejthetetlen zenés lakoma, vagy a külföldi színházi csemegék kedvelőinek a Deutsches Theater *Faust*-előadása. Az alábbiakban csupán néhány produkciót emelek ki a közzétett programfolyamból.

Külföldi táncelőadások

A fesztivál dicséretes módon igyekszik a fiatalok (a soron következő kortársak) felé nyitni: ennek szép és egyben színvonalasan szórakoztató példáját adta a Franciaországból érkezett Compagnie nge25. A *Generációk* című produkciójuk az ajánló szerint azoknak szól, akik még csak most ismerkednek a kortárs tánc sokak által misztifikált műfajával. Hervé Maignet koreográfus – aki maga is szerepel a négyesemélyes darabban – generációs ellentéteket, illetve az ezekben rejlő konfliktusok megoldási lehetőségeit igyekezett könnyed modorban megfogalmazni a tánc nyelvén. Szándékosan nem használom a kortárs tánc kifejezést, mivel az esetek többségében inkább magas szakmaisággal kivitelezett akrobatikus mutatványok sorát látjuk. A célközönség – vagyis a Trafó nézőterén körülöttem szorongó kamaszcsoport – mintha megszeppen figyelne a történetet. Az üres színpadon egy zenegép. Az előadás első felében két vagány, tíz év körüli kiskölyök (Arthur Debroise, Arthur Ferron) a zenegép által „véletlenszerűen” kiválasztott, angol és francia nyelvű popszenekarra, világslágerre rojpa. Aztán átadni kényszerülnek a terepet a nagyoknak: Stéphane Bourgeois és Hervé Maignet igyekeznek leiskolázni a srácokat – kevés sikerrel. Gördülékeny, szelletes táncprodukció.

Ugyanaznap este a Trafó színpadán már valami egészen mást láthatott a nagyjérdemű: a kanadai Compagnie Flak a *Portable Dances* című, 2005-ös darabbal lépett fel. A koreográfus José Navas nem ismeretlen Magyarországon, többször szerepelt már előadásaival itt. Három részből álló estjében mintha ugyanazt a történetet mesélné el más-más nézőpontokból. Persze nincs, nem is kell valódi történetet keresgélni, a kisszámú táncos (a színpadon először négy, majd egy, végül három közreműködő) fokozatosan és óvatosan, mégis meggyőzően lakja be a jókora üres teret. A mozdulat megismételhetetlen szépségére és egyediségére alapozó, azt végcélként tekintő koreográfiákat látunk egymás után. Érzékelhető csúcspontok alig, helyettük folyamatos vibrálás, lüktetés árad a színpadról (ebben nagy része van az Alexander MacSween jegyzete zajzenének). A táncos mégsem lélektelen mechanizmus Navas színpadán, korántsem valamiféle mozgó robot: a nagy egész részei külön-külön is működnek, miközben szemet gyönyörködtetően módon képesek újabb meg újabb módon egymásba kapcsolódni. Egy kaleidoszkóp nyújtotta, szeszélyes és szórakoztató képsort néz így az ember, miközben a kellékek végtelenül egyszerűek: a mozdulatsorok gyakran ismétlik önmagukat, vagy utalnak vissza egymásra (mint a harmadik és az első rész között láttuk), a látványvilág ennél egyszerűbb már nemigen lehet (a három részt

Színházi esték a 2006-os Őszi Fesztiválon

három szín uralja a Navas tervezte jelmezekben is). A három rész közül a középső, José Navas szövegű a legerőteljesebb: fegyelmezett és feszes, a főlényt és az egyéniséget páratlan erővel megmutató, vegytiszta tánc.

Visszafordíthatatlan?

Ágens új produkciója, a 'plastic-fantastic-bombastic' megmutatja, hogy a végtelen és megállíthatatlan hőmpolygó időfolyam nem csupán megszakítható, de vissza is fordítható. Sőt szükségyszerűen vissza is kell fordítani ahhoz, hogy megtanuljunk emlékezni. Hogy megtanuljunk látni: sajátmagunkat, rég elfelejtett és majdani, lehetséges énjünket. Ágens kortárs operatívából mostanra inkább az idő természetrajzával elmélyülten foglalkozó, annak legapróbb rezdüléseire is érzékenyen felelő előadóművésszé érett. Válaszai nem általános, bármilyen életkorban és lélekkállapotban előrángatható receptek. A lefegyverző őszinteség, a megejtő szubjektívítás hatékonyabb fegyver, hiszen a nézőtől is reakciót követel.

A MU Színház nézőterén a megszokott széksorok helyett csak az alattuk terpeszkedő széles, fekete lépcsősor. A színpad felé keskenyedő, hatalmas háromszög alakba beszorított szöveg-tenger hullámsík rajta: fehér krétával felírt szövegek, magyarul és latinul, (az egyik) szakrális nyelven. A tér odalent más szerkezettel ugyan, de folytatja önmagát: ahol kell, átlátszó, másutt a mögöttes valóságot csupán sejtető, plexiszerű lapok egy másik, emezzel a csúcán szembe forduló háromszöget alkotnak. A teret egyben nézve gigantikus homokórát látunk magunk előtt, melynek mi magunk is részesei vagyunk. Az előadás addig tart, amíg a láthatatlan homokszemek leperregnek a „tartály” egyik feléből a másikba. A nézők óvatosan ülnek körbe a saját versei közepén trónoló Ágenst. Illetve a művész időkori arcképe: Károlyi Balázs bravúros sminkjében Ágens meghatározhatatlan korú, valaha szebb napokat látott nagyszony. A test elfáradhat, a tétován ránk emelt szempár mégis csillog: a kontraszt egyszerre felemelő és hátborgongató. Közös tanúságtételre, közös emlékezésre hívja a máskor nézőnek nevezett csoportot. Most ugyanis sokkal inkább társai vagyunk a múlt felidézésében, annak általa celebrált újramesélésében.

A velünk szemben fekvő háromszög három csúcánál Béres Móni hófehér habszivacsruhában, félméteres koturnusban valószínűtlen férfialakok (Philipp György, Csapó József, Laborfalvy Soós Béla) tornyosulnak mindannyiunk fölé. Az emlékezési szertartás első részében őket, a Szent Efrém Bizánci Férfikar éne-

keseit szólaltatja meg Ágens: a zene, Verdi, Mozart és Mahler muzsikájának kiragadott részletei tisztán és érthetően beszélnek az elmúlt érzésekről. Nem szükséges érteni a szöveget, elég a fehérre festett arcú lények semmibe révedő, resignált bánattól áthatott tekintetében nézni, hogy megértsük, mit jelentett nekik ez a prózai szavakkal megfoghatatlan és megfogalmazhatatlan kapcsolat. A három egykorvált szerető és a múltba révedő asszony története ezen a ponton nem érhet véget: a vaksötétbe boruló teremben a *Máté-passió* részlete zúdul ránk teljes hangerővel. Az est legemlékezetesebb jelenetét vezetik be az ismerős hangok: az átváltozás, az idő homokszemeinek ellenkező irányba való pergetése kezdetét veszi. Kísérteties és gyönyörűséges élmény Gergye Krisztiánnak és Négyesi Móninak a főszereplő körül előadott, a darabokra zúzott fényugarokban épp csak fel-felvillanó tánca. Rengeteget sejtet, ám alig állít valamit: születés és halál, szerelem és harc szétszalazhatatlan egységben állnak előttünk a filmszerűen ható képsorokat csodálva.

És innentől már nincs megállás: az asszony feltartóztatatlannul közeledik az origóhoz. Lát-szólag dalversenyre, valójában erotikus-hatalmi párharcra hívja ki egymás után az elérhetetlen magasságban éneklő hímlényeket. Legyőzi, maga alá gyűri őket, akik megadón túrik a rájuk

mért sorsot. Az előadás logikája szerint a befejezés egyben és valójában a kezdet: Ágens Bartók Kékszakállújának csodaszép prologját énekl nekünk és nekik. Az emlékezés – munka.

Egyetlen pillanatban látni az egészet

Véletlen vagy sem, a másik előadás, amiről részletesebben kell szólnom, szintén az idő tematikáját járja körül. A Maladype Színház fiatal művészei Ghelderode, Genet és Hölderlin elfeledett drámáinak feldolgozása után újra nagy fába vágják a fejszéküket: a hozzáértők által a lengyel drámaelmélet koronázatlan királyának tartott Stanislaw Wyspianski nagyszabású művét, az *Akropolisz* állították színpadra a Bárka Színház Vívótermében. A vállalkozást a darabválasztás mellett az teszi különlegessé, hogy a magyar színházi élet más-más szempontból izgalmas két személyisége, Zsótér Sándor és Balázs Zoltán közösen rendezte a művet, a négy felvonást testvériesen elosztva. A végeredmény pedagógiai szemzőből, a társulat eddigi munkáit látva feltétlenül izgalmas. Ami elszomorít, hogy néha kizárólag ebből az aspektusból menthető a dolog. A két vitathatatlan eredeti látásmódú rendező által színpadra áldott két rész ha nem is zökkenőmentesen, de meggyőzően illeszkedik egymásba. A probléma a színészi megvalósítás talán szükségyszerű hiányosságaiában keresendő: az elmélyült, hónapokig tartó próbafolyamat ugyan mindvégig világosan érzékelhető, ám a társulat különböző háttérrel és eltérő tapasztalatokkal rendelkező tagjai nem egyformán bírkóznak meg a rájuk nehezedő emberfeletti feladattal.

Mert gyakorlott játékosoknak is valódi, tán megoldhatatlan kihívást jelentene ez a darab. A krakkói Wawel székesegyházban hűsvét éjjelén feltámadnak a szobrok, a festményeken és a gobelineken látható alakok. A Zsótér rendezte első két felvonáshoz Ambrus Mária egyszerre giccses és szakrális teret tudott tervezni. Vaskos telefonkönyvek, meselepe-rellők, kínai boltok kirakatát megtömő, förtelmes művirágköltemények, lilán vibráló plasztikus szívek jelenítik meg a katedrális elhagyott belsejét. A fenti és lenti világot mechanikus szerkezet kapcsolja össze: a terem magasságból ereszkednek alá a szereplők, munkájukat végző (majd abban elfáradva kávézó és dohányzó) angyalok Benedek Mari androgün, szemnek és fülnek egyaránt élményt jelentő ezüstcsengős ruhában. Az emberi lélek mélységes ismeretéről tanúskodik, hogy a síremlékekről feléledő, évszázados álmukat egyetlen, hosszúra nyúló pillanattá elhagyó szobrok az ébredés után nyomban szerelmeskedni kezdenek. A párjukat kétségbeesetten kereső, meglevenedet szobrok megrendítő látványt nyújtanak. Az első felvonásban is rendre felderengő ironia erősebben áthatja a trójai mondatok egy történetét újramondó másodikikat. Benedek Mari állatfigurás frottírtörülközőkbe burkolja a játékosokat (érdemes figyelni, melyikükön milyen állat vicsszorong vagy épp szunyókál).

Az eddigiekben is megkövetelt kivételes nézői összpontosításnak újabb tartékokra van szüksége: a szünet utánra maradó két felvonás zavarba ejtően letisztult és absztrakt. (S tegyük hozzá rögtön: hiába Hajba Vince precíz fordítása, ha a terem szerencsétlen akusztikai adottságai mellett a szöveg jelentékeny hányadát képtelenség megérteni. Ennek pedig óhatatlanul a koncentráció látja kárát...) Balázs Zoltán állandó díszlet-jelmeztervezője, Gombár Judit a Vívóterem teljes padozatát beborító, hullámszó vonalakkal díszített hatalmas szőnyegpadlót tervezte. Középen a magasban narancsosan derengő textilkupola, mely a negyedik, Sárosi László által operává változtatott felvonásban jut majd látványos főszerephez. A harmadik felvonásban lehengerlő a gondosan megkomponált képek ereje. (Ílálán nem is oldalról, hanem valahonnan a magasból kéne látnunk az egészet?) A valószínűtlenül hosszú ujjú, egyszerű, mégis ravasz szabású jelmezek, a szigorú koreográfia szerint használt dobok tömör jelzései egy-egy, a szövegben esszenciális – és nem mindig követhetően – kifejtett eseménynek. Ahogy az előző két felvonásban, itt is körbeüljük a hatalmas teret. Ám túlságosan nagy ez a tér: a kisszámú szereplők csak nehezkésen hoz létre kapcsolatot a közönséggel, nemcsak hangjuk, sokszor egyéniségük is nyomtalanul elvész benne. A Maladype legújabb vállalkozását tekintsük most egy állomásnak, amely bizonyos szükséges ahhoz, hogy újra olyan nagyszerű produkciókat hozzanak majd létre idővel, mint a Theomachia vagy a Négerek voltak néhány évvel ezelőtt.

JÁSZAY TAMÁS

Fotók: Michael Slobodian

Compagnie Flak: Portable Dances (Hordozható táncok)

Fesztivál a technika korában

A Budapesti Őszi Fesztivál immár sokad-szorra kísérleti előadások bemutatására nyújtott különböző helyszíneken lehetőséget. A táncművészet kortárs kísérletezői nem alkotnak egységes tábor: vannak köztük világsztárok, nemzetközileg ismert művészek, hazájukban már befutott magyarok és (fél)amatőr múltjukat letagadni nem tudó (és helyesen nem is akaró), pályájuk kezdetén álló fiatalok. A kortárs táncban egyebek mellett az a jó, hogy e különböző csoportoknak és alkotóknak általában egységesen ugyanakkora esélyük van kiemelkedő produkálni, mint jó nagyot bukni. Legalábbis eddig így volt. Az idei fesztiválon azonban megfigyelhető volt egy jelenség: a kortárs táncelőadások legfőbbjének létrehozói teljes pályás letámadást igyekeztek alkalmazni, azaz tánc- és színpadtechnikában minden elérhetőt bedobtak, és gyakran előfordult, hogy egyszerre törekedtek tánc, zene, ének és szövegmondás színvonalas interpretálására. Ha egy produkció mindezekkel bír, nagyon nagyot már nem bukhat.

A fesztiválprogramban szereplő új, magyar kortárs-tánc-előadások mindegyikét megnéztem, ezek időrendi sorrendben az alábbiak: Tünet Együttes – Szabó Réka Társulata: *Szeánsz – aritmás szívek klubja* (MU Színház); *Passzázs 2006 – Kortárs zeneszerzők és koreográfusok estje* (MU Színház); TranzDanz – Kovács Gerzson Péter: *Bankett* (Trafó); Frenák Pál Társulata: *TRA-CE* (MU Színház); OFF Társulat: *Betonlótusz* (Művészetek Palotája – Fesztivál Színház). A csekélyebb számú külföldi előadások közül nem hagyhattam ki a Madách Színházban játszott, a belga Les Ballets C. de la B. együttesének *FOI* című előadását.

A tünetegyüttes vizsgálatát érdemes a Tünet Együttes előadásával kezdeni. Szabó Réka eredetileg matematikus (ha jól tudom, most is tanít az ELTE természettudományi karán), de egy ideje már az abszurd táncszínház nagyasszonyaként kezdik emlegetni. Táncos és koreográfus, de kacérkodik verbális szöveg színpadi megjelenítésével is. A *Szeánsz*ot megelőző rendezésében, a *Priznic*ben nem is volt tánc, csak néhány megkoreografált gesztussorozat. Az „összművészeti” színpadi alkotások bemutatásának szemmel látható (és füllel hallható) legnagyobb problémája a megfelelő előadóművészek megtalálása. Nem lehet hiteles az a kortárs előadás, amelyben színészek színészkednek, táncosok táncolnak, zenészek zenélnek, énekesek énekelnek, de mindeközben egymás szakmájához épphogy csak konyítanak. Szabó Réka *Szeánsz*ának abszurd világában nem ütköznek ki az előadók képzettségének eltérései, sőt meglepően egységes képet mutat a gárda. A táncos-színészek (Dózsa Ákos, Gold Bea, Kántor Kata, Szász Dániel és Ilkay Türkoglu) jól intonálnak, a színész-táncosok (Gócz István és Kövesdi László) pedig igaz, egyénien, de megfelelő színvonalon mozognak. Van e mögött persze némi leleményes magyar (rendezői) buhera, de ha a késztermék esztétikus és időtálló, a nézőt, de még a kritikust sem érdeklik a próbafolyamat közben kimunkált kegyes csalások. Már csak azért sem, mert röhgés közben nincs idejük ilyesmivel foglalkozni.

A *Szeánsz*ban elegáns estélyi ruhás hölgyek és szmokingos urak játszanak, veszekednek, parodizálnak, ironizálnak; rémesen infantilisak és exhibicionisták, ruháikon hímmzett óvodai jelek (napocska, holdacska, cseresznye stb.) mosolyognak. Komoly hangulatú ösztáncaik is játékosan kezdődnek, „gyerekes” szerepjátékaikban jól ismert felnőtt karakterek tűnnek fel. Akad hatalmát élvező, gyerekeket terrorizáló tanító bácsi, más intim vallomását „tömegkommunikáló” mikrofonember, lehajolt lányok fenekén káprázatos dobszólót előadó őrlent zenész. A *Szeánsz* furcsaságai mégis épphogy csak utalnak a való világ minőségében és mennyiségben is felülmúlhatatlan abszurdítására. A hangulatváltozásokban sokszor jég hideg követi a tűzforrot, az összhatás mégsem lesújtó, mert Szabó Réka szeretetteljes humorral ábrázolja korunk lúzerjeit, megbocsátó mosollyal mutatja meg a mindannyiunkban lakozó hiúságot és önző akarnokságot. Táncosai színészként is megállják a helyüket, a színészei a kevesebb, könnyebb mozgásokat meggyőzően interpretálják. Persze a szerepeket – a vakserencsére bízva – nem sorsolhatnák ki kezdés előtt egymás között (ahogyan ez manapság egyre divatosabb). A koreográfus-

rendező és az alkotótársként is jegyzett társulat a *Szeánsz*ban személyre szabott szerepeket osztott ki – önmagára.

Az Őszi Fesztiválon az idén másodszorra szerveztek *Passzázs*-estet (így: két zs-vel – K. Cs.). A kezdeményezés azzal a célkitűzéssel indult, hogy kortárs zeneszerzőket és koreográfusokat közös munkára sarkalljon. A szakmai zsűri idén az alábbi két alkotás bemutatását támogatta: *Kő-papír* (koreográfia: Gaál Mariann; zene: Párniczky András), *Pasztell* (Fejes Kitty – Zombola Péter). A két egyfelvonásos valóban bizonyítja, hogy kortárs zeneszerzők és koreográfusok bátorlalan léptekkel keresik egymás felé az „átjárást”. A *Kő-papír* kapcsán zeneszerzés helyett inkább zenei tanácsadást beszélhetünk, az előadáson ugyanis csak a táncosok adnak ki (vagy kreálnak különböző eszközökkel) hangokat. A kísérlet érdekes, de az eredmény nem áttűtő. A *Pasztell* tánc- és zenei anyaga jóval erősebb, de a bátor, újszerű, kockázatos kísérletezéssel adós marad. A találkozás mindenestre megtörtént, értelmet akkor nyerne, ha folytatódna is a megkezdett együttműködések.

Kovács Gerzson Péter és a cserélődő tagokkal működő „projektformációja”, a TranzDanz már

régóta olyan előadásokat hoz létre, amelyekben a tánc mellett a színpadkép is kiemelt szerepet kap. A *Bankett*ben is bizarr fények, hirtelen felvillanások uralják és tördelik a látványt, de mellettük a Szűcs Edit tervezte jelmezek is erősen meghatározzák a vizuális összhatást. A szereplők többször át is öltöznek, fekete, extrém szabású bőrcuccaikat cserélgetik vagy díszítgetik, máskor testtrikóra vagy félmeztelenre vetkőznek. A néptánc felől indult KGP legtöbb koreográfiájában a modern, városi ember gyökereit keresi, ennek megfelelően egyéni mozdulatnyelvében gyakran jelennek meg átértelmezett, kicsavart folklórmotívumok. A *Bankett*ben még messzebb ment. Ősi, atavisztikus mentalitásunk meglétére mutat rá – mai, trendi külsőségek között. A torra összegyűlt vagy bankettelő társaság tagjaiból – DJ Palotai kreatívan mixelt zenéjére – primitív erővel tör elő a... Hogy mi is? Talán az ázsiai múltunk emléke, vagy a kereszténység felvétele előtti sámán szertartásaink titkon máig hatni tudó alaphangulata. Nehéz ezt eldönteni, de az tény, hogy a magyarok ma is szokásos, csoportos, alkalmi lerészegedését kísérő kedélyhullámzása eléggé hasonlít az ősi szertartásaink hangulatváltozásaihoz. A szofisztikált, művelt Nyugaton nem tudnak sírva vigadni, és képtelenek a vidáman induló, majd depressziós

hangulatba bukó részegséget hajnal felé újból a katartikus megtisztulás irányába fordítani.

A TranzDanz előadásán valami ilyesmi történik. A mixelt zenére mixelt táncot járnak, látható diszkógogo, klasszikus balett, cigány páros, electric boogie, bécsi keringő és még sok egyéb táncstílus – valamennyi groteszken eltorzítva. A szereplők minden mozdulatukat, gesztusukat, mímusukat erőteljesen felnagyítják, a hangulat igen gyakran az őrgöngyös fökötődik. A táncosok (Gera Anita, Kántor Kata, Venekai Marianna, Kocsis László Szűnyog, Kun Attila és ifj. Zsuráfszky Zoltán) különböző stílusok között váltogatják a megjárt balettművészek, kortárs táncosok, és akad egy igazi, „bődöncsizmas” néptáncos is. Mindegyikük jók szakterületének kiváló művelője, és táncukat, akcióikat kitűnő érzékel karikírozzák a végletes abszurdig. Egyes részekben hosszú percekig csak arccal „táncolnak”, groteszk pantomimot is bemutatnak, néha hangot hallatnak, egyszer-e egyszer értelmes szavak is előtörnek belőlük. A *Bankett* pokoli körforgása látványos, szórakoztató és elgondolkodtató.

Frenák Pál egyszemélyes monotáncos jelentkezett a fesztiválon. A *TRA-CE* tipikusan frenákos mozgásanyaga nem illeszkedik egyetlen ismert táncstílusba sem, inkább műgonddal kivitelezett mozdulatsorozatnak nevezhető. Az egész pályás letámadás a *TRA-CE*-ben is működik, alapja a hatásos vizualitás és az előadó (Várnagy Kristóf) ext-

rém, különös gesztusokkal kísért megjelenése. Frenák ezúttal is a bizarr színpadi megjelenítésének magasiskoláját mutatta be. Táncosa, amikor szinte nem csinál semmit (egy helyben áll, vagy körbefut), akkor is érdekes látványt nyújt. Frenák színpadán a semmi vagy a nagyon kevés is precízen kidolgozott és hiteles. A koreográfus jól tudja: a színpadi semmittevésnek is technikája van. Egy pihenő Frenák-táncos nem hasonlít más darabban szereplő kollégájához. Frenák Pál a megjelenés technikáját tanítja meg a táncosainak, koreográfiáiban a mimika és a gesztusnyelv elemei technikai trükköként funkcionálnak. A mozgó vagy pózt tartó korpuszokat képzőművészeti igényességgel megkomponált környezetbe helyezi, gyakran alkalmaz artistikus rekviziteket, kedveli a kötélre tekeredő testek látványát. Színpadán az extrémítás jelentést hordoz, ezt gyakran a harsány, de gondosan kimunkált, hitelesen tolmácsoló gesztúzával éri el. Érdektelen, középszerű művet sohasem készít, de koreográfusi fejlődése ambivalens helyzetbe juttatta: a nézőnek olykor-olykor az a benyomása, hogy önméltó, technicista műalkotást lát – a látvány, a mimika, a gesztusok és a jól kivitelezett mozdulatok technicizmusát.

Persze az is igaz, hogy a vívódó ember lélekgeszemenseiről mindig lehet újat mondani, és a fenti alkotói módszer erre kiválóan alkalmas. A *TRA-CE*-ben riadt, fürdőnadrágos fiú, lábán békatalpakkal, groteszk mozdulatokkal fut körbe egy fényekkel megrajzolt, elvont, szimbolikus medencét. A sarkánál megáll, és hosszú percekig ironikus, felfokozott pantomim-játékot mutat be: autót vezet, golfozik, közben finom gesztusokkal nemiségére utal. A felütés a *Fiúkból* jól ismert képzetet fogalmazza meg újra: az elvárt, kemény macsós szerep ellentmondásba kerül a gyöngédségre vágyó finom, feminin lélek mélyen elrejtett bizonytalanságával. A fiú később a nadrágját női úszóruhába alakítja át, majd úszópakát és úszószemüveget vesz fel. Amikor a „vízbe” veti magát, egzaltált, dezorganikus mozgása harmonikussá változik. Partra vetetten újra sokkoló élményeken megy keresztül, megnyugvásra a hintaszerűen lógó kötélre kapaszkodva-tekeredve talál.

Az OFF Társulat az idei Budapesti Fesztiválon kapott díjjal nyerte el a jelentősebb Őszi Fesztiválon történő bemutatkozás jogát. A Hód Adrienn koreografálta *Betonlótusz* legnagyobb hibája abból adódik, hogy alkotói túlságosan is kihasználják a megtisztelő lehetőséget: az együttes összes létező portékáját közszemlére tették, így az egyfelvonásos darab előadása majdnem kétórásra nyúlt. A fiatal társulat legnagyobb erénye pedig az, hogy távol áll tőlük mindenféle megmerevedett technicizmus, ru-tinizált, álprofi megoldásokkal nem élnek, minden megnyilvánulásuk őszinte, átél, de mellette megkomponált, kimunkált. Persze ők is bevetnek minden eszközt: hallható élő kortárs zene, klasszikus zongoraszóló, verbális szöveg, obszcur szövméltés, tiszta népdal, látható groteszk mozgás, színpadi helyzetgyakorlat, lírai csoporttánc és bátor meztelenkedés. Hód Adrienn férfias vehemenciával, de női szemszögből vizsgálja korunk domináns fiatal hímjeinek kiröhöghető őszintétlenségét, de közben sokat elárul az ellentmondásos női lélekről, a testi és lelki vágyról, a szinglik magánytól való félelméről. Az OFF Társulat a professzionális válás küszöbén dörmömböl, kérdés, meg tudnak-e majd felelni az egyre magasabb technikai tudásszintet követelő igényeknek, és megőrzik-e közben fiatalos kísérletező kedvüket, bájos radikalizmusukat.

A fokozhatatlannak tetsző technikai tökéletesség már-már ijesztő példája a belga Les Ballets C. de la B. társulatának *FOI* (Hit) című előadása. A marokkói-flamand szülők gyermekeként született Sidi Larbi Cherkaoui koreográfus vezette „nemzetközi” együttes a *FOI*-ban XIV. és XXI. századi idősíkokat mozgalt egymáson. A darabba integrált, szereplő-mozgó Capilla Flamenca kamarazenekar tradicionális keleti és európai hangszeres-vokális zenét játszik, olyan minőségben, hogy a világ bármelyik koncerttermét megtöltene. A táncos-színészek is énekelnek, közülük nem egy káprázatos tánc- és akrobatikus technikát követelő mozgásvariációk közben – operai színvonalon, kristálytisztán. A kitűnően geggelő vagy percekig monologizáló „próza” színészek a következő pillanatban kőkemény, kifejezetten technikus kortárs táncot abszolváló kartáncossá válnak. A színpadkép megkomponált, művészi, a világitás izgalmas, adekvát. Drámai pillanatok, lírai hangulatok, humoros jelenetek váltják egymást. Az előadás pazar élmény. Mindezek ellenére a gondolatfelvetése nekem blöffízűnek, közhelyeszerűnek tetszik. Valóban: semmi lényeges különbség nincs a barbár középkor és a jelenünk között. De ezt elég sokan, régóta tudjuk. Igaz, a technikai fejlettség korában bizarr érzés erre újra rádöbbenünk.

KUTSZEGI CSABA

TranzDanz: Bankett

Fotó: www.csokonaiszinhaz.hu

A szabadság (Liberté) nehezen meghatározható műfaj. Tekinthejtük forgatókönyvnek vagy akár esszé-mozaik gyűjteménynek. Esetleg tragikus revübe forduló ünnepi műsor. Készült belőle róla dráma, színpadi mű és film. Ez utóbbiakat Vidnyánszky Attila rendezte színpadra, illetve vitte filmre.

Szöcs Géza saját bevallása szerint művével „történelmi ország-reklámot” akart készíteni a külföldi közönségnek, ezért tudatosan került a máig bizonytalan és tisztázatlan történelmi adatokat és szerepeket. Ettől a szerzői magatartástól viszont számomra az író túl óvatosnak tűnik a forradalom körülményeinek (előzmények, szerveződések) pontos bemutatásával kapcsolatban. Mintha túlságosan tiszteltben tartaná a tények és adatok kámför-természetét az állásfoglaláshoz. Távolságtartó narrációt választ,

és zürichi diákokkal játsszátja el, mi történ(het) Magyarországon 1956 legmeghatározóbb 12 napján.

A Liberté 1956 című könyvből készült darab rövid, bölcselkedő, irodalmi vagy éppen szövevényekre épülő párbeszédéből áll. A szöveg különböző stílusrétegekből merít, amiktől néha szípkázó, néha kicsit hamisnak tűnik.

A történet két szálon fut: az egyik Nagy Imre (Horváth Lajos Ottó) és Maléter Pál (Csikos Sándor) sorsának elkerülhetetlenségét, kataraktikus „szabadságát”, a másik szál egy angol lány, Susan (Varga Gabi) és Pavel, az orosz katona (Andrássy Máté) szerelmének alakulását mutatja be.

Míg az első szál sodródik a tényszerű (vagy annak tűnő), a fiktív és a szürreális jelenetek között, és hol eltalálnak, hol rövidnek érzem, addig a szerelmi szál gyors kialakulása és odavetett ábrázolása miatt teljesen hiteltelenné teszi az érzelmi megnyilvánulásokat.

Az első felvonásban a karaktereket kidolgozatlanok és túl patetikusnak érzem, kevés bennük az „élő” anyag. Mindenki olyan, mint egy történelemkönyvből kivágott antropomorfizált figura, aki ekkor és ekkor élt, ezért és ezért harcolt. Mintha csak „funkciójukban” lennének megrendítők, és a jellemrajz vagy konkrétumok csupán gyengíténeket rajtuk.

A szerelmek pedig állandó elégikus hangnemben folyó társalgásuk miatt abszolút fiktívnek tűnnek. Nyilvánvaló, hogy Pavel alakjában az író egy magát és meggyőződéseit átértékelő „oroszságot” kívánt szimbolizálni, aki átáll magyar oldalra, de a fiú személyisége csak ideológiai jelként marad a történetben.

Ahogy az elbeszélői aspektus, és a két történet is sugallja: az előadásban sűrű helyszínváltásokra volt szükség. Előttünk a színpadon Magyarország kiterített-kifeszített térképe nyugszik, baloldalon a hibátlan hangú Pál Eszter kíséri zon-

gorán a jeleneteket. A díszlet minimális, hátul a csupasz, fekete fal csövekkel, a széleken változnak a kellékek, székek, asztalok, a bárpult repülőgéppé változik át, de a legötletesebb megoldás a színpad közepére be- és kipakolható kis forgószínpad, amit a szereplők alatt verkliszzerűen hajtanak a többiek.

A sokszereplős előadás gyors jelenetváltásai, és a háttérszereplők szólókba való bekapcsolódásai miatt az előadás rendkívül dinamikus. A tömeg kántálással, recitálással reagál a szaválókra, és az énekesekkel kánont alkotnak, táncra kerekednek. Ez az erős közösségi érzés olyan alapokat teremt, ami végig szükséges a történethez.

A koreográfia (Horváth Csaba munkája) a bemutatott előadásban még nem ért eléggé össze. A színészek bizonyos jelenetekben annyira nincsenek szinkronban, hogy ugyanannak a mozdulat-sornak szinte mindenki más jelentést ad: valaki puhán, valaki a szaggatottság és az örület határán vergődve, valaki eltunyult izmokkal próbálja az erővel telített tánclemeket megvalósítani.

Hadd fűzzek Horváth Csaba munkájához még annyit hozzá, hogy bennem ezek a szögletes, szaggatott mozdulatok a régi expresszionista, illetve az ötvenes évek ökolbeszorított kezű harcos alakjairól készült plakátok világát idézik fel.

Az első felvonás mégis kissé zavaros marad. A második felvonást sokkal átütőbbnek érzem. Izgalmasabb, minden tekintetben színesebb, mint a víziószerű első rész.

A háttér zubbony-szürke fala előtt csillogó, világító vagy éppen ingaként lengő vörös csillagok lógnak.

A színészek is intenzívebbé, élőbbé teszik alakjaikat, Varga Gabi féltése igazibbnak tűnik, mint egzaltált és hirtelen szerelme, Horváth Lajos Ottó rezignált és méltóságos Nagy Imre-alakja megindító. A méteres csillaggal kitüntetett,

kiskésével „katonázó” Eperjes Károly (Kádár János) motyogó-monológjai bravúrosak – bár a szöveg néha gyengít rajtuk.

A színészek közül meg kell még említenem Kristán Attilát. Rovarra emlékeztető Rádiósként, fejtejtőjéről lelógó mikrofonjába (csápjába) olvassa be a híreket, melyek kis ráhagyással szimultán szólnak a rádióból, ami frappáns ötlet, csak a kánonnak az az eredménye, hogy az első és az utolsó mondaton kívül nem lehet érteni semmit.

Kiváló jelenet az oroszok tankokkal való bevonulása. Az egy, kettő és három vörös csillaggal díszített pólóban beszélgető három katona láb-szárig érő tankja hőzentrógerhez hasonlóan van vállukra akasztva. A tank csöve néha fallikus szimbólum, és lehet vele vizelést imitálni, de a derékban kiszélesedő jármű néhány keccses lépéssel balettruhanak is beillik.

Szöcs és Vidnyánszky ironiája nagyon sajátos és izgalmas, sajnáltam, hogy nem vezetnek végig az egész előadásban, mert a groteszk részek sokkal erősebbek a direkt filozofálgatásoknál. Így pl. a kétméteres Lenin- és Sztálin-fejek menekülése és felakasztása magyarázatok és idézetek nélkül is közérthető. Nem beszélve Tinódiról, kinek regölése az szegény magyarok sorsának eredetibb megéneklése vala.

SIMON EDINA

(Szöcs Géza: Liberté '56. Debreceni Csokonai Színház. Rendező: Vidnyánszky Attila.)
Eperjes Károly, Varga József, Tóth László

Egy nagyváradi előadás és a taps

Carlo Goldoni *A hazug* című vígjátékát mutatták be októberben Nagyváradon, a Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Társulatának előadásában, Vadas László rendezésében.

Ha már váradi előadás, akkor szinte magától értetődő az alacsony színvonal, a külsőségekre alapozó, felszínes játékmódor, a gyakran kidolgozatlan jelenetek, az éppen csak felvázolt szereplők közti viszonyok, a borzalmasan ötletlen díszlet, és az előadás végén mindezek ellenére feldübörgő taps.

Távol álljon tőlem, hogy negatív kritikát, le-dorongoló cikket, színész- és rendezőmarcangoló esszét írjak egy váradi előadásról, írtam már éppen eleget. Ezért megpróbálom kideríteni: miért ilyen a váradi társulat, miért tért vissza a két világháború közötti színjátszás kabarészagú színjátszásához, miért lett vándorszínészekhez és tanügyi kultúrházhoz illő a játékmódoruk, és mi az a láthatatlan erő, ami a társulathoz újabban (vagy nem túl régen) érkezettek is lefele húzza?

A múlt század első évében befejezett színház-épület belseje még őriz valamit a szecessziós színekavalkádból, a páholyokban még most is felcsillannak a családi ékszerek, az ünnepélyes évadnyitó előtt a direktor beszédet intéz a tisztelt publikumhoz, felvázolva a társulat jelenlegi helyzetét, reményeit, évadtervét, bízva abban, hogy az egy-két üresen maradt széket is elfoglalják a bérletet még nem váltott, de mégiscsak hűséges nézők.

A megkopottság minden évadkezdési optimizmus ellenére máris érezhető – a színpadon egy reneszánsz komikus színpadképre emlékeztető ácsolmányt pillant meg a néző. Ez még nem venné el a kedvét, ha az

előadás során látná, van valami különleges funkciója, üzenete ennek a tessék-lássék összeszabált emelvénynek, vagy a színpad hátterében megjelenő hídnak, ami csak akkor híd, amikor a színészek annak használják. (Mert nem mindig híd, ha egyszer úgy mennek el mellette, mintha Velencében nem lenne víz a hidak alatt.) A következetlenségek természetesen nem állnak meg itt, hiszen a Goldoni korabeli ruházatot idéző jelmezek nem illenek az elektromos gitárokhoz, a com media dell' arte sem a műanyag női kala pokna köszönhetően maradt fenn a színháztörténet lapjain.

Mégis – nem a díszlet, a jelmez, a bántó stíluskeverés az, ami az előadást teljesen legyengíti, hanem maga a színészi játék. Mert Goldoni valószínűleg nem azért írta meg ezt a darabot, hogy a színészek olyan lassan lépkedjenek benne, mint a menüett-táncosok a francia udvarban... De hiába is várunk pergő mozgalmasságot, életvidám és akár pajzán jeleneteket, valamint, ami akár még lendületes is lehetne. A szereplők többsége, tisztelet a kivételnek, úgy viselkedik, mintha valami leánygimnáziumi teadélutánon lenne, ahol kötelező a selypítés, az affektálás, és a tipegés minde-nékfölött. A Florindót alakító Dimény Levente

akár különdíjat is kaphatna, ha színházi fesztiválon létezne tipegési díj, pedig többet vártunk tőle is. Ha a szerelmek tipegnek, akkor csak természetes, hogy az öregek csoszognak, Ács Tibor mint Balanzoni, ugyancsak különdíjra érdemes az adott kategóriában. Akadnak szereplők, akik lendületesen játszanak, de a többiek nem tudják követni őket.

Fentebb említettem, hogy vannak kivételek is – Kiss Csaba (Arlechino) és Molnár Júlia (Colombina) játéka sokkal elevebb, lendületesebb, gyakran sikerül nekik az, ami a többieknek (a címszereplőt leszámítva) alig: alakítást nyújtanak, szerepet formálnak, gesztusaikon, beszédmódjukon érezni, hogy (ha nem is túl mélyen, de) mégiscsak végiggondolták a rájuk osztott szerepet.

Mielőtt rátérnék a címszereplőre, még egy negatív példa, Szotyori József, aki Ács Tibor fiatalabb változatának úgy véli: a két ökolbe szorított kéz ijedt (avagy dühös) felemelése, némi homlok ráncolás kíséretében, éppen elég ahhoz, hogy egy szereplő önálló életre keljen.

Az előadás főszereplője Kardos M. Róbert (Lelio); ő az, aki az Arlechinót és a Colombinát alakító színészekhez hasonlóan szint és lendületet visz a játékba, ám a jó kezdés után ő is lelassul, annak ellenére, hogy az előadás második felében is képes összehozni egy-egy sikerültebb jelenetet, ezeket is akkor, amikor egyedül marad a színpadon. Magányos hősként hozza előnk Leliót, aki még önmagával se mer/tud/akar szembenézni, de magányos színészként is, hiszen a két fentebb már említett színészt leszámítva, úgy tűnik, mintha csak ő próbálna valóban megbirkózni a szereppel.

Ezek tehát az előadás tényei. A fent említett negatívumokat természetesen nem csupán a színészek hozzák létre, ehhez az előadás minden résztvevőjére szükség van, és az ősi ellenségre, az ördög, akit Brook unalomnak nevez, valamint az ördög édes testvére: Megszokásra.

Mert valamikor a kilencvenes években, az elmúlt évtized legelejének néhány kiemelkedő előadása után (mint például a *Száll a kakukk fészkére*), a váradi társulat megszokta, hogy nincs szükség komolyabb teljesítményre, nagy színpadon semmiképpen, hiszen teljesen mindegy, mit mond, hogyan játszik: ha egy-egy idősebb színész

megjelenik a színpadon és nyög egyet – a közönség már nevet. Megszokta, ha megjelenik A – ne vetni kell, ha B – romantikus nótákat dalolni, és így tovább. Ez még nem lenne baj, ha nem járna együtt a színész és a színház mozgásterének leszűkülésével.

A váradi társulat teljesíti a közönség kívánalmait, talán jobban, mint bárki más a magyar nyelvterületen, de ha a társulat színészei azt hiszik, hogy valóban jól játszanak, akkor hazudnak önmaguknak, akárcsak a közönség, amelynek a minőség másodlagos kérdés, mert (és ezt többször is tapasztaltam az elmúlt tíz évben) még a legcsapnivalóbb előadás után is vastapsot produkál. (Persze úgy is értelmezhetjük a dolgokat, hogy a társulat és a közönség nagyon is jó, csak a kritikus és a szak ma téved folyamatosan.)

Azonban a tudatlant, az évtizedekkel ezelőtti játéktípusra tapsal választól sem lehet örökre sötétben tartani. Akár erről is szólhatott volna ez az előadás.

KARÁCSONYI ZSOLT

Nagyon kellemes film a *Szabadság, szerelem*. Jóleső érzéssel áll fel az ember, miután megtekintette a legutóbbi 1956-os játékfilmet, ami talán minden eddigienél jobban sikerült. Csakhogy mindezek ellenére rá kell mutatni a hibákra is, amelyekből – a film számos erénye mellett – sajnos akad bőven.

Különös, hogy a *Szabadság, szerelem* sajtóanyagában az áll, hogy a Csoda a jégen című alkotás szolgált Andy Vajna filmjének ihletőjeként. Ezzel szemben tavaly novemberben a híres producer azt állította egy konferencián, hogy a *Szabadság vihara* dokumentumfilm adta a történet ötletét a filmhez. Ez gyakorlatilag ténynek tekinthető, hiszen mindezt a dokumentumfilm alkotóinak társaságában mondta el a Puskin mozi nagytermében, ahol nyomban le is vetítették a *Szabadság Viharát* (Freedom's Fury). A sajtóanyagban a forgalmazó oldalán ehhez képest az áll: „Az inspirációt végül a Csoda a jégen (Miracle) című film adta. (...) A többi már a Joe Eszterhas barátommal való hosszú beszélgetésekből alakult ki.” Meglehetősen nagy ellentmondás.

Igen előnytelenné, sőt durvának mondhatók a film első képkockái. Az Intercom szignálját követően, egy külön blokkban köszönetet mondanak a Tv2-nek és a Szerencsejáték Rt.-nek, és eközben megjelenik a felsorolt támogatók összes terméke is a logókkal együtt. Az első feliratoknál azt tüntették fel, hogy Joe Eszterhas az eredeti történet kitalálója. Csakhogy valójában – mint arra már korábban utaltunk – a *Szabadság vihara* alkotói találták ki ezt a történetet, és Vajna tőlük kapta az ötletet, vagyis Eszterhas e státuszban való feltüntetése igen hiteltelenné tűnik.

Goda Krisztina, a film rendezője 2005 őszén vállalta el a forgatás irányítását: addigra már elkészült első, nagy sikert aratott elegáns vígjátéka, a *Csak szex és más semmi*.

A történet alapja két párhuzamos történelmi esemény: egyidejűleg a melbourne-i olimpiával itthon kitört, majd elbukott a forradalom. Szabó Karsci ünnepelt vízilabdázó, tisztességtudó, rendes, szorgalmas, ráadásul a nők bálványa. Az 1956-os események jól ismert műgyetemű aulájában azonban megpillantja, majd megismeri Falk Vikit, az egyetemista lányt, aki családját a szovjet megszállás idején vesztette el, majd ezután úgy gondolta: veszíteni nem tud semmit, nyerni annál többet. Így kezdetektől fogva a

Érzelmek és kételyek

Fotó: www.port.hu

forradalom elkötelezettje, szórolapozik, zászlóval vonul, ott van minden beszédnél, a rádiónál, a sortűznél: rajta is áll vagy bukik, átérzi valaminek a súlyát és a felelősséget. Kettejük ismeretsége szerelemmé fejlődik, viszont kitör a szabadságharc, amely még Szabó Karsci olimpiai szereplését is veszélyezteti. Ez a szerelem egyszerű és köznap, különlegessé és tragikussá a történelmi szituáció színezi. A főszereplő vállalja a szerelmet, sőt a szabadságot is – és még így is megmarad a csapatban a bérelt helye. Szabó Karsci olimpiát biztos nyert, a szabadságról nem tudunk, szerelmet pedig biztosan nem.

A filmben Nagy Imre személye, valamint a nagypolitika alakulása teljesen a háttérbe szorul. Utóbbi alapvetően nem is zavaró, de az előbbi már annál inkább, hiszen értelmetlen, hogy a forradalmárok miért tüntetnek egy olyan ember mellett, aki az egyetlen filmes megjelenése alatt vissza akarja fogni őket, ráadásul a Parlament

előtt összegyűlteket elvtársaknak szólítja. Mindenesetre Nagy Imre figurájának és jelentőségének elbagatellizálása a történet nagy hibája, mivel abból egyáltalán nem derül ki, hogy milyen helyet töltött be a történelem alakulásában.

Ki kell emelni, hogy zseniálisak a kezdő és záró vízilabda-jelenetek: ilyen magyar filmben eddig még nem láthattunk. Ezeket a felvételeket öt kamerával forgatták, hogy minden egyes szögből legyen felvétel, ahogy passzolják a labdát, elkapják, majd belövik, tehát minden egyes mozzanatról, ami a medencében, s persze a víz alatt folyik. Mindezt úgy, hogy mindennek az energiája is elevenen benne van. Pedig tudjuk: a vízilabda a sportfilmek legnehezebbje.

Szembeötlő, hogy a szovjetek ugyanazzal a három tankkal veszik be kétszer is Budapestet, valamint ugyanazt a pesti bérházat vagy négyszer bombázzák darabokra. Tehát nem kifejezetten Oscar-esélyes a háborús képek sora, de kétség-

telen hogy minden eddigienél piacképesebb akciósorozatot látnak.

Ezek a film erősségei. Ami viszont hiányzik, az épp a jó film legfőbb ismérve: a kiváló színészi játék. Nincs mit ezen szépitni; a Szabó Karscit alakító Fenyő Iván olyan alacsony színvonalú alakítást nyújt, hogy szinte még Dobó Kata is lemossa a filmvászonról. Azért ez igen rossz mérce, hiszen a színésznek még az egyszerű, kétszavas kiáltást (ruszlik haza!) is képes totálisan szenvedélymentesen, borzasztóan művien előadni.

Az epizodisták játéka viszont élményt adó, például Haumann Péter zseniálisan játssza az ávós tiszt figuráját, megragadó Keresztes Tamás ifjú forradalmára is. A pólósoknál Kiss Gergő a (film) sztár, akinek szovjet játékost kellett alakítania Honvédos társaival: Gergellyel, Várral, Birossal, Bárányval és Pajánnal. Mai válogatottjaink közül Szécsi Zoltán és Székely Bulcsú „fért be” a magyar csapatba, ahol inkább színészek domináltak: Csányi Sándor (Karsci legjobb barátját, Tibit alakította), Kolovratnik Krisztián, Marton Róbert, Simon Kornél, Czapkó Antal.

A film zenéjét a Zimmer-növendék Nick Glennie Smith komponálta. A Himnusz-átírat nem túl eredeti, a többi meg amolyan tipikusan Zimmer-növendékes, pátoszos akció-dráma, ami nem rossz, de nem éppen egyedi.

A film várható külföldi – elsősorban amerikai – sikerét illetően megoszlanak a vélemények. Az nem túl valószínű, hogy a magyar forradalom megérintené a külföldi nézőket, mivel sokuk azt sem tudja, hol van Magyarország. Ami esetleg sikert hozhatna, az a szerelmi szál, azonban Dobó Kata amerikai színésztársai mellett labdába sem rúghat.

Az itt felsoroltak ellenére is a *Szabadság, szerelem* összességében jó film. Kiválóan nevezni azért nagy túlzás lenne. Lényegében annak köszönhető sikere, hogy nálunk eddig csak külföldi produkciók esetében tapasztalt szakmai professzionalizmussal készült. Éppen ezért kötelező darab.

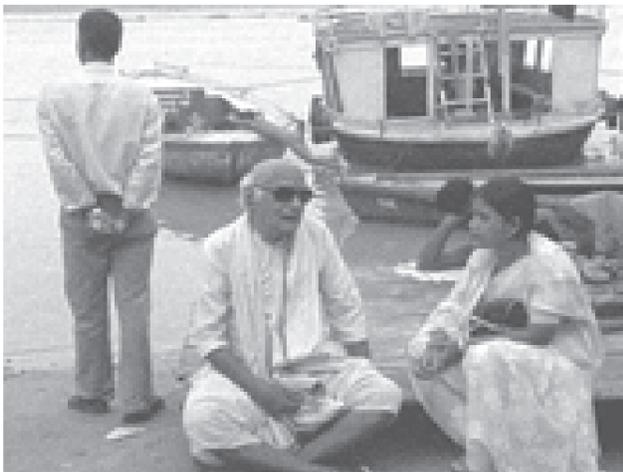
BOROS NORBERT

Rendkívüli igényességű film Szemző Tibor zeneszerző-rendező és Szaladják „Taikyo” István *Az élet vendége – Csoma-legendárium* című alkotása, amelyet eredeti szépségében, tehát filmszalagról vetítve, és nem dvd- vagy videomáson láthatott a Filmtett mozgóképes hetilap születésnapja alkalmából a közönség Kolozsváron. A magyar filmszemle rendezői-díjas alkotása Csoma Sándor keletkutató útjának radikális átértelmezése a „vissza a gyökerekig” értelemben. Az alkotók víziója szerint a legendássá vált vándorlás végső célja kevésbé a magyarok eredetének felkutatása, hanem az eljutás a teljességhez. Szemző Tibor a film kapcsán megemlíti azt a tibeti vélekedést, mely szerint Csoma *bódhiszattva* lett volna, azaz olyasvalaki, aki az összes lény megvilágosodása mellett kötelezte el magát, a saját üdvösségét félretéve. Akárhogy is, a film igazi mozgóképes csemege mindazok számára is, akiket a tibeti buddhizmus kérdése egyáltalán nem érint és nem is érdekel.

Miért? A film először is formai értelemben unikum. Szaladják István operatőr már a Filmtett első évfolyamában megjelent lírai elemzésében összefoglalta, milyen összefüggés van a mozgóképi nyersanyaga és a mondanivaló milyensége között. A régen az amatőrök által használt, nyolc milliméteres nyersanyagra dolgozó kamera képe (a hatvanas-hetvenes évek házi videója, számos háztartásban lehet még a padlásra eltett nyolcmilliméteres vetítőt találni) a mozikban használatos, szabvány 35 milliméteres filmre felnagyítva álmyszerűen szemcsés, folyamatosan színes foltokban vibráló, sajátosan eleven képet ad. A kamera kisméretű, szinte bárhova be lehet férni vele, nem szükséges hozzá drága kameramozgató állvány, daru, kocsi. További előnye, hogy jóval olcsóbb nyersanyag, mint a nagy költségvetésű produkciók 35 milliméteres filmje. A 16 milliméteres nyersanyag – kisjátékfilmek, videoklipek kedvenc nyersanyaga – felnagyítva szintén enyhén szemcsés képet ad; de aki már ezen hordozó használatára adta a fejét, annak már inkább meg van kötve a keze. És végül

A szemcsézettség költészete

Az élet vendége – Csoma-legendárium

Fotó: www.csomafilm.hu

a 35 milliméteres film, a maga hihetetlen csúcspontjával és mély fekete tónusaival: ha ilyen nyersanyagra forgatsz, akkor eleve olyan közönség elé kerül, amely egy, a maga szabályszerűségei szerint tökéletesen működő, fikciós világ pontos, tüéles felmutatását várja el tőled. És itt már nem lehet spórolni sem a képminőségen, sem a díszleten, sem a világításon, mert 35 milliméteresen minden meglátszik.

Hogy minden meglátszik, az a nyolcmilliméteres nyersanyagra is igaz: mégpedig azért, mert odaképzeltük. Szemző és Szaladják a nyersanyagválasztással visszatért oda, ami minden költészet alapvetése: a tömör fogalmazás részeit a befogadó maga pótolja. Az el-elmosódó, a sze-

met valósággal birizgáló képek a mai India és Tibet világát, azt a lámakolostort, ahol Csoma több évet töltött, vagyis az eredeti helyszíneket szinte megfoghatatlanul képzeletbelivé teszi. Ami további csel ebben a trükkös kollázsfilmben (Báron György kategóriája), hogy a megszokott, „hagyományos” 35 milliméterre készült, tüéles képet adó betétek a filmben egy meglepő világot mutatnak fel: a kitűnő ke-

letkutatóként ismert Sári László forgatókönyvíró Csoma Sándor utazásaira komponált egy állegendáriumot, mely Roskó Gábor festményeinek meganimálásával (animáció: Papp Károly Kása, Kolozsvári Bálint) kerül a vászonra. A diafilmszerű történetek narrátora a magyar változatban az elképesztően elbűvölő hangú Töröcsik Mari, az angol változatban Susannah York, ez a megoldás további rétegeket helyez az amúgy is gazdag motívumsorra.

A film nyugodt ritmusát a kétfajta hordozó, a keskenyfilm és az animáció jól kiszámítható váltakozása biztosítja. Szemző Tibor repetitív zenéjébe mindazon a húsz nyelven belekerültek szövegtörédek, melyeken Csoma beszélt, a tá-

vol-keleti és kelet-európai zenei motívumok pontosan ugyanúgy keverednek, ahogy a buddhista szövegeket felülírja egy-egy álnaiv legendáriumbetoldás. Például: „A tibeti könyvek azt állítoták, hogy a látás számára nincs más, csak amit mutat neki a világ. Az pedig mind káprázat, valótlan, mert örökös benne a változás. Mire megismerné az ember, már teljesen más.

Csoma ezután sokat tűnődött azon, hogy miért érdeklí az az angol királyt. És egy kicsit aggódott is, vajon megérti-e egészen a tibetiek gondolatát. Visszaült hát a könyvekhez, és csinált a királynak egy jó nagy tibeti-angol szótárt. Hadd forgassa ő maga a könyveket, míg csak fel nem fogja, milyen tünékeny is a valóság.”

Szemző elmondása szerint 1994 óta foglalkozik ezzel a filmmel, a témából külön hangjáték is készült a Magyar Rádióban. Tizenkét év munkája: nem csoda, hogy minden kockája ennyire megkomponált. Nyolcvan perc ebből a mással nehezen összevethető alkotásból egyben kirándulás a mozgóképi határvidékeire.

SIPOS GÉZA

Az élet vendége – Csoma-legendárium. Rendező és zeneszerző: Szemző Tibor; forgatókönyvíró: Sári László; operatőr: Szaladják „Taikyo” István; narrátor: Töröcsik Mari, Szemző Tibor, Susannah York; rendezőasszisztens: Adele Eisenstein, Csáki László; animáció: Papp Károly Kása, Kolozsvári Bálint; hangmérnök: Zányi Tamás; vágó: Losonci Teri; gyártásvezető: Komjáti Ferenc, Dávid András; társproducer: Bognár Attila.

Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

SÁNDOR

Kedves Olvasók! Kedves Sándorok! Eme lapszámunkban a legpompásabb karácsonyi ajándékot kínáljuk Önöknek: rovatunk egyik ihletőjének, a Sándorok Sándorának néhány páratlan gyöngyszemét. PÁL SÁNDOR, a Kőszegi Vátesz, „az utca szavaló költője” eme műfaj koronázott királya. Bár fennállásunk éve alatt rengeteg háborzongatóan pompás művel tiszteltek meg Nyelvtérületünk Sándorai, a Vátesz trónja ez idáig rendíthetetlen maradt. Rajta hát, ti rabjai a versnek!

Johann von Kronstadt, az Irodalmi Jelen szerkesztőségének postaládájában rejtőző versvampír boldog új esztendő kíván, és a jövőben is várja gyöngyszemeiteket.

Petőfi átadta nekem a szívét

Álmomban Isten akaratából Segesváron jártam,
S ott a harci mezőn Petőfi Sándorra rátaláltam.
Rögtön ráismertem büszke fejtartására.
Miközben rámutatott egy magyar társára.

Közelebb intett, s halkan rámnézett,
Kebélén hatalmas lyuk tátongott, s vérezett.
Lelkem megsajdult, ahogy ő ott fetrengett,
S talpam alatt még talán a föld is rengett.

Kezében a pennáját görcsösen szorongatta,
S láttam, hogy azt sebesen forgatja.
Szeme fájdalmas volt, s láttam, hogy sírt,
A Magyarok Szent vérével valamit írt!

Közelebb hajoltam, hogy sebét ellássam,
Hisz ő a költők vezére, s az én társam.
A papíron egy szó volt, hogy Hon,
Mely Nemzetünknek igazi otthon!

Még az utolsó pillanatában szíve érte lüktetett,
S mily áldott a Hazának e csodás tette!
Tudta, hogy szíve hamarosan megszűnik dobogni.
De érezte azt, a forradalom lángja fog lobogni.

Szívére mutatott, s azt szóval átadta,
Lelkét az Úristen magának akarta!
Petőfi Sándor haláltusájában megkért engem arra,
Hogy vigyázzak népére, a Büszke Magyarra!!

Kőszeg, 2000. január 1.

A bérköltő

Ritka jószág Magyarországon a Bérköltő,
A játékos szavakat spontánul egybeöltő.
Csak éhbér jár a szebbnél-szebb versekért,
Mint is adhatna a jámbor ember a művekért.

Én is ezen egyedi példányok közé tartozok,
De legalább így a kultúrának nem tartozok.
Kinevetnek, sokszor megvetnek, de nem követnek,
Ám mégis néha pár forint az értéke a szövegnek!

Filléres mű, mondhatják rá, de nem merik,
Mert azért a tudást még a buták is elismerik.
Csinálja utánam valaki, ha olyan ügyes,
Mert az én rímvirágaim: az még rügyes!

Levél lesz a rügyből, majd ha megfakad,
De az biztos, hogy a tákolmányaimból öröm fakad.
Persze, hisz ők nem tudnak, oly szépen fogalmazni,
De az is tudás, hogy lehet ezeket forgalmazni!

Térjed ám a nevem, mint a sötét pestis,
Megismer hamarosan engemet Buda és Pest is!
De ha egyszer elmegyek a Fővárosba írni,
Akkor fognak Szülőföldemen igazán sírni.

De mégsem távozok, inkább a fenekemen maradok,
S én Pál Sándor a kőszegi polgároknak őszinte híve maradok.
Pénn, s hírnév az számomra teljesen fölösleges,
De költőnek vallani magamat az igazán főséges!!!!

Kőszeg, 2000. február 4.

A Nap és a Hold

A Hold leánya a vakító Nap fiára nézett,
S az erős fénytől sok sebből vérezett.
Szívét küldte az éltető sugár irányába,
S sokat szenvedett a közelség hiányában!

A távolságot sehogysem tudta leküzdeni,
S így csak a ragyogását merete visszaküldeni.
Alig pisláskolt az ara gyenge fénye,
De ő volt a szerelem egyetlen reménye!

Ám az érző lelke fátyolosan tüzelt,
S a halovány teste kráterekkel tűzdelt.
A meteorok őt erősen megsértették,
S a Föld gyermekei sohasem értették.

A Nap a Holdat erős sugaraival elcsábította,
S a szerelmét kitörésekkel továbbította.
Sugarait a Földre folyamatosan visszaverte,
S ismerték a reménytelenségét világszerte!

De csak bennük bízott a Föld gyenge népe,
S arcuk csillogása volt a boldogság jelképe.
Hittek bennük, hogy még értük sokat tehetnek,
S az áldott golyóbusikon sokáig élhetnek!

Az Isten is a tündöklésüket irányította,
S a beteljesedés reményét bebizonyította.
Mindenki a szerelmespárt nagyon féltette,
S hogy mit kell tenniük, azt megértette!

Kőszeg, 1999. július 28.

A költészet a lélek tápláléka

A költészet az épp testben lakozó lélek tápláléka,
Melyben ott tündököl a csodás múzsa halántéka!
Ő tollat a kezembe ad, s bátran forgatja,
Mert ő az isteni dicsfény leküldött fogatja!

A tudást, azt köteles a költő az utókornak átadni,
Ha kell tud szeretni, de ha kell!: támadni!
Begubodzó szíveket kell újra megremegetni,
S még ha fáj is, de a szennyest ki kell teregetni!

Én csak azt teszem, mire a Népem felszólít,
Éppen ezért érzem veletek magam jól itt!
Mindenhol ott vagyok, hova engemet hívnak,
Éppen ezért most már **Embernek** hívnak!

Vessetek a bűnök ásító mély vermébe,
Ha nem jó nektek az agyamnak dús terméke!
De ha tetszik, mit értetek tesz a karom,
Akkor én a szerető megbecsülést akarom!

Akarnok? Nem mélabús e tiszta lelki csarnok?
Mondjátok meg hát, hogy hol, s mit kell csavarnom!
Mert ha nem szóltok, s néma marad a nép szája,
Akkor a förtelmes mocskokban fetreng az arc uszálya.

A költészet szép, az emberek figyelmesen hallgatják,
De ha nem értik, akkor a fáradt lelküket tapogatják!
Én elmerülök a nép tudásának bölcsészetében,
Mert hiszek a Magyarok Szent Költészetében!!!

Kőszeg, 1999. december 12.

Egy szívben egyesített nemzet

Egy szívben kell egyesítenünk szétszakadt Nemzetünket,
Hogy átadhassuk az utókornak a Magyar Erkölcsünket.
Most még a világ összes táján él népünk szétszóródva,
De akaratunkkal e kínos dolog meg lesz oldódva.

Jöjjetek hát hazafiak a Szent Haza kebelére,
Hogy együtt tegyünk népünk közös alakarának kedvére!
Nem számít az, ha nem teljesen tiszta a származásod,
De vedd hát észre, hogy e Áldott Honban van a számadásod!

Egy szívben, közös lélekkel tegyünk a jövőnkért,
Hogy ne kelljen aggódnunk soha a gyerkőceinkért.
Jobb sorsra vagyunk mi szerencsére elhivatottak,
Hogy átérezzék tetteink súlyát az élők, s a halottak!

Minden csepp kiontott vért most összegyűjtünk,
S akkor meglátjátok, hogy ismételen győzünk.
Az isten zászlaja alatt népünk sarja gyülekezik,
S a sorban mindenki beáll, s majd senki sem túlekedik.

Lesz vezérünk, s engedelmeskedő békés hadsereg,
S akkor új fényt kap a mennyei itallal teli serleg.
Dicsőhimnusz zeng sok milliónyi magyar torok,
S a halálból felébrednek a megszentelt hős korok.

Tollamat a Haza felemelkedésére örömmel feláldozom,
Most már én is tenni fogok, s többé nem ábrándozok.
Azt tudom, hogy ékes szava van a bimbózó rímvirágnak,
Hittel, s tettel bebizonyítjuk, hogy **MAGYAR A MAGYAR:** a világnak!

Kőszeg, 2000. február 18.

Hableány

Lágy szellők fodrozzák az óceánt,
Felkeltik vele a csodálatos hableányt.
Szendergő álmából tipegve lép elem,
S a bársonyszép arcát mutatja felém.

A sóhajomat a sziklák visszhangozzák,
S a sutogásomat a templomban harangozzák.
A hangok maguktól útra kelnek,
S a szikrázó parton felébrednek.

Ücsörgök a tündöklő tengerparton,
S eltűnök az azon a szép arcon.
Szemeimben fura álmokat kerget a szél,
S azt hiszem hogy a hableány hozzám beszél.

A szerelem vad tüzeit bennem felszította,
Mikor a tengervihart ő elindította.
Bennem azonnal kigyúlt az örökmécses,
S a szerelmem lett iránta szenvedélyes.

Nyugodj meg víz, ne legyél most tűz,
Az érzelmek sokasága a tüneményhez fűz.
Tőlem már semmi el nem rabolhatja,
De ő a mámorban a szívemet darabolhatja!

Azért a tétova lelkem lassan megnyugszik,
Hisz ott az Isten akaratára nyugszik.
A fodros víz lassan elborítja az óceánt,
S örökre eltünteti előlem a hableányt!

Kőszeg, 1998. május 27.

A líra szava

A líra szava lelkemet szerényen istápolja,
S a törékeny szívemet gondosan ápolja.
Egyre több a magába zárkózott ember,
S az érzékiségem hozzájuk osonni nem mer.

De a szép líram szavát ők is megértik,
Mert a mimóza lelkivilágukat nem sértik.
Mosolygós arckokat szeretnék már látni,
S a mondanivalómat akarom átplántálni!

Folytatása a 29. oldalon

VAGYOK ÉN IS!

Folytatás a 28. oldalról

Abban segíthetek mindenkinek boldogan,
Hogy a szép szó valójában hol is van.
Agyamból a gondolatokat nekik adom,
S mint a pióca folyton rájuk tapadok.

Mert senki sem élhet ép lélek nélkül,
S én mindenkinek adok magamból emlékül.
Egyszerűen mindent szépen megfogalmazok,
Mert a tudatomba vannak a lírai halmazok.

Bárki belőlem bármit elővarázsolhat,
S az atomjaimból önfeledten másolhat.
Vékonyka testemből kiszűrődnek a szavak,
S engemet nem érdekelnék az ostoba javak.

Adok, mert mindig van miből adnom,
Mert csak így sikerülhet a szívetekben maradnom.
A líram hangorkánként csilingel,
S a pacsirtám nektek szépen énekel.

Köszeg, 1998. július 22.

Leteszem a lantot

Elért engemet is a halálós gyötrellem,
S ez nem más, mint a sorvasztó szerelem.
Éppen ezért most leteszem a lantot,
S koporsómra te is dobhatsz egy tantot.

Halálós mérge, ami engem elpusztított,
Melyet a szerelem forró tüze szított.
Nem hallod már többé a lelkem zenéjét,
Mert nem élhettem át a csókod édes kékjét.

Talán kár is volt, hogy megszülettem,
De az Isten megbocsátja eme tettem.
Éltem, alkottam, s tudtam is szeretni,
De lépteid nyomát nem tudtam követni.

De azért arcodat fekete fátyol ne takarja,
Mert a „dicső” halott nem ezt akarja.

Síromra majd bánatkönnyet ejtesz,
S eljön az az idő, mikor majd elfelejtesz.

De addig még sokat kell vezekeledned,
Sírógörccsel lehet majd reggel kelned.
Mondd, megérte-e a titkolódzó magány,
Mikor a lábaid elé hordta a lelkét a vagány?

Némán sír az édes tavaszi szél,
A halott lelke már nem beszél.
Azért majd egy édes csókot adok,
Ha az utolsó napon feltámadok.

Köszeg, 1998. március 11.

Az indián nyár

Lassan ballag a tétova idő kereke,
Elmerengok, hogy ez az ostoba világ kerek-e?
Engemet mindenki folyton-folyvást csak szapul,
Pedig a kerek erdő közepén egy kis nyuszika lapul.

Ő elbűjt a fogatlan oroszlán üvöltése miatt,
Behúzza fülét, farkát, mert a szegénykém nagyon riadt.
A fehér indián is mély álmából már felriadt,
Tétován kóvályog az erős gyógyszerek miatt.

Az erdők fái már alig van levél,
Összeszedi gondolatait, ő már nem henyél.
Ő sokat beszél, de keveset mond,
Az agyában van neki bőven sok gond.

Csak a tettei minősíthetik cselekedeteit,
Régen látta már a drágálatos szeretteit.
Elküldi még a világ végére a nagyköveteit,
S előterjeszti majd a követeléseit.

Kérni, kunyerálni ő már nem akar,
Hisz vézna teste egy mélyen vérző szívet takar.
Elindul, s örökre visszatér a szeretett városába,
Megszületett, s ő nem élt ezen a földön hiába.

A természet lassan pihenésre hajtja a fejét,
S gondolataiban látja a leendő nejét.
Körülötte bezárt az ostoba gögös világ,
Most ősszel újra ébred, s virul a sok mezei virág.

Szombathely, 1996. november 8.

A költő lelke

Én a lelkemet az embereknek adtam,
S cserébe tőlük a megbecsülést kaptam.
Harangok sóhajtozzak a szép lírámat,
S engemet bárki nyugodtan bírálhat.

A szívek tisztaságát én garantálom,
Valóság ez, nem valami csalfa álom.
Lelketeket nyaldossa a szép szó,
Hisz tudjátok azt, hogy így van jól.

Magam, és csakis magam kételkedek,
Miközben sokszor sokat elmélkedek.
De ennek a tevékenységnek van foganatja,
Mert a verseim a lelkem fogatja.

Repül a szép szó, s kerek lesz a mondat,
Mehódítja a napot és a holdat.
Lelkemet az Úristen teremtette,
S az álmaimat nektek terjesztette!

Csak arra kérlek benneteket emberek,
Ha tudtok, akkor szeressetek engemet.
Mert e nélkül üres lenne az életem,
S nem tudnék kontaktust teremteni véletek.

Költői lelkem iszonyúan sérülékeny,
De a barátokkal mindig békülékeny.
Ha majd a túlvilágba elköltözök,
Akkor majd végleg a lelketeket öntözöm.

Köszeg, 1998. szeptember 19.

Mennyei szerelem

– fűszeres, MAGYAR erotikus folytatásos regény –
(részlet)

– Én egri kislány vagyok és az orvosi hivatást választottam és kardiológus akarok lenni.

– Én pedig építészmérnöki pályát választottam, hamarosan a tanév végén államvizsgázok. És te a hányadik évfolyamot taposod?

– Már a negyediket. De váltunk témát, hisz szórakozni akarok, azért jöttem hozzátok, mert már jókat meséltek nekem a ti nagyon jó hírben álló rendezvényeitekről. Egyébként nagyon szimpatikusnak találak, márpedig én megválogatom a barátaimat, és talán azért nem találtam még magamhoz illő fiút.

– Én meg őszinte leszek hozzád. Nagyon tetszel, s ha akarod, járhatnánk együtt, bár egy kicsit kevés az időm, mert sokat kell tanulnom. Ám egy belső indíttatásból úgy érzem, hogy számodra bármennyi időt tudnék áldozni. Örülök, hogy megismerkedtünk.

– Én is. És nagyon szépen köszönöm a pusztit.

– Nem tesz semmit.

És már semmin sem kellett gondolkodnom. Minden automatikussá vált. Lágyan magamhoz vontam, majd a két száj gyengéden egymáshoz tapadt. A lelkemben tűzviharlángok gyulladtak

ki, és erősen csókolni kezdtem. Nyelvem a huncut kis nyelvvel összekapcsolódott és mámor-táncot lejtett. Felemelő érzés volt. Agyamban mintha tücskök ciripeltek volna és a dallam hatására egyre jobban magamhoz szorítottam. A mellei, mint vad kanca tánca először csak megérintettek, majd mint izzó üveggömbök, szinte belémhatoltak. Hogy kissé engedtem a szoros ölelésből, s ekkor tapasztaltam, hogy a mellbimbói mint dölyfös lándzsák megkeménykedtek, s cirógatni kezdtek. Úgy, hogy az érintéstől megvadulva először csöngeni kezdett a fülem, majd izzó vérem szétáramlásától szinte megbénult az agyam, mely már képtelen volt irányítani a testemet. Már nem gondolkodtam. Minek? Hisz a szívünk dobbanásai már egymásé lettek.

Óvatosan kivontam a szájjüregéből a nyelvet, és a kiszáradt számmal végigpásztáztam először az arcát, majd a halántékát, és azután a fülcimpáját. Onnan továbbhaladva szinte görcsbe rándulva a nyakát is sora vettem, de azt eltakarta az aranyárga hajsálak, melyeket orrommal és a számmal magamba szippantottam. Az illat, mely a tündöklését csak kiemelte, az a szívem

gyökeréig hatolt, s mint óriási kígyó, először ráfonódott az aortámra, majd a vérkeringésem által a legkisebb véresem legvégéig kúszott, s szinte szétfeszítette a halántékomat is. Imbolygó ölelésemből ő sem akart szabadulni és halk, de annál erősebb sóhaj hagyta el a torkát, amely a lehelete által az orromba fúródott, s ott az apró kis érzékelő szőrszállaimat birizgálni kezdte. Ettől szinte teljesen önkívületbe estem, s a legyengült karom matatni kezdett. A végcél még nem volt biztos számára, mert nem kapott rá utasítást, hogy mit is tegyen. A hátáról a jobb kezem egy kissé lejjebb csúszott, megérintette a szoknyáját tartó övet, majd lassú tapogatódzással a mutatójamm belefúródott az alj és a póló közötti keskeny résbe s egy hirtelen mozdulattal a trikóját a hátsó felén felfelé húzta. Kisujjammal megérintettem a gerince vonalát, s ekkor a tágra nyitott szám ismételtelen az ácsingózó szájára illeszkedett. Fejemet kissé elfordítottam, hogy az orrunk ne gátolja az élvezet gyönyörének mámorát, melyet a nemi vágyam gerjesztett. Majd tátozó mozdulatokkal apró kis hápogó mozgást végeztem az egyre tágabbra nyíló ajak sarkaiban.

– Nee... – nyöszörgött elcsukló hangon.
– Mit ne?
– Hát azt, amit csinálsz!
– De hát én nem tehetek róla.
– Könyörgöm, hagyjuk abba, mert teljesen elveszíttem a fejemet és akkor...
– Mi lesz akkor? – vágtam közbe.
– Úgyis tudod te szélhá... – de nem tudta befejezni a megkezdett szavát, mert eltorlaszoltam a kifelé igyekvő hangok útját.

Orromból mintha lágy dallamok igyekeztek volna szabadjára, s úgy fújtattam, mint a nagy terhét cipelő pej paci.

Mert már a vérem eljutott oda is, ahol a férfiúi ösztönök termelő munkálata folyik. Először csak érezni kezdtem a büszkeségem pulzusát, majd szinte minden cseppje odatolult. Éreztem, hogy a nadrágomat egy elemi feszítő erő majd szétrepesztí, s az Istenről ajándékba kapott legnagyobb értékem dagadni kezdett! A lehető legszorosabban magamhoz szorítottam őt, hogy érezze a gerjedelmem felfokozott állapotát, mely a hasikáján szinte egy mélyedést vajt, s ezáltal egyre erősebben növekedni akart. Tű jó Isten! Mi lesz ebből? A kérdésemre nem tudtam önmagamnak válaszolni. De az most nem is fontos, hogy gondolkodjak, hanem az, hogy élvezzem, azaz élvezzük eme isteni adomány minden felemelő érzésének pillanatát!

Nagy nehezen az ülepem alá egy széket helyeztem, és remegő lábakkal rárogytam, ám egy pillanatra sem engedtem el az aranyos teremtet, melynek a drágálatos feneké az ölembe illeszkedett.

A bőség zavara – december

Október vége. Az utolsó őszi napok, vörös, vörösseszőke, vörhenyes a hegyoldal. És a barna-zöld fakuló árnyalatai. A nap süt, de a szél esőszagot hoz keletről. Később megérkeznek a viharszerű, áprilisa emlékeztető zivatarok, tizedelve az ablak előtt álló óriási juhar lombját, tizedelve ezzel délutáni napernyőmet is. Decemberben, mire ez a lírai kipillantás megjelenik, vélhetőleg elzúgnak a forradalmak. A forradalmasított, ezzel pártpolitikai paródiába csúsztatott ötvenhat. A romokat eltakarították, a sebek begyógyultak. Nyugalom van. A december alkalmatlan forradalmi hevületre. Mindenféle utcai hevületre. Próbáljon meg a heves polgár úgy szexelni, hogy fázik a keze, füle, orra lefagy éppen, csizmája átázott a hosszú kocogás alatt, míg az alanyt követte, sétáltatta, duruzsolt nekije, hogy megálljon végre, és a drámai fagyos kéz mellé térdig áll a hóban. Kezdje el szegény utcai férfi a beleprogramozott genetikai programot, az utódgyártást – ilyen körülmények között. Az irodalomban elkövetett forradalom mégis könnyebb valamivel, bár az irodalmat megmerénylő forradalom is kockázati tényezők sorát tárolja. Azért csak maradjunk a helyünkön, még ha volna is ide egy kistörténet a hóban történő géntadás hasznos mechanikájáról, trükkjeiről.

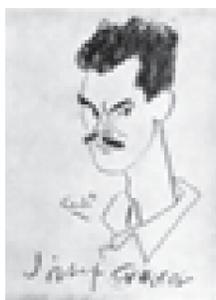

1800. december elsején születik a forradalmár **Vörösmarty Mihály**, a *Szózat*, a *Zalán futása*, a *Csongor és Tünde* és a *Vén cigány* depressziós zsenije. *Ment-e könyvek által a világ elébb?* – a művelt deaklegény ez-

zel a Vörösmarty-idézetrel válaszolt a tanári kérdésre, miért nem olvasta el ezt vagy azt a kötelező olvasmányt. Ami jó viccnek látszott akkoriban. Pedig nem az. Vörösmartynak nem volt szerencséje a tanulóifjúsággal. A magyartanár kíméletlenségtől függően bemagoltatott és felmondott a Szózatból két, de akár négy strófát is. A dolog persze nem ilyen egyfenekű és diákellenes, hiszen gyakran a tanárok se képesek a valóságnak megfelelően elővezetni ezt a veszedelmes kort. '48, és az azt megelőző évek közül esetleg olyan kóbor és rosszindulatú kérdések is kibuktak, amelyre a tanár nem, vagy nehezen válaszolhatott volna anélkül, hogy ne hazudjon, vagy ne hozza magát kínos helyzetbe. A túlhangsúlyozott negyvennyolc folyamatosan ötvenhat-analógiaként bújít elő az iszapból. Egyszerűbbnek tűnt – mint ahogy egyszerűbb is volt – magolással, felettétessel, versfelmondással áthidalni a Kisfaludy, Vörösmarty, Petőfi és Arany neveivel, életművével fémjelzett reformkort. Ettől aztán szegény Vörösmarty a maga nehéz, veretes, gyermeki logikával alig követhető modorával és stílusával kiesett a pikszisből. Arany és Petőfi a könnyebben megjegyezhető, dalszerűbb, erkölcsiség és morál dolgában kevésbé katartikus versei mégis kevesebb időráfordítást igényeltek.

Éppen Vörösmarty miatt szánom rá az időt, kutatom fel a pincében Babits esszéket, az Irodalmi problémákat Babits-dobozokban, mert pontosan emlékszem rá, a Vörösmartyról szóló áradozása egyetlen centivel nem hozott közelebb húsz éve, amikor kísérleteztem. Pedig volt tér, ahonnan közelebb. Ezt – ezeket – írja: „Kámeák vagy kis szobrocskák, csodálatosan kemény, tömör, ünnepi és egészen új magyar nyelv bronzából kimintázva és végtelen egyéni – és minden disztikon volta mellett is ismét teljesen modern zene lángja (nem olvasztó láng-e a zene?) olvasztja ezt a nemes bronzot”. Azután azt mondja: „Petőfi nyárspolgár a zseni álarcában, Arany zseni a nyárspolgár álarcában”. Hát nem könnyű Babitsról leoldva visszatérni Vörösmartyhoz. Babits viszonya az irodalomhoz a beteg, bizonytalan földlakóé, aki marsi intelligenciával riasztja el az olvasni kívánó népet tárgyalt szerzőitől. Az emberhez, aki élt, aki részese a vesztes forradalomnak, aki a forradalmárok szemében kívülálló, Haynau számára üldözendő forradalmár, Petőfi, aki huszonhárom évvel fiatalabb, ugyanakkor tüzeesebb, akit maga Vörösmarty fedez fel, adatai ki első versgyűjteményeit, meg-

tagadja. Jókaik, mint mindenben, közelebb lép: „[...] vacsora végével az én bátyám (deli szőke legény) elszalvarta szép zengő szóval Vörösmarty legújabb költeményét, a Szózatot: »Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar!« Mint a pünkösdnapi égből szálló tüzes nyelvek lángja, úgy hatott az én lelkekre a költők apjának minden versszaka. Hasztalan igyekezett a hatást gyöngíteni az én keresztapám, öreg Varju János, azzal a gúnyos kérdésével: *Ugyan édes öcsém, mutass nekem egy embert, akinek a keble keserűségében megszakadt a honért.* Nekem e naptól kezdve ez lett az evangéliumom s később Vörösmarty művei az egész szellemvilágom.” Ugyan Jókaik sincs extremitás híján, ráadásul fiatalon az öreg, tapasztalt tyúkokat kedveli, vénségére a pelyhes kislíbakat, mégis pontosan ismeri a szavakat, amellyel felhívhatja a figyelmet valamire, amit értékesnek gondol. És azt értjük.

December harmadikán, 1937-ben öngyilkos lesz egy forradalmár költő, **József Attila**. Azóta szinte minden forradalmi körülötte, kivéve az epigonokat, bár az epigonok iradatlan tömege kirobbanthatna éppen utcai zavargásokat.

Már a születése forradalmi, ha költőről van szó. A Mama mosóasszony úri házaknál, a papa román szappanfőző. Ez a kombináció ritkán hoz létre maradandó alkotást, és lám. Hetediknek születik, hogy megírhasa a hetedikről szóló versét. A szappanfőző lelép, ő nevelőszülőkhöz kerül, forradalmian bizonyítva, a Horthy-féle gyermekvédelem hatékonyan működik. Öcsödön ráébred az identitás és a magántulajdon viszonyára, a hun Isten ostroma Attila nevét lecserélik az Öcsödön földközeli Pistára. Ezt soha nem bocsátja meg. Forradalmi nevezhetjük azt is, hogy a színpompás egyházi és állami ünnepek ellenére nem veszi észre, hogy ártalmas az egészségre olyan mondatokkal robbantani, mint „se istenem, se hazám”. Lát, amit akar. 25-ben kivágják a szegedi egyetemről; mert harmadnapja nem eszik, de nyáron Bécsben jár egyetemre. A következő szemeszter a Sorbonne-on. Összejön Illyéssel. Nem kimondottan szerencsés ötlet a fiatal és éhes Illyéssel barátkozni. Végül – mi máson – nőn (Kozmutza Flóra) csattannak. Ilyen megcsik, mondhatnánk, nem egyértelműen forradalmi esemény, hogy a nő választ, és a nő a megbízható, nyugodt, esztétikusan körülmények közt el nem vesztő, nagy jövő előtt álló férfi előtt görgeti le a bugyit, csak hogy ezt József Attila totális megsemmisülésként könyveli el. Ami így is van. Rendszerint totális megsemmisülés. Nézzünk csak oda, fi-ismerőseink közül hányat lehetne azzal nyugtatni, hogy: „*pajtás, abból a férfitömegből, akit ma megcsaltak, át-*

verték a nők, akik mással csináltatták meg a gyereket, mással zabáltatják fel a konyhapénzt, világverő hadsereget lehetne kiállítani”. Nem könnyű általánosságok felől mérlegelni, ha az embert belezik éppen. Beláthatjuk, bénító. Belátjuk. J. A. mindenesetre megszenvedi. 1930 – forradalmian belép az illegális kommunista pártba, 33-ban már ki is vágják, mint a macskát, hiányzik belőle a pártfegyelem, és ezt az illegálisok nem értik. Hogyan is értenék. Nem hívják meg az 1934-es moszkvai írókongresszusra, amit igen zokon vesz, de a belépéssel megszerzi a jogot, hogy a proletárköltő címszó alatt a veres zászlón lengjen 1989-ig. Érdekes – és forradalmi – módon leng komoran zászlón, közben az olvasók megtalálják, olvassák a költő József Attilát, aki véletlenül sem proletárköltő.

1923. december

10-én születik Spanyolországban az a **Jorge Semprún**, aki *A nagy utazással* ('65, Európa) megváltoztatja olvasási szokásaimat, egyáltalán fejre állítja a viszonyomat az irodalomhoz. Tizenhárom-tizennygy éven teljes mellszélességgel a kiszolgáltatottak, az ártatlanok mellett, a szív uge az ártatlanokért dobban. Fogalmam nem volt, nem is lehetett, hogy ez politika, nem más, és a politikában nincsenek ártatlanok, nincsenek bűnösök, csak szövetségesek és ellenségek. Hosszú évek teltek el, amíg tudatosult, hogy a politika bűnössé vagy ártatlanná tesz, nincs középút, és hogy ki mivé válik a végén, szerencse dolga. Azt is később tudom meg, hogy tizenhat éven át írja *A nagy utazást*. És persze az is, hogy nem ez az egyetlen kötete, és hogy kommunista író. Nagyon az. Márpedig Franco Spanyolországában ez nem életbiztosítás, viszont kifizetődő, lévén a világ kétosztató. Arról végképp későn informálódok, hogy 1954-től az Spanyol Kommunista Párt KB-tagja. Mert ezen eltűnődtem volna, talán. Nem számít ma már. Persze, nem. Legalább harminc éve nem nyitottam ki Semprúnt. Lehet, kellene éppen. Hat-e úgy, mint a gyereke hatott. Öröme, mint régen. *A nagy utazás* megmondhatná, van-e még örömöm az irodalomban. Vagy csak meló, hajnali kelés és görbe hát.

December 18-án

100 éve született **Zelk Zoltán**, a varázslatos bohóc, a pártos költő, aki az ötvenes évek elejére kigyógyul ugyan, de minek. A világ ötvenhat után harminchárom évig nem változik, ezt ő nem éri meg. Zelkről a magyar irodalmi életben a legendás Magyar írók Rákosi Mátyásról (1952) című – Sztálin legjobb tanítványát ünneplő – gyűjteményes kötet jut eszébe (vagy a Sirály, Zelk börtönévei alatt meghalt felesége szépséges siratója). Aki kimaradt, akit Zelk – az egyébiránt varázslatos figura (és akiről mostanában a kevesebbé is kevesebb szót lehet hallani) –, kihagyott, törhette a fejét, hogyan tovább az ő írói-költői élete, ha az oroszok valóban százötven évre ültek le. Tersánszky – a múlt század másik varázslatos alakja – volt egyedül bátor, hogy olyan paródiát írjon a napi valóságtól elemelt gyűjteménybe, amit a szerkesztő Zelk rémületében úgy eldugott, hogy azóta se látta senki. Zelk megrémül, hogy őt is felakasztatja Rákosi. Hiába a mérhettelen szeretet, és a *hűség és hála éneke* (Sztálinról). „Nagyon sokat voltunk együtt, és hálás vagyok a sorsnak, hogy ismerhettem, mert nagyon kedves és rendes ember volt” – mondja Lázár Ervin. Ez így is van. Egy más melletti szobában – ő egyedül – fekszik a Honvéd kórházban hetvennégyben, amikor ízuleit, egyebet restaurálják a katonaoorvosok, ő pedig írja a *Mesztel égbolt* alatt című kötetét. Eltiltva, de le nem szokva a dohányzásról. Jó történet, elmesélem majd egyszer, ahogy a fiatal katonára és az öreg költő bujkálnak a nővérek elől.

18-án 75 éves a magyar kommunizmus legelnyomottabb írója, **Gyurkovics Tibor**. Annyira el vagy nyomva az átkosban, hogy 1961-től nem hat száz, csak harmincnégy kötete jelenik meg. Gyurkovics úgy tesz, mintha balos író volna, de nem,

dehogy balos, a szervezetten belülről rongálja a hithű balosokat, mint olyan sokan. Ezek a testcselek olyannyira sikeresek, olyannyira megteveszt minden érintettet, hogy '82-ben József Attila-díjjal jutalmazták, de elismerései közt szerepel az IBBY-díj ('85, ezt nem értjük, de belefér, hiszen annyi mindent nem értünk), a Bölöni-díj. A rendszerváltás után aztán díjeső. Ő az a bátor ember, aki *Ballada a rendszerváltásról* címmel elhantolja az átkost „*Nagynevű költőnek kísérlete megragadni a lehetetlent, felidézni azt az elmúlt ötven, sőt nyolcvan évet, amit Magyarországon »a rendszer«-nek neveztek*” – írja a fülszöveg. Valóban ballada. Közben az Írószövetség nagya. A Művészeti Akadémia alelnöke. Az Írókamara társelnöke. Minden szövetségben, amelynek nevében szerepel az IRO – és ahová befér –, funkcionárius. De nem ezért szeretjük Gyurkovicsot nem olvasunk. Több ilyen író vagy a magyar mezőnyben, de Gyurkovicsot *nagyon* nem. Időt takarítunk meg ezzel az időhiányos korban. Ezért szeretjük. De csak ennyiért nem köszöntenénk fel születésnapján. Annak külön oka van, meg kell dolgozni érte. Idő az is. Gyurkovics az egyetlen felkent irodalmár, aki tevőlegesen részt vett (pszichológusként, fizetésért) a magyar labdarúgás kivégzésében. Kilencvennégyben nem látszott ilyen tisztán, de ma már világos, maga is közreműködött az elképzelhetetlen megvalósulásában, nem nézünk magyar focit. Köszönet érte. Legkevesebb heti 180, de inkább 210 percet nyertünk tisztán. Isten éltesse Gyurkovics Tibort.

A nyolcvanas

évek elején parancsra, Görög Imre költőbarátom parancsára olvastam először **Rilkét** (Lyra mundi). De nem tört át.

Akkoriban csak próza és próza. Sokkal később ismertem meg, ekkor Nemes Nagy Ágnes esszéje az Archaikus torzóról parancsnokolt. Két különös, összeérő élet NNÁ és Rilke. Rilke visszatért NNÁ-hoz, NNÁ meglódított Rilke felé. 1875. december 4-én születik Prágában Rilke osztrák költő. A tisztánlátás kedvéért: ebben az évben születik Thomas Mann; a nagy magyar íróanya, az irodalomból totálisan kiverett Tormay Cecile (akiről egyszer, mint kora legolvasottabb bestseller írójáról írni vagy olvasni kellene valami fontosat), de Klebelsberg Kunó is, aki gatyába rázza a máig a klebelsbergi metodika szerint működő honi porosz iskolarendszert. Rilke katonatiszt apja tisztá pályára szánja, de lelép, nem bírja a katonaiskolát. Később jogot, filozófiát és irodalomtörténetet hallgat. Prágából Münchenbe költözik, elcsábítja Lou Andreas-Salomét, Nietzsche orosz szeretőjét. 1899-ben együtt utaznak Oroszországba, ahol Tolsztojnál (is) vendégeskednek. Ettől kezdve szinte csak klasszikusokkal találkozik a művészetek valamennyi ágában. Nem teleszik le, vándorol. Párizsban 1903-tól Rodin személyi titkára. 1914-ig, az első világháború kitöréséig hosszabb külföldi utazásairól Rodinhoz tér vissza. Egy ideig mecénása, Thurn-Taxis hercegnő baldachinosában is vendégeskedik. A háború kitörése Németországban éri. A háború után Svájcba telepedett át, és 1921-től a Vallis kantonbeli Muzot románkori vár tornyában lakott, remeteli magányba visszavonulva. Fehérvérűségben hal meg 1926. december 29-én.

1822–23 évfordulója van: 1823 első napja következik. December 31-én a szlovák asszonyka, a hentesfeleség Hruz Mária már vajúdik Kiskőrösön. Petrovics Sándor 0 éves. Berzsenyi Dániel 41, Vörösmarty 22. Harminckét éves Széchenyi. Húszegyhány év múlva nagy dolgok következnek, de még nem tudja senki.

ONAGY ZOLTÁN

25% deficit

Folytatás a 2. oldalról

Soha semmiben nem lehetünk biztosak, ha diákról van szó. De itt mindenki tudja a dolgát, a Költő ünnepléti magát, a közönsége is ünnepl, máris eltűnt a hétköznapi élet a művészet szentségesen szent nevében. Kukorelly igyekszik, hogy egyszerre legyen bennfentes és outsider, zsigerből megy neki. Nem tudni, mi jár a fejében. Izgul-e? Nem tudni, sehol egy árulkodó jel, mindenesetre kifelé figyel, receptorként működik benne minden. A lelki szemeit is kinyitja. Figyeli a kolleginát. Zavarja, hogy a kollegina majrézik; megnyugtató gondoskodásról tanúskodik viszont a beszerzett ásványvíz, a törődés, minde a szeretet jele, mindketten érzik, hogy közük van máris egymáshoz. Van metakommunikáció, de verbálisan semmi sem működik. A tanárnő annak ürügyén, hogy kávéügyben intézkedik, magára hagyja a Költőt, az Irót. Hű, de ciki, hű, de majrés – mondaná Balázs, az iskola babérozatlan diákköltője. Be lesznek fagyva a gyerekek, befagyaszották őket. A hibernalás metódusa valamilyen „kilátásba helyezett óvintézkedés” a renitenciát illetően. Felesleges, mégis elmaradhatatlan. Egyrészt ezért lehet befagyva a tanárnő is. Ő teremti meg az alaphelyzetet, hogy az illusztris Véndég (mert az Iró vendég is egyben, s ezért az egész ügy bizonyos protokolláris szabályokat nem mellőzhet) elérje szándékát. De egy magyartanárra ne majrézzon! Ne tegye semmilyen körülmények között! Végyük jelesül, hogy történetesen az Iró kezdeményez(ne) párbeszédet (olvasta Gombrowicz naplóját), s ha jól bele is tenyerel, akkor örökre! befagyaszthat minden részt, minden átjárót. És a tanárnő? Megkérdésheti-e akár nőként, akár szakemberként, hogy például miért intellektualizálja a szerelmet az Iró Úr, miért gondolja, hogy az Úristen is csinálja, vagy: miért nézi, figyeli (meg elsőnek egy nőn) a melltartót, a TündérVölgy ez és ez oldala stb. Rést kellene ütni a hallgatáson. A költészet és valóság kapcsolata erre a tanú, hogy lehet. De nem lehet hallgatni. Kukorelly mindenestre érzékenyen szenzorálja a hangulatot. Az irodalom önmagában lehet játék is (igazi meccs!) mind az Iró, mind a befogadó részéről. A játék minőségén múlik a végeredmény. A jó Iró varázsló. Az történik kívül, ami belülről fakad. Sikertől. Úgy 75% körül mozog a kielégültségi index, talán ennél lényegesen jobb is. Ezt csak a diák vagy az Iró tudná elmondani. (Nichts ist vollkommen, semmi sem tökéletes). A kiscsávók nem rohannak el az óra végén, mint ahogy azt minden más normális esetben teszik. Nem mennek el. Dehogy. Nem akarják, hogy csak úgy vége szakadjon ennek a majdnem legjobb állapotnak. Tartósítani, legalábbis kihúzni szeretnék. Barátságukba akarják fogadni az Irót, ezt a szeretni való embert, aki megérintette lelkük azon részeit is, ahova nem engednek be csak úgy, egykönnyen bárki embert. Ezért meghívják az Irót a kiskocsmába, hogy a hiányzó 25% lelki és egyéb deficitet törlessze le ott. Az Iró nem áll kötélnek. Most mit. Jönnek a kiscsávók ezzel az igényvel. Egyáltalán: hogy vették észre a 25%-ot. Fel sem nőttek még, csak arra a 45 percre, de azoknak a perceknek (örökre?) vége, s ezt a végzettséget kellene tudomásul venni mindkét oldalon. Meg azt, hogy folytatódik a hétköznapi hat lépés távolsággal, a varázs helyett a kijózanodással. Megérte? Meg. Még akkor is, ha nem lehet borbá fojtani az egész deficitet. Majd talán, ha felnőnek... Addig is menjenek át az utca másik oldalára, és ne köszönjenek. Ellenkező esetben az történhetne (persze, szokatlansága miatt így is kelőképpen generálni, felturbóznai kellene az

ügyet), hogy Kukorelly megjelenne a kommersz újságok címlapján. A vezércikk élén: Kukorelly kiscsávókkal kiskocsmázott. Rekonstruált fotók, előnyös beállítás stb. Mindenki Kukorelly-műveket keres(ne)... Reklámot az Irónak, reklámot a kultúrának! Nem kell, ily módon nem. A kiscsávók elfelejtik Kukorellyt, bájt-agyuk villózik, reklám után kiált. Az Iró viszont nem verte ki a fejéből egykönnyen a kiscsávókat (a cikke a tanú erre). Aki ismeri őket, adja át nekik az Iró tétova üzenetét: „Ne gondolják, hogy őket aztán nem, ilyeneket ne gondoljanak”. (Köszönjenek, olvassanak... Irjanak is, jót tesz az önkifejezésnek, ledolgozhatják vele a „kreativitás iránti olthatatlan sóvárgást”, de a végeredményt ne adják át feltétlenül Orbán János Dénesnek.)

Márpedig népszerűsíteni, reklámozni kell(ene) az Irót? Kevés ehhez az Iró-olvasó találkozik, a rendhagyó irodalomóra. A média pedig kommersz műfajba burkolózik; így egyszerűbb, így kifizetődőbb. Nem preferál, nem nivellál.

A gyerekek maradnak. Kreatív együttgondolkodásra volna szükség, noha a létszám, a szellemi igény, érdeklődés, affinitás meg a többi fontos tényező miatt egyre ritkábban jutni el arra a kataraktikus szintre, melyet Kukorelly pedzegetett a majdnem legjobb ürügyén. Dreff vetette fel, hogy nincs különválasztható irodalom- és nyelvtanítást. Tovább megyek: a tantárgyakat sem lenne szabad külön-külön tanítani. (Erre viszont csak az ókorban lehetett bevett szisztéma.) A tanári szabadságról meg nem lehet mostanság hallani sem. A direktíva szemiotika nyelvtani tananyag, és mit sem számít, ha az irodalomórán manifesztálódik. Pedig ott kap teret. Ezt valóban nem tudhatja egy testnevelő. A hangsúly áttevődik az okosságától, bölcsességtől az okoskodás felé. Igenis, ez nagyon felkavaró! És meddig terjed a tanári döntési szabadság? Tanácsos nem kipróbálni. Diszkreditált ember lehet a renitens a takarító személyzete előtt is. Kérdezzék meg Dreff Jánost! Azt fogja mondani: Legnehezebb órát tartani. Adott az Iró (alkotó), a másrészt a befogadó, a képességének a maximumával. Ebben a kontaktusban, milióban, ha úgy tetszik nexusban, hol van a magyartanárra helye? Örökény sem írta le. Nem vállalkozott rá. Eppen ezt, a legfontosabbat hanyagolta el, pedig ezen perdül a kocka. Mettől meddig képviselheti a magyartanárra az Irót? Hogyan lehet 100%-ra járni egy-egy irodalomórát? Szükséges tudni, rájönni, minél előbb, annál jobb, mert (a deficit miatt is) lekurvanyázhathat az embert. A diák – tudjuk – még őszinte ember. Hetek, olykor hónapok megfeszített munkájába kerülhet (ingyért, természetesen) egy csúcsra futtatás, érzelmi-teremtés. A tanrend nem kalkulálja be az érzelmet, ezért díjban sem fejeződik ki, természetesen. Aztán kérdés az is, hogy valóban végső posztulátum a szövegközpontú műelemzés? S mennyi ebből az intertextuális lehetőség, mert pillanatnyilag középszinten radikálisan közelít a nullához. Profán, de nem elhanyagolható dilemma.

Előfordul, hogy odajön a diák (14 éves), s suttogó hangon tudomásra hozza, hogy diszlexiás. Ő mondja (sokféle a szubkultúra), a többi hallgat. Nem középiskolás fokon kell megfogadnia (műélvezővé) formálni ezt a diákot, sőt, ha érettségizni akar (akar!), fel kell rá készíteni, de felvételizni is akar, remélhetően nem irodalomból, nem biztos, még nem dől el. Pörög a kocka, még semmi nem dől el, még a távirányítóról a bájtgyereket át lehetne irányítani egy-egy jó könyvhöz, de minek olvassa el, amikor másfél oldalas prózában ismerheti meg az adott drámát. Marad a cselekményközpontúság, miért akarjon a felszínességen túljutni, az irodalom egyébként sem kifizetődő, ő aztán nem felejtette el, az egyik Irót virággal

kellett várni az állomáson, az irodalmi ismeret meg is rekedhet hát ezen a szinten, érti a filmsorozatot, ezért kompetenciát és felhatalmazást érez, hogy bármikor, bármelyik perspektívából beleszóljon a „szellem dolgába”; hogy megalapozottan aposztrofáljam Dreff János kollegámat, sőt, azonnal ide kívánczolok a szlogen is: az irodalomhoz mindenki ért. Hiába ágaskodik a kollega tudata, a mundér becsülete csaknem oda, a kollegák miatt, akik néhány tál lencsét előbbre valónak tartanak, amikor „akiknek a tekintete még álmában sem karcolta soha” egy-egy arra érdemes „könyvnek még csak a gerincét sem”, meg akik tét nélkül is majréznak. (A sor ezzel nem zárult le.)

A kommersz irodalommal hadakozni nehéz. A legnehezebb. Kikívánczolok az eset, amikor József Attila-estre (délután lett volna) diákokat toboroztunk. A belépti díj két kóla ára, cserébe egy jeles színészünk (középkorú, kiforrott talentum, ennek ellenére a diákok még soha nem hallottak róla) interpretálta volna versben, dalban, gitárral a Költőt. Hiábavalóság miatt extra jutalom járt volna érdemjegyben kifejezve az estre vállalkozó diáknak. Az ezer diák közül hét (fatális szám) diákot szorítottunk rá a két középiskolából. Hozzjuk csatlakozott volna 17 felnőtt (többnyire nyugdíjasok). Az est elmaradt, és ezek a diákok sohasem fogják megtudni, mit mulasztottak. Nem kellett éveket várni, amikor is feljárnak egy kassai színész. Ha már a diák nem megy a kultúrához elv mozgathatta a szándékot. Rendhagyó irodalomórát kért, József Attilával és sok diákkal. Három osztály szorongott a nagyelődőben. A művész tudta a dolgát, nem „egész népemet” ügy volt a tét, annyit mutatott meg József Attilából, amennyivel egy diák azonosul. A végén a diákok odamentek hozzá, és nem akarták csak úgy, minden átmenet nélkül elengedni. Identitásukat elvesztették a dolgok, a helyzetek, az érzelmek. Harmadnapja nem evett, most nagykanállal ehett a művész úr. Meleg szavakkal invitálták egy barátira ebédre. Nem. Hatalmas merítés lehetett volna pedig, kár.

József Attila érettségi tétel. Thomas Mann már nem tétel. Tananyag, de nem tétel. Igaz, választható, de akkor Kafka marad ki. Rossz a szisztéma? Szilágyi Andor, Szent Ernő érettségi tétel a regionális irodalom tételkötelezettsége miatt. Dosztojevskij nem az, nem is volt. Tolsztoj is elmaradhat, igaz, választható. A legnagyobbknak kell időt szorítani a szoros tanrendben. Kellene. Végre most előírászerűen is kell egy élő magyar író. A húsz tétel között egyetlenegy élő magyar írónak már van helye. Örüljünk neki, korábban holt költőkkel foglalkoztunk. A holt költőt zárványként védik művei, de ki legyen az élő költő, író. Ki az a magyar író, akinek a műve holtbiztosan maradandó lesz, aki egyetemes gondolatokat, esztétikai értéket közvetít műveiben, akit jó olvasni is, akár kötelező, akár nem.

Szükség van a párbeszédre. Az olvasó és az író egymásra van utalva. Szimbiozis? Az. Most mi. Jövök én is ezzel. Nem jövök. Itt ülök a befőttesüveg (Dreffnek legalább megadatott a palack) kiúttalan alján, mint Ibsen skorpiója, akinek az Iró időnként egy-egy álmát dobott be, hogy az a felgyülemlett méregtől megszabadulhasson. Kitapintható az üveg fala, láthatatlanul is folyamatosan a helyén van. Véd és szeparál. A skorpió viszont mindahányszor ráveti magát az almára. Camus-vel ellentétben már nem drukkolok, hogy az üveg fatális módon felboruljon. De az alma fontos dolog ebben a szimbiozisban.

BÁTORLIGETI MÁRIA

MAGYAR NAPLÓ

Szerkesztőség: 1062 Budapest, Bajza u. 18. Tel./Fax.: 342-8768, 413-6672, 413-6673 Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15. E-mail-cím: magynap@hu.inter.net Honlap: www.magynaplo.hu

A Magyar Napló decemberi számának tartalmából

„Átsétálni a megértés kapuján” – Karátsón Gáborral Erős Kinga beszélget (Nyitott Műhely). Kodolányi Gyula esszéje a Balaton-felvidékről Bátor László és Csenger Levente novellái Kálász Márton, Kiss Benedek versei Tülnéni a szigeten – kortárs írói irodalom (Zsille Gábor összeállítása)

HIRDESSZEN

az **IRODALMI JELEN**-ben

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5; Irodalmi Jelen Kft. 310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám, e-mail: ij@irodalmijelen.hu, tel.: 0040/257/280-751, fax: 0040/257/280-596, Occident Média Kft.

Novellapályázat – képregény forgatókönyvírói pályázat

A *Roham* fantasztikus magazin pályázatot hirdet novella és képregény forgatókönyv kategóriákban hivatásos és amatőr írók részére. Pályázni fantasztikummal operáló alkotásokkal lehet.

Móttó: „Mesét, szimbólumokat teremteni és jelképeket megfejteni – túl látni valamilyen módon, ami előttünk van.”

Novellapályázat

A pályázatra elsősorban az ezredforduló hazai realitásaira reagáló, illetve abból kiinduló fantasztikus műveket várunk max. 50 000 karakter terjedelemben (szóközökkel). Egy szerző több művel is pályázhat. Az elkészült pályamunkákat a roham@roham.hu e-mail címre várjuk.

A pályamunkák beküldési határideje: 2007. január 15.

Eredményhirdetés: 2007. február 15.

A nyerteseket e-mailben értesítjük.

Díjazás

I. helyezett: 150 000 Ft + megjelenés a Roham magazinban.

Az Irodalmi Jelen honlapján Ön nem csupán a lap tartalmával ismerkedhet meg, de olyan anyagokat is olvashat, melyek a lapban nem jelennek meg.

www.irodalmijelen.hu

Kattintson rá: ÉRDEMES!

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5 310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám, tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax), <http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 2490 Ft/ 20 lej/ 10 €

+ kézbesítési díj egy évre: 4980 Ft/ 36 lej/ 20 € + kézbesítési díj

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irházi János (Interjú), Méhes György, Szőcs Géza, Kukorelly Endre (Főmunkatársak).

Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula; Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

Az Irodalmi Jelen 8100 méteren

Török Zsolt megmászta a Himaláját, és ha az előzőleg kítűzött célt nem is érte el, mégis ő az első aradi, aki feljutott 8000 méter magasságba. A '73-as születésű hegymászó a világ hatodik legmagasabb csúcsaként számon tartott Cho-Oyu (8201) csúcsra akart feljutni, de tüdeje 8150 méterről visszafordította. Ez a különbség a laikusok számára kevésnek tűnhet, de a mintegy 4 órás hátralévő út Zsoltnak az életébe került volna.

(Bővebben:
www.irodalmijelen.hu)

Irodalmi hírek

■ **DECEMBER 4-IG** látható az Aranytíz Művelődési Központ (1051 Bp., Arany János u. 10.) Dési Galériájában F. Merényi Agnes *Emlék-képek* című kiállítása Faludy György verseihez készített fotóillusztrációiból. E kiállítással a 96 éves korában elhunyt Faludy Györgyre emlékeznek.

■ **A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG VÁLASZTMÁNYÁNAK** október 16-i, illetve egy héttel ezt követően közzétett nyilatkozatának elfogadása óta – előbbiben a miniszterelnök, a kormány és a koalíciós pártok „hazug szavait és tetteit” ítélte el a testület, míg az utóbbiban az október 23-ai rendőri fellépés ellen tiltakozott –, nyolcan: Baranyi Ferenc, Fodor Géza, Litauszky István, Molnár Géza, Radics Viktória, Sumonyi Zoltán, Tótfalusi István és Vitányi Iván kiléptek a szövetségből. A kilépők egy része az említett nyilatkozatokra hivatkozva hozta meg a döntését, míg mások nem indokolták a kilépésüket.

■ **BARTIS ATTILA, GARACZI LÁSZLÓ, HAY JÁNOS ÉS KUKORELLY ENDRE** voltak a vendégei a november 15–17. között zajlott Ész-tországi Magyar Irodalmi Napoknak. A rendezvények ideje alatt az éjszta közszolgálati rádió naponta kétszer félórán sugározta a magyar írók műveit.

■ **A MAROSVÁSÁRHELYI KÖNYVVÁSÁR** nyomdailag legesztétikusabb könyveinek járó Szép Könyv – 2006 első díját a kolozsvári Komp Press – Korunk Könyvkiadó kapta a *Buday György és Kolozsvár* című kötetért. A második díj a csíkszeredai Pallas-Akadémia Kiadó – Szabó András *A bőfény forrása* – Zsögödi Nagy Imre művészalbumáé lett, amelyet a festő halálának 30. évfordulójára adtak ki.

■ **HUSZONKÉT ÉVVEL A MEGJELENÉSE UTÁN** első ízben olvasható cseh nyelven Milan Kundera világsikerű könyve, *A lét elviselhetetlen könnyűsége*. A regény első ízben franciául jelent meg, ráadásul Kundera rendre átírta a regény részleteit, ezért bizonyos részeket most vissza kell fordítani franciából cseh nyelvre.

■ **MEGJELENT AZ ÚJ KÖNYVPIAC** *Téli Könyvvásár 2006* című ingyenes könyvajánló katalógusa.

■ **A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM** bizottságának ülésén döntés született arról, hogy a szervezet 16 szakmai kollégiuma (a szakágankénti külön pályázati források intézményrendszere) összesen mintegy 5,7 milliárd forintot kínál fel kulturális célú rendezvényekre.

■ **MEGJELENT AZ AKADÉMIA NAGYSZÓTÁRÁNAK** első kötete. A most elkészült „A” betűs első kötet anyaggyűjtése száz éve kezdődött, így olyan régies szavak is bekerültek a szótárba, mint az ádámalma, az ácsplajbász vagy abrakbabó.

■ **AZ ELLE IRODALMI KÜLÖNDIJÁT** a *Képek és tények Márai Sándor életéről* című könyv, míg a Petőfi Rádió eMeRTon-díját Ferenczi György, a Hangzó Helikon-sorozatban megjelent Petőfi-kötet előadója kapta.

■ **MÓRA FERENC EDDIG ISMERETLEN**, tudománytörténeti szempontból fontos levele került a szegedi múzeum gyűjteményébe. A kétoldalas levél a csókai ásatásokról szól. Ez az akkoriban igen hosszúnak számító – hét esztendeig tartó – feltárás azért jelentős, mert a területen igen értékes új-kőkori leleteket találtak.

■ **A MAGYAR MŰFORDÍTÓK EGYESÜLETE (MEGY)** megbízásából elkészült a műfordítók szerződés-kötését segítő két dokumentum. Az úgynevezett szerződésükör részletes jogi magyarázatot ad a műfordítónak arra vonatkozóan, mire és miért figyeljen oda szerződés-kötéskor, a szerző-désminta pedig egy lehetséges szerződés valamennyi pontját tartalmazza áttekinthető, világos szerkezetben.

■ **A NÉMET-BOLGÁR** író, Ilija Trojanow veheti át a Porosz Tengerkereskedelmi Alapítvány díját 2007 elején a polgármestertől, Klaus Wowerietztől. A kitüntetés értéke 30 000 euró.

■ **A SZÉPIRÓK TÁRSASÁGA** egy ősrégi műfajnak, az antológiának szentelte idei őszi találkozóját a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Felolvasásai és beszélgetései sorában bőven volt a fentől és a lentől, de legfőképp a múltból.

■ **GERGELY ÁGNES KOSSUTH-DÍJAS** költő kapta a Radnóti Miklós költészeti biennálé költői életműdíját. A díjátadó ünnepi esten Gergely Ágnes alkotói munkásságát Lator László Kossuth-díjas költő, a kuratórium elnöke méltatta.

■ **KILENC KIADÓ** megalakította a hangoskönyvkiadók egyesületét, hogy népszerűsítse a műfajt és védje a kilenc tagkiadónak az érdekeit.

■ **JELENLEG MÉG NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS ALATT** áll, de várhatóan 2007. első felében, bőrkötésben, időálló papír felhasználásával megjelenik az 1591-ben készült Vizsolyi Biblia hasonmás kiadása, a General Document Line Kiadó gondozásában.

■ **AZ ERDÉLYI MAGYAR KIADÓK** képviselői családottak a magyarországi közalapítványok megszüntetése miatt és aggódva várják az új támogatási rendszert.

■ **AZ INTERJÚIT UGYANCSAK SZÜKEN MÉRŐ** Jonathan Littell, aki idén elnyerte a legrangosabb francia irodalmi trófeának számító Goncourt-díjat, a párizsi Le Monde-nak nyilatkozva kifejtette: „idő és távolság” kell annak megértéséhez, miért aratott oly nagy sikert egy volt SS-tiszt első személyben elmondott vallomásaként megírt *Les bienveillantes* (A jószándékúak) című könyve.

(Forrás: Új Könyvpiac, litera.hu, kultúra.hu, hírügynökségek)

Lapszámunk szerzői

- Balázs Attila** – 1955-ben született Újvidéken, újságíró, író. Legutóbbi kötete: *Világszavak non-stop* (2006).
- Bányai János** – 1939-ben született Szabadkán, tanszékvezető és felelős szerkesztője a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék kiadványainak. Legutóbbi kötete: *A védett vesztes* (2006).
- Bedecs László** – 1974-ben született Budapesten, az MTA könyvtárának munkatársa. Legutóbbi kötete: *Beszélni nehéz – Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről* (2006).
- Bene Zoltán** – 1973-ban született Kecskeméten, művelődésszervező, könyvtáros. Legutóbbi kötete: *Legendák helyett* (2006).
- Bogdán László** – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, költő, újságíró, a Háromszék főmunkatársa. Legutóbbi kötete: *Démon női alakot ölt* (2006).
- Bonczidai Éva** – 1985-ben született Szilágyballán, a BBTE színháztudományi karának harmadéves hallgatója.
- Boros Norbert** – 1983-ban született Mátészalkán, egyetemista, gyakorló újságíró.
- Ekler Andrea** – 1971-ben született Budapesten. Kritikus, etnográfus, a Magyar Napló szerkesztője. Kötete: *Létra az örökléthez* (2004).
- G. István László** – 1972-ben született Budapesten, költő, esszéíró, tanár. Legutóbbi kötete: *Amíg alszom, vigyázz magadra* (2006).
- Harcos Bálint** – 1976-ban született Budapesten, költő, író. Kötete: *Harcos Bálint Összes* (2002).
- Jánosi András** – 1960-ban született Székelyudvarhelyen, költő, író.
- Jászay Tamás** – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.
- Jónás Tamás** – 1973-ban született Ózdon, író. Legutóbbi kötete: *Kiszámítható józanság* (2006).
- Kiss László** – 1976-ban született Gyulán, tanár. Kötete: *Szindbád nem haza megy* (2003).
- Kolozsi Orsolya** – 1980-ban született Budapesten. A Szegedi Egyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékének PhD-hallgatója.
- Koncz Tamás** – 1982-ben született Marosvásárhelyen, kritikus, a Károli Gáspár Református Egyetem negyedéves magyar szakos hallgatója.
- Kozár Alexandra** – 1974-ben született Budapesten, újságíró, szerkesztő.
- Kőrösi Zoltán** – 1962-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Milyen egy női mell?* (2006).
- Kutszegi Csaba** – 1957-ben született, a Színház folyóirat táncrovat szerkesztője.
- László Noémi** – 1973-ban született Kolozsváron, költő. Legutóbbi kötete: *Százege* (2004).
- Onagy Zoltán** – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).
- Orcsik Roland** – 1975-ben született Becsen, költő, fordító, a Foszszília folyóirat szerkesztője. Kötete: *Rozsdamaró* (2002).
- Pollágh Péter** – 1979-ben született, költő, író, kritikus. Legutóbbi kötete: *Fogalom* (2005).
- Rác Gergely** – 1976-ban született Pécsen, jelenleg Torontóban él, a Kanadai Magyar Televízió bemondó, riporter és programkoordinátori funkciókat lát el.
- Sáfrány Attila** – 1969-ben született a vajdasági Kishegyesen, író, költő.
- Sárközi Mátyás** – 1937-ben született Budapesten. Londonban negyven éven át volt a BBC magyar adásának munkatársa, író, 1956 óta él Angliában. Legutóbbi kötete: *A Király utcán végestelen végig* (2006).
- Simon Edina** – 1978-ban született Nagyatádon, kritikus.
- Solymosi Bálint** – 1959-ben született Kunszentmártonon, nyomdász, újságíró. Legutóbbi kötete: *Detonáta* (2000).
- Tarján Tamás** – 1949-ben született Budapesten, kritikus, József Attila-díjas irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Esti Szindbád* (2005).
- Tábor Ádám** – 1947-ben született Budapesten, költő, esszéíró, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *A váratlan kultúra* (1997).

Egy lap a könyvek világáról – egy lap világunk könyveiről
Interjúk – szemlék – kritikák
Könyvajánló – hírek

ÚJ KÖNYVPIAC

Kritikák a magyar és világirodalomról,
gyerekkönyvekről, művészetről
Hírek, események

Kapcsolat a könyvtárszervezetekkel,
a kiadókkal, a szerzőkkel és a közönséggel,
az internetes és a nyomtatott újságok között.

Előfizetés a szerkesztőség címén:
Bp. 1022-Ekél u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu